

NOVOSTI HOBOTI

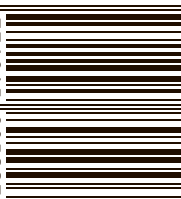
#1323

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 25. 4. 2025.
Cijena: 1.33€

9 771845 1895007

162025



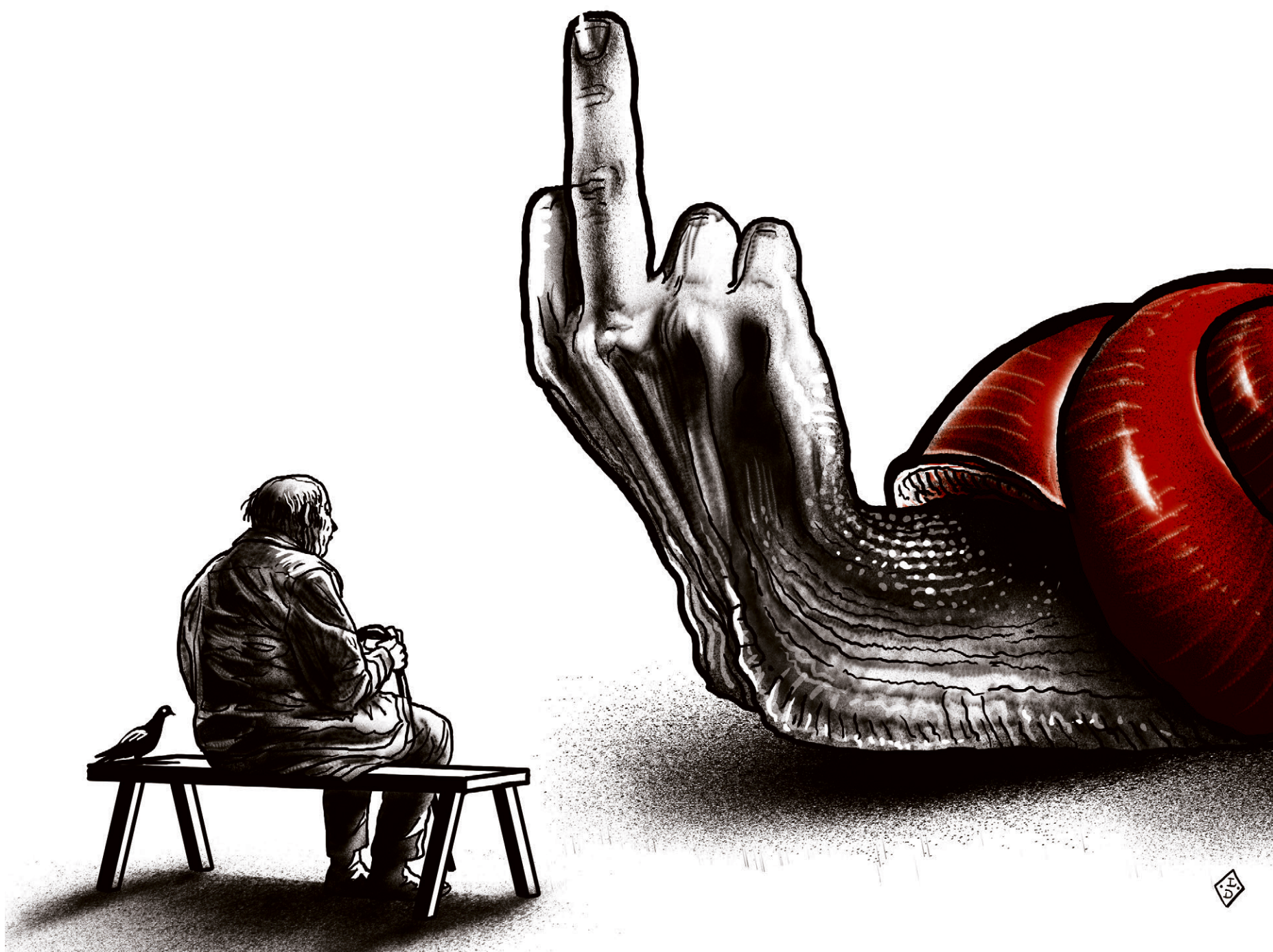
ISSN 1845-8955



Treća životna kob

Hrvatska ima skoro 23 posto građana starijih od 65 godina, a mirna i ugodna starost većini je nedostižna. Od januara ove godine gotovo svi javni domovi za starije bezobzirno su poskupjeli. Cijene su rasle tri puta brže od inflacije

str. 6.-8.



Igra živaca

Odnos Andreja Plenkovića i Ivana Anušića prožet je nepovjerenjem, ali Anušiću još ne odgovara otvorena konfrontacija jer nije dovoljno jak da sad sruši Plenkovića pa makar rezultati skorih lokalnih izbora bili takvi da HDZ-u ne otvore prostor za trijumfalizam

ČINI se da je IVAN ANUŠIĆ, potpredsjednik Vlade i HDZ-a te ministar obrane, vrlo osobno shvatio operaciju smjenjivanja IVICE VIDOVIĆA, direktora Zrakoplovno-tehničkog centra iz Velike Gorice, državnog poduzeća zaduženog za tehničku ispravnost kompletne flote Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, uključujući i protupožarne avione; čini se da je Anušić micanje Vidovića, umirovljenog brigadira Hrvatske vojske, počeo doživljavati mjerom vlastitog utjecaja u vlasti, odnosno mjerom premijerova povjerenja i uvažavanja. Anušić, da posjetimo, već gotovo tri mjeseca pokušava ishoditi smjenu direktora ZTC-a, a u posljednja tri-četiri tjedna čini to odašiljanjem javnih zahtjeva i – što neposrednim, što posrednim – iznošenjem razloga za Vidovićevo

razrješenje. Raspon optužbi prilično je širok: od nezakonitog korištenja vojnog stana, preko upravljačke nesposobnosti koja prijeti upropaštavanjem važne tvrtke, do narušavanja odnosa među zaposlenima. Veći dio optužbi uvjerljivo je opovrgnut, neke su – u najmanju ruku – veoma dvojbene ili prenapuhane, ali ministar obrane ne odustaje.

‘Koga to briga?!’ to je – uz dodatak da će se ZTC-om pozabaviti ako nađe vremena – sve što je premijer ANDREJ PLENKOVIĆ dosad izjavio na temu velikogoričke firme. Poslije te premijerove izjave, ministar obrane nije se oglašavao, ali to nije potrajalo dugo: vratio se prošli tjedan s optužbom da će ZTC kasniti u isporuci tehnički ispravnih protupožarnih zrakoplova, što je iz te tvrtke promptno demantirano, no onda je Anušić – uz pomoć načelnika Glavnog

stožera generala KUNDIDA – demantirao demanti, hvatajući se za relativno nevažne detalje. Rekao je, također, da će se u svibnju održati sjednica Upravnog vijeća Centra za restrukturiranje i prodaju (CERP), državne agencije koja postavlja i razrješuje čelne ljude poduzeća u državnom vlasništvu, te da će se na toj sjednici raspravljati o poziciji direktora ZTC-a. U deseteročlanom Upravnom vijeću CERP-a sjedi sedam ministara i predstavnik Ureda predsjednika Vlade: među njima, međutim, nema Anušića ni ikoga iz Ministarstva obrane, a ravnatelj CERP-a je MILAN PLEČAŠ, koji je privatno blizak s premijerom. To znači da će odluku, zapravo, donijeti Plenković.

‘Problem je što Anušić traži smjenu Vidovića isključivo zbog toga da bi na njegovo mjesto postavio osobu od svoga povjerenja.

On misli da na to ima pravo, jer najveći dio prihoda ZTC-a dolazi iz MORH-a’, kaže naš sugovornik dobro upućen u odnose u vrhu Vlade. ‘Ta osoba je DAJANA MRČELA, menadžerica opće prakse. Zbog nje je prošlog ljeta dotad jednočlana Uprava ZTC-a postala dvočlana, premda objektivno nije bilo potrebe za tim proširenjem. To je bio Plenkovićev ustupak Anušiću. Što se tiče sadašnje situacije, mislim da premijer, odnosno CERP neće jako žuriti s odlukom o ZTC-u, a ako i bude odlučeno da se smijeni Vidovića, gotovo su nikakve šanse da ga naslijedi gospođa Mrčela.’ Takav ishod dodatno bi zakomplicirao odnos Plenkovića i Anušića, odnos ionako prožet nepovjerenjem, ali Anušiću još uvijek ne odgovara otvorena konfrontacija jer nije dovoljno jak da sad sruši Plenkovića pa makar rezultati skorih lokalnih izbora bili takvi da HDZ-u ne otvore prostor za manifestiranje trijumfalizma. Premijer bi, pak, mogao iskoristiti svaki ishitreni potez ministra obrane da se pokuša obračunati s njime. U svakom slučaju, radi se o trenutačno najvažnijoj igri živaca u hrvatskoj politici.

Plenković i njegov najbliži krug, usto, nisu blagonakloni spram činjenice da je donedavna novinarka IVA PULJIĆ-ŠEGO, Anušićeva medijsko-politička savjetnica formalno zaposlena kao voditeljica odjela u Upravi za materijalne resurse, razvila neprimjereno veliku moć u Ministarstvu obrane i da je osoba s presudnim utjecajem na ministra obrane. Kao što su Novosti prve objavile prije desetak dana, Puljić-Šego ostala je bez sigurnosnog certifikata NATO-a prema odluci Ureda Vijeća za nacionalnu sigurnost jer je Vojna sigurnosno-obavještajna agencija utvrdila da je u kolovozu prošle godine dostavila jednoj televizijskoj kući zaštićene podatke o točnom vremenu uzlijetanja i slijetanja vojnog helikoptera koji je prevozio predsjednika ZORANA MILANOVIĆA, što je bila uvertira u predizborno optuživanje Milanovića da nemilice troši novac Ministarstva obrane za svoja putovanja. Puljić-Šego jedina je ostala bez sigurnosnog certifikata, mada je jasno da joj je netko dao podatke o letu koje je zatražila, a dao joj ih je jer je nastupila naoružana autoritetom ministra Anušića. Gubitak rečene potvrde, to jest gubitak pristupa povjerljivim dokumentima, nije nimalo utjecao na status i moć Ive Puljić-Šego u MORH-u. Plenkoviću, naravno, nije problem to što su Anušić i Puljić-Šego pokušali naštetiti Milanoviću, ali smeta mu što je Puljić-Šego zaposlena u MORH-u očito zbog toga da bi u medijima gradila sliku o Anušiću kao čovjeku broj dva unutar HDZ-a i Vlade, kao čovjeku koji je logičan Plenkovićev nasljednik, kad za to dođe vrijeme. Teško da će sujetni Plenković još dugo u miru promatrati kako se jedan njegov ministar kontinuirano bavi neproglašenom unutarstranačkom kampanjom i samopromocijom više nego ičim drugim: utoliko, priča otvorena ukidanjem sigurnosnog certifikata Ivi Puljić-Šego možda još uvijek nije sasvim završena. ■

Ministar Ivan Anušić na izložbi Adriatic Sea Defense & Aerospace u zagrebačkoj Areni (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)



IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 25/04/2025

NOVOSTI #1323

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Boris Milošević

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić, Luj Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Marko Kostanić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin, Bojan

Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimićević, Nataša Škaričić, Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 5874

Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Томашевић и авантуристи

Можемо! и Томашевић конкуренцију су претворили у авантуристи и стекли статус оних који град могу заштити- ти од ‘повратка подземља’ и сумњивог капитала. Но, што буду ефикаснији у Загребу, копњет ће им могућности националног раста

ПРЕДСТОЈЕЋИ локални избори у Загребу начелно спадају међу оне изборе који се уобичајено називају референдумским. Неколико је увјета за ту квалификацију испуњено. Ради се о првом мандату релативно нове политичке опције и такви мандати углавном служе, између осталог, као испит одрживости и дугорочности политичког пројекта. Поред пукe чињенице првог мандата, ради се о опцији која је обећала сасвим друкчији тип управљања и владања од досадашњих. И само то обећање доприноси амбијенту грађанског или пучког, овисно о политичком сензибилитету, оцјењивања тих најављених тектонских промјена. Посљедњи пак увјет испуњен је самом листом протукандидата Томиславу Томашевићу у утрци за мјесто градоначелника. Међу њима не можемо пронаћи – без обзира на понеке мање или више увјерљиве симулације – алтернативни и конкурентни политички програм. Ради се махом о аспирантима на присвајање одређеног постотка референдумског одбијања тренутне власти. Ваља притом имати на уму да референдумско одбијање нема заједнички друштвени, политички и интересни називник. Нитко га напросто није креирао. И ту лежи разлог помало бизарној плејади изазивача.

Према посљедњим анкетама, Томашевић увјерљиво побјеђује у првом кругу избора и нешто мање увјерљиво у другом. Тешко је замислити тако крупан догађај или политички маневар у наредних неколико тједана који би преокренуо резултате анкете. Дакле, нови мандат на челу града је извјестан, али остаје донекле нејасно по којим критеријима оцјењивати први мандат Томашевића и странке Можемо! на челу града. Наравно, може се штреберски приступити провјери обећања и њихове реализације и дати некакву просјечну оцјену. Међутим, таква деконтекстуализирана валоризација не може сама понудити релевантну оцјену и бирачима служити као оријентир на бирачком мјесту. Политички

сочнијом чини се процјена мандата заснована на профилу политичких опција које су се одлучиле сучелити с Томашевићем и Можемо! у борби за власт. Постоје, наравно, опције које на изборе излазе по инерцији, али и добар је дио оних који се у неком другом контексту не би кандидирали и који мисле да су у Томашевићевом начину владавине пронашли довољно дубоку рупу за скупљање довољног броја гласова.

Прије него што се дотакнемо тих опција и њихових профила, посветимо пажњу динамици претходног мандата. Ту динамику обиљежавају три, увјетно речено, преврата који су одредили трансформацију саме странке у ‘озбиљну’ политичку формацију, барем на разини Загреба. Етикету смо ставили у наводнике јер је само њено значење исход те исте политичке динамике и борбе. Да би сами преврати постали јаснији, присјетимо се функционирања градоначелника и странке у првом дијелу мандата. Могли бисмо га свести под преплашеност. Не мислимо притом на особни страх или нешто слично. Посриједи су били политички или комуникацијски страхови. Могу се издвојити, да останемо на структури триптиха, три врсте страха. Први је страх од властитих кадрова. Било да се ради о јавном иступању било кога ван врхушке странке, било да се ради о постављању властитих кадрова на кључне позиције. Довољно се присјетити неславне епизоде

са стручњацима у врху Холдинга. Други страх је био страх од инвестиција. Или барем од инвестицијске реторике јер није нужно било ни средстава на располагању. И први и други страх дају се сумирати под страх од корупције: што ако негдје зезнемо па испаднемо коруптивни као сви остали? Трећи страх је био везан уз саму политичку комуникацију која је варијала између оне стечајног управитеља и невладине удруге која подноси извјештај донатору.

Како су ти страхови, барем дјеломично, надвладани? Опет ћемо издвојити три епизоде или тренда. Можда и кључна, иако помало заборављена, епизода овог мандата тиче се штрајка радника у Чистоћи. Иницијална реакција власти била је прилично неспретна и надмена. Раднике се оптуживало за политичку приклоњеност бившим структурама, а и пријетило им се дословно приватизацијом: ако се реализирају ваши захтјеви, понестат ће новца и морат ће се кренути у приватизацију, а она вам доноси ниже плаће. На крају су захтјеви прихваћени и то тако да је Томашевић дошао међу раднике и нормално попричао с њима. Од таквих потеза се зазирало јер се сматрало да популистички монопол на такво нешто има Милан Бандић. Међутим, није се радило о монополу, него о демонстрирању способности нормалне комуникације с људима који би ти требали бити савезници. Премда су из те епизоде изашли рањени,

политички имиџ градоначелника и странке ипак се поправио. А донекле и њихова разина опуштености. Ту разину потврђују реакције на кључни неуспјех првог мандата, а тиче се фамозних плавих врећица које су требале служити као стимулација разврставању отпада. О њима се данас више не говори, а прилично мало их се и купује, ако се, барем на анегдоталној разини, успореди тренутно стање с оним из иницијалне фазе пројекта. А и шутња је више него индикативна. Након почетних пријетњи казнама преко тог неуспјеха се опуштено прешло. Недостаје, наравно, још и порука: нажалост, нисмо успјели, али то нам је кључни циљ и понудит ћемо вам ефикасније рјешење.

Трећи облик надвладавања страха везан је уз инвестиције. Више се не говори само о обнови или санирању кључних проблема, већ се размишља у смјеру креирања града. Чему би инвестиције и требале служити. Можемо се и требамо спорити и око самих тих инвестиција и других политика, али овим надвладавањем страха Можемо! и Томашевић стекли су статус стручњака за Загреб. Без обзира на поједине одлуке, овакве или онакве, изградили су тај статус и самим тим већину потенцијалних изазивача претворили у авантуристи или експерименте кроз које се људима баш и не да пролазити. За то ће и платити политичку цијену. Не на овим изборима, него на националним. Постали су странка која је специјализирана за Загреб и, помало парадоксално, што буду ефикаснији у Загребу, копњет ће им ионако ограничене могућности националног раста. Поред тога што су конкуренцију претворили у авантуристи, стекли су, поготово посљедњих мјесеци, статус оних који град могу заштити од ‘повратка подземља’ и сумњивог капитала.

И зато међу изазивачима има значајан број оних којима авантуризам није проблем. Дакле, можемо их подијелити на три профила: лијево, десно и центар. Чисто да се у оквиру стандардних политичких подјела додатно оцртају јаловост и мањак идеја.

Лијево, наравно, нема никога, али има зачудних идеолошких комбинација које, поред сдп-ова приклањања Томашевићу, доста говоре о томе зашто нема никога. Поред представника лијевог крила бандићизма, Павла Калинића, барем медијски, ако не кандидатуром, присутан је Анто Новило. Иако не спори да у политичку арену улази као представник капитала, истовремено тврди да све то ради за спас социјалдемокрације. На покоји глас рачуна и ДАВОР БЕРНАРДИЋ који је ту чисто да бизарност додатно зачини. На десници се конкуренција своди на идеолошку стриктност у облику ТОМИСЛАВА ЈОЊИЋА, инерцију ХДЗ-а освједочену у МИСЛАВУ ХЕРМАНУ и десно крило бандићизма које представља ИВИЦА ЛОВРИЋ. А на центру стоји сама МАРИЈА СЕЛАК РАСПУДИЋ. Без панике, она је десна политичарка, али кад се види тко је лијево у овој плејади, морамо ју поставити у центар. А тамо ‘заслужује’ бити и због наглашене технократске димензије у зачетку кампање. Уз већ пословичну колебљивост око најделикатнијих питања.

Што нам, дакле, о првом мандату Томашевића говоре профили протукандидата? Да можда није сасвим преузео власт у граду, али да је преузео монопол на фигуру нормалног градоначелника. Остали кандидати спадају међу бивше структуре, егзибиционисте, идеолошке пуританце и каријерне импровизаторе. Је ли то довољно? За глас је, а за више морамо сачекати други мандат. ■



Томислав Томашевић
(Фото: Сандра
Шимуновић/PIXSELL)

Mjesto stradanja i boli, ali ne i mržnje

U prvom dijelu komemoracije pročitani su govori preživjelih logoraša na ranijim okupljanjima. ‘Važno je da u Jasenovcu bude državni vrh i da se baš tu oda poštovanje žrtvama, jer je ovo jedinstveno mjesto stradanja u Hrvatskoj’, rekao je Boris Milošević

OSAMDESETA godišnjica proboja posljednjih zatočenika iz ustaškog logora smrti Jasenovac obilježena je 22. aprila kod spomenika ‘Kameni cvijet’ BOGDANA BOGDANOVIĆA u Spomen području u prisustvu kompletnog državnog vrha, predstavnika naroda žrtava, antifašista i četvero preživjelih logoraša.

Komemoracija ‘80 godina, 80 sudbina’ ove je godine dobila novi umjetnički izraz zahvaljujući studentima Akademije dramske umjetnosti, koji su u programu najavili zaokret prema drukčijoj interpretaciji prošlosti kao budućnosti sjećanja, ali i važnosti obrazovanja kao preduslova pamćenja. Studentice i studenti promjenu politike pokušali su ilustrirati podatkom da je lani Jasenovac posjetilo znatno više školskih grupa iz Hrvatske nego godinu ranije, njih 56, dok će ove godine, kako su najavili, samo do kraja avgusta to učiniti 81 grupa.

U prvom dijelu komemoracije pročitani su govori preživjelih logoraša na ranijim okupljanjima, koji se mogu sažeti u moto: ‘Nemojmo o brojkama, govorimo o ljudima.’ ‘Ovo je mjesto stradanja i boli, ali ne smije biti i mržnje’, poruka je sada pokojne PAVE MOLNAR koja je iz logora, gdje je bila zatočena kao pripadnica NOP-a, izišla razmjenom, dok je ILIJA IVANOVIĆ, kojem su ustaše pobili 27 članova porodice, naglasio da ‘samo ljubav pruža istinu’. Pročitani su i govori STEVE ĐURĐEVIĆA, koji je podsjetio na likvidacije Roma, kao i JAKOBA ATIJASA, kojem je u logorima pobijeno 80 srodnika.

Nakon što su delegacije, između ostalih i brojnog diplomatskog kora, položile cvijeće, premijer ANDREJ PLENKOVIĆ i predsjednik Sabora GORDAN JANDROKOVIĆ u svojim su izjavama istaknuli zajedništvo na komemo-



‘80 godina, 80 sudbina’ – Jasenovac

raciji i potrebu sjećanja na žrtve, a zadovoljstvo su izrazili i predstavnici naroda žrtava i antifašisti.

— Visoka godišnjica obilježena je na način na koji bismo htjeli da svake godine bude: da se čuje glas svih žrtava i da ih čuju svi koji ih trebaju čuti, s obzirom na razmjere i strahote stradanja, ali i pouke koje iz toga treba izvući, poput nezaboravljanja, praštanja i građenja zajedničkog života – rekao nam je saborski zastupnik SDSS-a MILORAD PUPOVAC.

Na naše pitanje kako da Jasenovac i druga mjesta stradanja budu u centru pažnje cijele godine, a ne samo na dane komemoracija, Pupovac je rekao da prilika ima dosta.

— Jasenovac je jedan, kao što je po strahotama stradanja jedno i jedinstveno i Jadovno, prvi logor Danica ili glinska crkva. Trebali bismo raditi na tome da se na mjestima drugih logora i stratišta pojavljuju visoki državni predstavnici kako bi već ta činjenica učinila

jasnim da su svaki revizionizam i veličanje režima kao što je bio ustaški nešto sramotno – kazao je Pupovac.

— Važno je da u Jasenovcu bude državni vrh i da se baš tu oda poštovanje žrtvama, jer je ovo jedinstveno mjesto stradanja u Hrvatskoj. Da se pokaže da država stoji iza komemoracije i da nema političkih razračunavanja i poruka bilo koje vrste, osim poštovanja žrtava – rekao je novinarima predsjednik SNV-a BORIS MILOŠEVIĆ.

Kako nam je kazao predsjednik Saveza antifašističkih boraca i antifašista FRANJO HABULIN, ustaški režim imao je rasne zakone prepisane od nacističkih gazda.

— Po tom su zakonu bili krivi svi Židovi, Romi i Srbi te antifašisti koji su ustali protiv takvog režima, samo zato što su bili drugi i drugačiji. Govorimo o genocidu nad Romima, Židovima i Srbima. Ponovit ću: govorimo i o genocidu nad Srbima, jer ga neki negiraju. Naša je dužnost da budemo ovdje i danas kad trebamo odati počast žrtvama. Podržavamo zajednički dolazak kojim je poslana poruka da se slažemo u onome o čemu sam govorio i da smo došli odati počast na čitavom nizu sličnih mjesta diljem NDH – ustvrdio je Habulin, naglasivši da, što se tiče kulture sjećanja, postoje pomaci nabolje. — Škole sve više posjećuju Jasenovac, čime možemo biti zadovoljni, ali je dobro da iz godine u godinu taj broj raste i da im profesionalci prenesu povijesnu istinu o Jasenovcu – dodao je.

LAZO ĐOKIĆ, predsjednik slavonskih antifašista, koji su kao i srpski aktivisti došli u

velikom broju, naglasio nam je da je ‘Jasenovac veliko stratište i nezamisliv genocid napravljen nad srpskim narodom i nad Židovima i Romima’.

— Jasenovac je ustaška priča koju se danas pokušava ispeglati kao nešto što je bilo dobro i čestito, čemu se trebamo suprotstaviti kulturom sjećanja koja se mora prevoditi u kulturu pamćenja. Moramo našim pokolnima preneti šta se desilo ovde kako bi znali da Jasenovac nije bio nikakav radni logor. Ovdje su od 1941. do 1945. ubijani ljudi na najsurovije načine – kazao je Đokić i upozorio da dio većinskog naroda negira žrtve i zagovara reviziju ustaške države kako bi relativizirali ono što se događalo u tom periodu.

— Želja nam je da se ovako nešto nikad ne ponovi. Žao mi je što, uz ovakav impozantan spomenik, nije postavljen logor onakav kakav je bio i što je maknuta izložba s panoima koja je bila ispred zgrade Muzeja. Bila sam u Mauthausenu, gdje je jedina izvorno sačuvana jugoslovenska baraka, ali je postavljena plinska komora i točno znate gdje se nalazite – rekla nam je VESNA UGRINA, predsjednica SABA-e za Dalmaciju, i dodala da, kao kći oca LJEPOJE sa Grmeča, odlično zna što se u Jasenovcu dogodilo.

— Pitanje sjećanja na žrtve sve je važnije, ne samo zbog situacije u Evropskoj uniji. Svakog aprila trebamo se sjetiti onoga što se dešavalo prije 80 godina i što se ne bi smjelo nikad više desiti. Što se tiče našeg regiona, trebalo bi se više pričati o tome što se dešavalo. U Sloveniji i Italiji imamo projekt evropske prijestolnice u Goriziji i Novoj Gorici, gdje pričamo o svemu što se na tom teritoriju događalo zadnjih sto godina. Mi, mlađi političari, treba da znamo kakva će biti naša budućnost i da je jedini pravi onaj evropski put – istaknuo je MATJAZ NEMEC, evropski parlamentarac iz Slovenije.

I DUŠAN DULIKRAVIĆ iz Rasinje ističe potrebu aktiviranja mladih.

— Na prostoru naše općine imamo 18 obilježja NOB-u, a s udrugom mladih, u suradnji s VSNM-om Rasinje, pokušamo aktivirati ljude da dolaze na sastanke – kazao nam je.

Bivši logoraš SLAVKO MILANOVIĆ, koji je s NEVENKOM KONČAR, MILETOM VUKMIROVIĆEM bio na komemoraciji, kazao nam je da se nakon šest godina koliko nije bio u Jasenovcu osjeća tužno.

— Mi treba da se setimo nevinih žrtava, da im damo pomen i da ih čuvamo od zaborava, ali program mi nikako nije legao, iako je lepo što se okupilo mnogo ljudi – rekao je Milanović.

S njim se slažu i u organizaciji Documenta kojima smeta što se nitko od preživjelih nije obratio okupljenima, mada su nazočili obilježavanju, to što još nije imenovana ravnateljica ili ravnatelj JUSP-a Jasenovac i to što u prikazu nedostaju razlozi odvođenja ljudi u logor.

Pravoslavni, židovski, katolički i islamski svećenici služili su molitve za žrtve logora; za pravoslavne je služio episkop buenosaireski i južnocentralno američki te administrator Zagrebačko-ljubljanske eparhije KIRILO.

Komemoraciji je prethodila liturgija i parastos žrtvama u manastiru Jasenovac, koju su služili episkop pakračko-slavonski JOVAN, episkop Kirilo, kao i episkop dremvički DAVID. Liturgiji su prisustvovali požeški biskup u miru ANTUN ŠKVORČEVIĆ, predstavnici Srba na čelu sa zastupnicima Miloradom Pupovcem i ANJOM ŠIMPRAGOM, predsjednikom SNV-a Borisom Miloševićem i ZVO-a DEJANOM DRAKULIĆEM, čelni ljudi VSNM-ova Požeško-slavonske, Bjelovarsko-bilogorske i Brodsko-posavske županije, kao i ambasador Rusije ALEKSANDAR NURIZADE. ■



Episkop pakračko-slavonski Jovan i požeški biskup u miru Antun Škvorčević

Revizija genocida

Premda je realno prihvatiti ocjene da je pozitivno što je kolona u Jasenovcu bila objedinjena, takvu harmoniju nužno je narušiti bjelodanom činjenicom: dok javno komemorira žrtve ustaškog terora, izvršna vlast pozadinski se bavi poništavanjem stvarnih razmjera njihova stradanja

NAKON dugo vremena službenoj obljetnici proboja zadnjih logoraša iz ustaškog logora Jasenovac zajedno je prisustvovao cijeli državni vrh – premijer, predsjednik Sabora i predsjednik Republike, kao i predstavnici srpskog, židovskog i romskog naroda koji su ponajviše stradali u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Iz službenog dijela programa čule su se poruke preživjelih logoraša i kulturnih radnika koji su stavili naglasak na važnost obrazovanja kao preduvjeta kulture sjećanja. Upadljivo je, doduše, falio jedan detalj: genocid. S vanjskih informativnih ploča Javne ustanove Spomen područja (JUSP) Jasenovac, gdje je bio prisutan kao odraz službenih stavova ove ustanove od njenih začetaka, genocid je nestao prošle godine. S genocidom, svojevolljno je otišao i dotadašnji ravnatelj IVO PEJAKOVIĆ, odbivši sudjelovati u institucionalnom relativiziranju ili poništenju konteksta koji dotad nitko izvan rigidnije desničarske scene nije dovodio u pitanje: da su ustaše provodili genocidno nasilje nad srpskim stanovništvom.

Ne čudi, stoga, da i ovaj komemorativni dan u godini slijedi ostala 364. Ciljano i programski, genocidne politike prema Srbima lagano iščezavaju s područja nekadašnjeg logora. Postepeno, ali sigurno napuštaju javne izložke i pozornice, a uskoro vjerojatno i službene stranice ove institucije. O takvoj pozadini ustaške države moglo se čuti tek na margini ovotjedne službene komemoracije, kroz izjave za novinare. ‘Taj režim je u svojoj teoriji i praksi imao zločin, koji je bio pojačan i rasnim zakonom prema kojem su bili krivi svi – Židovi, Romi, Srbi, ljudi koji nisu imali ukaljane ruke nikakvim zlodjelima, a bili su ovdje osuđeni jer su drugi i drugačiji. To je ono što nazivamo genocidom nad Romima, Židovima i Srbima’, rekao je FRANJO HABULIN, predsjednik Saveza antifašističkih boraca i antifašista (SABA), ponovivši reporteru Novosti NENADU JOVANOVIĆU da govori o genocidu i nad Srbima jer ga neki negiraju.

Tko ga dakle negira? Negiraju ga i ciljano potiskuju politički pokrovitelji komemoracije u Jasenovcu. Relativizira ga hrvatska vlada na čelu s premijerom ANDREJOM PLENKOVIĆEM.

Premda je realno prihvatiti ocjene da je pozitivno što je nakon dosta vremena u Jasenovcu kolona bila objedinjena, takvu harmoniju nužno je narušiti bjelodanom činjenicom: dok javno komemorira žrtve ustaškog terora, izvršna vlast u Hrvatskoj pozadinski se bavi poništavanjem stvarnih razmjera njihova stradanja.

‘Osudujemo teror ustaškog režima na ovom mjestu. Pozivamo u novom konceptu komemoracije osobito mlade da kroz obrazovanje saznaju punu istinu o tome što se ovdje događalo’, rekao je Plenković u Jasenovcu. Pored premijera u tom je trenutku stajala ministrica kulture i medija NINA OBULJEN KORŽINEK, u čijem resoru i pridruženim kulturnim ustanovama traje dvogodišnja kampanja miniranja ‘pune istine o tome što se ovdje događalo’. U toj operaciji terenske radove obavljali su razni kultur-politički sekundanti. U određenim epizodama istaknula se njena posebna savjetnica DUBRAVKA ĐURIĆ NEMEC, kao i ravnateljica Hrvatskog povijesnog muzeja, ujedno predsjednica Upravnog vijeća JUSP-a Jasenovac MATEA BRSTILO REŠETAR. Prije godinu i pol sudjelovale su u stopiranju opisa srpskog stradanja u NDH kao genocidnog u sklopu izložbe koju je Hrvatska radila u suradnji s Memorijalnim muzejom Holokausta u Washingtonu. Nakon inzistiranja Amerikanaca da i taj genocid ipak bude eksplicitno spomenut na panoima, projekt je zaustavljen. Potom su po nalogu istog ministarstva odstranjene javne informativne ploče s područja JUSP-a na kojima je genocid bio u istoj rečenici sa Srbima.

Njihove odluke bile su praćene opravdanjima koje su im garnirali recenzenti javno nepoznatog identiteta: pitanje ovog konkretnog genocida nije do kraja riješeno. Možda se desio, a možda i nije, jednostavno nismo sigurni. Ako potonja rečenica naličuje na ciničnu hiperbolu, ona je daleko od

toga: kada je Amerikancima objašnjavala razloge zbog kojih naša strana ipak ne bi spominjala sporne genocidne politike na međunarodnoj izložbi, Brstilo Rešetar pravdala se izostankom stručnih i pravnih istraživanja o toj temi. Usprkos svim saznanjima o politikama ustaške paradržave za vrijeme Drugog svjetskog rata.

U međuvremenu, na poziciju Ive Pejakovića došla je SARA LUSTIG, ali samo privremeno, kao vršiteljica dužnosti. Imenovanjem posebne savjetnice premijera Andreja Plenkovića za Holokaust, suzbijanje antisemitizma i odnose sa židovskim zajednicama na čelo JUSP-a Jasenovac, samoj ustanovi se otvorila snažnija podrška izvršne vlasti. Donesen je novi statut, usvojeni su interni pravilnici i drugi akti. Povećan je predviđeni broj zaposlenika. Uspostavljeni su novi odjeli i radna mjesta, poput osoba zaduženih za marketing ili pozicija pomoćnika ravnatelja. U manje od godinu dana središnja država pružila je pomoć koju su prethodnici Sare Lustig i predstavnici stradalnika te antifašista godinama neuspješno zazivali. U prosincu 2024. srpski mediji objavili su da je na zasjedanju Međunarodnog saveza za sjećanje na Holokaust (IHRA) Lustig ‘potvrdila da je NDH izvršila genocid nad Srbima’. ‘Današnji izvještaji srpskog tiska su netočni i stavljaju riječi u usta hrvatskom predstavniku’, demantirala ih je IHRA istog dana, jasno ilustrirajući stav Pejakovićeve v. d. nasljednice po ovom pitanju.

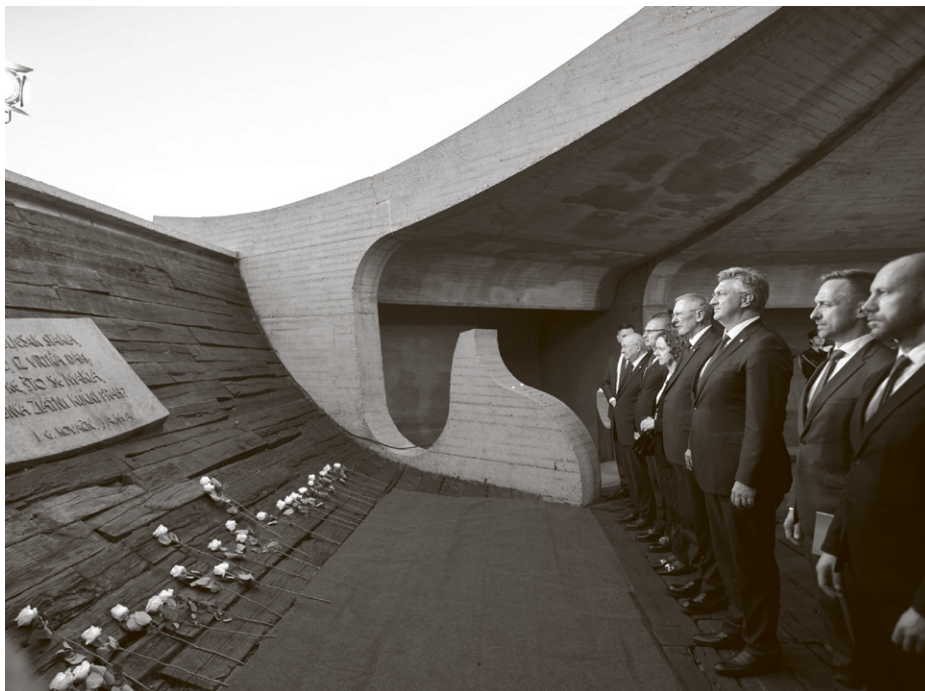
Sada, kada je JUSP približen Vladi, potpora buja, a znanstveni otpor je iščezao. Kada

se prošle godine koordinirano napadalo ravnatelja Pejakovića, ministrica Obuljen Koržinek je bila obećala reviziju cijele službene stranice JUSP-a Jasenovac. Poručila je da u Jasenovcu ubuduće treba prenositi znanja o Holokaustu nad Židovima, genocidu nad Romima i – ‘masovnim zločinima’ nad Srbima. Samo iz ove rečenice može se nazrijeti narav ‘revizije’ na koju ministrica računa.

Sredinom prošle godine preko Hrvatskog muzejskog vijeća imenovano je posebno Povjerenstvo za provedbu evaluacije muzeološkog djelovanja JUSP Jasenovac. Njihov cilj je ‘implementacija Preporuka koje je uputio Međunarodni savez za sjećanje na Holokaust (IHRA)’. Upravo je set sugestija IHRA-e o poboljšanju zastarjelog postava poslužio kao izlika hrvatskoj strani da se odstrane oni informativni panoi na području JUSP-a na kojima se spominje genocid nad Srbima. Prošlog mjeseca članovi Povjerenstva prezentirali su Hrvatskom muzejskom vijeću preliminarno izvješće. Dokument koji zasad nije dostupan javnosti sadržavao je, prema kratkom opisu same sjednice, i osvrt na obavljen stručni nadzor nad muzejskim radom, kao i sadržajem i karakterom stručnog rada i stalnog postava JUSP-a Jasenovac. Zbog popriličnog obujma skeniranja zatečenog stanja, produžen je mandat ovog Povjerenstva. Njihove konačne sugestije poslužit će za ‘unaprjeđenja stručnog i profesionalnog obavljanja temeljne djelatnosti’ JUSP-a Jasenovac.

Važnost nastavka rada Povjerenstva na evaluaciji sadržaja stalnog postava na ovoj sjednici naglasila je posebna savjetnica ministricе, već spomenuta Dubravka Đurić Nmec, dok se na njihovo preliminarno izvješće referirala i predsjednica Upravnog vijeća JUSP-a Jasenovac Matea Brstilo Rešetar.

Hvaleći novi koncept komemoracije i v. d. ravnateljicu Saru Lustig, Plenković je u Jasenovcu još rekao kako je važno da mladi na mjestu bivšeg logora saznaju punu istinu ‘da se takvi zločini nikada ne zaborave i još važnije, da se nikada ne ponove’. Drugim riječima, ako ulažemo poprilične napore da zaboravimo stvarne razmjere zločina iz prošlosti, kao što to radi hrvatska vlada, oni bi se mogli ponoviti. Trećim riječima, sudjelujući u negaciji genocida iz vremena prošlog, možda nije ni neobično da hrvatska vlada ne vidi genocid sadašnji, onaj koji Izrael provodi u Gazi. ■



Vlada u Jasenovcu – komemoracija buja, genocid iščezava (Foto: Sandro Lendler)

Nema doma za starce

Institucionalni smještaj zadnjim poskupljenjima gubi svoju osnovnu svrhu – priuštivo stanovanje i kvalitetnu skrb o starijima. Od januara 2025. gotovo svi javni domovi su se pridružili bezobzirnom podizanju cijena. U odnosu na 2015. domovi su skuplji 55,5 posto, a cijene su rasle tri puta brže od inflacije

Zabava u Domu za starije i nemoćne osobe u Sisku, koji je nedavno poskupio za 150 eura (Foto: Nikola Čutuk/PIXSELL)



ŽIVIM u jednom domu, osnivač – županija. Nas umirovljenike nitko ne doživljava, samo su puna usta treće životne dobi, kako je to zlatno doba i ostale nebuloze. Ako se požalimo dobijemo odgovor: ako vam se ne sviđa, znate gdje su vrata. Obitelji pomažu da platimo, ali i oni imaju djecu koju treba školovati. Nama mirovine ne mogu podnijeti ta nemoguća poskupljenja. Izjava korisnika doma, uvrštena u godišnji izvještaj pučke pravobraniteljice za 2024., vjerno dočarava šupljine u sustavu socijalne zaštite starijih.

Mirna i ugodna starost u Hrvatskoj je odavno nedostižna za sve, dok institucionalni smještaj zadnjim poskupljenjima, čini se, gubi svoju osnovnu svrhu – priuštivo stanovanje i kvalitetnu skrb o starijima. Cijene pojedinih decentraliziranih domova, povoljnijih oblika smještaja u usporedbi s onim privatnim, u posljednje dvije godine su rapidno porasle. Od januara 2025. gotovo svi javni domovi su se pridružili bezobzirnom podizanju cijena. Primjerice, korisnici doma za stare i nemoćne u Šibeniku od ove godine moraju izdvajati čak 750 eura za smještaj, dok su ranije troškove svog boravka pokrivali sa 600 eura. Stariji smješteni u Sisku također moraju izmisliti dodatnih 150 eura za svoju sobu. Jedini decentralizirani dom u Karlovcu poskupio je u dva navrata: prvo u 2023. za 20 posto, a godinu kasnije za 40 posto. Ništa bolja situacija nije ni u Koprivnici. Cijena smještaja je u prošloj godini povećana za 40 posto. U Splitu je posljednji dom za starije izgrađen davne 1989. godine, ali to ne sprječava osnivača, Splitsko-dalmatinsku županiju, da za postojeći i nedostatan kapacitet smještaja traži od svojih korisnika prvo 30 posto više novca, a onda i 40. Kako bi opravdali novi udar na džepove umirovljenika, vladajući brane svoje odluke rastućim troškovima namirnica, energenata i povećanjem plaća zaposlenih u tom sektoru. Umjesto da se korjenito pristupi boljim javnim politikama, teret se prebacuje na najslabije pojedince.

Iako cijene privatnih domova uglavnom nisu javno objavljene i one su porasle, navodi pučka pravobraniteljica. Cijene smještaja u obiteljskim i privatnim domovima za starije i nemoćne tokom 2024. godine porasle su 10–15 posto, procjenjuje udruga STARKA.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u odnosu na 2015. godinu, usluga domova za starije i nemoćne osobe skuplja je 55,5 posto. Cijene tih usluga rastle su tri puta brže od opće stope inflacije, koja je u 2024. iznosila tri posto.

Položaj osoba starije životne dobi u Hrvatskoj predstavlja značajan društveni izazov, osobito ako se uzme u obzir da se 23 posto građana nalazi u dobnoj skupini iznad 65 godina, govori SILVIA RUSAC, profesorica s Katedre Socijalne gerontologije Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu.

U Šibensko-kninskoj županiji živi najviše stanovnika starijih od 65 godina (27,9 posto), a preko četvrtine stanovništva iste dobi ima i Primorsko-goranska (26,2 posto), Ličko-senjska (26 posto), Sisačko-moslavačka (25,3 posto) i Karlovačka županija (25,1 posto).

A koliko je val poskupljenja domova promašen i neodrživ, još bolje se uočava kada se stavi u korelaciju s konkretnim iznosom mirovina naših umirovljenika. Kako izvještava pučka pravobraniteljica, mirovina za decembar 2024., za 1.131,542 korisnika starosne, prijevremene starosne, obiteljske i invalidske mirovine, ostvarene prema ZOMO-u, iznosila je 508,01 eura, dok neto iznos od 400 eura prima 415.835 korisnika.

Alarmantni su podaci i o stopi rizika od siromaštva u ovoj skupini. Prošle godine je



Naselje Petrinia u Petrinji
i za starije osobe (Foto:
Nikola Čutuk/PIXSELL)

stopa samo nastavila rasti i iznosila je 37 posto, pri čemu za žene 40,1 posto. U najvećem riziku od siromaštva su osobe koje žive u samačkom kućanstvu – čak 61,4 posto.

Problematičan je i pristup zdravstvenoj skrbi. Čak i kad su medicinske usluge dostupne, čekanja su dugotrajna. Starije pogađa socijalna izolacija, imaju poteškoće s kretanjem, što uključuje otežan pristup javnom prijevozu i zgradama koje im nisu prilagođene.

Iako postoje razne institucije i organizacije za brigu o starijim osobama, još uvijek nedostaje kvalitetne institucionalne njege koja bi osigurala sigurno i dostojanstveno okruženje za one koji ne mogu živjeti samostalno. Nedostatne su politike i strategije. Premda se u političkoj javnosti često raspravlja o reformama, mnoge od predloženih mjera još uvijek nisu implementirane ili ne odgovaraju stvarnim potrebama starijih osoba. Potreban je dijalog akademske zajednice, struke i vladajućih. Pristup starijim osobama, kao važnom dijelu društva, ne bi trebao biti samo zdravstveni i socijalni izazov, već i prilika za cjeloviti društveni razvoj – ističe Rusac.

I dalje postoji ilegalni smještaj za starije. Vlasnici motivirani zaradom primaju osobe na smještaj ne obazirući se na propisane uvjete. Ne vode evidenciju o korisnicima i njihovom zdravstvenom stanju, ne sklapaju ugovore o radu s radnicima, nemaju protupožarnu zaštitu

U Hrvatskoj djeluje ukupno 45 decentraliziranih domova za starije i nemoćne osobe, dva državna doma te 322 pružatelja usluge smještaja drugih osnivača. Postoji i 300 obiteljskih domova. Socijalna zaštita starijih puno se više oslanja na privatne osnivače domova, nego što je to slučaj u ranom odgoju i predškolskom obrazovanju, u vrtićima. Na pitanje kako je nastao takav nesrazmjer između javnih i privatnih ustanova za starije te zašto je loše da se smještaj starijih privatizira i prepušta tržištu, Rusac govori da se to može posmatrati kao rezultat različitih povijesnih, ekonomskih i političkih faktora. Tijekom godina, privatizacija i komercijalizacija nekih usluga socijalne zaštite postale su sve prisutnije. Mogući razlozi za nesrazmjer između javnih i privatnih ustanova je činjenica da se Hrvatska nakon Domo-vinskog rata suočila s brzim porastom broja starijih osoba. Državne institucije nisu bile spremne u potpunosti zadovoljiti potrebe ovog segmenta populacije. Privatni sektor brže se prilagodio tim potrebama, što je dovelo do povećanja broja privatnih domova. Privatni domovi za starije ponekad mogu brže reagirati na tržišne potrebe nego javne institucije, što može dovesti do njihovog bržeg rasta. To stvara dojam da privatni sektor može pružiti bolje i brže usluge, no situacija je heterogena, svakakvih iskustava ljudi imaju – i dobrih i manje dobrih, kako u državnim, tako i u privatnim domovima. Državne politike nisu uvijek usmjerene na razvoj javnog sustava socijalne zaštite. Ponekad izostaju jasne strategije za financiranje i unapređenje javnih domova, što produžava ovisnost o privatnom sektoru – pojašnjava Rusac.

Negativan aspekt privatizacije socijalne skrbi je upravo kvaliteta usluga. Kada se ona prepušta tržištu, naglasak se uglavnom stavlja na profit, ističe naša sugovornica. Mnogi privatni domovi za starije imaju više cijene usluga, što može otežati pristup ovakvoj skrbi ljudima s nižim prihodima, ostavljajući ih bez dobre njege. Također, Rusac napominje da privatizacija može dovesti do jačanja socijalnih nejednakosti među starijima.

Uvjeti života u domovima za starije variraju, ali postoje određene zajedničke poteškoće – nedostatak medicinskog osoblja. Nedostatna je i edukacija djelatnika domova. Neki domovi su pretrpani, što može dodatno otežati osoblju da pruži potrebnu pažnju svakom stanaru. U mnogim domovi-

ma nedostaje suvremena oprema, što utječe na kvalitetu skrbi i udobnost stanara. Nedostatak resursa može također utjecati na kvalitetu hrane i dostupnost aktivnosti koje su od ključne važnosti za dobrobit starijih osoba. Neophodno je da se naš sustav socijalne skrbi preispita i unaprijedi. Ulaganjem u starije, ulažemo u vlastitu budućnost – govori Rusac.

I pučka pravobraniteljica apostrofira da u domovima kronično nedostaje medicinskih sestara te da se na raspisane natječaje rijetko javljaju. Jedna radnica je opisala svoj radni dan navodeći da ona i njene kolegice ‘humani posao rade na nehuman način’. Naime, za njegu po korisniku imaju svega četiri minute.

‘Zamislite da se ujutro probudite i u četiri minute se morate istuširati, oprati kosu, osušiti kosu, oprati zube, obući, promijeniti

Većina korisnika svoje mirovine troši isključivo na troškove smještaja i povećanje cijene će značiti još veći financijski pritisak. To može dovesti do toga da će neki korisnici morati birati između osnovnih potreba i odustajanja od smještaja u domu, upozorava Silvia Rusac, profesorica socijalne gerontologije

posteljini na krevetu, skuhati kavu, popiti tu kavu, napraviti doručak, pojesti doručak i progovoriti koju riječ sa svojom obitelji i tek onda krenuti na posao. I to ne samo jedan dan, nego svaki dan. Nemoguće, jel da? Sad zamislite kako je to kad mi dodemo kod nepokretnog korisnika i moramo napraviti svu njegu, zadovoljiti sve higijenske potrebe jedne osobe u roku od četiri minute. Svak dan, kod svakog korisnika, njih 76 plus. Potrebno je progovoriti i koju riječ s njima jer ti korisnici nisu stvari, oni su živa bića koja zaslužuju poštovanje i razumijevanje svakoga od nas, rekla je radnica u prituzbi pučkoj pravobraniteljici.

Kada je riječ o poskupljenjima domova za starije, Rusac napominje da većina korisnika ionako svoje mirovine troše isključivo na troškove smještaja, a da će povećanje značiti još veći financijski pritisak. Ona smatra da to može dovesti do situacija u kojima će neki korisnici morati birati između osnovnih potreba i odustajanja od smještaja u domu. Neki će vjerojatno razmotriti povratak kući ili traženje alternativnih rješenja za smještaj, što može uključivati pomoć rodbine ili prijatelja, ili korištenje usluga kućne njege. — Ako cijene postanu neodržive, to bi moglo dovesti do smanjenja broja korisnika u domovima, što bi potom moglo utjecati na financijsku stabilnost i operativnu sposobnost samih domova – objašnjava Silvia Rusac.

Zagreb je rijedak svijetao primjer dobrog upravljanja u području socijalne zaštite starijih. Od juna 2018. u glavnom gradu nisu podizane cijene usluga smještaja, a tako će, najavljuje gradska uprava, ostati i dalje. Poručuju da će nastaviti nadoknađivati rast troškova proračunskim subvencijama.

JELENA MILOŠ, saborska zastupnica Može! za Novosti govori da je njihova politika tokom četiri godine vođenja Zagreba usmjerena ka apsorpciji tereta inflacije kako ga ne bi snosili građani. Zato nisu, kaže, povisili cijene domova za starije, vrtića i komunalnih usluga. Podsjeća da su uveli čitav niz drugih mjera: besplatan gradski prijevoz ZET-om za sve starije osobe iznad 65 godina, proširenje i povećanje novčanih naknada za umirovljenike s najnižim mirovinama te sedmerostruko povećanje božićnica i uskrsnica za istu skupinu umirovljenika. Osim toga, proširene su socijalne i zdravstvene usluge za starije osobe.

— Nažalost, mnoge županije su povisile cijene domova za starije i zato smještaj postaje luksuz koji si stariji ne mogu priuštiti. To je problem koji se mora riješiti na državnoj razini. Razlog poskupljenja domova je sustavno podfinanciranje decentraliziranih domova za starije. Država ne daje dovoljno sredstava županijama da pokriju realne troškove poslovanja, a onda županije prebacuju trošak na umirovljenike. Usto se premalo izdvaja za plaće zaposlenih i sve je teže naći radnike koji će raditi u takvom sustavu. Više puta smo tražili u Saboru da se takva politika promijeni i da se omogući adekvatno financiranje domova – objašnjava Miloš.

Ona dodaje da dobar život u starijoj životnoj dobi znači da starije osobe imaju kvalitetan život u vlastitom kvartu bez odlaska u institucije. Zato u Zagrebu paralelno ulažu u institucionalnu, ali i vaninstitucionalnu skrb koja je u Hrvatskoj slabo razvijena. Otvoren je Dom za starije na Markuševcu, a u idućem mandatu će se izgraditi još četiri doma za starije na istoku i zapadu grada, najavljuje saborska zastupnica.

Miloš smatra da je kompletan sustav socijalne skrbi podcijenjen, zanemaren i podfinanciran.

— Hrvatska se prije više od desetljeća opredijelila za deinstitutionalizaciju sustava socijalne skrbi. To znači da su se za različite skupine (stariji, osobe s invaliditetom, djeca



Silvia Rusac (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

bez odgovarajuće roditeljske skrbi) trebale osigurati usluge u zajednici, van institucija i ravnomjerno ih regionalno raspodijeliti. To se, nažalost, nije dogodilo. Hrvatske te usluge nije u dovoljnoj mjeri razvila, a istovremeno je u ime deinstitutionalizacije smanjivala smještajne kapacitete u institucijama, zanemarivala ulaganja u infrastrukturu i socijalne radnike koji rade u sustavu. Zbog tako lošeg i stihijskog upravljanja sustavom, danas nemamo razvijene usluge u zajednici, a usto imamo zapuštenu infrastrukturu, potplaćene i iscrpljene radnike koji odlaze iz sustava. Nije pomoglo što u posljednja tri mandata Vlada na čelo resornog ministarstva imenuje ljude koji naprosto nisu upoznati sa sustavom i ne mogu ponuditi viziju strateškog razvoja socijalne politike. Stoga se često vrtimo u mjestu ili propadamo, kao što to upravo vidimo po povećanim stopama rizika od siromaštva – tvrdi Jelena Miloš.

Zagreb je rijedak primjer dobrog upravljanja u području socijalne zaštite starijih. Od juna 2018. u glavnom gradu nisu podizane cijene usluga smještaja, a tako će, najavljuje gradska uprava, ostati i dalje. Poručuju da će nastaviti nadoknađivati rast troškova proračunskim subvencijama



Martina Vlašić Iljkić (Foto: Ivica Galović/PIXSELL)

Banijski potres iz 2020. i masovno oštećenje kuća u ruralnim sredinama rezultirali su pronalaženjem novih, ali i nužnih modela socijalne skrbi za starije. Umirovljenička naselja u Sisačko-moslavačkoj županiji nastala su kao odgovor na otežanu i sporu obnovu te sve brojnije starije stanovništvo. Tri naselja u Glini, Petrinji i Sisku imaju 166 montažnih kućica. Isto naselje gradit će se i u Kutini. Kako javljaju mediji, kućice su veličine od 35 do 45 četvornih metara, imaju terasu i zelenu površinu za vrt. U njima će se pružati skrb starijim osobama jednako kao i u domovima za starije osobe.

MARTINA VLAŠIĆ ILJKIĆ, SDP-ova saborska zastupnica, ima samo riječi hvale za organizirano stanovanje starijih uz podršku osiguranog osoblja. Smatra da je umirovljenicima potrebno omogućiti da što duže budu samostalni, da osjećaju da nisu samo pasivni korisnici usluga. Kao dugogodišnja socijalna radnica s puno iskustva, tvrdi da je aktivna starost važna za psihofizičko zdravlje starijih osoba.

Vlašić Iljkić je SDP-ova kandidatkinja za županicu Požeško-slavonske županije na majskim lokalnim izborima. U izjavi za Novosti navodi da je u julu prošle godine na njenom području došlo do značajnih poskupljenja doma za starije i nemoćne – za visokih 50 posto.

— Tražili smo, kao SDP Požeško-slavonske županije, Požege i ja kao saborska zastupnica, da se cijene smanje jer je to neodrživo za postojeće, ali i buduće korisnike. Obrazložili su da je poskupljenje vezano uz inflaciju i rastuće troškove, ali tada, u tom periodu, inflacija nije bila tolika da bi opravdala skok cijena. Županica ANTONIJA JOZIĆ tvrdila je da je to upravo zbog velikih rastućih troškova namirnica, svih rashoda, uključujući i troškove za zaposlene jer su povećane plaće. Mi smo oštro reagirali, rekli da nismo protiv povećanja plaća, ali smo protiv toga da povećanje ide na teret korisnika. Ako dođe do povećanja cijene smještaja u domovima, onda očekujemo da će korisnicima biti pružena bolja, drugačija i neka dodatna usluga. Prošle godine cijene su skočile i u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Ljudi su izlazili na ulice, plakali, govorili su da će prodati onu klimu što su uspjeli kupiti za svoj smještaj u domu... Bilo je stvarno dramatično. To je bila vijest u medijima dva-tri dana i o tome se zašutjelo, nije se ništa poduzimalo – priča saborska zastupnica.

Ona je zatražila od premijera ANDREJA PLENKOVIĆA da te rastuće troškove financira država od decentraliziranih sredstava, odnosno od onoga što uplaćuje Vlada. To je riješeno tako da županija pokriva razliku od 50 posto. Dakle, ako stanar nema dovoljno novca da podmiri svoj boravak, ako ima 500 eura, a smještaj košta 700, županija pokriva 100 eura razlike.

Jelena Miloš (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

— Nakon što su povećali cijenu za 50 posto, nakon što je Vlada dala veća decentralizirana sredstva, oni umjesto da su vratili cijene na staro, sada pokrivaju razliku od 50 posto. To je lakrdija od mjere. Prvo nešto povisiš da bi kasnije nešto, kao, dao i pokazao socijalnu osviještenost. Da je bilo socijalne osviještenosti, ne bi se ni povećavala cijena smještaja za 50 posto, već bi se to spriječilo. To nije pravedno i nije održivo. Ako netko nema dovoljno sredstava, on mora potražiti taj dio od svojih obveznika uzdržavanja, od djece. Onaj tko ima 750 eura, što je također niska mirovina, on ima dovoljno novca da plati mjesečni smještaj, ali ako nema nikakvu pomoć, mora sam platiti punu cijenu. Čovjek koji nema pomoć sa strane svu će mirovinu ostaviti za smještaj – objašnjava Vlašić Iljkić.

U predizbornom programu SDP-a za ovu županiju nalazi se prijedlog o uvođenju vaučera za sufinanciranje boravka korisnika u privatnom domu. Također se navodi izgradnja novih smještajnih kapaciteta jer na području tog dijela Slavonije desetljećima nije izgrađen nijedan javni smještajni kapacitet. U proteklih 30 godina vidljiva je samo agilnost privatnika koji su ugrabili priliku za zaradu, govori kandidatkinja za županicu. Osmišljeno je i osiguravanje lokacije u suradnji s lokalnom samoupravom kako bi se izgradile stambene jedinice za starije.

Ako postoji šansa da se osoba zadrži u svojoj kući, uz povremenu asistenciju, važno je ulagati u vaninstitucionalne usluge. Vlašić Iljkić govori da program ‘Zaželi’, u sadašnjem obliku, nije dovoljan te da neće zadržati u kućanstvu one kojima je teško obavljati svoje životne potrebe. Ona podsjeća da je u Zakonu o inkluzivnom dodatku došlo do nepovoljne promjene. Ljudi koji su nekad imali doplatke za pomoć i njegu oštećenja zdravlja drugog stupnja, više nemaju pravo na inkluzivni dodatak zato što ne žive sami. — Poznajem stariju ženu koja živi u izoliranom selu sa svojim sinom. On povremeno radi, nisu dobrog materijalnog stanja. Ona je primala doplatu za pomoć i njegu i sad više nema pravo na to jer ne živi u samačkom kućanstvu. Dok se ne izmijeni taj zakon, tu vidim priliku da se na lokalnoj razini odgovi na taj problem. Recimo, oni koji su u tom programu, a koji su izgubili pravo na doplatu za pomoć i njegu, dobili bi dodatni svaki mjesec od strane županije u tom iznosu. Ključno je nadomjestiti loše odluke Vlade – kaže Vlašić Iljkić.

Županije su zakonski dužne jednom godišnje provoditi kontrole pružatelja socijalnih usluga kojima je ranije izdana licenca. U slučaju sumnje na nepravilnosti, mora se obavijestiti Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. Kako izvještava pučka pravobraniteljica, i dalje postoji ilegalni smještaj za starije. Vlasnici motivirani zaradom primaju osobe na smještaj ne obazirući se na propisane uvjete. Ne vode evidenciju o korisnicima i njihovom zdravstvenom stanju, ne sklapaju ugovore o radu s radnicima i nemaju protupožarnu zaštitu.

Resorno ministarstvo je u protekloj godini provelo 35 inspekcijskih nadzora kod pružatelja usluge smještaja koji rade bez licence. Utvrđeno je da i dalje radi barem 13 pružatelja usluge smještaja kojima je prethodno zabranjen rad. Ističe se slučaj doma u Dalmaciji, u Dugom Ratu, u kojem su 2020. u požaru poginule dvije korisnice. Takozvani smještaj za starije i nemoćne osobe nastavio je raditi ‘na divlje’ i tokom 2024. U posljednjem inspekcijskom nadzoru tamo je zatečeno 18 korisnika, a cijena tog nelegalnog i opasnog smještaja iznosi – 1.100 eura. To je, ukratko, sve što je potrebno znati o ustavno određenoj socijalnoj državi. ■

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

*Nakon mise i
blagoslova
okupljenih vjernika
papa se namjeravao
povući u svoju
skromnu rezidenciju
u Domu svete Marte,
kad mu je vatikanski
protokol iznenada
predstavio punijeg
nekih sredovječnog
muškarca, koji se
nagnuo nad njegova
invalidska kolica
i prošaptao mu
nekoliko riječi*

Holy shit!

POGLAVAR Katoličke crkve danas je u Vatikanu primio predsjednika Vlade Republike Hrvatske. Susret Svetog Oca i hrvatskog premijera bio je srdačan, ali kratak, jer se Papa još uvijek oporavlja nakon što je nedavno pušten iz rimske klinike Gemelli. Da se Sveti Otac još uvijek ne osjeća potpuno spreman za svoje pontifikacijske obaveze, govori i činjenica da nije održao uobičajenu opću audijenciju, već je okupljene vjernike samo kratko pozdravio sa svog prozora na Trgu svetog Petra. U kratkoj izjavi nakon susreta hrvatski premijer izrazio je zahvalnost Svetom Ocu što je usprkos vidljivoj fizičkoj slabosti izdvojio vrijeme za njega. ‘Papa mi se ispričao što nije mogao mnogo govoriti, pokazavši tako svoju veličinu i svetost’, rekao je predsjednik Vlade, dodavši kako je ponosan na nastavak pozitivnih i bliskih odnosa Hrvatske i Svete Stolice.’

Kad je ovim kratkim agencijskim izvještajem iz Vatikana HINA javila o papinoj jutarnjoj audijenciji, nitko nije mogao ni slutiti da će hrvatski premijer biti posljednji svjetski državnik kojega će vidjeti za života. Kratko prije susreta, istina, Sveti Otac bio je u bolnici zbog teškoća s disanjem, ali izgledalo je da se njegovo zdravstveno stanje poboljšava. Svijet je stoga zanijemio od šoka kad je tog travanjskog dana zamjenik državnoga tajnika Svete Stolice objavio kako se ‘papa vratio svome Ocu’, pozivajući sve na molitvu Kraljici neba.

Tako je prije točno dvadeset godina, 2. travnja 2005., blaženo u Gospodinu preminuo papa IVAN PAVAO DRUGI. Sudbina – ako se složimo da u nedostatku bolje riječi to možemo zvati sudbinom – htjela je da posljednji svjetski političar kojega je Sveti Otac primio u audijenciju bude, eto, predsjednik hrvatske vlade IVO SANADER, s kojim se poljski papa susreo pet-šest tjedana ranije, 22. veljače, jedva desetak dana nakon što je otpušten iz rimske klinike Gemelli. Nakon susreta s hrvatskim premijerom papino zdravstveno stanje dramatično se pogoršalo i zalegao je u postelju, sve dok se četrdeset dana kasnije nije ‘vratio svome Ocu’.

O čemu su hrvatski premijer i Sveti Otac zapravo razgovarali onoga dana, što je Sanader rekao Ivanu Pavlu, a što Ivan Pavao nije rekao Sanaderu, ostalo je nepoznato. Sveti Otac svoju je tajnu ponio u grob u kripti bazilike svetog Petra, službena dokumentacija o tom susretu klasificirana je u vatikanskim arhivima, a hrvatski premijer ponavljao je svoju verziju. ‘Bio je to susret koji je trajao desetak minuta, ali je bio jako upečatljiv. Papa nije mogao mnogo govoriti i na kraju mi se ispričao zbog toga što mu je glas toga jutra bio slab’, prepričao je Sanader susret s papom poslije vijesti o njegovoj smrti. ‘Ja, dakako, nisam želio biti posljednji državnik kojega je primio Sveti Otac, no tako se dogodilo. Meni je to i ponos i čast, ali i određeni simbol prijateljstva i vjernosti Ivana Pavla Drugog prema Hrvatskoj. Bio je zaista velik čovjek, i mislim da je on dar Božji našem vremenu.’

Nitko tako nikad nije saznao o čemu je Ivan Pavao razgovarao s predsjednikom HDZ-a Ivom Sanaderom, pa nitko nikad nije saznao ni o čemu je sedam godina i sedam mjeseci kasnije njegov nasljednik na Petrovom tronu BENEDIKT XVI u jesen 2012. razgovarao s predsjednikom HDZ-a TOMISLAVOM KARMARKOM. U protokolarnoj vijesti objavljeno je samo da se ‘Sveti Otac osvrnuo na globalnu gospodarsku krizu, ocijenivši da je dijelom



Premijer Andrej Plenković kod pape Frane (Foto: Vlada RH)

nastala zbog nedostatka etičkih temelja, istaknuvši potrebu da se radi na ostvarenju socijalnog tržišnog gospodarstva, koje bi bilo u skladu s doktrinom Crkve’. ‘Vaše političko i institucionalno djelovanje ne bi trebalo odgovarati isključivo na logiku tržišta, nego se temeljiti na općem dobru i zaštiti dostojanstva svake osobe’, rekao je papa, a u telefonskom razgovoru prenio međunarodni tajnik HDZ-a DAVOR STIER’, stajalo je u izvještaju Hine.

Kao što, uostalom, nitko nikad nije saznao ni o čemu je Benedikt XVI koji tjedan kasnije, 29. listopada 2012., razgovarao s tadašnjim hrvatskim premijerom ZORANOM MILANOVIĆEM. Osim što je predsjednik Vlade nakon susreta šeretski izjavio da su razgovarali o ‘situaciji u Siriji’.

Da skratim, svega par mjeseci nakon susreta s hrvatskim premijerom, svijet je zanijemio od šoka kad je Benedikt XVI kao prvi papa nakon šest stotina godina objavio da odstupa s dužnosti. Nakon povijesne ostavke Sveti Otac se početkom 2013. povukao iz javnog života i zaključao u samostan Majke Crkve u Vatikanskim vrtovima. Nikad, naravno, nije rekao o čemu je razgovarao s Karamarkom i Milanovićem: i on je 2022. svoju tajnu ponio u grob u kripti bazilike svetog Petra.

Sve ovo pričam vam za slučaj da se pitate zašto je Benediktov nasljednik papa FRANE imao problem s Hrvatima, zašto je godinama ratovao s Međugorjem i odbijao priznati čudesna Gospina ukazanja, zašto je godinama ratovao s lobistima kanonizacije ALOZIJA STEPINCA i odbijao hrvatskog blaženika priznati svecem, zašto je godinama ratovao s Hrvatskom biskupskom konferencijom i odbijao hrvatske biskupe imenovati kardinalima i zašto, za razliku od Ivana Pavla II i Benedikta XVI, nikad nije posjetio Hrvatsku. Sve dok prije nekoliko dana, na uskrсну nedjelju – ni dva tjedna nakon što je otpušten iz klinike Gemelli, gdje se liječio od respiratorne krize – papa Frane nije odlučio prisustvovati uskršnjoj misi u bazilici svetog Petra.

Nakon mise i blagoslova okupljenih vjernika papa se namjeravao povući u svoju skromnu rezidenciju u Domu svete Marte, kad mu je vatikanski protokol iznenada predstavio punijeg nekog sredovječnog muškarca, koji se nagnuo nad njegova invalidska kolica i prošaptao mu nekoliko riječi. Sveti Otac, kažu očevici, samo je izustio kratko ‘Holy shit!’, a hrvatski mediji požurili su objaviti kako je ‘poglavar Katoličke crkve danas u Vatikanu primio predsjednika Vlade Republike Hrvatske ANDREJA PLENKOVIĆA’.

‘Susret Svetog Oca i hrvatskog premijera bio je srdačan, ali kratak, jer se Papa još uvijek oporavlja nakon što je nedavno pušten iz rimske klinike Gemelli. Da se Sveti Otac još uvijek ne osjeća potpuno spreman za državničke

i pontifikacijske obaveze, govori i činjenica da nije održao uobičajenu opću audijenciju, već je okupljene vjernike samo kratko pozdravio sa svog prozora na Trgu svetog Petra. Nakon mise hrvatski premijer imao je kratki susret sa Svetim Ocem, kojem je uputio uskrсну čestitku i zaželio dobro zdravlje. U izjavi za novinare predsjednik Vlade izrazio je zadovoljstvo susretom, te naglasio kako je ponosan na nastavak pozitivnih odnosa Hrvatske i Svete Stolice.’

Kad je tako ovim kratkim agencijskim izvještajem HINA na Uskrs javila o papinoj jutarnjoj audijenciji za Andreja Plenkovića, nitko nije mogao ni slutiti da će hrvatski premijer bio posljednji svjetski državnik kojega će Sveti Otac vidjeti za života. Dobro, to se samo tako kaže: iako je kratko prije tog susreta pušten s liječenja, pa je izgledalo da se njegovo zdravstveno stanje poboljšava, nitko zapravo nije zanijemio od šoka kad je kamerlengo Apostolske komore sutra dan ujutro objavio kako se ‘rimski biskup Frane vratio u Očev dom’.

Tako je na Uskrsni ponedjeljak, 21. travnja 2025. blaženo u Gospodinu preminuo papa Frane. Sudbina – ako se složimo da u nedostatku bolje riječi to možemo zvati i sudbinom – htjela je da posljednji svjetski političar kojega je Sveti Otac primio u audijenciju bude, eto, predsjednik hrvatske vlade Andrej Plenković.

O čemu su hrvatski premijer i Sveti Otac zapravo razgovarali tog travanjskog dana, što je Plenković rekao Frani, a što Frane nije rekao Plenkoviću, ostalo je nepoznato. Papa Frane svoju će tajnu sutra dan ponijeti u grob u rimskoj bazilici svete Marije Velike, pa znamo samo verziju hrvatskog premijera. ‘Imao sam priliku da se susretnem s njim nakon njegove uskršnje čestitke Gradu i svijetu. Zaista se vidjelo da je u teškom zdravstvenom stanju, ali svedjedno se osjetila toplina, vedrina i želja da do kraja ispunjava svoju misiju’, prepričao je Plenković susret s papom poslije vijesti o njegovoj smrti. ‘Bio je to kratak, ali duboko dirljiv trenutak, susret ispunjen blagošću, osmijehom i blagoslovom koji će ostati trajno urezani u sjećanju kao dragocjeni dar u času oproštaja. Republika Hrvatska i hrvatski vjernički narod ostaju zahvalni za sve što je papa Franjo bio i što je učinio – za Crkvu, za svijet i za svakog od nas.’

To, eto, samo za slučaj da sutra dan zanijemite od šoka kad iz dimnjaka Sikstinske kapele nekom iznad Rima veselo proćarlija bijeli dim, kardinal protođakon usklikne ‘Annuntio vobis gaudium magnum: habemus papam!’, a s balkona bazilike svetog Petra vam sav u bijelom mahne kardinal JOSIP BOZANIĆ. ■

SANJA RADOLOVIĆ

Antifašizam se pokušava gurnuti na marginu

Odgovornost nas političara je da stanemo u obranu antifašizma. Kao što poštujemo branitelje koji su dali živote za neovisnu Hrvatsku, tako moramo poštovati i one koji su u Drugom svjetskom ratu dali živote za slobodu od fašizma. Obje vrijednosti čine temelj demokratske Hrvatske



HOĆE li nakon više od tri decenije IDS-ove suverene vladavine u Istarskoj županiji na njeno čelo doći SDP, jedno je od neizvjesnih pitanja predstojećih lokalnih izbora. Na prošlim je tadašnji SDP-ov kandidat DANIJEL FERIĆ izgubio u drugom krugu za samo 40 glasova od tadašnjeg IDS-ovog BORISA MILETIĆA. Istra je dugo slovila za najnapredniju hrvatsku regiju. O pitanjima koja muče Istru, predvodnicu hrvatskog turizma i specifičnu oazu multikulturalnosti, razgovarali smo s kandidatkinjom SDP-a za županicu i saborskom zastupnicom SANJOM RADOLOVIĆ.

IDS je čvrsto vladao Istarskom županijom, po uzoru na HDZ. Na prošlim lokalnim izborima ozbiljno je poljuljan: Pulu su izgubili od nezavisnog kandidata Filipa Zoričića, a zamalo i županiju od SDP-a. Kako ocjenjujete stanje četiri godine poslije? Što se desilo IDS-u?

Vjerujem u promjenu i da će izbori za Istarsku županiju i za Grad Pulu biti najneizvjesniji lokalni izbori u Hrvatskoj. SDP ima povijesnu šansu pobijediti, ne samo za gradonačelnika Pule i županicu Istarske županije, nego i osvojiti većinu u županijskoj skupštini i postati politički faktor čije će se programske politike provoditi naredne četiri godine. Teško je komentirati što se desilo s IDS-om. Ideološki, IDS je uvijek u svojoj konstrukciji imao lijevi blok, blizak SDP-u, liberalni centar blizak HSLS-u, DARIJU HREBAKU, MATIJI POSAVCU, ali unutar tijela IDS-a je i ona desnica skoro istovjetna HDZ-u, a možda i desnija. Na svim tim marginama IDS pleše i to nije ništa novo. Međutim, IDS-ovci su uoči predstojećih lokalnih izbora kao razbijena vojska i zaista želim da se što prije konsolidiraju jer Istri treba jaka regionalna stranka. Iz redova IDS-a potiču dva kandidata za župana: službeni kandidat i predsjednik IDS-a DALIBOR PAUS koji je dobio 70 posto glasova na stranačkom saboru stranke i dojučerašnji IDS-ov predsjednik i sadašnji nezavisni kandidat Boris Miletić, kojem kampanju i dalje rade IDS-ovi ljudi. Zanimljivo je da se IDS i HDZ vole umjetno svađati. IDS-ovci u Istri vole prozivati HDZ-ovce u Zagrebu, kada ti isti IDS-ovci dođu u Zagreb ili kada neki HDZ-ov ministar dođe u Istru, onda slijede rukovanje, tapšanje, naslikavanje.

Cijevi Učke

Na izbore u Rovinju i Buzetu izlazite s Možemo!. U Pazinu podržavate dosadašnju gradonačelnicu iz njihovih redova Suzanu Jašić. U najvećem gradu, Puli, Peđa Grbin već ima protukandidata i niste baš bili na istoj liniji u prethodnom mandatu s Možemo!. I vi imate na županijskoj razini protukandidata iz te stranke. Negdje jeste u koaliciji, negdje niste, malo zbunjujuće za birače. Mogli bismo reći i nelogično, bez obzira na lokalni karakter ovih izbora.

Vjerujem da zbunjuje građane, ali naš statut daje autonomiju lokalnim organizacijama da samostalno odlučuju hoće li i s kim koalirati ili će izaći samostalno. Situacija koja je proizašla na parlamentarnim izborima nije ovisila o SDP-u. Parlamentarni i lokalni izbori su potpuno različite prirode i moramo gledati kroz lokalnu perspektivu. Vjerujem da smo svi zajedno nešto naučili iz prethodnog iskustva i da zbog višeg cilja moramo gledati šire. U Puli se nismo u programskim politikama našli na istoj liniji s Možemo!. Neupitno je da će u drugom krugu PEĐA GRBIN postati pulski gradonačelnik i formirati svoj tim ljudi, pa će pulska organizacija potom odlučivati i o mogućoj potencijalnoj suradnji s Možemo!.

Predstavljajući izborni programa naveli ste prometnu izoliranost Istre, pogotovo istoč-

nu obalu, kao ‘slijepo crijevo’. HDZ ističe da nijedna vlada nije uložila toliko novca u istarsku prometnu infrastrukturu kao Plenkovićeva, navode Istarski ipsilon, otvaranje druge cijevi tunela Učka. Čini se kao da se ne vozite istim prometnim putevima?

Ne znam u što su uložili. Putovanje vlakom od Pule do Zagreba traje čak 12 sati. Nažalost, od neovisnosti hrvatske države, od 1990., nije rekonstruiran ni jedan metar željeznice u Istarskoj županiji. Podsjetit ću kako je u prošlom stoljeću, 1953. godine, otvorena tzv. raška pruga, duga 53 kilometra, izgrađena za samo tri godine. Danas ona služi samo za naslikavanje. Naše današnje društvo nije u stanju za 35 godina obnoviti jedan metar željeznice u Istarskoj županiji. Ne možemo se pohvaliti ni zračnom povezanošću. Da Istarska županija kroz turističku zajednicu ne daje skoro dva milijuna eura za saniranje financijskih dubioza i gubitaka, zračna luka u Puli mogla bi staviti ključ u bravu iako je pod državnom ingerencijom. Da ne govorim o županijskim i lokalnim cestama koje su najbitnije za život naših građana, a praktički ovise o milostinji na kraju godine od sredstava koja ostanu u proračunu Ministarstva mora, prometa i infrastrukture i Hrvatskih cesta.

Što se tiče HDZ-ovog hvalisanja, druge cijevi tunela Učka, pa nije to država napravila, već je izgradnja te druge cijevi financirana kombinacijom privatnog kapitala, komercijalnih kredita i produljenja koncesijskog ugovora, bez izravnih državnih jamstava. I upravo zato mi je simptomatično što neki kandidati u izbornoj kampanji zagovaraju besplatnu tunelarinu. Lijepo je populistički reći ‘hajmo da tunel bude besplatan’, a desetljećima su tolerirali da koncesionar dobiva naknadu za manjak prometa u zimskom periodu. Oni su mudro šutjeli, a mi smo upozoravali da to nije normalno. A sada, kada dobro znaju za zaduženje od milijardu eura za novu cijev Učke, dovršetak Ipsilona i ostale radove, zagovaraju besplatan tunel! Pa zašto ga niste zagovarali posljednjih 30 godina, nego samo sada, populistički pred lokalne izbore!? Treba biti odgovoran političar i reći: Da, građani, želimo besplatan tunel, ali onda znajte, nema izgradnje dvostrukog nadvoznjaka kod Lima i Mirne, nema spoja Istarskog ipsilona do Matulja i nema Istarskog iksa, odnosno omogućavanja spajanja Istrijanima s istočne obale na Ipsilon kako ne bi više bili ‘slijepo crijevo’ u smislu cestovne infrastrukture.

Na listi HDZ-ovih uspješnih projekata je i izgradnja zgrade opće bolnice u Puli. Nakon Beroševe afere za ministricu je, uz jake, obćavajuće argumente o stručnosti, izabrana dotadašnja ravnateljica te iste bolnice Irena Hrstić. Kako ocjenjujete pružanje zdravstvene usluge u najrazvijenijoj turističkoj regiji kao što je Istra?

Izgradnju opće bolnice u Puli započela je SDP-ova vlada, a završila HDZ-ova u suradnji sa županijom i Gradom Pulom. Istina, imamo najrazvijeniju bolnicu, najmodernije aparate u državi koji rade samo par sati na dan ili skupljaju prašinu jer na njima nema tko raditi, nemamo liječnika, a naši pacijenti na velik broj pretraga i zahvata odlaze u Rijeku. Samo prošle godine iz pulske opće bolnice otišli su šestero radiologa, jedina dječja kardiologinja, neuropedijatar. U bolnici ne radi dječji kirurg, za svaki manji kirurški zahvat naši najmlađi pacijenti upućuju se u Rijeku. Građani se bore s mučnim listama čekanja i posljedičnom pužajućom privatizacijom. Na ultrazvuk abdomena u Puli čeka se 251 dan, to nije normalna situacija. Iako je nova ministrica najavila zabrane rada u javnom i privatnom zdravstvu, ništa se još nije pomaklo. Naša država njeguje zdravstvo u kojem pacijent ovisi o svojim primanjima, je li bogat ili siromašan, u kojem ovisi o mjestu prebivališta, stiže li hitna u okviru

‘zlatnog sata’ ili ne, tko ima više sreće. Na listi organizacijskih problema istarskog zdravstva još je uvijek neizgrađeni helidrom na čijem je predviđenom mjestu izgradnje danas naku-pina građevinskog materijala koja izgleda kao brdo, zbog čega kažemo da je Pula sada grad na osam, a ne na sedam brežuljaka.

Da ne zaboravimo i ozbiljnu problematiku funkcioniranja objedinjenog hitnog bolničkog prijama, gdje se čeka i po deset sati na pregled, a tokom turističke sezone i dulje. Sve zbog nelogičnog ukidanja tzv. male hitne koja je smještena 50 metara pored nove bolnice, a ne prima pacijente. Od prošle godine bolnica je pod ingerencijom države, a koliko je Zagrebu važna zdravstvena usluga u Istarskoj županiji govori to da se nikako ne želi omogućiti pulskoj općoj bolnici transformacija u kliničku bolnicu, što bi obvezivalo da kao jedina bolnica u Istarskoj županiji, najrazvijenijoj turističkoj regiji, obvezno ima zastupljene sve specijaliste. Više od tri godine u ladici Ministarstva zdravstva stoji zahtjev da se Služba za internu medicinu preimenuje u kliniku, kako bi po pravilniku zadovoljili osnovni preduvjet na putu za preimenovanje u kliničku bolnicu. Koliko se zaista želi stopirati razvoj zdravstva u Istri dokazuje i blokiranje otvaranja studija medicine u Puli, što ne obuhvaća samo pitanje razvoja pulskog sveučilišta nego opet otvara pitanje razvoja kliničke bolnice i tako se vrtimo u krug. Da je HDZ-u bar malo stalo do Istre, promptno bi odobrio kliničku bolnicu i studij medicine, jer već tri godine kompletna dokumentacija čeka potpis. Svakako, od nove ministrice kao Istri-janke očekujem rješavanje ove problematike.

Ispod 200.000 stanovnika

Istra je bila predvodnica hrvatskog turizma. Nažalost, turizam je sve više jedina djelatnost. Padaju industrijska i poljoprivredna proizvodnja. Nekadašnje poduzetničke zone prerastaju u trgovačke centre, bez traga industrije, pa makar i sitnog obrta. Kako vratiti poduzetničke zone njihovoj početnoj svrsi?

U Istri postoje 34 poduzetničke zone na 1.200 hektara i umjesto da su te zone generatori industrije, koja nedostaje u županiji, pogotovo Puli, one su više-manje pretvorene u trgovačke zone. Jedan od glavnih krivaca jest prostorno planiranje. Naime, da su se prostornim planiranjem ograničile vrste djelatnosti koje

Putovanje vlakom od Pule do Zagreba traje čak 12 sati. Od neovisnosti nije rekonstruiran ni jedan metar željeznice u Istarskoj županiji. Godine 1953. otvorena je raška pruga, duga 53 kilometra, izgrađena za samo tri godine. Danas ona služi samo za naslikavanje

se mogu odvijati u gospodarskim zonama, ne bi izrasli samo šoping-centri. Sa svojim sam timom uradila financijsku konstrukciju za otvaranje 2.000 radnih mjesta u tim navedenim gospodarskim zonama, po petero zaposlenih u 12 malih poduzeća ili obrta. Prije četiri godine, kroz programe financiranja poduzetništva bilo je potrebno uložiti sto milijuna kuna, a danas već 20 milijuna eura. Ne idemo u dobrom smjeru i svi zajedno se moramo potruditi, bez obzira na politički predznak, da pokrenemo našu regiju koja je nekada bila ispred drugih hrvatskih krajeva. Nekada se u Istru dolazilo na sezonski rad i ostajalo živjeti. Nažalost, to više nije trend. Primjera radi, po statističkim podacima veći prosjek plaće od Istarske ima Karlovačka županija. Pali smo ispod 200.000 stanovnika i to je alarm za uzbunu. Dva osnovna postulata pozitivne demografske slike su pravo na rad, odnosno na pošteno plaćen rad koji prati troškove života i pravo na priuštivo stanovanje. Poduzetnike treba rasteretiti raznih nameta, što moraju opravdati povećanjem plaća radnicima. Vjerujem da kada bi se našeg čovjeka pošteno platilo za njegov rad, on bi u Istri ostao i živjeti.

Nekada se znalo da će nakon školovanja svaki mlad čovjek moći dići stambeni kredit, započeti samostalan život ili barem platiti troškove podstanarstva. Danas smo u situaciji da za osnovne troškove života, prehranu i podstanarstvo u Puli nije dovoljna prosječna plaća, pa ni veća od nje. Kupovina vlastitog stana može biti samo san građanima s prosječnom plaćom. Koliko je to humano življenje? Zbog toga demografski padamo, naši sugrađani najkasnije napuštaju roditeljsko gnijezdo, ne zbog toga što ne žele, nego zato što nemaju mogućnosti.

Lokalni izbori nisu samo pitanja komunalne nego i ideološke prirode. Slažete li se?

Apsolutno. Na osnovu naših svjetonazora oblikujemo gospodarske teme, porezne politike, pristup obrazovanju, otpor povijesnom revizionizmu. Smatram da mlađe generacije neće doći na ideološke stranputice iako živimo u svijetu geopolitičkih previranja. U Istri oko tih pitanja nema velikih problema, živimo u suživotu. Njegovujemo antifašističke vrijednosti, polažemo vijence u spomen na važne datume naše antifašističke povijesti, idemo u mimo-hod s hrvatskim braniteljima za Dan pobjede i Domovinske zahvalnosti. Taj ravnopravan odnos postigli smo zajedničkim političkim konsenzusom.

Vi političari s ljevice uvijek imate potrebu u istoj rečenici izjednačiti tekovine antifašizma i vrijednosti Domovinskog rata, koje u javnosti nitko ne dovodi u pitanje kao što dovodi antifašizam. Jako dobro znamo da u službenim narativima braniteljskih udruga, osim Vedra-e, nisu jednako priznate vrijednosti antifašizma i tekovine Domovinskog rata.

Kao saborska zastupnica koja dolazi iz istarskog kraja, gdje su antifašizam i borba za slobodu duboko ukorijenjeni u identitetu ljudi, smatram da je važno njegovati obje tekovine – i antifašističku borbu i Domovinski rat – jer su obje bile temeljne u obrani slobode i suverenosti Hrvatske. Nije riječ o izjednačavanju, već o priznavanju povijesnog kontinuiteta borbe protiv totalitarizama i za ljudska prava. Nažalost, u nekim narativima se antifašizam pokušava gurnuti na marginu, i tu je odgovornost nas političara da jasno stanemo u njegovu obranu. Kao što poštujemo branitelje koji su dali živote za neovisnu Hrvatsku, tako moramo poštovati i one koji su u Drugom svjetskom ratu dali živote za slobodu od fašizma. Jedna vrijednost ne isključuje drugu, naprotiv, zajedno čine temelj moderne, demokratske Hrvatske. ■

INTRIGATOR

Odjeci i negodovanja

Propalestinske akcije u Zagrebu izazvale su šarolike reakcije u vodećim medijima: od patroniziranja nad prosvjednicama do uobičajenog uvaljivanja antisemitizma protivnicima politike Izraela

VIŠE propalestinskih akcija u Zagrebu posljednjih dana u javnosti je odjeknulo uglavnom preko niza izvještaja i svega par komentatorskih osvrtu u našim najpraćenijim medijima. Možda je i bolje što ih nema više, jer su odreda bar donekle problematični, čak i kad su načelno dobro namjerni prema tome aktivizmu. Najviše se takvom dobrohotnošću, kao i kritikom državnih vlasti, istaknula SANJA MODRIĆ, kolumnistkinja portala Telegram. No ona u prvi plan stavlja podatak da je sedamnaestero privedenih zbog nenasilne blokade jednog od ulaza u Ministarstvo vanjskih poslova RH pretprošli ponedjeljak, uzrasta starije-srednjoškolskog do mlade-studentskog, tj. riječima autorice, dječjeg. Nevolja tu nije toliko u samoj negdje pokupljenoj dezinformaciji, s obzirom na to da je prosjek godina privedenih bio preko 30, s tek valjda troje mladih, ali ipak punoljetnih. Imena njihovih odvjetnika bila su odmah nakon privođenja javno poznata, a oni dostupni za sva pitanja, tako i o dobi branjenica i branjenika.

Veći problem nastaje, međutim, kad se prisjetimo da bi te, ne baš nevidene ovdašnje akcije podrške Palestincima i otpora hrvatsko-državnoj suradnji s Izraelom koji im nastoji zatrti sjeme, morale dosad biti općenito prepoznatljive. Ne se brkati s dječjom igrom, jer je posrijedi najprogresivnija politička pozicija i živi angažman u Hrvatskoj danas. Njegova prenapadna marginaliziranost u vodećim medijima govori više o potonjima, pa infantilizacija aktera najpunokrvnijih političkih događanja nije slučajna ni onda kad je nehotična. Uparena je s faktičnim patroniziranjem, uz zaobilazanje teme genocida u Gazi, čime taj problem zajedno s našim odnosom prema njemu ostaje depolitiziran, kako mu je odozgo i namijenjeno.

Aktualni okvir svega toga određen je poslušništvom spram zapadnjačkih mentora, osigurača Izraela, a to sobom povlači nepokolebljivu prepisivačinu. Rezultat je vidljiv i u hvalevrijednom reagiranju hrvatskog PEN-a, dakle, gdje se također nastupa u obranu privedenih, te se usput iznosi konstatacija o 'više od 2000 civila, mladih i djece' ubijenih u napadu Hamasa prije godinu i pol dana. No civilnih je žrtava tada bilo približno 800, što se definitivno ne kvalificira blaže u smislu ratnog zločina. Ipak, sva preuveličavanja su i kreirana da bi se reproducirala u medijski kontroliranoj globalnoj javnosti radi opravdanja za genocid čija izvedba ovisi o vanjskoj potpori, tako bar malo i odavde.

Informativna rupa u kojoj Hrvatska čami, tim je apsurdnija što uopće nije teško internetski konzultirati izvore među kojima malo koji od svjetski renomiranih i dalje pokušava negirati spomenutu cifru, kamoli napuhati ju više nego duplo većom. Šaptom je pala i optužba za 40 dekapitiranih beba koju je pronosio i JOE BIDEN, da bi izostao bilo kakav dokaz o ijednoj takvoj žrtvi. Razvikano seksualno zlostavljanje u Hamasovu napadu spalo je na nekoliko indicija bez ijednog zatvorenog istražnog predmeta. Priča je splasnula kad su se odnedavno počele osjetnije širiti vijesti o razmjerima te vrste zločina počinjenog nad Palestincima. Samo još u izolacijama poput ove naše može se neopaženo mimoilaziti sve te činjenice, pa smo otud dobili i komentar VALENTINE WIESNER u Večernjem listu od prošlog petka, naslovljen 'Ne ideologizirajte sveučilišta i ne koristite Židove kao smokvin list'.

Ta autorica bavi se efektom propalestinskog aktivizma studenata Filozofskog fakulteta u Zagrebu, okupljenih u fakultetskom Plenumu i inicijativi 'Studentice za Palestinu', ali metnuto u kontekst sličnih aktivnosti u svijetu, naročito SAD-u. A kontekstualizacija je provedena onako kao što nalažu dominantne cionističko-propagandne organizacije, npr. Američki židovski kongres, Američki židovski komitet i Antidifamacijska liga, također američka i židovska. Prešućeno je da se hajka na antisemitske vještice

po američkim sveučilišnim kampusima odvijaju u zemlji koja Izraelu odavno i bezrezervno osigurava presudnu moć. Pritom nipošto nećemo sporiti da je antisemitizam tamo u zabrinjavajućem porastu već godinu i pol, ali mora se onda uvidjeti da je povrh svega na snazi ono što su s druge strane prepoznali i brojni američko-židovski intelektualci. Ne samo npr. onih dvadesetitroje sa Židovskog fakulteta na sveučilištu Columbia i koledžu Barnard koji su lani potpisali očitovanje o zloupotrebi pojma antisemitizma čija se etiketa lijepi za svaku prozivku Izraela u vezi s Gazom i svako protivljenje cionizmu.

Večernjakova autorica predbacila je za grebačkim studentima konkretno to što je njihov zahtjev upravi doveo do otkazivanja suradnje jednoj honorarnoj lektorici hebrejskog, bivšoj višoj oficirki izraelske vojske koja se i sama hvalila svojim ratnim putem. Problem je navodno u tome što je tako sankcionirana 'bez suđenja', iako nije spomenuto da ta žena dolazi iz države koja ne priznaje za to predviđen međunarodni sud. No zatim se plasira krunski prilog o studentima čije prosvjede, 'pa i u Hrvatskoj, izdašno financiraju brojne fundacije i filantropske organizacije'. Ovo ne može biti nasumično, a provjerljivo je koliko i ono s godištima privedenih demonstrantkinja i demonstranata. Nijedna propalestinska akcija ovdje nije nimalo financirana s bilo koje strane, pogotovo ne izdašno, ali takva sirova podvala ipak nesumnjivo nećemu služiti.

Studenti optuženi su tako u Večernjem listu da su podlegli čarima obojene revolucije ili nečeg sličnog, a obojenog, naime – plaćenog i dirigiranog. U novije vrijeme, takvo blačenje znano je najviše iz prakse ALEKSANDRA VUČIĆA, dok je ostatak teksta Valentine Wiesner obilježen dozlaboga proturječnim ideologiziranjem relacije javno-privatno u sektoru visokog obrazovanja i šire. Prenosimo samo utisak da ona tobožnju egalitarnu prirodu tržišta uzima zdravo za gotovo, jednako kao i tezu da palestinska krilatica 'From the river to the sea' odaje genocidne namjere spram Židova. Tu imamo posla s onim što se naziva pretvaranjem Holokausta u oružje, pa ni Wiesner nije propustila usporediti događaje po američkim kampusima s akcijama povijesnoga nacističkog Sturmabteilunga.

No na obali toga zazivanog mora, s kojeg Izrael sistematično progoni Palestince još od 1948. godine, nedavno je srušen i posljednji arapski univerzitet. I da bi delegitimiral hrvatske studente koji podsjećaju na to, pak, komentatorica Večernjaka odlučila im je podmetnuti izmišljene financije. Osvrt portala Narod.hr koji među propalestinskim aktivistima detektira ljevičare i servira tezu da je stoga očito posrijedi nekakva đavolja работа, u svojoj jednostavnoj gluposti je znatno bezazleniji. Tu se barem ne manipulira toliko historijskim jadima, nego se udara ideologijom na ideologiju bez nastojanja da se vlastita prikrije, i nema Holokausta ni kao oružja ni kao smokvina lista.

■ Igor Lasić

Demonstranti prije prošlotjednog hapšenja

Premalo je domova

Kako komentirate posljednji slučaj zane-marivanja u Domu za starije u Rupić, gdje su vlasnici preko noći napustili korisnike doma i ostavili ih zaključane? Prije nekoliko godina u požaru u jednom domu stradalo je šestoro korisnika.

Navedena situacija se nije smjela dogoditi, a dogodila se zato što na razini Hrvatske imamo samo 27 inspektora. Mi smo zagovarali da inspekcije budu na razini županija što bi bilo učinkovitije. Smatram da se radi o osobi koja nije trebala dobiti ni minimalne tehničke uvjete za rad ni odobrenje nadležnih institucija.

Kakvi su inspekcijski nadzori nad domovima za starije?

Inspekcijski nadzor čini 27 inspektora za sve navedeno, no to nije dovoljno. Zbog premalo inspektora, po meni bi inspekcijski nadzori bili bolji i učinkovitiji da su organizirani na razini županija, posebno nad obiteljskim i udomiteljskim jedinicama. Planirano je uklanjanje obiteljskih domova prema Zakonu.

U čemu su najveći problemi s domovima?

Jedan od problema je svakako kategorizacija domova koja nije napravljena, a s druge strane državni domovi se više ne osnivaju jer su sredstva koja su sufinancirana na razini države puno manja. Raspisan je natječaj za 18 domova umirovljenika u sklopu kojih bi bili vaninstitucionalni oblici skrbi, dostava obroka i svi potrebni sadržaji za umirovljenike. Osam domova bili bi financirani europskim sredstvima, a deset njih sredstvima Vlade RH. Na te natječaje javila se većina županija, a Grad Zagreb, gdje je najveća potreba s obzirom na broj umirovljenika, nije se javio. Smještajnih kapaciteta na razini Hrvatske je premalo, imamo danas županija koje nemaju domove umirovljenika. Način na koji bi se smanjio pritisak na domove je skrb u vlastitom domu, ali uz gerontodomačice i dostave ručkova. U domovima bi bili oni na stacionarnom obliku skrbi kojima je potrebna pomoć i njega, a ostali bi mogli imati skrb u vlastitom domu što je po meni najkvalitetniji oblik skrbi.

Kako gledate na visoke cijene smještaja u privatnim domovima?

Cijene su visoke zbog toga što nema dovoljno smještajnih kapaciteta, pa privatnici mogu sami formirati cijenu. Ako nema dovoljno mjesta u domovima, trebalo bi se dogovoriti da županijski uredi socijalne skrbi osiguraju određen broj mjesta u privatnim domovima putem ugovora u kojima bi regulirali sve potrebno.

Obitelji nemaju izbora pa svoje stare smještaju u 'bilo kakav' dom.

Potrebno je razvijanje vaninstitucionalnih oblika skrbi kako bi se umirovljenici duže zadržali u vlastitom domu, razvoj usluga kao što su gerontodomačice i ostali oblici.

■ Mirna Jasić Gašić



Car je MOL



Kako javnosti protumačiti činjenicu da sada moramo izdvojiti 184 milijuna dolara za peripetije oko Ine koju je HDZ-ova vlast onomad kriminalno izručila Mađarima

REPUBLIKA Hrvatska prošli tjedan je u SAD-u, odnosno na Okružnom sudu Okruga Kolumbija, konačno izgubila proces oko naplate potraživanja mađarske kompanije MOL otprije tri godine. Vijest se polako probila u hrvatske medije, vjerojatno zato što je naša vlada i dalje smišljala kako javnosti protumačiti činjenicu da sada moramo izdvojiti 184 milijuna dolara za peripetije oko Ine koju je HDZ-ova vlast onomad kriminalno izručila Mađarima. Preciznije kazano, ne samo da smo izgubili milijarde dolara ili eura u vrijednosti Ine, nego ćemo platiti i ovaj perverzni bonus. Ujedno to znači da bi hrvatski javnoproračunski deficit opet mogao, naročito s obzirom na pojačanu vojnu potrošnju, narasti iznad onog fiskalno-disciplinskog bauka od tri posto. I nećemo sadašnjoj Vladi RH toliko zamjeriti na tom jednom procesu, ali je nemoguće predvidjeti da je ušla u seriju neuspješnih sudskih nastupa vezanih uz ekonomske sporove (vidi npr. slučaj IVICE TODORIĆA, kao i Fortenove). Čak i tamo, dakle, gdje je posrijedi redovno, takoreći normalno sudište, a ne izmišljotina čija je nadležnost prethodila ovoj proceduri.

Što se tiče ovog predmeta u vezi s Inom i MOL-om, podsjećamo da je međunarodno arbitriranje, tj. ne računajući ono pri našem pravosuđu, započela Republika Hrvatska još u prošlom desetljeću. No ženevska Komisija za međunarodno trgovačko pravo Ujedinjenih naroda nije bila naklona poziciji Hrvatske u tom sporu, a zatim je Mađarska pokrenula novi proces po drugoj arbitrarino-institucionalnoj liniji, a koji je upravo okon-

čan. Isprva je od RH traženo 926 milijuna dolara odštete zbog navodnoga hrvatskog nepoštivanja obaveza iz glavnog ugovora o plinskom poslovanju. Prema ugovoru iz 2009. godine, naime, planirano je izdvajanje neisplativog dijela Inina plinskog poslovanja, hrvatsko-državnim preuzimanjem podzemnog skladišta plina u Okolima. Hrvatska je preuzela skladište koje će se često spominjati nakon početka energetske krize u Europi prije tri godine, ali nije vodila računa o trgovini plinom. Mađarski prigovori prerasli su u kontranapad, a čitav ogled rezultirat će sada aktualnom obavezom od 184 milijuna dolara. Svemu tome dodajmo najavu premijera ANDREJA PLENKOVIĆA s početka njegova prvog mandata krajem 2016. godine, da će RH započeti reotkup dioničkog udjela MOL-a u Ini, što izostaje do dandanas. Zauzvrat je Hrvatska upala u novi dug, mada se može štošta reći i o arbitrarnoj instanci koja je odlučivala o predmetu.

Ovom prilikom Hrvatska je u biti mukotrpno nastojala odbaciti jurisdikciju suda u Americi za sporove koje neke kompanije vode protiv država iz Europske unije. Nije uspjela, da sad ne ulazimo u pravno-tehničke detalje takve procedure, jer se sud pozvao na jedan već utvrđeni presedan u kojem je pak stradala Španjolska. No svoj pravorijek je prije toga donio notorni Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova ICSID (International Centre for Settlement of Investment Disputes), parasudsko arbitražno tijelo u Washingtonu koje funkcionira po međunarodnim ugovorima. To hoće reći da mu se izlažu tek one zemlje koje se njemu i povjere, s tim da kapital neke od njih uvlači u tu igru lakše, a neke teže. Tako neke zemlje-članice EU-a osporavaju legitimitet ICSID-a, zbog čega trpe određene pritiske iz poslovnog svijeta, ali barem ne

Jedna od naftnih platformi
INA-e (Foto: Slaven Branislav
Babić/PIXSELL)

riskiraju enormne ovrhe poput Hrvatske u ovom trenutku. A glavni specifikum ICSID-a sastoji se u tome da je dizajniran jednosmjerno, pa tamo tužitelji mogu biti isključivo privatni investitori, dok tužene mogu biti isključivo države, i nikad obrnuto.

■ I. Lasić

I Bordo nepodoban

NI godinu dana nije trajala ploča s imenom Parka Borivoja Dovnikovića Borda na zagrebačkoj Trešnjevci. Čitalac Novosti poslao nam je fotografiju s prebojanom pločom postavljenom 7. juna prošle godine na dječjem igralištu nedaleko od Trešnjevačke tržnice u počast Bordi, jednom od najznačajnijih osoba u svjetskoj animaciji te svestranom autoru koji se tokom svog dugog radnog vijeka okušao u nagrađivanim karikaturama, stripovima i animiranim filmovima. Postavljanje ploče lani je popratio velik broj oku-



Uništena ploča

pljenih, među kojima i učesnika festivala animiranog filma Animafest, kojem je Bordo svojevremeno bio na čelu, uključujući predstavnike gradskih vlasti i srpske zajednice na čelu s MILORADOM PUPOVCEM i BORISOM MILOŠEVIĆEM iz SNV-a. Bordo je, da i to podsjetimo, svojim karikaturama uveseljavao čitaoce Novosti.

Od inicijative da se neka od zelenih površina u Zagrebu nazove po njemu protekle su dvije godine, što se u spletu birokratskih procedura tumači kao kratko razdoblje. Gradska skupština jednoglasno je usvojila taj prijedlog. Međutim, ni ta činjenica nije bila dovoljna da odvrti vandale, bez obzira na zasluge koje ima ovaj pionir animiranog filma i jedan od najvećih umjetnika kojeg su imale Hrvatska i Jugoslavija. 'Otkrivanje ploče nije samo odavanje počasti jednom čovjeku, već i proslava njegovog nasljeđa koje će inspirirati buduće generacije. Zato neka park bude trajni podsjetnik na veličinu života posvećenog umjetnosti', rekla je prilikom postavljanja gradska pročelnica za kulturu EMINA VIŠNIĆ. Nažalost, huliganima to malo znači.

■ G. Borković

FRAGMENTI GRADA

Tablice DA

AUTO s tablicama DA velikom je brzinom – opasnoj za gradsku vožnju, pa i za magistralnu cestu – jurio zagrebačkim 'zelenim valom', kretao se kao na autocesti, pokušavajući voziti nekakav slalom među trakama. Nerijetka je to i tipična situacija na zagrebačkim cestama kojoj ćemo ovaj put prišiti dodatak što ju čini ponešto kuriozitetnijom. Pomalo nesiguran u vjerodostojnost doživljaja, odnosno oprezan zbog fragilnosti tvrdnje, u nekoliko sam navrata prilikom druženja s prisutnima podijelio dojam kako mi se čini da automobili s daruvarskim registarskim tablicama češće divljaju na zagrebačkim cestama.

Pomalo mi je laknulo kada sam dobio potvrdu da moja opservacija možda ipak nije plod olake i ishitrene stereotipizacije. I drugi su se mahom složili s time, svatko je imao ponešto za reći na tu temu ili podijeliti neko srodno iskustvo. O daruvarskim registarskim tablicama u Hrvatskoj, već dugo znamo sve što trebamo znati. Zbog najjeftinije cijene osiguranja vozila, Daruvar je već petnaestak godina svojevrsan registracijski raj u Hrvatskoj za poslovne subjekte, odnosno za tvrtke, rent-a-car agencije i leasing kuće koji, za razliku od fizičkih osoba, to jest običnih građana, auta ne moraju registrirati u mjestu prebivališta. Firmama je dovoljno da imaju prijavljenu podružnicu u Daruvaru, Grubišnom Polju, Lipiku ili Pakracu, pa da dobiju registracijsku oznaku vozila DA i plate značajno manju financijsku naknadu. Mnogi su to i iskoristili tako da sada debelo preko polovice svih privatnih firmi u Hrvatskoj ima registrarske oznake DA na svojim vozilima. Vidamo ih posvuda, u većim i manjim gradovima Hrvatske, a nama bi, kada bismo slijedili naivnu logiku, moglo izgledati da je Daruvar grad i općina s barem nekoliko stotina tisuća stanovnika, a ne mjesto u kojem živi tek nešto više od desetak hiljada ljudi.

Kakogod, nastavljam sa svojom osjetljivom tezom, možemo li navedenu tvrdnju da se radi o svojevrsnoj protekciji, pogodoivanju poslovnim subjektima, povezati sa činjenicom da mnogi među takvima u Hrvatskoj koriste suspektne pogodnosti kako bi se dokopali jeftinijih daruvarskih tablica i okačili ih na svoja vozila u kojima zatim često divljaju po cestama? Jesu li u nekakvoj pervertiranoj korelaciji stanje poduzetničkog duha – s poslovično pripisanim, a navodno neprijeporno afirmativnim karakteristikama probitačnosti, inicijative i nezaustavljivosti pred bilo kakvim preprekama – i česta jurcanja, opasno brze vožnje automobila s daruvarskim tablicama kojima svjedočimo? Kao da je promućurno snalaženje u administrativnom labirintu, obrnuto proporcionalno bahatosti na cesti. Teza je, velim, pomalo nategnuta i nije ju lako obraniti – koliki bi uzorak bio dovoljan za tako nešto, teško je reći – ali simptomatične opservacije koje se učestalo ponavljaju, ono su što me dovelo do nje.

■ Hajrudin Hromadžić

Uz Unu je sve ljepše

Zaneseni ljepotom rijeke što vijuga granicom Hrvatske i BiH, Rade i Mara Davidović sagradili su kuću na njenoj obali u Javorniku tik prije 1990-ih. Obnovu su morali čekati devet dugih godina u susjednom Bosanskom Novom

TRI toponima na području bivše Jugoslavije nose isti naziv, Javornik. To su bosanska planina kraj Tuzle, jedna planina u Sloveniji i jedno banijsko selo kraj hrvatskoga Dvora. No, za razliku od svojih visokih imenjakinja, banijski je Javornik položen tik uz rijeku – i to ne uz bilo kakvu, nego uz čuvenu ljepoticu Unu, čijoj su se čistoj vodi smaragdnozelene boje divili još stari Rimljani, koji je radi tih odlika i prozvaše Prvom.

Javornik je najviše žitelja imao tik pred Drugi svjetski rat, kada je uz obalu Une obitavalo četiristotinjak duša. Danas, tridesetak vremenih stanovnika ne pamti ni pirove ni rođenja; većinu kuća poodavno progutaše korov i drača, a od ljudskih obreda zaredale su tek sahrane. Svejedno, za rijetke preostale Javorničane njihovo je selo najljepše na svijetu, pa takvo mišljenje dijele i supružnici DAVIDOVIĆ, 74-godišnji RADE i 67-godišnja MARA. Popiti jutarnju kavu na njihovoj terasi s pogledom na svega stotinjak metara udaljenu Unu nešto je što te znanovjek veže uz ovaj kraj. Zanimljivo, ta njihova povezanost s Javornikom nije stvar porijekla i normalne naklonosti prema svom zavičaju. — Nismo mi ovdje rođeni, živjeli smo prije u stanu u Bosanskom Novom. No potkraj

1980-ih naš nam je prijatelj PERO KOVAČEVIĆ toliko nahvalio ovo selo uz Unu, da nas je bilo jednostavno nagovoriti da upravo ovdje sagradimo kuću. Pala je takva odluka čim smo došli u izvidnicu, kad nam je dah zastao od ljepote. Općina Dvor darovala nam je teren, pod uvjetom da za dvanaest mjeseci bar temelji kuće budu dovršeni, pa smo supruga i ja odmah podigli kredite i bacili se na posao. I, eto, za par godina uselismo u svoj novi dom – uvodi nas Rade u svoju ljubavnu priču s banijskim selom i prelijepom Unom.

Naš je sugovornik izučeni kovinotokar, pa je po dolasku u novo obitavalište brzo pronašao novo radno mjesto u dvorskom pogonu Željezare Sisak. U selu i na poslu prihvaćen je odmah kao dobar, vrijedan i pošten čovjek. Da nije bilo nesretno rata, ta bi idilična svakodnevica potrajala tko zna do kada, no... Poput ostalih svojih sumještana, Rade i Mara natjerani su 1995. s grmljavinom topova HV-a u bijeg, ali za razliku od većine drugih komšija njima nije trebalo daleko ići: mostom su prešli Unu, pa ostali u Bosanskom Novom motriti kako će se sukob zaraćenih strana odvijati. Budući da je Rade nedugo nakon bijega iz Javornika ozlijedio kralježnicu, neko se vrijeme oporavljao u

prijedorskoj bolnici, snatreći svakodnevno o povratku na svoje. No splotom niza drugih okolnosti, izbjeglištvo Davidovićevih u novom/starom prebivalištu protegnulo se na dugih devet godina, provedenih u jednom napuštenom stanu Bosanskog Novog.

— Živjeli smo vrlo teško. Po pijacama smo prodavali jeftinu bižuteriju i druge sitnice, jedva preživljavajući. Kasnije je supruga zakupila štand za voće i povrće na gradskoj tržnici, a naša kći Snježana otvorila je mali dućan s tekstilnom robom, pa je bilo nešto lakše. Kći se za par godina udala za svog RIVCU, kojeg prihvatismo kao vlastito dijete jer ljude nikada nismo dijelili po nacionalnosti. Važno nam je bilo jedino da je netko dobar čovjek, a naš zet je to bio i ostao. Danas oboje žive u Njemačkoj – nastavlja naš sugovornik sa svojim prisjećanjem na prošlost.

Kuću u Javorniku posjetili su nakon rata, na vlastite se oči uvjerivši koliko je oštećena; podnijeli su brzo zahtjev za obnovom, no useljenje u djelomično obnovljen objekt morali su čekati sve do 2004., kad ponovno dolaze na svoje. Ipak, u potpunu obnovu doma valjalo je uložiti još puno vlastitog novca, kao i u njegovo opremanje. Nasreću, ono najnužnije za novi početak dobili su kroz donacije: krevete, frižider, stol i stolce.

— I supruga i ja odgojeni smo u duhu da svakome u nevolji treba pomoći, pa su se valjda i drugi prema nama tako odnosili. U Javorniku nemamo rodbine, ali su nam mještani pomagali od prvoga dana: jedan nam je susjed dovezao puno prikolicu kukuruza za svinje, a i svi ostali su nas podržavali koliko god su mogli, kao da smo tu s njima od rođenja – kaže Rade.

Davidovići danas žive od dviju mirovina, čiji zbroj ne premašuje 450 eura mjesečno. Novac pomno raspoređuju da nekako skrpaju kraj s krajem, pa nikome ništa ne duguju. Veliko im je olakšanje što imaju vrt u kojem uzgajaju povrće za zimnicu, a štednju svakog centa na svakom koraku ne smatraju preteškim bremenom jer nisu, kako Mara kaže, zahtjevni: i s ono malo što imaju zadovoljni su, a najvažnije im je da nisu gladni. Kad se ukaže prilika, Rade rado ženu povede do svog rodnoga kraja, brdovitih Prusaca kraj Prijedora. Obiđu ondje, s onu stranu Une, staze njegova djetinjstva, a ponekad popričaju s ono malo ljudi koji ga se još sjećaju i još žive među svim tim praznim kućama. I s one strane Une sve je manje ljudi.

— To je moje djetinjstvo bilo baš pravo, poput onih iz Čopicevih priča. Kažu da je tada bila oskudica, ali je mi djeca nismo osjećali: namažu nam masti na kruh, pa svi na čuvanje krava i poslije u igru... Kad danas prošetam tim našim šumarcima, učini mi se da će svakog treba pred mene banuti poljar Lijan ili ona Baba Roga s kojom su nas stariji plašili. No s polaskom u srednju školu, gdje ću završiti za kovinotokara, i Prijedor i moji Prusci ostadoše tek slike u starom spomenaru – s vidnom nam nostalgijom govori Rade.

U javorničkoj kući Davidovićevih supruga je 'ministrica za financije', ali i za mnoge druge resore svakodnevnog obiteljskog života.

— Punih 15 godina nakon povratka iz Bosanskog Novog, naša Snježana i ja odlazile bismo sezonski raditi na obalu kao sobarice: bile smo tako u Puli, na Velom Lošinju, čak i na Brijunima. Suprug je radi bolesne kičme ostajao u Javorniku, brinući o kući i domaćinstvu, a mi bismo od zarađenog ljeti uspjeli lakše prebroditi ostatak godine. Te su me godine sezone radnice naučile štednji i pravilnom raspolaganju novcem, pa mi ni danas nijedan trošak i nijedna obaveza ne promaknu – tumači Mara kako se i zašto navikla na nemale odgovornosti svoje obiteljske funkcije.

Svejedno, popivši s Davidovićima kavu na terasi njihove kuće u Javorniku, shvatismo i mi da sam pogled na čarobnu Unu i najcrtijem napitku dodaje onu posebnu notu idilične ljepote, nekakav nadvremenski okus mira i spokoja miljama udaljenih od svih ljudskih nesreća, ratova i sukoba. ■

Rade i Mara Davidović



Сазревају нови фудбалери, шахисти и коњари

Уз фудбал, шах је омиљени спорт у Трпињи. Након великих успеха у омладинским селекцијама, Шаховски клуб Трпиња тренутно је у процесу подмлађивања сениорских тимова. Долази и до назнака повратка људи у село, а све се више њих бави коњарством

УЛАЗИМО код газде Попа у кафић где свира Зостер уживо са Бир феста у Београду. Поп прича како их није слушао све док са другарима није отишао на њихов концерт у Нови Сад и тад су му се свиделе атмосфера и енергија бенда. Одонда их стално пушта па муштерије траже да пребаци и пусти нешто народно. У кафићу је већ Бранислав Максимовић, познатији као КОМАРАЦ, који редовно држи незванична предавања о Трпињи. Он је уједно права особа којој треба да се обратите уколико вас занима нешто о овом селу. Барата са милион информација, од предчарнојевићевског периода до данашње политичке и друштвене ситуације, а увек је расположен да прича, чак и да рецитије. Док се припрема да поприча са нама, Бране дискутује са Николом Маширевићем о томе како Трпиња треба да се одужи Јосифу Миловуку и Катарини Богдановић. ‘Уф, шта те све занима о Трпињи?’ пита Максимовић. ‘Може одмах нешто о Миловуку и Катарини.’

— Трпиња је из сељачких фамилија дала доста познатих личности. Јосиф Миловук је идејни покретач оснивања Матице српске. Он је из Трпиње, али је као млад отишао у Пешту, где је и умро. Његов део породице Миловук се одржао до пред крај 19. века, 1890. и неке године су померли последњи чланови породице, Ана и ВАСО, који нису имали деце па су своје имање предали Цркви, а Црквена општина им је подигла споменик на гробљу. Катарина Богдановић је такође сељачко дете, а за њу се сматра да је прва жена која је дипломирала на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Једно време је студирала и на Сорбони. У то време је била једна од најшколованијих Српкиња. Завршила је студије упркос очевом



Село које је дало доста познатих личности – Трпиња

противљењу, који је био против тога да се школује – започиње Бранислав причу о чувеним Трпињцима.

— Могу да поменем и Јову ПЕРАЛИЋА (по трпињски се чита са наглашеним дугоузлазним и), певача војвођанске, наше староградске музике. Снимао је снимке које још постоје и за Радио Нови Сад и за Радио Београд. Његова најпознатија песма је ‘Ђурђевска кишица’. Чувени трпињски свештеник ТЕОДОР племенити МИКОВИЋ, знан и као поп ТОША, имао је племићку титулу коју је добио још за време Хабзбуршке Монархије. Био је посланик у Сабору у Загребу – износи Максимовић податке као да пред собом има неку енциклопедију о селу.

Наш саговорник каже и да Трпињци много знају о славним историјским личностима из свог села, да један део страствено прати и бележи све информације о њима, али и да неки нису заинтересовани о томе шта се дешавало у прошло-

сти. Бранислав је један од оних који прикупљају информације и чувају успомене на село и људе јер, како каже, то је део традиције и показатељ опстанка.

Трпиња се први пут помиње у једном документу који се чува у Будимпешти, а датира из 1329. године. Као и у бројним околним местима, постоји и народно веровање како је настало само име.

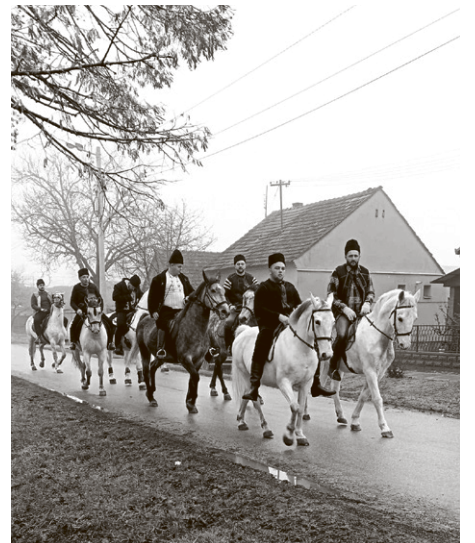
— Постоји народно предање о настанку имена три села, Трпиње, Боботе и Вере. Постојало је племе Боби, што је уствари назив за Србе, па је дошло до изреке ‘Боби трпе због вере’. Наводно Срби, односно Боби, нису хтели да се одрекну своје вере и због тога су трпели. Тако су настала имена ова три села која су географски веома близу и насељена су претежно српским становништвом – каже наш саговорник.

И у Трпињи су Срби живели још пре доба МАРИЈЕ ТЕРЕЗИЈЕ, а АРСЕНИЈЕ ЧАРНОЈЕВИЋ је 1690. године у Трпињи и Боботи затекао цркве.

— Најстарије фамилије су ВУЈИЋИ и ТАТОМИРОВИЋИ које се из првог пописа становништва 1691. године воде као староседеоци. У црквеним књигама је први уписан ВУЈСЕЈ ВУЈИЋ. Ове породице и данас постоје у селу. Данас имамо домаће староседеоце, имамо Бачване, неких 40 фамилија, онда имамо оптанте Барањце, неких 35 кућа, важно ми је да су Бачвани јачи. Затим имамо Босанце који су јачи и од Бачвана и од Барањаца, а имамо и нешто мало Далматинаца – износи кроз смех Бранислав Максимовић, чији су преци давно дошли из Бачке.

У друштву седи и РАДИВОЈЕ ЈОВАНОВИЋ који може да обухвати сва четири омиљена трпињска хобија. Некад је био фудбалер, играо је у локалном Синђелићу, а после каријере вратио се старој љубави, шаху. Слободно време воли да проводи пецајући на локалном језерцету Пањику, а недавно је ћерки купио коње па заједно јашу.

— На Пањику рекреативно уживамо у чарима природе. Такмичења организујемо кад су Видовдански сабор и Трпињско лето на Пањику. Тада буду и фишијада и турнир у малом фудбалу, а некад је била и олимпијада старих спортова. Фудбалом сам се бавио до повреде, пре тога сам играо шах, којем сам се вратио након фудбала. Ћерка је заволела коње, узели смо два грла па смо се заразили и ми. Ко једном поједе коњску длаку, отрује се за цео век. Коњарство одузме доста време-



Традиција коњарства – Коњогојско удружење Жерав (Фото: Радивоје Јовановић)

на, али ко воли, није му тешко. Треба сваки дан чистити, тимарити и јахати, али успевамо – прича Јовановић.

Некад је скоро свако у селу имао коња, служили су за превоз и пољопривредне радове. Касније су, доласком нових технологија, готово ишчезли. Ипак, у последњих неколико година Трпиња броји све већи број коњара, а коњи су поново популарни. Већ седам година постоји и Коњогојско удружење Жерав.

— Ентузијазам неких људи, као и њихова љубав и воља преточени су у држање коња, међусобно повезивање коњара, а на крају и у удружење. Почели смо са два-три коња, а данас имамо 13 до 15 чистокрвних липицанаца. Била нам је жеља



Локално језерце Пањик привлачи бројне пецароше

да вратимо традицију коњарства. Некад се богатство мерило бројем и квалитетом коња, а данас су то само љубав и хоби. Онај ко има коња, издваја дневно два до три сата, све то вуче финансијски трошак, али радимо из љубави. Организујемо јачање на други дан Божића, кад јашемо кроз село. Честитамо Божић, а домаћини нас дочекују и угосте у својим кућама. На Ђурђевдански уранак обилазимо село у народним ношњама, попраћени музиком. За Видовдански сабор на Пањику окупљамо сва удружења која организују дружење за мештане и комшије – прича секретар удружења Жерав Урош Штула.

Традиционално, уз недостижни фудбал, шах је омиљени спорт у Трпињи. Шаховски клуб Трпиња постоји 52 године. — У последње време смо доста подмладили чланство. Након пандемије коронавируса радимо све више на јачању подмлатка. Имамо првака и вицепрвака државе, трећепласирану у држави, играли смо Светско првенство, ове године идемо на Европско и редовно играмо Другу лигу Хрватске. Клуб броји пет селекција. Теодора Вукаловић је била шампион Хрватске до седам година, МАША Поповић друга до 11 година, АНИСИЈА Ђурачковић је освојила треће место, док је наредне године Теодора била друга у својој категорији. Ове године су кадети вицешампиони у Другој лиги Хрватске која обухвата пет жупанија источне Хрватске. Скоро на сваком турниру неко од омладинаца освоји медаљу – набраја успехе Шаховског клуба Трпиња председник Никола Маширевић.

Након великих успеха у омладинским селекцијама, клуб је тренутно у процесу подмлађивања сениорских тимова.

— То нам је циљ и зато много радимо са децом. Девојчице су тренутно појединачно оствариле боље резултате, али сви су добри што се тиче тимског успеха. У Трпињи дуго играмо шах, традиција иде са колена на колено, па има и родбинске линије, а постоји и случај да дете заволи шах без обзира на то да ли је играо неко из породице. То су све добра деца и одлични ђаци, а осим игре привлаче их и путовања. Недавно смо били у Београду, Сплиту и Загребу и добро смо прихваћени камо год да одемо. Један смо од водећих клубова у нашем микрорегиону. Имамо и првенство клуба које одржавамо 50 година, битно је да се брине о комплетном чланству. Први тим игра у Другој хрватској лиги, која такође броји пет жупанија источне Хрватске. Прве две године смо били освајачи купа у Водицама. Клуб је претежно састављен од домаћих играча и неколико са стране. Желимо да што више младих шахиста остане у овом спорту, а неке већ у раној доби убацујемо међу сениоре, да се кале. Шах је специфичан јер можемо, за разлику од других спортова, да младе играче раније убацимо међу сениоре. Ко заволи шах, он га игра цео живот – закључује Маширевић.

Након великог одсељавања из државе, данас долази до назнака повратка људи у село. Многи купују куће, а према пројекцијама, наредне школске године биће више ђака. Осим шаховског и фудбалског клуба и Коњогојског удружења Жерав, у селу делују и Културно-уметничко друштво Младост, подбор Просвјете, Ловачко друштво Срндаћ, Удружење жена Трпиња, Удружење пољопривредника Напредак, Еколошко удружење Пањик и два удружења пензионера.

И за крај, Трпињци поносно кажу да је тренутно у изградњи нови парохијски дом у којем ће бити и соба посвећена управо Јосифу Миловуку. ■

Гљивама не паковати

У Музеју гљива имамо око 1.600 врста прaviх лиофилizираних гљива, што збирку чини јединственом у свијету. У Villachu је нама најближи музеј, али ондје гљиве нису праве. Ипак, financira га туристичка заједница, а оvdје пријети затварање и пропаст читаве збирке, govori Bojana Božac o borbi за opstanak изuzетног загребачког музеја

ИЗГЛЕДА као шупљикава црвена лопта, или избушено срце. У шуми се брзо појави па нестане. Зову је вјештичино срце. У Загребу смо је последњих година више пута задивљено проматрали у стакленој витрини у Музеју гљива. На адреси Trg bana Jelačića 3, уз вјештичино срце изложене су и многе друге гљиве интригантних имена, изгледа, својстава. Од дебелоногог смрчка, пасјег стршка и brezovог дједа, до žilaste тавице, pseће блјувотине и sotonског врђанја. Око 1.600 врста гљива чува се у сталном postavu на другом кату зграде у центру grada. Музеј, односно Edukativni centar

Svijet гљива покренуо је ROMANO BOŽAC, profesor Agronomskog fakulteta, poznat i као 'hrvatski kralj гљива'. Božac је преминуо 2020., а више од пола stoljeća bavio се promocijom гљиварства.

— Мој отац се гљивама почео baviti крајем 1960-ih, кад се zaposlio на Agronomskom fakultetu. У гљиве се strасно zaljubio, али brзо је otkrio да на нашим prostorima нема sugovornika s kojima би dijelio svoja zapažanja i entuzijazam oko гљива. Počeo се сам educirati, nabavljati knjige из Švicarske, Italije, Amerike. Bio је i strastveni fotograf, snimao је stalno по шумама, i 1976. izdao

prvu knjigu, 'Гљиве наших крајева'. Osnovao је прва гљиварска друштва у Hrvatskoj, па је тако 1983. osnovano Гљиварско друштво Kamilo Blagaić, у sklopu kojega i danas djelujemo – priča нам BOJANA BOŽAC, kći Romana Bošca i članica Гљиварског друштва Kamilo Blagaić, s kojom се nalazimo међу prodavačicama cvijeća s Dolca, kod ulaza у Музеј гљива.

Romano Božac покренуо је 1984. časopis 'Гљиварство', на Agronomskom fakultetu

Lani у decembru Музеј гљива привремено је затворен, i затворен стоји још увјек



1994. utemeljio istoimeni kolegij, a 2006. osnovao Hrvatski mikološko-gljivarski savez. Za života je napisao 20 knjiga o gljivama, opisao 53 nove vrste gljiva, komercijalno proizvodio micelij za proizvodnju raznih vrsta gljiva, postavio 115 izložbi gljiva te održao nebrojena predavanja i edukacije o gljivama.

— Osamdesetih se u Jugoslaviji pojavio pojačani interes za gljivarstvo jer su se zbog nedovoljno ozbiljnog pristupa gljivama počela događati prva masovnija trovanja, neka i s fatalnim ishodom. Moj otac je tada intenzivno surađivao s bolnicama, a utemeljio je i vodio i seminare o otrovnim gljivama za sanitarne i tržne inspektore Grada Zagreba. Jasno se sjećam tih godina, ljudi su svakodnevno dolazili kod njega na fakultet ili kod nas doma s košarama punim gljiva kako bi bili sigurni da su ubrali jestive primjerke. Bio je na raspolaganju svima koji su tražili pomoć. Danas je na tržnicama, nažalost, opet puno sumnjivih primjeraka, i na to bi se trebalo više paziti. Otac je za života postavio 115 izložbi gljiva, koje su često bile masovno posjećene, ali su uvijek kratko trajale. Stalno ga je progonila ideja o trajnom postavu, mogućnosti da se građani tijekom cijele godine mogu na jednom mjestu educirati o gljivama – kazuje nam Bojana.

Prvi konkretniji pomak prema realizaciji ideje o muzeju gljiva dogodio se 1990-ih, kad je Božac kao suradnik Plive naišao na aparat liofilizator. Godine 1995. napravio je pokus s gljivama, i pokazalo se da gljiva nakon procesa liofilizacije (isušivanja) izgleda kao živa, upravo ubrana u prirodi. Prije trinaest godina gradska je vlast prepoznala jedinstvenost i vrijednost takvog projekta, i nakon složenih priprema Edukativni centar Svijet gljiva otvoren je u maju 2013. Zajedno su ga osnovali Grad Zagreb, Turistička zajednica Grada Zagreba i Gljivarsko društvo Kamilo Blagaić. U početku je u njemu bilo izloženo 40 vrsta gljiva.

— Članovi Gljivarskog društva Kamilo Blagaić dali su ogroman doprinos muzeju u skupljanju eksponata i stalnog obnavljanja fonda gljiva. Tijekom 12 godina zbirka se uvećavala, i sada u muzeju imamo oko 1.600 vrsta pravih liofiliziranih gljiva, što zbirku čini jedinstvenom u svijetu. U austrijskom Villachu postoji nama najbliži Muzej gljiva, ali ondje gljive nisu prave, izrađene su od posebne smjese, izradio ih je jedan austrijski umjetnik. Pa ipak, taj je muzej vrlo posjećen i financira ga lokalna turistička zajednica, a nama ovdje prijeti propast čitave zbirke i zatvaranje Edukativnog centra – objašnjava Bojana.

Lani u decembru Muzej gljiva privremeno je zatvoren, i zatvoren stoji još uvijek. Na dio muzejskog prostora koji je ranije bio gradski (i kao takav ustupljen Muzeju gljiva) uknjižila se država, pa su se gljivari našli u žiži imovinskopravnih problema koje sami ne mogu razriješiti, a na nadležnim gradskim i državnim adresama ih ignoriraju. Drugi dio prostora, tj. susjedni stan koji je 2017. Grad Zagreb kupio za proširenje Edukativnog centra, još uvijek je u gradskom vlasništvu, ali gljivarima Javna ustanova Maksimir (sada JU Priroda Grada Zagreba) već duže vrijeme onemogućava korištenje tog prostora. Pritom im nitko ne nudi drugi prostor ili način kako bi se zbirka mogla očuvati ako budu primorani na preseljenje.

— Turistička zajednica Grada Zagreba, koja je jedan od osnivača, nikad se zapravo nije bavila promocijom muzeja, nisu nam pružali nikakvu stručnu pomoć oko marketinga. Grad Zagreb je trebao osigurati prostor, turistička zajednica promociju, a GD Kamilo Blagaić raditi na stvaranju i očuvanju zbirke gljiva, kao i pružanju drugih edukativnih programa. Mi smo se jedini svog dijela do-

govora držali. Naši se članovi i dalje stalno brinu za gljive jer one trebaju imati posebne mikroklimatske uvjete kako bi opstale. Preseljenje ovakve zbirke zapravo je gotovo nemoguće, i izgledno je da bi većina gljiva jednostavno propala ako bi do toga došlo. Prostor u kojem se nalaze idealno je podešen za njihove potrebe, na tome se godinama radilo – govori Bojana Božac.

Puno se radilo i na edukativnim programima, za što je posebno zaslužan ZVONKO VUK, stručni suradnik Edukativnog centra i veliki zaljubljenik u gljive. Po struci je elektroinženjer, a liofilizaciji se učio od profesora Bošca. Ranijih smo ga godina i mi susretali u Muzeju gljiva, i imali priliku posvjedočiti entuzijazmu kojim je posjetitelje vodio kroz centar, bilo da se radi o djeci vrtičke dobi ili svjetskim stručnjacima za gljive.

— Zvonko je dugo radio na Sahalinu i od tamo je donio puno gljiva. Bavi se puno i determinacijom gljiva. Posjetitelji u Edukativni centar tijekom gljivarske sezone donose gljive na determinaciju, što je jedna od važnijih uloga našeg centra. Inače, u našoj edukacijskoj dvorani, koja je već više od godinu dana zatvorena od strane Javne ustanove, proveli smo brojne tečajeve i predavanja te imali važna strana gostovanja. Primjerice, predavanje je držala arhitektica HANA VAŠATKO koja radi na Tehnološkom sveučilištu u Grazu. Ona nam je govorila o ispitivanjima koja se trenutačno vrše s micelijem u kombinaciji s glinom u svrhu zamjene za cement u budućnosti. Svime smo se bavili u centru, od ekološke primjene micelija u graditeljstvu, dizajnu odjeće i namještaju, do medicinskih i gastronomskih aspekata gljivarstva – priča Bojana.

Nedavno su pokrenuli i globalnu peticiju za očuvanje Muzeja gljiva, koja je odjeknula i van Hrvatske pa je dosad skupljeno više od tisuću potpisa. Među potpisnicima su i mikolog PAUL STAMETS, jedan od najpoznatijih svjetskih popularizatora gljiva, predsjednik Međunarodnog mikološkog saveza MARC STADLER, predsjednica Britanskog mikološkog saveza ELAINE BIGNELL, poznati klinički toksikolog JULIAN WHITE koji je izradio novu klasifikaciju toksina u gljivama, predsjednik Njujorškog mikološkog udruženja ETHAN CRENSON, urednik časopisa 'Fungi Magazine' BRITT BUNYARD i brojni drugi. — Nadamo se da će i podrška stručnjaka iz inozemstva doprinijeti očuvanju centra i prioritiziranju njegovog dugoročnog opstanaka i razvitka. Muzej gljiva se može osuvremeniti i postati zaista referentni centar u regiji, mjesto edukacije i podrške mikološkoj zajednici, kao i građanima. Cijena ulaznica uvijek je bila simbolična, mi nismo profitna organizacija, i nikad nam nije bio cilj razvija-

Romano Božac
i Bojana Božac 1976.



Goto i Dona,
dugogodišnji obiteljski
'lovci na tartufe'

ti se u tom smjeru. Muzej i edukativni centar su mjesta susreta i obrazovanja, takvima ih želimo očuvati. Za to je potrebna infrastrukturna podrška, ne može sve ovisiti samo o entuzijazmu članova Gljivarskog društva Kamilo Blagaić – govori Bojana.

Vraćamo se u razgovoru još malo na čudesne gljive koje čame u vitrinama muzeja i čekaju dane kad će ponovno biti izložene znatiželjnim pogledima posjetitelja. Bojana nam priča kako joj je teško izdvojiti neku posebnu, jer se pod zajedničkim nazivnikom gljiva krije eklektičan spektar oblika, veličina i boja. Ipak nam ukazuje na memljivu ljepoticu spomenutu na početku ovog teksta – vješticino srce, rijetku gljivu koju je zavoljela još u danima djetinjstva. — A tu je i kovrčasta kokica, neobičnog lopastog izgleda, poput koralja ili spužve, pa razni smrčci iz roda Morchella, također neobičnog izgleda. Zatim zvjezdače, nejestive gljive, ali prekrasnog zvjezdastog oblika.



Jastog gljiva –
Lobster mushroom

Moram spomenuti i tartufe, koje je moj otac pomno istraživao posljednjih desetak godina svog života. Naglašavao je da tartufi nisu ekskluzivitet Istre, da ih ima u svim dijelovima zemlje. Vrlo je rijetko u Istri tražio tartufe, jer ondje vam je ta nesretna priča oko trovanja pasa zbog konkurencije. Za mene je poseban tartuf koji je otkrio i objavio pod nazivom *Tuber donnagotto*, zimski crni tartuf. Ime je dobio prema našim psima Doni i Gotu koji su bili dugogodišnji obiteljski 'lovci na tartufe' – govori Bojana.

Osvrćemo se i intrigantnu pojavu koja se krije iza latinskog naziva *Serpula lacrimans*, kućnu gljivu koja jede sve prirodne materijale (prava 'rušikuća'), i posebno je izolirana i odvojena od drugih gljiva na komadu tepiha kojim se gosti. U jednoj od vitrina je i kresiva guba, gljiva od koje se radi vrlo fina baršunasta koža, pa i odjevni predmeti.

— Imamo i psihodelične gljive o kojima se danas sve više razgovara u medicini, baš smo nedavno bili na konferenciji na kojoj je bila građanska inicijativa za legalizaciju psihodelika na razini Europe. Svijet gljiva je zaista neiscrпно fascinantna, iz kojeg god kuta mu pristupili – zaključuje Bojana Božac.

Ovu priču o gljivama i borbi za opstanak izuzetnog zagrebačkog muzeja najprikladnije nam se čini završiti jednim od citata osnivača Romana Bošca, istaknutim na zidu muzeja: 'Sakupljanje gljiva ne smije se svesti na pusto gomilanje ovog dara prirode u najrazličitije posude, torbe, vreće i košare. Lagana šetnja po šumi, od drveta do drveta, od grma do grma, uz pažljivo promatranje ponajprije tla i drveća, povremeno zaustavljanje uz neki nepoznat primjerak gljive, duboko disanje i promatranje drugih pojava u prirodi, treba biti osnova svakog gljivarenja.' ■

ИНФОРМАТОР

Владика Кирило у
Загребу (Фото: Патрик
Мацек/PIXSELL)

Православни вјерници прославили Васкрс

Снажно позивамо све актере друштвеног живота да, ради добра и напретка народа, граде мир, међусобно поштовање и дијалог, закључује се у посланици патријарха Порфирија

ПРАВОСЛАВНИ вјерници, у својим црквама обиљежили су највећи хришћански празник Васкрс, а свечаној атмосфери допринијело је што су двије вјероисповијести ове године славиле на исти дан. У препуном саборном храму Преображења Господњег у Загребу, литургију је служио владика буеносаирески и јужно-централно амерички те администратор загребачко љубљанске митрополије Кирило са свештенством и монаштвом. Током литургије протојереј ставрофор Душко СПАСОЈЕВИЋ прочитао је посланицу патријарха и архијереја СПЦ-а Порфирија.

У посланици се истиче да 'савремени човек у другом човеку, а самим тим и у Богу као другом, види свога непријатеља који му ограничава слободу и угрожава његово биће. Отуда је човек савремене цивилизације почео да ствара и једнонационалне државе и да се дели од других, сматрајући друге непожељним и непријатељима. Овакво схватање постојања је резултовало невиђеним катастрофама и изазвало два светска рата са огромним страдањима. То се наставља и у данашње време, чега смо сви ми сведоци', наводи се у посланици у којој се као пример наводи страдање Срба на Косову и Метохији које албанске власти протјерују или малтретирају.

'Боље би било, међутим, за све који живе на овом простору, али и за све људе широм света, да живе у миру једни са другима, поштујући једни друге и пома-

жући једни другима у свакодневном животу. Јер земаљско је за малена царство', наводи се уз позив на супротстављање индивидуалистичком начину живота и живљење по примјеру литургијског начина постојања Цркве, 'што не значи позив на враћање у прошлост и њено копирање'.

'Са великим болом, доживљавајући трагику ратних страдања широм света, а дубоко свесни опасности од размирица и дубоких неспоразума које су захватиле и нашу земљу и крајеве, као Црква не можемо да упутимо другачију поруку од ове: литургијски начин живота, једини је суштински одговор на ове проблеме. Ово важи за све па и за нас црквене људе, јер нико није без греха. Овај и овакав начин живота, што је најважније, донеће нам победу над смрћу и живот вечни, али и боље и праведније друштво. Овакав начин живота, међутим, захтева и спремност на жртву, јер свет још увек лежи у злу које ће бити присутно и активно све док Христос поново не дође, укине зло и смрт и успостави Царство Божје. Ми људи сами својим силама, нећемо никад створити савршено друштво – Рај на земљи. Зато снажно позивамо све актере друштвеног живота да, ради добра и напретка народа, граде мир, међусобно поштовање и дијалог', закључује се у посланици патријарха Порфирија. Вјерницима се обратио и владика Кирило, истичући да је 'Исус страдао на крсту за све људе и да би извео душе праведника, и оних генерација прије и оних послје њега'.

— За Бога не постоји вријеме јер он живи у вјечности. Њему је данас и оно што је било јучер, и оно данас и оно сутра. Ми треба да се радујемо с вјером и да не тугујемо због грехова јер нам је Господ све опростио на крсту, као и да се не бојимо смрти и страха од ње – казао је. Литургији, освештању кошарица, причести и подјели јаја, присуствовали су и представници Срба, између осталих саборски заступник Милорад ПУПОВАЦ и РАДЕ ЏОДИЋ, савјетник у амбасади Србије. Новинари су питали Пуповца за значење празника. — Јединствен је дан да свим хришћанским вјерницима који данас славе ускрсење сина Божјег Исуса Христа пожелим свако добро и сву срећу коју неријетко немамо, на којој требамо радити и коју требамо тражити. Васкрс за мене, као

што вјерујем за многе друге, значи дан обнове вјере у вјечно трајање овога што се нама чини као кратак животни тренутак, вјера у то да они који долазе иза нас и они који долазе послје њих, настављају живјети, чинити и дјеловати у оном што су темељне људске вриједности и потребе, а то је добро за све и за сваког, а слобода за свакога и за све, једнакост за сваког и за све је срећа – нагласио је Пуповац. О значењу Васкрса питали смо и неке од вјерника.

— За нас је Васкрс празник који славио с породицом, празник мира, наше традиције али сада и жеље да се вратимо, кад дође мир – рекла нам је ВИКТОРИЈА из Украјине. За ЈЕЛИСАВЕТУ из Москве, која је у Хрватској двије године, Ускрс између осталог представља јединство породице. — Ја сам у иностранству и мени моја породица врло недостаје, кад сам у цркви осјећам да сам с њима, иако сам у другој земљи – казала нам је.

■ Ненад Јовановић

Бесплатно студирање

На основу конкурса српског Министарства просвете, за наредну академску годину, Срби из Хрватске имаће могућност бесплатног школовања и смештаја

МИНИСТАРСТВО просвете Републике Србије, у оквиру својих надлежности, расписало је Конкурс за доделу стипендија у оквиру пројекта 'Србија за Србе из региона', за школску 2025/2026. годину. Рок за слање пријава са пратећом документацијом дипломатско-конзуларним представништвима Републике Србије је до 11. маја ове године.

Стипендија у оквиру Пројекта стипендирања припадника српске националне заједнице из држава у региону, обухвата бесплатно школовање на основним академским и струковним студијама, интегрисаним академским студијама, специјалистичким струковним, мастер академским и струковним, специјалистичким академским или докторским

Филозофски факултет у
Београду (Фото: PIXSELL)



студијама. Износ стипендије је 18.000 динара месечно.

У оквиру пројекта предвиђена је и бесплатна услуга смештаја у установама студентског стандарда стипендистима, који су примљени на основу редовног конкурса за пријем студената у установе студентског стандарда, односно бесплатна услуга смештаја у установама студентског стандарда у складу с расположивим додатним капацитетима установа за смештај студената. Стипендисти, којима због ограничених капацитета установа студентског стандарда не може да обезбеди смештај, држава ће обезбедити износ од 14.328 динара. За све који задовоље услове конкурса, биће обезбеђена и бесплатна исхрана у установама студентског стандарда, обавезно здравствено осигурање за стипендисте до 26. године старости, односно добровољно здравствено осигурање за старије од 26 година.

На основу Закона о републичким административним таксама, исту за привремени боравак не плаћају страни држављани, који као стипендисти Владе борава у Републици Србији, док се школују или студирају, али нису ослобођени плаћања додатних такси које су неопходне приликом решавања захтева за привремени боравак. Водећи политику добросуседства и отворености према равноправној сарадњи са свим земљама у региону, Република Србија трајно је заинтересована да се српска национална заједница у суседним државама слободно развија, наведено је у позиву конкурса, уз нагласак да активном и одговорном националном политиком према припадницима српског народа у државама региона, Република Србија чува њихов идентитет – језик, културу, веру, традицију и обичаје.

■ Сенка Недељковић

Пројекти за Борово

На основу јавних позива Министарства демографије, Општини Борово одобрено је 85 хиљада евра за унапређење услова у вртићима и на дечјим игралиштима

МИНИСТАРСТВО демографије и усељеништва донело је одлуку о финансирању 638 пројектих предлога градова и општина за побољшање материјалних услова у вртићима и опремање и уређење игралишта за децу. Међу бројним градовима и општинама, средства за унапређење стандарда у предшколском васпитању добили су и Град Вуковар те општине Борово, Трпиња, Маркушица и Ердут. Општини Борово одобрена су два пројекта, сазнали смо од Милоша МАКСИМОВИЋА из Пројекта центра Борово, који је израдио оба пројектна предлога. — Реч је о износу нешто већем од 35 хиљада евра, који ће у потпуности бити утрошен за побољшање материјалних услова



Дечји вртић Златокоса

у боровском вртићу. Биће набављена дидактичка, сензорно-моторичка и информатичка опрема, те намештај и справе за играње – рекао је Максимовић.

Добијена су и средства у износу од 50 хиљада евра за дечје игралиште у Виноградској улици, којима ће постојеће игралиште бити санирано, осавременењено новим справама те побољшана сигурност деце постављањем гумене антистрес подлоге. Према правилима оба јавна позива, пројекти би требали да буду реализовани до краја календарске године. Наставком улагања у Дечји вртић 'Златокоса', чији је оснивач Општина Борово, задовољна је и директорка те васпитне установе РАДМИЛА ЛАТАС.

— Можемо рећи да су услови у нашем вртићу изузетно добри, али увек пронађемо нешто што би могли да унапредимо с циљем још бољег стандарда за боравак деце али и рад наших васпитача – рекла је Латас. Дечји вртић 'Златокоса' тренутно похађа 86-еро малишана, укључујући и 29 предшколаца. На последњој седници Општинског већа општине Борово у овом сазиву усвојен је и План уписа деце за идућу педагошку годину.

■ С. Н.

Прекогранична синергија

У наставку сарадње Тузле, Херцег Новог и Вуковара предвиђено је побољшање енергетске ефикасности јавног сектора

У склопу пројекта Sport Facilities Green Energy - SINERGY испред Јавне установе Спортски објекти Вуковар посађено је Јудино стабло.

— Циљ је промовисање важности еколошког приступа, који је кључан за будућност заједница, а свака од партнерских организација пројекта посадиће стабло у непосредној близини својих спортских центара. Свако дрво биће симбол реализације и напретка пројекта, али и заједнички ангажман на очувању околине и одрживог развоја – истакла је ИВОНА ВРЕБАЦ, водитељка Одељења за

пројекте у Спортским објектима. Исти се проводи у оквиру Interreg IPA програма прекограничне сарадње Хрватска – Босна и Херцеговина – Црна Гора, за период од 2021. – 2027, а циљ му је да допринесе јачању друштвеног, економског и територијалног развоја у прекограничним подручјима Тузле, Вуковара и Херцег Новог, кроз побољшање енергетске ефикасности у инфраструктури јавног сектора, промовисање мера енергетске ефикасности и едукације. Финансијска вредност пројекта је већа од 1.850.000 евра, од чега Европска унија бесповратно суфинансира износ од 80 посто, а део који се односи на Спортске објекте Вуковар износи више од 660.000 евра.

— У оквиру пројектних активности на објекту у Вуковару биће направљени бројни инфраструктурни радови, од уградње дизалица топлине на пливалишту, до постављања лед расвете и организовања манифестације 'Игре без граница' – навела је Врабец. Директор Спортских објеката Вуковар, ИВАН САБО подсетио је да је пројекат почео иницијалним контактом с партнерима

Посађено је Јудино стабло



из Тузле и Херцег Новог пре готово две године.

— За нас има велику важност, поготово уколико се узме у обзир чињеница да смо прошле године уградили соларне панеле тако да ћемо за дизалице топлине и раскладни уређај користити властиту електричну енергију – похвалио се Сабо. Завршетак пројекта биће у јулу идуће године. Носилац пројекта је Град Тузла, а партнери су Општина Херцег Нови, Центар за екологију и енергију из Тузле те Јавна установа за управљање спортским објектима Града Вуковара.

■ С. Н.

Превоз старијих

Удружењу жена из Вуковара одобрен је нови пројекат бесплатног превоза старијих

УДРУЖЕЊЕ жена Вуковар од почетка године реализује нови пројекат 'Нисте сами -превоз за старије особе у локалној заједници', којим ће, према њиховим проценама, бити обухваћено 150 лица старијих од 65 година. Према речима координаторке Удружења МИРЈАНЕ МИЗДРАК МИШАНОВИЋ, пројекат који пружа услугу превоза од врата до врата реализован је у периоду од 2020. до 2022. у оквиру ЕУ пројекта из позива 'Ширење мреже социјалних услуга у заједници – Фаза 1' и то на подручју града Вуковара и Општине Борово. С обзиром на потребе с

Користан пројекат је оживљен



терена, новом фазом пројекта проширено је подручје деловања, односно обухвата већи број места.

— Реч је о градовима и општинама с подручја Вуковарско-сремске жупаније, а циљ пројекта је омогућити квалитетнији живот овој категорији грађана и равноправан приступ установама. У већини места систем јавног превоза није адекватан, а велика већина корисника нема новца за услуге такси превоза, тако да је овакав вид помоћи добродошао. Иако је на подручју Града Вуковара јавни превоз бесплатан за старије особе, немалом броју је неадекватан због здравственог стања – указала је Миздрак Мишановић. На подручју истока земље, нажалост, постоји већи број старијих и слабо покретних особа, које често не могу да се ослоне ни на чланове породице, па ће им, тврди координаторка Удружења жена, оваква услуга да омогући не само одлазак код лекара на различите терапије или установе попут банака или поште, него ће им истовремено побољшати друштвени живот, јер ће сви, који се претходно најаве, имати могућност да их возач одвезе до пријатеља или родбине. У раније проведеној анкети, старије особе су нагласиле потребу за споменутом услугом и њеним проширењем на регионални ниво.

— По завршетку претходне фазе пројекта били смо с људске стране тужни, јер је велики број старијих користио ову услугу и у једном периоду остао без те погодности. Улагали смо напоре како би га поново покренули и на срећу, у томе смо и успели – похвалила се водитељка пројекта Миздрак Мишановић, наводећи да је пројекат активан до краја идуће године, а финансира га Министарство рада, мировинског система, обитељи и социјалне политике.

■ С. Н.

Негирање и прешућивање

Цивилним жртвама убијенима на територију БиХ власти би морале одати пијетет, истакнуто је на акцији 'Ахмићи 32 године касније: не у наше име' у Загребу

ПОВОДОМ 32. годишњице ратног злочина који су јединице Хрватског вијећа обране починиле у Ахмићима 16. априла 1993. године, више невладиних организација организирано је антиратну акцију сјећања 'Ахмићи 32 године касније: не у наше име' на главном загребачком Тргу бана Јелачића којом су јавност подсетили на тај догађај.

НЕЛА ПАМУКОВИЋ из Центра за жена жртава рата РОСА прочитала је заједничку изјаву у којој је наглашено да су локалне јединице хво-а извеле напад на Ахмиће, мјесто код Витеза у средњој Босни, под кодимним именом '48 сати пепела и дима' што само по себи говори које су била намјере те акције.

— Један је то од најокрутнијих злочина на територији некадашње Југославије. Уједно, то је и највећи појединачни злочин почињен током бошњачко-хрватског сукоба у БиХ. Хашки суд је ове злочине окарактеризирао злочином против човјечности. Почињен је на свиреп начин, побијене су цијеле обитељи, жртве су спаљене, а још нису нађена сва тијела несталих. Убијено је 116 особа бошњачког етничитета. Њих 24 је рањено, уништено је 169 кућа и двије цамије; једна је спаљена, а једна минирана. Од убијених, 32 су биле жене, а 11 дјеца млађа од 18 година – истакнула је. ДАРИО КОРДИЋ, бивши председник Хрватске демократске заједнице (ХДЗ) Босне и Херцеговине, и потпредседник парадржаве Херцег-Босне, између осталих, осуђен је по заповједној одговорности на 25 година за ратне злочине почињене у средишњој Босни, укључујући и Ахмиће.

Међународни казнени суд за бившу Југославију (МКСЈ) је закључио да је масакр почињен у оквиру међународног оружаног сукоба између Босне и Херцеговине и Хрватске. Правомоћно је потврђено да је 'Хрватска остваривала свеукупну кон-

ИНФОРМАТОР



Почаст жртвама
Ахмића

тролу над хво-ом те руководила у планирању, координацији и организацији хво-а’.

— Сматрамо да би се хрватске власти умјесто континуитета умањивања и негирања ратног злочина требале суочити с мрачном страном хрватске улоге у рату против БиХ. Политика преузимања одговорности једини је пут за хрватско друштво; власти би морале активно обиљежавати овај датум те одавати цивилним жртвама убијенима у наше име, на територију сусједне државе БиХ, одати пијетет на исти начин као што одају пијетет другим жртвама хрватског етничитета. Захтијевамо и да се информације о овом злочину уврсте у све облике повијесног сјећања путем јавних медија и институционалних манифестација те одговорним и истинитим уврштавањем у повијесне уџбенике – наглашено је у изјави.

Такођер захтијевају да главни град Хрватске преузме свој дио одговорности за суочавање с прошлошћу и да један трг прогласи тргом ахмићких жртава. Акцију у којој су подијељени и леци с темом Ахмића организирали су Центар за жене жртве рата – РОСА, Центар за грађанску храброст и Документа – Центар за суочавање с прошлошћу из Загреба, Женска мрежа Хрватске те Удружење за друштвена истраживања и комуникације (удик) из Сарајева. У оквиру акције, у Књижници и читаоници Богдана Огризовића у Загребу, одржана је трибина ‘Зашто је Загребу потребан Трг ахмићких жртава?’. — Препрека у суочавању с прошлошћу данас има много више него прије десетак година, тако да је процес суочавања враћен сто корака уназад. Суочавања с прошлошћу нема без чињенице да је све организирао врх Републике Хрватске, а према пресуди Хашког суда врху парламентарне Херцег Босне, Фрањо Туђман, Јанко Бобегко и Гојко Шушак учесници су у злочиначком подухвату – казала је Тамара Опачић, главна уредница друштвеног магазина Нада.

Тко се данас сјећа да су се тадашњи предсједници Србије и Хрватске, Борис Тадић и Иво Јосиповић испричали за ратне злочине који су у ратовима 90-их починиле снаге двију земаља и обишли неке локације злочина, наставила је Опачић.

— Тако што би данас било немогуће и замислити. Осим тога, нема исприке хдз-а, чији је Дарио Кордић био човјек. Штовише, хдз-ови еуропарламентарци

одбили су амандман којим је Европски парламент осудио изјаву Кордића да не жали секунде и да би све поновио. Предсједник Зоран Милановић осуђеним злочинцима враћа одликовања, а ни тзв. левича се није претргла, с изузетком комеморације и споменика за породицу Зеџ. У фонду назива улица годинама су Леа Дојч, АЛЕКСАНДРА ЗЕЦ и МАДИНА ХУСИНИ, избјеглица коју је хрватска полиција дословно отјерала у смрт. Испада да је око суочавања с прошлошћу све спало на удруге цивилног друштва и поједине иступе свећеника као фрањевца МАРИЈА КАТУШИЋА из Бусоваче који је осудио ставове Кордића и његових истомишљеника – истакнула је и нагласила да видјевши хрватски медији у потпуности игнорирају контроверзне теме или користе хушкачки тон извјештавајући о онима који их отварају, а у случају Ахмића приписују га неком другом, у овом случају Хрватима у БиХ.

■ Н. Ј.

Заједнички за Цвету

Неколико спортских ентузијаста организује Хуманитарни баскет турнир у Борову за оболелу десетогодишњакињу Цвету Петковић

ГРУПА локалних ‘баскеташа’ с вуковарског подручја, одлучила је да 4. маја на Школском игралишту у Борову организује Хуманитарни баскет турнир за помоћ родитељима десетогодишње девојчице ЦВЕТЕ ПЕТКОВИЋ из тог места, која је доживела више можданих удара и којој је дијагностикован Мојамоја синдром. Цвету идућег месеца очекује још једна операција у Цириху, а намера организатора је да, упркос томе што трошкове сноси Хрватски завод за здравствено осигурање, прикупи део средстава као помоћ родитељима током боравка у Швајцарској. Цветини родитељи, МИЛАНА и НЕНАД имају још троје деце и нису у могућности да сами снесу неопходне трошкове. Душан Велимировић, један од организатора турнира који ће

да буде одржан дан пре одласка девојчице на операцију, рекао је да је самоиницијативно с другим баскеташима договорио одржавање турнира, те да им у овој акцији помажу представници свештенства, Општине Борово и тамошње Основне школе. Позвали су играче и све људе добре воље да се одазову овој хуманитарној акцији.

— Намера нам је да сав износ прикупљен од уплате екипа и путем добровољних прилога, предамо породици Цветковић и бар на тај начин олакшамо мајци боравак током још једне операције у Швајцарској – рекао је Велимировић. Указао је да пријаве на турнир нису формалног карактера, тако да се сви заинтересовани могу пријавити и непосредно пред поче-



Плакат за турнир

так турнира који је заказан за 11 часова. Уплате по екипи су 40 евра, а биће постављена и кутија за добровољни прилог посетилаца.

— Поучени досадашњим, позитивним искуствима у организацији оваквих турнира, не сумњамо да ће бити бар десет пријављених екипа и прикупљен солидан износ, који ће бар делимично финансијски растеретити породицу – уверен је Велимировић. Пред малом Цветом је трећа по реду операција, од октобра прошле године, а заказана је за 12. мај у специјалној болници у Цириху. То би требало да буде последња операција, рекла је раније мајка Милана, захваливши се свима који су помогли да за време прве две операције те опоравка у октобру и јануару, буде уз њерку. Мојамојска болест је стање у којем су одређене артерије у мозгу сужене. Проток крви је блокиран стезањем и крвним угрушцима. Око блокираних крвних судова развија се колатерална циркулација, како би се надокнадила блокада, али су колатералне жиле мале, слабе и склоне крварењу, анеуризмама и тромбози.

■ С. Н.

Нови трамваји

Након 43 године пуштена су у промет два нова нископодна трамваја, а још осам их у Осијек стиже до септембра

ОСИЈЕК је град првог хрватског трамваја, оног коњског, који је добио прије 141 године, а који је прије 99 година постао електрични. У

Хрватској трамвајски пријевоз има још само Загреб, а Осијек је један од најмањих свјетских градова с таквим пријевозом. У посљедњих 43 године трамвајски промет одвијао се без неких већих новина, а трећи мјесец 2025. године биће нова значајна прекретница у осјечкој трамвајској повијести јер је у град стигао први нископодни трамвај, други је стигао почетком априла, а преосталих осам биће испоручено до септембра ове године.

Трамвај је, иначе, дио осјечког идентитета, али и дио осјечке свакодневице, животног стила и ритма. Зато је за Осијек од великог значаја пројект ‘Модернизација трамвајске инфраструктуре на подручју града Осијека’, укупне вриједности 45,46 милијуна еура, који се суфинанцира из средстава Европске уније. У склопу тог пројекта, уз темељиту модернизацију трамвајске инфраструктуре која је већ завршена 95 посто, предвиђена је и набавка 10 нових нископодних трамваја. Они се производе у творници Кончар – Електрична возила д.д. у Загребу, а кад је у град стигао први од њих, организирана је пригодна свечаност на којој је ново возило представљено новинарима и јавности.

А тај нови трамвај вриједан је 2,3 милијуна еура. Дуг је 20,8 метара, чак шест метара дужи него стари, има 135 путничких мјеста, а прошли је имао 110, и има 44 сједећа мјеста, а прошли је имао 22. Опремљен је сувременом технологијом и прилагођен особама с инвалидитетом. Из градске управе саопштавају да се с тим неће стати и да град већ има оквирни споразум за додатних 10 те да се уз помоћ Владе Републике Хрватске и Министарства промета иде у смјеру флоте од 20 нових трамваја, који би у потпуности задовољили потребе града.

■ Јован Неђић

Први од десет нових трамваја (Фото: обж)





Rad u kulturi

Uoči Prvog maja, o prvim koracima organiziranja umjetnika i umjetnica, kulturnjakinja i kulturnjaka u regiji govore Ivana Vuković iz udruge SPID, Karla Crnčević iz sindikalne podružnice audiovizualnih radnika i Deja Crnović iz slovenskog ZASUK-a



PIŠE
Kalia
Dimitrova

Skopska vanilija

ČETIRI slobodna dana za Uskrs, u duhu tradicije, provodim kod kuće – u Skopju. Moja obitelj nije sklona okupljanjima oko stola (odavno smo odustali od performativne harmonije) pa ovo 'otvoreno' vrijeme provodim teturajući između slatkih introspekcijskih vožnji i snenog lutanja polupraznim ulicama, parkovima i pazarima. U biti, moj se odnos prema svevišnjem svodi na koncept rituala (koji najčešće uključuju poeziju, prirodu i prijatelje) pa sam, prirodno, tome gravitirala ovih dana. Evo što imam ispričati.

Petak strateški provodim na jednom od najživopisnijih pazara – na Bitpazaru, u starom naselju Čair, gdje je sve otvoreno jer je stanovništvo u ovome dijelu grada dominantno muslimansko. Razgledavam biljke za malenu kolekciju na terasi, a nakon uspješne misije (skroman, ali aromatičan jasmin), prelazim u dio s hranom i kupujem kraljevske, medjoul datulje i još veće rotkvice. Na štandu s mliječnim proizvodima zastajem u potrazi za kozjom skutom gdje mi prodavač (ujedno i proizvođač) objašnjava da u Makedoniji jedva da i ima koza, pa i ovaca. U blizini se prodaju mjerice jagoda 'Skopska vanilija'. Iako je još rano, suđeci po ludim oblicima, vjerujem da su zaista lokalne. U subotu navečer, dok tisuće sa svijecama u rukama hodaju zatvorenim za promet Bulevarom Partizanskih odreda i okupljaju se za liturgiju oko Sabornog hrama, prijatelji i ja slušamo kompilaciju 'Jugoton funk' i pjevamo 'Ležaj od suza' JOSIPE LISAC kao da nema sutra. No sutra ipak ima, i Uskrs je. U vrijeme ručka grad je jezivo tih. Idem u šetnju na Vodno i mimoilazim se s ukupno pet osoba. S Vodna sve djeluje spokojno, sređeno, čak magično. Poput makete otvorene za fantazije, mogućnosti i interpretacije.

Za kraj dana posjećujem oca. Je li bilo ljudi na Vodnom, pita me. Ne, odgovaram, Uskrs je. Pa zar su svi postali vjernici, smije se. Dijete u meni mu prigovara da se i oni koji nisu vjernici okupljaju za Uskrs. Odrasla ja jednako je zbunjena činjenicom da je moguće masovno okupljanje pred crkvom, jednom od najmoćnijih institucija u zemlji (koja ne plaća porez), ali ne i kada se radi o aktualnim prosvjedima za pravdu, pravo na život i borbu protiv korupcije. Kada bismo uložili jednako toliko energije u ove opipljive političke kategorije, koliko u ekstravagantno ukrašavanje jaja kao izvedbu vjere (osmoga dana, čini se, stvori Bog Instagram), možda bismo zaista imali što slaviti ovo proljeće. Avaj, do tada, činim što znam i umijem: poezija, priroda, prijatelji...◇

(S makedonskoga preveo Ivica Baković.)

Ne date li, ne molimo

PIŠE Dunja Kučinac

KADA je prvi val sindikalizacije zahvatio rani Hollywood dvadesetih godina prošlog stoljeća, glumce i pisce odgovaralo se od pridruživanja tom pokretu ubjeđivanjem da su oni umjetnici, a ne radnici. Do dana današnjeg, spin da nešto tako posebno kao umjetnost teško može imati ikakve veze s običnim šljakerstvom koristio se kad god je trebalo prikriti loše radne uvjete u polju. Hoćeš gurnuti pod tepih činjenicu da umjetnici i kulturne radnice rintaju potplaćeno, neplaćeno, noću i na bolovanju i da im treba sindikat? Samo izvuci stari as iz rukava da smo 'tu radi arta, a ne para' i rasprava se odgađa do daljnjeg.

Ako se mantrom o radu za viši cilj sindikalizaciju umjetnica zaista redovito zatezalo i utišavalo, ipak se nikad nije zaista i obeshrabilo. Ovom prilikom, međutim, ne ostajemo među kulisama rane holivudske kinematografije nego smo stotinjak godina i desetak tisuća kilometara bliže – u Hrvatskoj, na setu neke od stranih produkcija na kojem domaći filmaši padaju na nogu poslije dvoznamenkastih smjena. Otprilike tu profiliralo se jedno od prvih polja borbe nedavno osnovane podružnice audiovizualnih radnika u Sindikatu obrazovanja, kulture i medija.

To ne čudi s obzirom na to da je radnica i radnika na servis produkcijama mnogo te da su oni, riječima redateljice, filmske radnice i članice sindikata KARLE CRNČEVIĆ, na najnižim hijerarhijskim pozicijama.

Trenutno se bavimo ograničenjem radnih sati na 12 sati dnevno, računajući od početka putovanja na set do povratka u smještaj. Kršenje prava na odmor između radnih dana na setovima je jedan od najvećih problema koje smo detektirali. Nekad se radi i do 17 sati dnevno, osobito u najneprivilegiranim sektorima kao što su odjeli šminke i kostima ili asistentske pozicije režije i produkcije. Nemaju svi ni pauzu za ručak – opisuje Crnčević, koja je i sama godinama radila na takvim setovima.

Mnogo je članova novoosnovanog sindikata radilo na stranim produkcijama jer, naprosto, rijetki u industriji uspiju preživjeti od autorskih stvari. Većina zaposlenih u av industriji pomoćni su radnici, asistenti produkcije, režije, kostima, scenografije. Poslodavci kažu da su oni lako zamjenjivi, pojašnjava Crnčević, što znači da ih se lako može ucjenjivati tom zamjenjivošću i eksploatirati. Pritom su i autorske pozicije potplaćene jer je love za domaći film premalo da bi ona pokrila kompletan proces pripreme i postprodukcije koji traje godinama. — Ipak, kroz njih se stiče neki simbolički kulturni kapital kroz koji se gradi karijera. Mislim da je to još jedna od zamki ovog kapitalističkog sistema. Radimo za nešto u budućnosti, što nam sada i ovdje ne plaća stanarinu. To je ful individualistički, a mi ističemo to da je sindikaliziranje kolektivni čin i jedini način da se polje bolje regulira za sve – govori Crnčević, dodajući da su u prvoj fazi poslagivanja sindikata odlučili da neće stavljati fokus na partikularne probleme nego se baviti najbrojnijom i najnezaštićenijom radnom snagom.

Podružnica se autala prošle jeseni, a u martu ove godine predstavila se na javnom događanju u Zagrebu. Interesno su se počeli nalaziti, priča Crnčević, sredinom 2021., nakon što je pandemija dodatno rasvijetlila njihove proble-



me. Po kuloarima se, kaže, već neko vrijeme govorilo o lošim radnim uvjetima, ali i jako niskim budžetima za proizvodnju domaćeg filma. Iako su se u međuvremenu povećali neki fondovi, novci su i dalje nedostatni pa je teško snimiti film bez strane koprodukcije. Ako se i snima, snima se po cijenu potplaćenosti i eksploatacije radnika. Iako u audiovizualnom polju već postoji niz strukovnih udruga, filmske radnice zaključile su da će organizirane u sindikat imati više moći, ali i dobiti snažniju pravnu pomoć i mogućnost kolektivnog pregovaranja. — Ako krenemo sami, mislili smo, doživjet ćemo neuspjeh jer ne znamo dovoljno o sindikaliziranju niti imamo historijat i moć da uvjerimo ljude da je to što radimo ozbiljno. Nakon godinu dana susreta s različitim sindikalistima s kojima smo razgovarali o potencijalima i problemima našeg polja i organiziranja u njemu, odlučili smo se za SOMK. Činilo nam se da on ima legitimitet, najbolju infrastrukturu i može nam ponuditi ono što nam treba u početku, kontinuiranu podršku i edukaciju – objašnjava Crnčević.

U početku okupljanja, kaže, javljala su se pitanja koja se uvijek postavljaju kada u kulturi na stol dođe tema organiziranja – tko su poslodavci i s kim se pregovara, koja je razlika između autorske i radničke pozicije, tko radi više, čiji je rad prepoznat, a čiji ne. Zaključili su da, iako ne treba ignorirati različitosti među radnicima u sektoru, neće dozvoliti da one ispočetka toliko dolaze do izražaja kako se ne bi dogodilo razjedinjavanje koje je već ionako dosta prisutno u polju.

I audiovizualni prevoditelji relativno su recentno odlučili svoje postojanje strukovne borbe ojačati sindikalnim

Iako su ispočetka na cjenik neki rekli vi ste ljudi, ovo je previše, on je odigrao psihološku i zagovaračku ulogu. Dok pregovaraš svoj honorar, na stolu stoji dokument koji, iako je samo preporuka, pokazuje kako bi stvar trebala izgledati, govori Ivana Vuković iz SPID-a

okvirom. Članice Društva hrvatskih audiovizualnih prevoditelja 2023. su godine osnovale podružnicu u Sindikatu novinara Hrvatske.

Da je radništvo audiovizualnog sektora osobito potplaćeno i osuđeno na dugu i tešku borbu čini se i IVANA VUKOVIĆ, dramaturginji i predsjednici Saveza scenarista i pisaca izvedbenih djela SPID. Vuković taj zaključak donosi na temelju iskustva dugogodišnjeg SPID-ovog zagovaranja korištenja strukovnog cjenika u polju dramaturgije i izvedbenog pisanja. Ono je, kaže, od audiovizualnog sektora bila daleko plodonosnije u izvedbenim umjetnostima. SPID je pr-



Karla Crnčević (Foto: Zoe Šarlija)

vi cjenik preporučenih naknada u svom polju objavio 2021. godine. Osim što je konačno iznio na vidjelo adekvatne cifre koje bi se trebale isplaćivati piscima, dokument je poslužio i kao mobilizacijska poluga za glasnije zahtijevanje boljih radnih uvjeta.

— Iako su ispočetka na cjenik neki rekli vi ste ludi, ovo je previše, on je odigrao psihološku i zagovaračku ulogu. Dok pregovaraš svoj honorar, na stolu stoji dokument koji, iako je samo preporuka, pokazuje kako bi stvar trebala izgledati. Najveći pokazatelj uspjeha mi je bilo vlastito iskustvo na razgovoru o novoj predstavi, kad mi je ravnatelj jednog našeg kazališta sam rekao da je iznos u cjeniku premalen i ponudio veći iznos. Što se institucionalne scene tiče, to su ogromni uspjesi. Više nema ignoriranja cjenika – prepričava Vuković.

Svaki čas izaći će i revidirana verzija cjenika koja, osim iznosa ažuriranih u skladu s inflacijom, donosi i nove teme koje su se u interakciji sa zajedničkom pokazale važnima, poput seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu. U tom je smislu riječ o živom dokumentu koji je prepoznat i van uže domene izvedbenog pisanja.

— Jako je važno da su naši kolege, recimo scenografi ili redatelji, kroz cjenik počeli više promišljati svoje uvjete rada i prepoznali ga kao nešto prema čemu se i oni mogu orijentirati. Često sam čula rečenicu blago vama, vi imate SPID, a ja kažem da je taj cjenik svima dostupan i da bi stvari u njemu trebale vrijediti za sve. Super je da su i druge udruge u sektoru počele spominjati cjenike, a javljaju nam se i kolege iz Bosne i Hercegovine i Srbije. Osobit uspjeh je kad s drugim strukovnim udruženjima dogovaramo strategije ili honorare jer time smanjujemo bazen ljudi koje se može zvati kao zamjenu ako netko odbije angažman zbog premalo para. To je moment u kojem postajemo jako jaki – govori Vuković.

SPID ove godine slavi deseti rođendan. Iako su na pragu druge decenije još uvijek mlada strukovna udruga u komparaciji sa ostatkom sektora, radi svoje su konzistencije i angažiranosti svakako profilirani kao jedna od borbenijih i agilnijih organizacija. Ono na što je osobito ponosna, ističe Vuković, jest transparentnost i horizontalno otvaranje kanala koje su postigli među članstvom.

— Ako netko kreće prvi put raditi za neko kazalište, može zamoliti iskusnije kolege da podijele svoja iskustva, od ugovora do toga kako im je bilo na probama. To je baš vrijedno jer tako možda preskočimo dječje bolesti vlastitog neznanja koje institucije i produkcije jako iskorištavaju. Ako podijeliš s kolegama da ti je netko ponudio premali honorar, osjećaš neku vrstu ojačanosti, ali i odgovornosti jer si svjestan da će doći netko nakon tebe. Odgovornost je svih nas da koliko god možemo inzistiramo da se držimo cjenika – kaže Vuković.

Osim osnaživanja samih radnica, jedno od strateških područja borbe je i zagovaranje da se pridržavanje strukovnih cjenika poput SPID-ovog implementira u javno financiranje. Odnosno, da natječaji postanu prostor u kojem se očekuje da sredstva budu pravedno raspodijeljena tako da podrazumijevaju adekvatne naknade za rad.

Na sličnoj takvoj fronti – regulaciji honorarnog rada kroz mehanizme javnog financiranja kulture – upravo se postižu



Ivana Vuković (Foto: Ivana Marinić Kragić) (gore)
Deja Crnović (Foto: Matej Leskovšek) (dolje)

značajni uspjesi u Sloveniji. Ondje je početkom oktobra 2022. godine osnovan sindikat ZASUK koji okuplja umjetnike i frilensere. Na vjetru Smjernica Europske unije o kolektivnim ugovorima za samozaposlene, ZASUK je pokušao pokrenuti kolektivne pregovore za frilensere koji rade za javne institucije. Iako su naišli na zid jer slovensko Ministarstvo financija i dalje misli da su oni formalno poslodavci, a ne radnici, uspjeli su kroz Ministarstvo kulture izboriti drugo rješenje za javne kulturne institucije – Uredbu za samozaposlene. Razgovori koji su završeni prije mjesec dana donijeli su nekoliko ključnih postignuća.

— Prvo je to da se uredba odnosi na sve frilensere koji rade za javne institucije, neovisno o statusu, a drugo je to da se iznosi honorara mogu uspoređivati s plaćama zaposlenika. Uspjeli smo obuhvatiti i posložiti sve poslove i zanate u kulturi u različite platne razrede i dignuti ih sve na minimum koji odgovara početnim plaćama – navodi scenaristica i filmska radnica DEJA CRNOVIĆ, članica sindikalnog Koordinacijskog odbora.

Ovakva regulacija naknada za frilensere nije mala stvar. Već tijekom pripre-

Uspjeli smo obuhvatiti i posložiti sve poslove i zanate u kulturi u različite platne razrede i dignuti ih sve na minimum koji odgovara početnim plaćama, kaže Deja Crnović iz slovenskog sindikata ZASUK

ma za osnivanje sindikata shvatili su da honorarci za javna kazališta, galerije i muzeje često rade besplatno ili za minimalne svote, radi referenci u životopisima.

— Treća ključna stvar u uredbi odnosi se na troškove koje samozaposlenima u kulturi nitko ne osigurava, kao što su osiguranje, bolovanje, kompjuter ili ured. Htjeli smo to nečime kompenzirati i predložili koeficijent prema kojem će honorarci dobiti više novca jer sami plaćaju sve te stvari. Izborili smo se za koeficijent 1,9. Četvrta stvar je ta da je najkraći period na koji institucija može angažirati frilensera jedan radni dan, odnosno osam sati. Čak i ako je u pitanju dj koji dolazi odraditi nastup na jedan sat, oni trebaju platiti osam jer to onda obuhvaća i pripremu i ostale faze tog posla – objasnila je Crnović.

Uredba je trenutno na javnom savjetovanju i uskoro će na glasanje u parlament. Nisu odustali od toga da bi, dugoročno, ona trebala postati kolektivni ugovor, ali zadovoljni su jer je, kaže Crnović, učinjeno koliko je bilo realno izvedivo u dvije i pol godine postojanja ZASUK-a.

U tom procesu važna podrška bio mu je i slovenski sindikat Glosa koji okuplja zaposlene u javnim kulturnim institucijama. Osobito je zanimljivo to promatrati iz perspektive Hrvatske, u kojoj nema puno dijaloga između Hrvatskog sindikata djelatnika u kulturi i manjih i novijih sindikalnih i strukovnih inicijativa.

— I njima je u interesu da samozaposleni budu bolje plaćeni jer su oni trenutno zaposlenicima u kulturi neloyalna konkurencija. Institucijama je isplativije uzimati frilensere jer radimo za jako malo. Ako uredba proradi u praksi, institucijama kojima frilenser treba na duže vrijeme od recimo 12 mjeseci će biti jeftinije da ga zaposle. A ako im zaišta treba na kraće vrijeme, barem će ga normalno platiti. Bio nam je cilj da ne budemo više potplaćena jeftina radna snaga i neloyalna konkurencija. To je win-win za sve radnike – kaže Crnović.

Dizanje standarda u javnim institucijama u kulturi, smatraju, trebalo bi pozitivno utjecati i na ostatak polja, recimo na komercijalni i nezavisni sektor u kojima još nema slične regulative. Zbog toga im je idući korak da ojačaju sindikat i da mu se pridruži što više ljudi iz različitih područja. Shvatili su, kažu, da ih se u državnom parlamentu plaše – plaše se toga da će organizirani frilenseri u kulturi inspirirati radnice iz drugih sektora koje se nalaze u sličnim položajima. Uredba je dokaz da su nekud došli sa sindikatom i da imaju snagu za koju možda nisu ni znali da su ju imali, poručuju iz ZASUK-a.

Mogu li umjetnici biti sindikalni uzor drugim prekarnim radnicima? Ako su u nečemu obično prednjačili i inspirirali, to je bilo u pristajanju i naviknutosti na (samo)eksploataciju. 'Umjetnici su idealni radnici – preopterećeni, potplaćeni i zahvalni za svaku priliku', kazala je slovenska sociologinja i jedna od osnivačica ZASUK-a KATJA PRAZNIK ovog januara u Zagrebu na predavanju u organizaciji SPID-a i kustoskog kolektiva BLOK, pokušavajući rasvijetliti kvaku notornog umjetničkog rada iz ljubavi. U prvomajskom duhu, završavamo uz nadu da će se umjesto bauka samozbrbljivanja iz redova umjetničkog radništva ubuduće širiti bauk zajedništva i sindikalizma. ♦



PIŠE
Ilija
Đurović

Velika laža

ZNALO se to već u Jugoslaviji: Hrvatskoj obale ne fali. Ma kakvi fali, ima je toliko da se u jednom manje važnom trenutku istorije komadić te obale mogao pokloniti Il Duceu, a da prosječni kupač i kupac to ne osjete.

Znalo se, takođe, već u Jugoslaviji: Crna Gora se sa viškom obale ne može pohvaliti. Ipak, taj naš komadić Jadrana ima i nekih svojih čuda. Mediteranu skloni turisti, vozeći od Debelog brijega do Ade Bojane na granici s Albanijom, proći će kroz varijacije razglednica, od zalivskih ponti Boke kotorske, kroz pješčano-stjenoviti pojas Budvanske rivijere, preko 12 kilometara ulcinjske Velike plaže, sve do... Jesam li rekao Velike plaže?

Za one koji ne znaju, iza najjužnijeg crnogorskog grada Ulcinja počinje jedna od jedinstvenih plaža južnog Jadrana. Dvadeset miliona kvadratnih kilometara pijeska koji ćete iz knjiga i džepova istresati godinama, stanište migracionih ptica i turista, omiljeno mjesto žilavih kajtera i olinjalih hipika. Ukratko – za nekog raj, za nekog pakao. Za potpisnika ovih redova, svakako, raj. Na Velikoj plaži i Adi Bojani prostorvrijeme mijenja oblik. Kao da se samo nekoliko kilometara iza ostavlja jedan svijet, da bi se ušlo u drugi. Imati to u svojoj zemlji trebalo bi da bude privilegija.

E pa, za one koji ne prate, Crna Gora ovih dana planira da Veliku plažu na 90 godina preda, ni za šta, biznismenu MOHAMEDU ALABBARU, vlasniku firme Eagle Hills iz Ujedinjenih Arapskih Emirata. Možda se Jugoslavija jeste upokojila, ali Ujedinjeni Balkanski Muljatori živi su i zdravi. Mogućnost da sumnjivom biznismenu iz druge države pokloniš najvrednije komade zemlje, pa još o svom trošku raščističavaš da bi biznismen za sebe gradio, zvuči kao vic. Ali viceve najradije živimo. Uz malo istraživanja radoznalci mogu otkriti da je firma Eagle Hills na sličan način gradila u Beogradu (Beograd na vodi), u Draču (Durrës Yachts & Marina), pokušala je graditi u Zagrebu i Budimpešti.

Ako ponegdje i nisu uspjeli, lako će naći nove progresivce na visokim funkcijama, emancipovane od sentimenta prošlosti. A oni koji komade preostalih komadića naših zemljica nude za džabe, ili za svoju ličnu korist, uglavnom su i veliki poštovaoci onoga iz čijeg smo genijalnog uma dobili ideju projekta Gaza Riviera, u slobodnom prevodu, Gaza na vodi. Uz takve lidere i malo sreće, svi ćemo prije ili kasnije dobiti priliku da guzice unovčimo u bogatom rizortu krvavog novca, all inclusive. ♦



PIŠE
Nada
Bobičić

Istorijski plato

PRIJE 84 godine, kada su nacisti šestog aprila 1941. godine bombardovali Beograd, uništena je Narodna biblioteka Srbije na Kosančićevom vencu. U požaru su uništene lične biblioteke VUKA KARADŽIĆA, DOSI TEJA OBRADOVIĆA, ĐURE DANIČIĆA, JANKA ŠAFARIKA, knjižni fond od 500 hiljada svezaka, 1.424 ćirilica rukopisa i povelje od XII do XVII vijeka, kartografska i grafička zbirka od hiljadu i petsto brojeva, četiri hiljade naslova časopisa i hiljadu osamsto naslova novina. Bio je to jedan od većih kulturnih gubitaka za srpsku i jugoslovensku kulturu iz perioda razaranja tokom Drugog svjetskog rata. Tada, bombardovali su spoljni neprijatelji, kako bi nacističkim metodama totalne destrukcije uništili kulturnu autonomiju porobljenih naroda.

Danas se Narodna biblioteka Srbije nalazi na vračarskom platou. Godine 1984. na tom platou je nastavljena izgradnja hrama Svetog Save, koja je započeta tridesetih godina 20. vijeka. Hram se finansira dobrotvornim priložima i izdvajanjem iz državnih budžetskih sredstava. Država je široke ruke kada treba podržati svoje saveznike. Međutim, znanje i opšti interes nisu u službi neoliberalne države. Kroz odnos prema studentskim protestima posljednjih mjeseci postaje sve očiglednije da su to u stvari njeni ključni neprijatelji. Nije slučajno što je DONALD TRUMP već na početku drugog mandata ukinuo savezno ministarstvo obrazovanja, dok paralelno milijarder preuzimaju institucije.

Kada je sistemu draža religijska indoktrinacija od znanja, dolazimo do sljedećeg. Tik uz Narodnu biblioteku, gradi se trospratna podzemna garaža, na manje od 10 metara udaljenosti od temelja biblioteke, u blizini trospratnog bibliotekskog depoa, u kome se čuva više od pet miliona jedinica građe, navodi se u peticiji zaposlenih u Narodnoj biblioteci. Plenum zaposlenih svakog dana odaje poštu stradalima u Novom Sadu i pridružuje se studentskim protestima, ujedno pokušavajući da sačuva od propasti centralni bibliotekski resurs Srbije. Sedmog aprila, oni su organizovali i protestni program 'Dan posle – stradanje Narodne biblioteke Srbije'.

Tu je i jedna od rijetkih zelenih površina na Vračaru, ali ni njeno stanje nije najbolje, iako je najavljena rekonstrukcija u toku. S jedne strane znanje, priroda, održivost, s druge novac i moć maskirani u priču o religijskom uzdignuću nacije, u sredini bronzana skulptura Karađorđa – priča jednog platoa slika je podijeljene istorije Srbije. ♦

♦ Један од покретача антимилошевићевских протеста 90-их, књижевни критичар и новинар Радио Београда 2

♦ РАЗГОВАРАЛА БРАНИМИРА ЛАЗАРИН
ФОТО АНА БАТРИЋЕВИЋ

САША ЋИРИЋ Пленуми дају неочекивано добре резултате

Ипак суштинско је питање могу ли бити коректив постојећем систему либералне демократије и парламентаризма или чак његова замена. Нисам у стању да гледам толико далеко, а не дрма ме ни утопијска грозница, па опрезно кажем да у овој ситуацији развлашћивања аутократе имају своју позитивну улогу

ЛЕДАЈУЋИ С ДИСТАНЦЕ, ДОЈАМ стања друштва у Србији лавира од статуса привидне статичности мизансцене до слутње скоре тачке преокрета што ће донијети... тко зна што, не знамо је ли ту мјесто упитнику или тачки. О томе разговарамо са Сашом Ћирићем, једним од најпућенијих књижевних критичара на Балкану, и новинаром на Радио Београду 2, у тренутку кад изгледа да је Вучићев 'свенародни скуп' доживио дебакл.

♦
Узалуд збор ђација из Вучићевске власти и ђација из прекодринске опозиције, који су дошли као пратња Милорада Додика. Пљесак Вучићу је био млак, то се не да медијски сакрити. Што све то значи? Ако је Вучићева корумпирана свита схватила да од њега више нема користи, онда је збиља крај? Ријешит ће га се 'његови'?

У Србији је раширено уверење да ће Вучић пасти с власти (ненамерна рима), само се не зна тачно када и како. Проблем је у овоме како. Демократски поредак у неком базичном смислу подразумева и омогућава мирну смену власти. Ако је Србија нешто постигла после пада милошевића, а пад је био буран и на граници дуготрајних сукоба ширих размера, то су транзиционо подношљиви изборни услови и мирна смењивост власти након избора. Вучићева аутократија, која се од 2013. убрзано развијала, тежељно је то поништила. Поново је јака бојазан од репресије власти према учесницима студентских и грађанских протеста, и та је бојазан рационална. Вучић не показује никакве

намере да прихвати иједно компромисно решење зато што му то делује као признање пораза, односно пристанак на постепен силазак са власти. То за чланове тог режима такође значи лишавање слободе, покретање истражних поступака и вероватно одузимање нелегално стечене добити и имовине. Зато властима не пада на памет да прихвате компромисну идеју тзв. Прелазне или Експертске владе, коју је опозиција предложила а део студената у протесту прихватио (део није). Прелазна влада треба да припреми колико-толико прихватљиве и фер услове за изборе у року од неколико месеци до пола године.

♦
Али какву је улогу одиграо Вучићев контрамитинг?

Евидентни дебакл који је Вучић доживео на свом 'контрамитингу' (који је контра оном грађанском од 15. марта, на коме се по конзервативним проценама окупило око 300 хиљада људи, дакле никад више икада), њему и није толико битан, иако га је евидентно јако разочарао, од броја доведених људи до више него млаке подршке и љубави коју су му указали. Улога његовог контрамитинга била је да буде један у низу потеза власти који ће одуговлачити решење кризе и разводњавати протесте, а томе служи и избор нове марионетске Владе са непознатим ендокринологом на месту премијера. Вучић је у најтежој ситуацији откако је ових 12 година на власти: с једне стране не сме да користи насиље према демонстрантима, иако га на то наводи његова ратнохушкачка ћуд, јер би га такав потез истог тренутка скинуо с власти

и то на нелеп начин, а с друге стране не пристаје ни на један предлог који нужно значи да се одриче од готово апсолутне власти коју је антиуставно узурпирао. Улога 'његових' у његовом рушењу је за сада мутна, зато што су саизвршиоци криминала и отимања државе, а незгодно им је што на месту алтернативе и немају никога ко би им продао индулгенцију, опозиција је слаба а студенти немају персонализоване лидере.

Широкогруди аутократа

♦
Концепт актуалне Србије као 'отете државе у терминалној фази', како је Саша Илић рекао у вашој радијској емисији, лако схваћа сватко изван Србије. Или, како је на Пешчанику написао Бранислав Јаковљевић: 'Када у политичкој акцији активно учествује око три и по посто становништва, процес промене постаје незаустављив.' Међутим, сукоб између друштва и државе има комплициран политички статус. Тко су и јесу ли чему субјекти политичке опозиције? Или, ако је промашено разговарати у терминима политичких конвенција при сложеним увјетима 'отете државе', како онда?

У Србији је све време опозиција на мети таблоида и режимских медија са националном фреквенцијом, одсечена од јавности и својих бирача. Животари без финансијера, а скоро и без међународне подршке, будући да је Вучић по трамповском трансак-

nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forum

NOVOSTI
HOBOCIJA
#1323, petak 25. 4. 2025.



ENA JUROV Teme nejednakosti muče me cijeli život

Slikovnica 'Djeca s igrališta Madine Hussiny' je projekt oko kojeg sam se najviše potrudila. Dosta odraslih koji su pročitali slikovnicu rekli su da ih je dirnula i rasplakala, vidjet ćemo kako će reagirati djeca

OPISATI i omediti zagrebačku (ili bilo koju drugu) alternativnu scenu nezgodna je rabota – uvijek se nađe netko uvrijeđen i nezadovoljan ponuđenom definicijom. Ipak, hrabro nudimo jednu: alternativnu i pank scenu u Zagrebu, Zadru i Benkovcu čine prostori i kolektivi koji su surađivali s ENOM JUROV.

A za ostale, par biografskih crtica: Ena Jurov rođena je 1988. u Zadru. Studirala je dizajn vizualnih komunikacija u Zagrebu i Stockholmu. Bavi se stripom, ilustracijom i grafičkim dizajnom, crta murale, vodi radionice stripa, ponekad vj-a. Živi u Zagrebu s mačkom RIKI, a ljeti u Zadru. Uskoro joj u izdanju Sandorfa izlazi slikovnica 'Djeca s igrališta Madine Hussiny' za koju je tekst napisala OLJA SAVIČEVIĆ IVANČEVIĆ. S Enom smo razgovarali u njenom ateljeu – u zraku miris proljeća i duhana, na zidu plakati na kojima piše 'Teško lito'.

U više intervju-a ste spomenuli kako vam školovanje u zadarskoj gimnaziji nije najbolje sjelo. U čemu je bio problem i jeste li se već tada bavili crtanjem?

Jednostavno mi je bilo bespotrebno, provlačila sam se sa znanjem iz osnovne škole, a zbog bolesti sam propustila dva polugodišta i nisam stvorila ekipu u razredu. Bilo bi bolje da sam jednostavno otišla u primijenjenu i tamo naučila crtati kako treba.

Moj prvi strip objavljen je u Komikazama kada sam bila prvom ili drugom srednje. Nacrtala sam ga prema pomalo harmsovskej priči moga oca – pisao je o sestri i bratu koji prežive potres. Njihov otac ga ne preživi, a oni na kraju sami sebi kupe kruh. Tata je priču otkucao na pisačkoj mašini, ja sam je pretvorila u strip i poslala IVANI ARMANINI. Za Komikaze, koje su mi i danas važne, saznala sam jer je Ivana držala radionicu stripa u Gradskoj knjižnici u Zadru.

Danas vi vodite radionice stripa za djecu. S kojim uzrastom volite raditi, što zajedno crtate?

Centar mladih Ribnjak u Zagrebu organizira radionice kratkih formi za srednjoškolce, ja sam mentorica za strip, program se zove 'Prva stanica do Zvijezde'. Radionice su izazovne i za

Ponekad mi se čini da je naša intervencija u sklopu kolektiva Good night, macho pride bila uzaludna jer svima se podrazumijeva da ne smiješ smarati i maltretirati žene, a opet, to se na sceni iznova događa

nas mentore, i za klinge – zagrebački srednjoškolci imaju prezahtjevne rasporede pa uvijek dođu umorni, a mi mentori po prvi put radimo ovakvu radionicu i još uvijek eksperimentiramo s formom. Draže su mi opuštenije radionice van Zagreba, na primjer ljetne radionice stripa i fanzina u kući Klajn u Klanjcu. Na Silbi sam prelamala 'Crtice s otoka', radove silbenske djece, a najdraža mi je bila radionica kada smo – par djece iz petog-šestog osnovne i ja – skupili jako dobro kamenje na plaži na Silbi, vratili se na trgić ispred škole i po njima crtali markerima. Inspiracija je bila sjajna slikovnica BRUNA MUNARIJA 'Da lontano era un'isola' ('Izdaleka je bio otok'), koja je cijela napravljena od kamenja.

Zadar je postao grad pizza cuta

Ljeto i turizam su teme koje se često provlače kroz vaš rad – diplomski rad na stokholmskom Sveučilištu Konstfack bio je turistički vodič izmišljenog otoka 'Porto Pomalo'?

Taj sam strip crtala još 2013., kada je u Dalmaciji zbog rasta turizma postajalo stvarno loše pa sam se odlučila pobaviti tom temom. Zapravo, njome se danas više bavim privatno – kroz ilustracije koje radim za svoj gušt i objavljujem na Instagramu.

Odakle opsesija s pizzom koja je čest motiv u vašem radu?

U kratkom periodu studiranja vratila sam se u Zadar, taman u vrijeme kada su mladi protjerani s rive zbog turizma, a kulturna ponuda je nestala. Zadar je postao grad pizza cuta. Pa smo i mi stalno jeli pizze.

Pa i u drugim gradovima su se jele pizze...

Nije to isto, Split recimo više simbolizira topli sendvič.

Kad smo već kod ljeta i hrane – imate jednu ilustraciju, meni najdražu, na kojoj ste sestra i vi na plaži na otoku Molat i nabrajate što biste sve pojele, što vam sve nedostaje. Prošlo ljeto sam radi vas otišla kupiti Jadro kekse prije odlaska na more.

To je poznata ilustracija sestara Jurov, sestra je svojim rukopisom dopisivala koju smo hranu htjele jesti u tom trenu. A tata na brodu uvijek ima kutiju Jadra, nema ljeta bez njih.

Prošle ste godine na Molat otišli poslom. Radili ste ilustriranu reportažu o projektu Repair Shack Molat, koji je nastao u suradnji Kurziva sa slovenskim udrugama Maska i CONA te Sveučilištem u Zadru. Projekt je zapravo podrazumijevao odmor grupe kulturnih radnika i radnica u otočkom okruženju?

Da, došle su Slovenke i Zagrepčani da odmore preko projekta. Moj djed, koji ima kuću na Molatu, nikako nije mogao razumjeti što ja tamo radim, tko odmara, zašto je to plaćeno. Pa sam naše razgovore pretočila u crteže.

Prvi strip sam nacrtala prema pomalo harmsovskej priči moga oca još dok sam bila u srednjoj školi. On ju je otkucao na pisačkoj mašini, a ja sam je pretvorila u strip i poslala Komikazama

A djed inače razumije što radite?

Više me puta pitao tko me mijenja u ateljeu dok sam u Zadru.

Spomenuli ste ilustracije koje objavljujete na Instagramu za svoj gušt. Neke ste ukorili, plan je da izdate sedam fanzina, koliko ima knjiga o Harry Potteru. Koliko ih je dosad štampano i što možemo u njima naći?

Zasad sam izdala dva broja, 'Ena Jurov i obala tajni' i 'Ena Jurov i zatočenik Ras Kantana'. U njima sakupljam ilustracije iz života, pomalo dnevničke zapise vezane za dosadu, seksualne odnose, ekipu, spavanje. Mislim da će u trećem broju važnu ulogu igrati moja mačka Riki, ali tek sam počela sakupljati materijal.

Moram primijetiti da u vašim ilustracijama ljudi nerijetko povraćaju tokom ili nakon izlaska. Imam osjetljiv želudac.

Riki je u vaš život ušetala dok ste radili mural u sklopu projekta 'Nevidljive igrače: ženski sport na Trešnjevci'. O kakvom je projektu riječ?

Riki je ušla u Bazu, prostor BLOK-a, dok sam za njih crtala mural ispred stadiona u Kranjčevićevj. Vratila sam se prljava s kistovima i bojama i dobila mačku. Projekt se sastoji od dva murala na kojima su sportašice i sportske radnice, drugi je na Kutiji šibica. Radile smo i izložbu, šetnju, u pripremi je knjiga eseja IVANE PERIĆ koje ću ilustrirati, a imamo i navijački šal. Nisam mogla zamisliti da ću raditi šal, stvarno me nije briga za sport.

Autonomni društveni prostori su mi jako važni

Jeste li radeći na projektu zavoljeli sport?

Nisam (smijeh). Ali zanimljive su mi priče lokalnih sportašica, bio je to dobar odmak od tema kojima se najčešće bavim, a vezane su za migracije, Palestinu... Tako da dođite 28. aprila u

mjesni odbor u Kranjčevićevj po svoj primjerak šala, na njemu piše 'Nogomet narodu, nogomet ženama!'. Bit će i projekcija iranskog filma 'Zalede'.

Kako ste počeli raditi murale i koje ste još izradili osim onih sportskih na Trešnjevci?

Prvo sam iz zabave crtala s prijateljima po njihovim dvorištima i oko Nigdzemske u Zadru. Godine 2018. nas je nekoliko otišlo u Dobanovce, gdje smo roditeljima prijatelja STEFANA ĆIRIĆA oslikali cijelu fasadu kuće. Ubrzo su me zvali iz sisačkog festivala Re:Think da crtam na fasadi Dječjeg vrtića Različak, nacrtala sam slatku zmijicu. Nekoliko godina nakon toga sam opet u sklopu Re:Think festivala crtala mural na bazenu u sisačkoj Željezari, a zadnje sam u Sisku s IVONOM CVITKOVIĆ crtala Lubenicu za Palestinu.

Recite nam nešto više o vašoj vezi s Benkovcem i Vljaternativom.

Vljaternativa je sjajan projekt, koji pokazuje da se baš sve može kad se male ruke slože. S ekipom koja organizira festival sprijateljila sam se crtajući mural čančare pa sam zadnje četiri godine radila i vizualni identitet festivala. Ove godine grafički dizajn radi IGOR ATILIJA, koji ima težak zadatak da dizajnom izmetalizira moje pankerske ilustracije.

Da izmetalizira?

Moje ilustracije su malo dječje, a za Vljaternativu trebaju metalskije, mračnije, on im dâ tu teksturu.

Kako biste opisali svoj stil, što je to 'Enino', ono što svi koji poznajemo vaš rad odmah prepoznamo?

To je najteže pitanje koje mi možete postaviti. Pankerski stil. To je dovoljno jednostavno.

Kako izgleda vaš izlet u vj-ing?

vj trio čine moje prijateljice sa studija, MARINA, LEJLA i ja. Zajedno radimo kada uhvatimo vremena, što je rijetko, ali onda si damo oduška. Krenule smo 2017., a već drugi angažman bio nam je otvorenje festivala 'Organ vida' na krovu msu-a. Najviše volimo kada nas zovu na fešte, a najdraža fešta na kojoj smo radile bila je 'Ribarska' u Medici, kada sam usred livea, tokom pjesme 'Na bačvama vina' DAVORA RADOLFIJA, na internetu našla sjajnu bačvu. Bačva se vrtila. Scena inače često ne razumije taj naš projekt, kažu da smo šlampave. A nismo. U petom mjesecu nastupamo na Štampiću, festivalu štampe i samozdavaštva u zagrebačkoj Kleti, a uz nas nastupa DJ Karton.

Nakon što 'luna otpleše cha-cha-cha', odete u svoj atelje. Kako izgleda vaš radni dan?

Ne baš strukturirano, dođem u atelje oko podne pa budem tu do šest-sedam. U ateljeu crtam, ako taj dan prelamam, najčešće ostanem kući za laptopom. Sve projekte prvo osmislim u glavi, zatim krenem crtati na papiru, crtež potom skeniram pa bojam i slažem u Photoshopu.



Zadarski kulturni centar Nigdjezem-ska važan je prostor na vašoj osobnoj mapi?

S Nigdjezemskom sam surađivala čim sam se vratila sa studija u Zadar, ovih dana im radim plakat za desetu godišnjicu. Autonomni društveni prostori su mi jako važni za rad i druženje.

U kojem prostoru danas najradije boravite?

Tiskara Smak Press pokraj studio-galerije Klet, preko puta zagrebačkog Britanca, mi je novo omiljeno mjesto. Imaju rizograf, stroj za male naklade na kojem možeš raditi fora stvari, kod njih sam izdala Ena Jurov zinove o kojima smo pričale. Super su kolektiv od pet-šest ljudi i nas nekoliko pado-branaca.

U sklopu kolektiva Good night, macho pride radili ste plakate, letke i fanzine koji su govorili o sigurnosti žena i LGBT osoba u klubovima, odnosno davale konkretne upute organizatorima. 'Osiguravanje sigurnog prostora počinje od principa povjerenja u perspektivu osobe koja je doživjela nasilje', stoji na letku. Kako su reagirali klubovi kojima ste poslale materijale i koji je bio povod za njihovu izradu?

Većina klubova je reagirala ok, zalijepili su naše plakate. Povod je bio nastup benda Mortal kombat u Močvari, a bend je imao neke seksističke tekstove. Ponekad mi se čini da je naša intervencija bila uzaludna jer svima se podrazumijeva da ne smiješ smarati i maltretirati žene, a opet, to se na sceni stalno iznova događa. Ipak, stvari se jesu donekle promijenile, neki su klubovi, recimo, promijenili redare koje angažiraju.

U izdanju 'Toplo pivo, hladne žene' propitujete i primat romantične ljubavi. Pitate se: 'Zašto ne bismo tu istu autonomiju koja se podrazumijeva u prijateljstvima, primjenjivale i s osobama s kojima smo u nekom emotivnom i seksualnom odnosu? Ili, zašto nam svi bliski ljudi, neovisno o tome

Neki mi kažu da moram odrasti, ali teško prihvaćam da ponekad jednostavno svi skupa ne radimo dovoljno, a mislim da bismo mogli postići puno više

seksamo se s njima ili ne, naprosto ne bi bili prijatelji i drugarice? Koji je bio odgovor scene?

Puno je ljudi lajkalo i šeralo tu knjižicu, što mi je bilo jako drago, ali i na momente smiješno jer su ju šerali i ljudi koji djeluju kao da žive baš u takvim odnosima. Ali opet, što ja znam kako ljudi žive iza svoja četiri zida. Trenutno me više od romantičnih diraju prijateljski odnosi, možda bi trebalo i o njima napraviti knjižicu.

Nadu mi daje rad s dragim ljudima

Palestina je tema kojom ste se bavili ne samo kroz izradu murala u Sisku, već ste i koproducentica izložbe 'Učinili smo što smo mogli, zapamtite nas'. Izložba ilustracija ubijenih novinarki i novinara u Gazi zasad je bila postavljena u Zagrebu, Šibeniku i Beogradu, a planirate posjet i drugim ex jugoslavenskim gradovima. Kako je izgledao vaš prvi izlet u produkcijske vode?

Kao i kod projekta 'Nevidljive igrače', riječ je o ideji novinarkе i drugarice Ivane Perić, koja je sakupljala priče i u suradnji sa Sindikatом novinara Hrvatske kontaktirala 16 ilustratorica i ilustratora iz bivše Juge. U dnevnom su ritmu na društvenim mrežama Sindi-

kata objavljivali ilustracije – portrete i kratke biografije ubijenih novinara i novinarki. Meni se Ivana najprije obratila kao ilustratorici, pa sam napravila 12 ilustracija, a potom sam dobila zadatak osmisлити izložbu koju će biti lako prenositi u različite prostore. Mislim da smo uspjele u tome.

Kako razdvajate profesionalni rad i aktivizam, privatni i poslovni život? Djelujete na sceni na kojoj i izlazite, družite se, često surađujete s prijateljima i bavite se temama koje su vam i osobno važne. Je li to lijepo ili naporno – nužno da biste bili sretni s poslom ili je ponekad ipak teret?

Sve nabrojeno. Zato sam i posvađana s pola scene (smijeh). Neki mi kažu da moram odrasti, ali teško prihvaćam da ponekad jednostavno svi skupa ne radimo dovoljno, a mislim da bismo mogli postići puno više. Teme ne-jednakosti i nepravde muče me cijeli život – kao što je MATE ČOŠIĆ aka MATA GRANATA rekao u intervju za prošli broj Nade, i mene je formirao zadarski časopis Spektar, koji sam krenula čitati već u osnovnoj školi, a u srednjoj sam i pisala za njega.

U različitim ste se projektima bavili migrantima i odnosom Hrvatske prema njima. Koliko vas je ta tema profesionalno oblikovala i s kim ste sve surađivali?

Puno, najviše sam surađivala s umjetnicom SELMOM BANICH, na primjer na 'Prijelazu', komemorativnom platnu posvećenom ubijenima na našim granicama, koje je šivao kolektiv Žene ženama. Upravo dovršavam prijelom nove selmine knjige, i šaljem podršku njoj i ostalim aktivistkinjama i prijateljicama koje su nedavno zbog nenasilnog prosvjeda za prestanak genocida u Gazi uhićene i zadržane preko noći u pritvoru. Baš je jadno od države da tako postupaju prema ljudima koji se bore za slobodu. Ali drugo od države ni ne očekujem.

Djevojčica Madina Hussiny postala je simbolom stradanja na našim grani-

Isječak iz slikovnice 'Djeca s igrališta Madine Hussiny'

cama i nehumanog ponašanja MUP-a prema ljudima u pokretu. Radili ste na dva projekta koji na različite načine govore o afganistanskoj djevojčici koja je umrla nakon pushbacka u nale-tu vlaka?

Prvo sam radila kratki strip 'Madina', objavljen u sklopu 'Izveštaja o nezakonitim protjerivanjima djece i djece bez pratnje u Hrvatskoj'. Kada sam tokom jedne tribine slušala o prijedlogu inicijative Zagreb grad-utočište da se po Madini nazove jedno zagrebačko igralište, pomislila sam da bih o tome trebala napraviti slikovnicu. Zamišljala sam kako bih ovaj put mogla prikazati Madinin život, njeno djetinjstvo, a ne smrt kao u stripu. Shvatila sam da ne mogu sama napisati tekst s kojim bih bila zadovoljna, a kako sam u međuvremenu na radionicama u Ribnjaku upoznala Olju Savičević Ivančević i počela surađivati s njom, predložila sam joj da ona napiše tekst, a ja napravim ilustracije. Olja je pristala i tako je nastala slikovnica 'Djeca s igrališta Madine Hussiny' koja izlazi ovih dana iz štampe.

Jeste li zadovoljni slikovnicom?

Jako. Mislim da je ovo projekt oko kojeg sam se najviše potrudila, a imala sam i veliku podršku dok sam radila na slikovnici. Posebno bih zahvalila MARIJANI HAMERŠAK, drugarici i istraživačici na Institutu za etnologiju i folkloristiku, koja je odgovarala na razna moja pitanja o Madini i tome kako je mogao izgledati njen život. Dosta odraslih koji su pročitali slikovnicu rekli su da ih je dirnula i rasplakala, vidjet ćemo kako će reagirati djeca.

'Na put je krenula iz Afganistana, preko Turske, preko Irana. Kad ostaneš bez zavičaja, nada je tada i put i hrana', kaže Olja u slikovnici. Što je ovih dana vaša nada?

Zajednički rad mi budi nadu, rad s dragim ljudima, osjećaj da svaku ludu i naizgled nemoguću ideju možemo provesti u djelo. Moje ekipe mi daju nadu. ●

Камен по камен – сухозид

Ако само Мали Лошињ и Црес имају 13 тисућа километара сухозида, онда је питање колико сухозида имају Истра, отоци, Далмација и њена Загора. Мислим да сухозиди у Хрватској могу неколико пута опасати екватор, каже Марио Закариа, археолог и градителъ сухозида

Колико је напора непознатих градитеља и мештара од камена било потребно да се изгради бескрајна сухозидна мрежа на нашој обали и у кршовитом залеђу? Вјековима укопани, попут непримјетних споменика, сухозиди су хармонично срасли с крајоликом. Неправилних облика и варијација у висини, ширини и дужини, те камене чипке, како им се тепа, посађене су свуда гдје је требало осигурати пољопривредне парцеле и стабилизирати стрме падине. Изузетно користан, с безброј функција, сухозид симболизира отпорност и издржљивост генерација људи на шкртој земљи. У локалним говорима, овисно о регији, најчешће се користе називи сувозид или сухозид, сувомеђа и громача те кажете и кажун, ако је ријеч о објектима. Како му и само име каже, ријеч је о техници грађења усво, без везивног материјала.

марио закариа, археолог, градителъ сухозида, туристички водич,

пољопривредник и сточар, већ 13 година спретно барата камењем. Сухозидане је, каже, неизоставна дисциплина за сваког пољопривредника на приморју. Ријеч је планетарној вјештини која је заступљена на Медитерану, у Енглеској и Ирској, гдје год има камена. Наш суговорник обнавља и гради камена здања и успут не броји колико је километара оставио иза себе. Своје знање преноси на љубитеље сухозида који походе његове радионице на Учки. Трећег маја, на дан ослобођења Ријеке, још једном ће подучавати о вјештини сухозидања у Светој Јелени код Мошћеница. Темељито нам објашњава да је сухозид и археолошки мануфакт. То је праповијесна техника која се користила прије него што су Римљани освојили ова подручја. Прецизније, то је некад била једина грађевинска техника.

– Пошто је 50 посто Хрватске на камену, логично је да је камен најнепосреднији материјал за кориштење у грађевинске, па и у сврхе живљења. Најстарији сухозиди су на

градинама, на узвисинама. Камен је служио за обрану, али и за грађење кућа у којима су људи обитавали. Почиње се користити у бакрено доба. У свијету има сухозида који су се градили на улазу шпиља гдје су људи обитавали. Сухозид је прије имао обрамбену улогу установљења власништва индивидуе или заједнице. Има пољопривредну сврху за спречавање ерозије земље, користи се као руб путева па чак и руб канала и ријека. Имао је и погребне сврхе јер су се људи упоковали у некрополама. А у новије вријеме је елемент заједничке пољопривредне политике еу, елемент крајолика, волонтерства и туристичко-баштински ресурс. Сухозиди које сада видимо голим оком су изграђени крајем 19. стољећа – говори Закариа.

Постоје три врсте сухозида, односно градње. Први је подзид који се гради скупа с већим камењем и мањим каменчићима. Он не да земљи да еродира, даје нову пољопривредну површину, косину на којој се иначе ништа не би могло узгајати. Врста уњуло заступљена је у сточарским крајевима. Марио сликовито појашњава да је то зид с једним лицем који изгледа као да ће се одмах урушити. Њега се зато посебно клоне козе и овце. Уњуло је нестабилан, али најлакше га је поправити. Сухозид дуплица има два лица зида, а напуњен је мањим материјалом у средини.

— тања кременић, докторица земљописа из Цреса, избројала је на карти да само Мали Лошињ има 5000 километара сухозида, а Црес 8000 километара. Ако та два отока имају скупа 13 тисућа километара, онда је питање колико сухозида имају Истра, отоци, Далмација и њена Загора. Мислим да сухозиди у Хрватској могу неколико пута опасати екватор – каже Закариа.

У доба масовног туризма и све чешће бетонизације обале, на сухозиде се насрће тешком машинеријом. Занемарује се његова вриједност и, што је још важније, заборавља се разлог због чега се налази баш на мјесту нечије замисли о вјетроелектрани или вили с базеном. Сухозид се, каже Марио, разбија багерима да се добије равна површина за изградњу коцке с равним кровом.

— Догађа се потпуна негативизација и претварање сухозида у пијесак. У новоградњи се косина негира. Направи се коцка, избетонира се њена страна, а све што је унутра се измеље да би се добио пијесак. То је девастација која иза себе носи потенцијалну трагедију јер само сухозид тако добро пропушта воду, док сви ти бетонски зидови имају испуст малене цјевчице, а вода гура. Вода је огромна сила. То се поготово мијења с климатским промјенама. У Хрватској учестало имамо узастопни број дана кише. И то је једна огромна маса која се скупља и отјече. Тамо гдје наиђе на отпор, однијет ће скупа с тим зидом и кућом у провалију све што се нађе на путу. То се десило 2022. на отоку Исцхиа који се превише апартманизирао. Негирале су се сухозидне терасе, стабла су се скинула и покренуло се клизиште. Погинуло је 13 особа. Не смије се радити контра закона физике. Проблем је корупција у цијелом ланцу, од јавне управе до приватног инвеститора. Сви пристају на тај ризик јер цијена

У доба масовног туризма и све чешће бетонизације обале, на сухозиде се насрће тешком машинеријом. Занемарује се његова вриједност и заборавља се због чега се налази баш на том мјесту

квадрата 'оправдава' ту трагедију. Одржавање крајолика спречава и пожар. Замислите колико би било смисленије инвестирати у сточарство него у купњу канадера – говори Марио.

Умијеће сухозидне градње је нематеријално добро уврштено на попис унесцо-ове културне баштине. Јадран кале, кустос у Етнографском одјелу Музеја града Шибеника и професор на Свеучилишту у Задру, тврди да је заштита сухозидне градње у Хрватској – промашена. Аутор 'Водича кроз сухозидну баштину Шибенско-книнске жупаније' сматра да се није смјело под исто свести сва сухозидна умијећа, занемарујући то да ли је у питању објект, комплекс, подручје или крајолик. А управо се то догодило. Кале тврди да је проведена својеврсна национализација баштине. На примјеру села Рамљане код Книна објаснио је зашто мисли да је заштита отишла у погрешном смјеру.

Наиме, да би било неког ефекта од тога што је умијеће градње заштићено, оно мора бити локализирано. Једино у Рамљанима у Хрватској има свођених пољских бунара, њих 14. Кале их назива пастирским инжењерством. Да би Рамљани могли убирати субвенцију Министарства пољопривреде за своје бунаре, такво нематеријално културно добро сухозидне градње требало би бити уведено као локализирано умијеће

Пријатељске удруге Драгодид и Пјовер на Хвару ће од 25. до 27. априла одржати друге Дане сухозида и Осмо првенство Хрватске у градњи сухозида. Очекује се око 200 судионика и посјетитеља

само за њихово село. Али сада су у било којем натјечају у истом кошу са свима другима и због тога трпе штету, тврди професор.

— Нематеријално културно добро умијећа сухозидне градње је примјер манипулације. Читава Хрватска испада као једно село с једним умијећем за очување тим путем. унесцо-ва Конвенција и радне смјернице наглашавају локалне заједнице као стваратељска полазишта, но то се схваћа врло опуштено, све до отворених манипулација. Примјерице 'медитеранска прехрана' је била потакнута од крупне индустрије и у рјешењу су 'амблематске заједнице' каквих нема у Конвенцији, јер ни на што не обвезују — објашњава Кале.

Законски оквири можда јесу мањкави и недоречени, али удруге и стручњаци у датим околностима устрајно раде на подизању свијести о важности сухозида те на његовој популаризацији. Удруга Драгодид још од 2002. ради на едукацији и интерпретацији сухозидне баштине путем практичних радионица обнове. Њихова удруга, како кажу, повезује баштинске хобисте и професионалце који дијеле интерес за сухозидом, оне који желе викенде проводити жуљавих руку, земљаних и блатњавих ногу, и оне који се, уз то, сухозидом баве и на друге стручне и знанствене начине.

Драгодид и пријатељска удруга Пјовер на Хвару ће од 25. до 27. априла одржати друге Дане сухозида на Хвару и Осмо првенство Хрватске у градњи сухозида. Очекује се око 200 судионика и посјетитеља, укључујући мајсторе сухозидне градње, ентузијасте, истраживаче и представнике локалних организација.

Како нам говори Јулиа бакота швенцбир из Драгодида, ове године ће се натјецати 12 екипа у изградњи сухозида. Тимове чине фирме, обрти, појединци који се баве каменом или грађевинам у ширем смислу, али и хобисти, обитељи и пријатељи које се желе забавити градећи сухозид. Натјецатељи им пристижу из разних крајева: Истре, Сиња, Триља, Раба, Хвара, Конавала, Сплита и Загреба.

Свака екипа има два сата да обави задатак. За оцјењивање најбоље грађевине бит ће задужен трочлани жири који је састављен од људи који су познаваатељи технике грађења и у својој заједници су изузетно ангажирани по том питању. Пратит ће се цијели процес градње: како се обликује лице зида, како се граде спојеви, да ли је објект стабилан и да ли су чланови тима колегијални. Код градње сухозида је ово посљедње подједнако важно јер он одвајкада настаје заједничким трудом више људи. Јулиа објашњава да победи доприноси и фактор икс који доноси неколико бодова екстра. Ту се мисли на поштовање локалних гради-тељских традиција, јер свако подручје има своје специфичности.

— Досад нисмо имали никаквих љутњи и великих разочарења, углавном је сврха свега тога да се окупимо, да слави-мо богатство наше сухозидне баштине — поручује Јулиа из Драгодида.

Исто расположење влада и у групи



Марио Закарија (други здесна у доњем реду) с екипом

која се окупља на радионицама код Марија Закарије. Како говори, догодила се акцелерација заинтересираности за сухозид. Његовој удрузи Брсечки чесан стално стижу упити од појединаца, школа, вртића и других институција. Његове радионице похађају и они који се плани-

Супер је направити нешто заједнички

рају вратити својој дједовини, неком зараслом комаду земље с урушеним сухозидима. Људи их желе поправити и покренути пољопривредну производњу.

— На радионици ми је битно да људи знају основу, да правилно држе кичму док подижу камен и да не раде грешке које ће последице довести до падања тог истог зида. Најбитније је

да највећи камен буде доле у првим редовима и да један камен увијек разбија фугу на два, да почива на два камена, а не камен на камен. Људи воле ићи на сухозидне радионице јер је супер осјећај направити нешто заједнички у једном дану. То је терапеутска ствар. Добро чини духу видјети резултате посла. Приметио сам да има позитивне учинке на људе. Кад направимо зид, сви се фоткамо крај тога и осјећамо као дио веће приче — открива Закарија.

На подручју Кварнера постоји идеја и о првој сухозидној школи. Опћина Мошћеничка Драга је заинтересирана да уступи простор за школу у Брсечу. Ово мјесто се, каже Марио, претворило у викенд насеље које живи само љети, док зими све утихне. И баш зато би било корисно довести нешто живо у успавано мјесташце. Тренутно трају преговори с Грађевинским факултетом у Риједи, а у причу се може укључити и Хрватски завод за запошљавање за квалификације, с обзиром на повећану потражњу сухозидара за пољопривредне пројекте преко мјера руралног развоја.

Уза све то, овај кварнерски мештар заједно с Фрањом и Сандром томинић обнавља етнолошки парк 'Антон Плашимуха' у Тулишевици код Ловрана. Ријеч је о изворном градителу с краја 19. стољећа који је градио импресивне подзиде. Циљ је да се грађанима и онима који воде просторне политике покаже како је некад изгледао приморски крајобраз на сухозидним терасама. У том парку, осим што обнављају сухозиде, они одржавају радионице, штите брсечки чешњак, броскву (раштику) и пасмине истарског магарца и бошкарина. Повратак земљи, камену и основном културном наслеђу понекад доиста звучи неодољиво. ●



Загвозд — сухозиди под снијегом (Фото: Иво Чагаљ/PIXSELL)

Aktivizam se živi svakoga dana

Za Azru Ayyash identitet je i osobna i politička tema. Ona ne bježi od svojih višeslojnosti – istovremeno je, kako kaže, lezbijka, Srпкиnja, Palestinka i aktivistkinja, koja njeguje porodične vrijednosti

U VREMENU sve većeg broja površnih narativa, AZRA AYYASH iz Zadra predstavlja primjer osobe koja dosljedno ustraje nad kompleksnosti, integritetu i principima. Javnosti poznata kao novinarka i aktivistkinja za ljudska prava, Azra svoj rad ne doživljava kao titulu, već kao svakodnevnu praksu.

– Nastojim svjesno i savjesno živjeti i djelovati unutar zajednica kojih sam dio – kaže Azra, svodeći svoj pristup na ono najbitnije: odgovornost prema drugima i sebi.

U profesionalnom putu, naročito ističe godine provedene u Zakladi Solidarna, koje opisuje kao iznimno formativne. Tamo je sudjelovala u nizu programa – od pružanja pomoći nakon potresa na Baniji i podrške ženama žrtvama nasilja, podrške školarcima slabijeg imovinskog statusa do edukacije mladih o medijskoj pismenosti i digitalnom aktivizmu kroz Erasmus+ programe. Kao najvrjednije iskustvo izdvaja upravo suradnje s ljudima koji su je, kaže, učili o društvu, ali i o vlastitim granicama, snazi i otpornosti.

– Uvijek govorim kako ne postoji radno mjesto na kojem bih više naučila o društvu u kojem živimo, ali i o samoj sebi i vlastitim kapacitetima. Na tome sam najzahvalnija ljudima s kojima sam tamo imala priliku surađivati. Poseban utisak na mene su ostavile SANJA SARNAVKA i MARINA ŠKRABALO, kao aktivistkinje, feministkinje, a pogotovo kao žene – govori Azra.

Iako danas djeluje kroz vlastite poduzetničke projekte, Ayyash nije napustila aktivizam. Suradnju ostvaruje s organizacijama poput Crvenih nosova i udruge Krijesnica, razvijajući kampanje koje donose vidljivost najranjivijima, posebice djeci i njihovim obiteljima. Uz gore navedeno trenutno je polaznica ovogodišnje Političke akademije snv-a i vodi radionice medijske pismenosti za osnovnoškolce u novootvorenom Srpskom kulturnom centru (skc) u Zadru, gdje spaja obrazovanje s izgradnjom prostora povjerenja i dijaloga.

Iako voli dobre knjige i filmove, kaže da je najviše inspiriraju svakodnevne situacije – ljudi oko nje, njihove potrebe, borbe i načini na koje se snalaze. Za nju

je aktivizam nešto što se živi svakoga dana, potaknut konkretnim razgovorima, prazninama koje osjeti i boli koju prepoznaje, uz stalnu želju da doprinese promjeni. Ističe kako bez obzira koliko to zvučalo kao klišej, najveću inspiraciju crpi iz svoje majke – žene koja ju je vlastitim primjerom naučila što znače ljubav, odgovornost i integritet. U kontekstu grada koji se često percipira kao zatvoren, skc Zadar svakako vidi kao korak u pravom smjeru, kao prostor u kojem pripadnici zajednice mogu slobodno živjeti svoj identitet, bez skrivanja, straha ili objašnjavanja. Za nju su prostori kao što je skc važni da pokažu kako su stvari promjenjive. To je princip – kad postoji volja, postoji i prostor za dijalog, kulturu i zajedništvo. – Što se tiče povezivanja srpske zajednice sa zadarskim mentalitetom, rekla

bih da smo mi koji ovdje živimo, koji smo ovdje rođeni i odrasli, koliko Srbi, toliko i Zadranjani. Zadarski mentalitet nije nam nešto strano – to je i naša svakodnevica, naši kvartovi, more i način komunikacije – govori Azra. – Dok većina polaže pravo na bijes i frustraciju, manjine se gura u ulogu edukatora koji se u svakoj prilici mora 'lijepo izražavati' da bi ga se uopće saslušalo. Istina ne mora biti ugodna da bi bila nužna. To je forma cenzure upakirana u komunikacijske norme. Kao aktivistkinja koja je medije često koristila kao alat, ali i kao netko tko je medijski pogrešno interpretiran, smatram da je promjena moguća samo ako se promijeni struktura te pristup samih medija – govori ona.

Mediji imaju ogromnu moć u oblikovanju društvenih percepcija, pogotovo

kad je riječ o manjinskim i marginaliziranim zajednicama. Nažalost, često vidimo da se o manjinama govori, ali se s njima rijetko razgovara. Senzacionalizam je prvi filter kroz koji nas se prikazuje.

– Trauma, sukob, bilo što izvan norme i 'drugačije' prodaju klikove, ali i pojednostavljaju. Takvi narativi ne doprinose razumijevanju već održavaju stereotipe i čitateljima nude emociju bez konteksta, klik bez odgovornosti, nakon čega su manjinske zajednice i pojedinci koji javno istupaju prepušteni posljedicama, a to su nerijetko valovi mržnje, makar bili reducirani na online prostor – govori Azra te dodaje da poseban problem vidi u tome što se od manjinskih glasova traži da uvijek budu pristojni, zbog čega je potrebno više novinarki i novinara koji dolaze iz zajednica o kojima se piše.

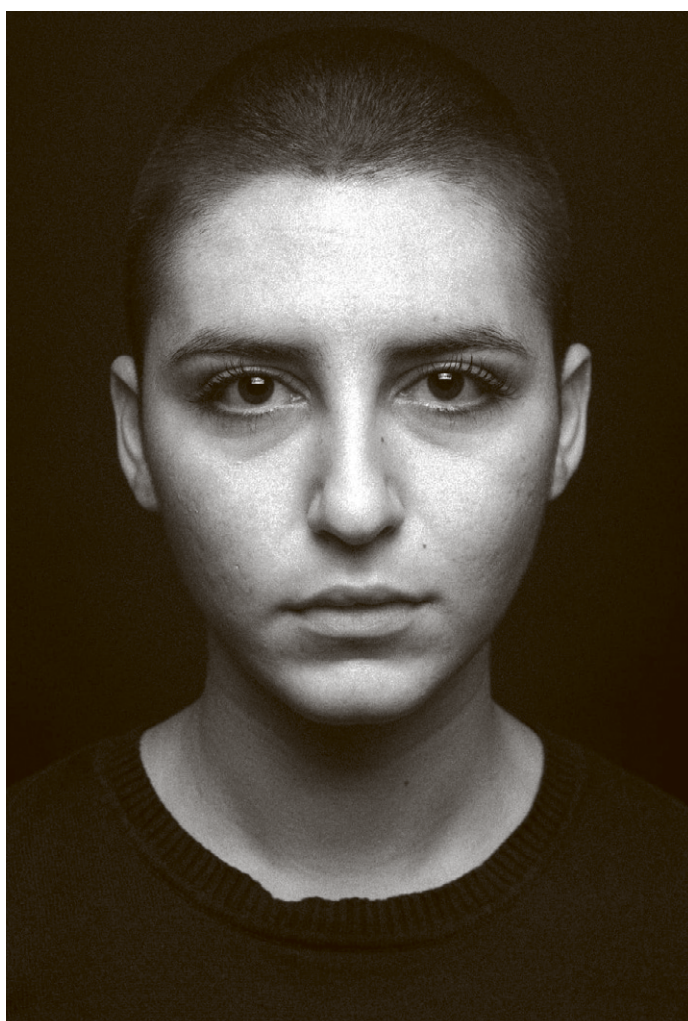
Identitet je za Azru kako osobna, tako i politička tema. Ne bježi od svojih višeslojnosti – istovremeno je, kako kaže, lezbijka, Srпкиnja, Palestinka, aktivistkinja, koja njeguje porodične vrijednosti. Protivi se reduktivnom pristupu identitetima i upozorava na potrebu da osobe ne budu svedene na jednu oznaku koju društvo lakše konzumira. 'Moji identiteti žive zajedno, bez hijerarhije', ističe.

– Balans nije harmonija u svakom trenutku. Ponekad je to i konflikt, i pitanje pripadanja, i zamor od konstantnog objašnjavanja. S godinama sam naučila da balans za mene znači svakodnevno raditi na tome da ne reduciram sebe na dijelove kako bi me okolina lakše probavila. To znači postojati u svojoj cijelosti – i kad je nelagodno i kad izaziva otpor – kaže ona.

Živimo u društvu u kojem su seksualna orijentacija i rodni identitet temelji na kojima se donose i provode diskriminatorni zakoni. Kada društvo i institucije prestanu tretirati seksualnu orijentaciju kao presudan faktor u pristupu Ustavom zajamčenim pravima, ona će se prestati 'isticati'. Iznimno je pogađa kada se rasprava o obiteljskim pravima svede na biološki argument 'LGBT+ osobe se ne mogu prirodno razmnožavati, pa ne bi trebale odgajati djecu'. Po toj logici, kako kaže, ni parovi koji imaju problema s plodnošću ne bi trebali imati obitelj jer 'priroda nije htjela'. A znamo da tako ne gledamo svijet.

– Najvažnije mi je istaknuti da cilj borbe LGBT+ osoba nije da se bilo koja seksualna orijentacija ili rodni identitet 'prihvate kao normalni', već da prestanu biti tema. Da ne budu temelj zakona, prava ili ograničenja. Da budemo ljudi koji se gledaju kao ljudi, bez fusnota – kaže Azra te dodaje kako pojednostavljivanje identiteta često proizlazi iz potrebe da ljude stavimo u uredne ladice te da lakše čitamo tko je tko i što s kim smijemo ili ne smijemo.

U kontekstu borbe za prava LGBT+ osoba ističe kako prava nisu samo zakoni, već i praksa, kultura te ono kako se odnosimo jedni prema drugima. U Hrvatskoj smo izborili neka pravna rješenja kao što su životno partnerstvo i mogućnost udumljavanja, ali suštinski od nas se očekuje da 'ne talasaš previše'. Globalno gledano, negdje se ostvaruju ogromni pomaci, dok se u drugim dijelovima svijeta vraća desetljećima unatrag. Taj paradoks pokazuje da borba nikad nije linearna niti završena, zaključuje Azra Ayyash. ●



Azra Ayyash
(Foto: Lara Varat)

Нема школе до шуме

Тајно шумско друштво пружа дјеци сигурно мјесто, слободу и аутентично искуство дубоке везе с природом, каже Ана Зубак чије су шумске радионице добиле и Монтесоријеву глобалну едукацијску награду



Ана с дјецом у природи

ПРОЉЕЋЕ прије пет година памти се по пандемији коронавируса и атмосфери страха, но овај је период многима донио и нешто често чега нам често фали у ужурбаној свакодневици – слободно вријеме. Наша суговорница, ликовна педагогиња и мултимедијална умјетница Ана Зубак, овај период памти као онај у којем се након дуго времена могло застати и успорити, а Загреб је срећом тада имао што за понудити: шуме су биле надохват руке и било је лакше осамити се у природи те живјети спорим ритмом.

Ана Зубак је тада кроз свакодневне шетње шумом са својим дјететом постала свјесна колико мало знамо о свијету који нас окружује и колико смо се удаљили од природе, како нам говори, не само физички, већ и емоционално и спознајно. Управо ју је та спознаја инспирала да почне учити истраживати и осмишљавати активности које би помогле дјеци, али и њој самој, да поновно успоставе однос с природом, не кроз теорију, већ кроз сва осјетила, игру и истраживање. Тако је настало Тајно шумско друштво – интердисциплинарне, креативне радионице у природи за предшколску и рану школску доб. — Жељела сам дјецу измакнути из свеprisутне колективне трауме и пружити им мјесто гдје ће осјећати припадност и сигурност. Тајно шумско друштво настало је управо као одговор на тај осјећај отуђености – али и као жеља да дјеци пружим оно што им тада није било доступно: сигурно мјесто, слободу и аутентично искуство стварања дубоке везе с природом – прича нам Зубак.

У почетку су на радионицама често судјеловали и родитељи, но, ка-

ко се прича ширила, Зубак је схватила да превелик број људи у шуми побија саму суштину онога што је жељела постићи – мир, присутност и дубљу повезаност с природом.

— Осим тога, дјеца пуно слободније истражују и боље реагирају када над њима није константно родитељска сјена. Наравно, у почетку је та њихова присутност била неизбежна јер је требало времена да се изгради међусобно повјерење. Но с годинама искуства радионице су се развијале и дошле до тачке гдје сам потпуно укинула приступ родитељима. Неки то можда не прихватају лако, али данас знам да без повјерења нема раста – објашњава Зубак те додаје како су радионице попуњене мјесецима унапријед, а нови чланови долазе искључиво препоруком.

Премда се одвијају у шумама, радионице никада нису само о природи – она служи као полазиште за дубље разумијевање нас самих и свијета који нас окружује. Радионице су темељене на искуственом учењу у природи, инспирираном педагошким приступима попут Монтесорија, Валдорфа, Ређио Емилије и методологије шумских школа. Како нам Зубак говори, овај приступ ставља дијете у средиште учења, потиче самосталност, истраживачки дух, креативност и повезаност с природом.

— Дјеца најбоље уче кроз игру, слободно истраживање и аутентичне доживљаје. Умјесто пасивног примања информација, кроз директни контакт с природом развијају сва осјетила, моторичке вјештине, критичко размишљање и емоционалну повезаност са свијетом око себе. Осим тога, често уводимо вјежбе саморегулације јер

дјеца данас, у ужурбаном свијету и под сталним утјецајем технологије, итекако требају алате за ношење са стресом и изазовима свакодневице – каже Зубак.

У формалном образовању овакви приступи још увијек нису суствено интегрисани – настава се углавном одвија у затвореним просторима, уз предавачки приступ, с нагласком на академске вјештине и оцјењивање. Дјецу се, како Зубак истиче, често ставља у исти калуп – ако не сједиш мирно, не шутиш и не извршаваш задатке по точно одређеном обрасцу, постајеш 'проблем'. Управо због тога Тајно шумско друштво настоји попунити простор између формалног образовања и неформалних програма, који често продају идеју да ће дијете из њих изаћи као будући генијалац, занавственик или умјетник.

— Моја је жеља створити простор у којем ће се дјеци приступати цјеловито – мјесто гдје могу истраживати кроз игру и једноставно бити – без притиска изврсности. Циљ није само учити дјецу о природи, већ их потакнути да је осјећају, поштују и доживљавају као неисцрпан извор инспирације, знања и, на крају крајева, као дио себе – истиче Зубак.

За сваку радионицу пажљиво је одабрана прича кроз коју се машта и замишља, а која уводи у креативни задатак. Учи се о одрживости кроз кориштење природних материјала које

проналазе у природи или које сама Зубак припрема, од ископане глине до боја на бази земље. У задње вријеме настоје дио времена оставити за слободну игру, па се у окружењу које дјецу наочиглед умирује, игра гради у секунди користећи штапове, лишће, рупе, стабла и све што је при руци.

— Активно радимо на солидарности, емпатији, поштовању и уважавању свих наших различитости. Свако дијете има простор да изрази своје мишљење, исприча причу или подјели тренутни осјећај. Желим да имају сигурно окружење и одмак од компетитивности која им прождири самопоуздање и самопоштовање у свакодневном животу – објашњава Зубак.

Монтесори је Ани Зубак за Тајно шумско друштво додијелио глобалну едукацијску награду за 2023. годину, што каже да јој је донијело велику видљивост и дало додатни кредибилитет те отворило врата за прве веће сарадње. Награда јој говори и да раде нешто доиста значајно те да се метода темељена на повезаности с природом и емоционалном равнотежом шири.

— То је потврда да, унаточ изазовима, оно што радим има стваран утјецај на дјецу, а тиме директно на боље друштво у будућности. Нека дјеца долазе већ пету годину заредом, бити дио њиховог раста у кључној формативној фази је за мене велика привилегија, али и одговорност. Дугорочне промјене захтијевају сустанан рад кроз неколико генерација, и у то доиста вјерујем. Ако желимо боље друштво, морамо почети од самих темеља – од ране едукације – сматра Зубак.

У четири године рада Тајно шумско друштво развило је сарадње с многим организацијама и често гостује у другим градовима, но Ана Зубак тренутно не планира ширити радионице изван Загреба осим у смислу идеје коју промиче. Умјесто тога, фокусира се на развој нових идеја које ће проширити понуду Тајног шумског друштва.

— Волим слободу коју сам стекла изградњом овог посла и не желим постати његов роб. Не желим учити друге како успорити, а притом немати времена за своју обитељ. За мене је одмор облик отпора – увијек се трудим живјети свјесно, уживајући у сваком тренутку, како у приватном животу, тако и у ономе што радим – закључује Зубак. ●



Ана Зубак (Фото: Мартина Моврић)

DVOKORAK NAPRIJED

Gaza uzvraća udarac

PIŠE Ivana Perić

JEDNO nasmijano smeđe oko gleda u kameru, drugo je prekriveno nestašnim pramenom smeđe kose. Podignute pred licem djevojčica drži dvije stisnute šake. Boksačica je, članica prvog i jedinog ženskog boksačkog kluba u Gazi. Fotografiju je prije tri godine snimio talijanski fotograf DANIELE NAPOLITANO. Od serije fotografija nastao je paketić razglednica nazvan Razglednice iz Palestine, koji se posljednjih godina prodaje po različitim alternativnim prostorima u Italiji, a novac od prodaje ide za podršku palestinskim inicijativama. Razglednicu sam pronašla u kulturnom centru Handala Ali u Napulju, nazvanom po palestinskom aktivistu ALIJU ORANEVJU koji je desetljećima živio u tom talijanskom gradu. Po izlasku iz centra, odmah istražujem boksački klub čije su članice postale lica s razglednica. Doznajem da su počele trenirati u maloj garaži u gradu Gazi 2018., a početkom 2023. dobile su prvi službeni prostor za trening i registrirale klub. U snimkama kojima su lokalni mediji popratili osnivanje kluba, djevojke, uglavnom tinejdžerice, opisuju kako u boksu pronalaze odmak od svakodnevnog stresa života u Gazi, kako imaju više samopouzdanja, kako su se naučile fokusirati na disanje i spoznale da je tijelo sposobno za mini, a ne samo makro kretnje. Klub je okupio 40-ak članica, a vodio ih je trener OSAMA AJUB. U početku je bilo nemalo kritika na račun djevojaka koje boksaju, nisu svi lokalci bili oduševljeni tim prizorom, ali upornim dolascima na treninge boksačice su ih prisilile da se naprosto naviknu. Osim njegovanja zdravog tijela i duha, boksačice su kao posebnu čar bivanja u klubu isticale prijateljstva koja razvijaju, to da nakon treninga skupa odlaze na plažu ili pojesti sladoled. U jednom videu prijateljice FARAH, RAHAF i HALA uzbuđeno uglas konstatiraju: 'Uvijek svugdje idemo zajedno.' Za mnoge su resurse bile zakinute još od prvih treninga u garaži, a izgradnja nove teretane i osnivanje kluba omogućeno je podrškom iz Italije, sredstvima koje je prikupljao rimski kolektiv Boxe Contro l'Assedio (Boksom protiv okupacije). Donacije su prikupljane i u Palermu i Napulju, a grupa boksača iz Italije više je puta od 2018. odlazila u Gazu i pomagala pri izgradnji kluba. Tada je u Gazi bio i fotograf Napolitano, koji je Gazu opisao kao mjesto koje mu je okrenulo naopačke čitav svijet i sve što je mislio da zna. Jedan od trenera Boks protiv okupacije FABRIZIO TROVA u Gazi je bio 2022. i od tada koristi svaku priliku da ponovi da je Gaza rak-rana svijeta.



Razglednica
iz Palestine

U jednom od izraelskih napada nakon oktobra 2023. prvi i jedini ženski boksački klub u Gazi, pionirski i internacionalno građen godinama i otvoren u osvit te godine, pretvoren je u ruševine. Sve članice kluba u trenutku pisanja ovog teksta još uvijek su raseljene i ne mogu se vratiti svojim domovima. Dvije su članice, zajedno sa članovima svojih obitelji, ubijene. Trener Ajub posljednjih je godinu i pol selio od jednog do drugog izbjegličkog kampa, a ljetos su ga u kampu u Han Junisu kamere uhvatile kako na užarenom pijesku između improviziranih šatora s djevojkama trenira boks.

'Od početka rata nisu uništeni samo naši domovi i naš boksački klub, već i naša sjećanja i snovi', kazao je novinarima. Dodao je zatim da ih genocid neće zaustaviti, i da će dokle god budu mogli uzvraćati udarac. Drito uz napuljsku razglednicu, mozak mi memorira tu sliku iz Han Junisa. Kako na pijesku, bez rukavica i vreća, drugarice golim šakama udaraju u jastuke, koji će nekad opet biti samo za sanjanje. ●

GORSKI KOTAO

PIŠE Valentina Vukadinović



Sirup od iglica smreke

USKORO će se zazelenjeti moje zeleno srce Hrvatske. Bit će to najprije ona nježno zelena boja, svježja i svijetla koja naslućuje novi ciklus i rast. Crnogorica će krenuti s vegetacijom nakon zimskog mirovanja i mladi izdanci će početi rasti. Svi mi koji smo odrastali u zelenim brdima Gorskog kotara većemo proljeće i početak vegetacije uz branje izdanaka jela, smreke ili bora za izradu sirupa. Ako se nađete u našem kraju u kasno proljeće, tamo negdje u svibnju, primijetit ćete na prozorima kuća tegle, boce i staklenke u kojima se sunčaju zeleni izdanci između redova šećera ili meda.

Uz boce sirupa od bazge, svaka mama i baka je upravo ovaj sirup imala za slučaj kašlja i prehlade, a mene taj smolasti miris i okus još uvijek podsjećaju na djetinjstvo. Danas se sirup može i kupiti u ljekarnama, no ja ga još uvijek izrađujem sama i to u dječjoj verziji, sa šećerom, i onoj za odrasle, s alkoholom kao liker.

Ovaj sirup je stari lijek protiv prehlade, kašlja ili bronhitisa te pomaže kod oslabljenog imuniteta jer sadrži visoke količine C vitamina. Ugodnog je okusa i djeca ga vole, a ako mu dodate i limun (netretiran), djeluje i osvježavajuće. Može se uzimati i preventivno žlicu do dvije dnevno, no nije za trudnice i djecu do jedne godine. Nemojte ga dodavati u čaj jer će izgubiti ljekovita svojstva. Za branje mladih izdanaka odaberite područja daleko od industrije ili prometa, a mogu se koristiti jela, smreka ili bor. Ne berite puno s istog stabla i

ne lomite starije grane, ostavimo ih za budući rast.

Sastojci

jedan kg izdanaka smreke (mladi, meki, svijetlozeleni dio)
jedan kg šećera (može i smeđi ili možete staviti med)
limun (po želji)

Priprema

Ubrane izdanke operite i osušite da ne bude tragova vode. Na dno velike staklenke stavite red šećera (ili meda) pa na to red izdanaka. Malo zbijte pa slažite dalje. Možete staviti i limun narezan na kolutove. Završite s redom šećera pa staklenku zatvorite i stavite na toplo mjesto. Obično smo ga stavljali na prozor na sunce, no u nekim izvorima sam pronašla da je sirup ljekovitiji ukoliko stoji na tamnom mjestu, ali tada treba stajati dvostruko duže.

Za izradu sirupa je potrebno 40-ak dana. Kako se šećer topi, u njemu se otapaju smola i sokovi iz izdanaka. Staklenku povremeno protresite. Kada je sav šećer otopljen, nakon pet do šest tjedana, sirup procijedite kroz gazu i spremite u male staklenke ili bočice, čvrsto zatvorite te čuvajte na tamnom i hladnom mjestu. Kada radim verziju za odrasle, iglice i šećer zalijem nekom dobrom rakijom. Ne znam koliko je ovaj sirup ljekovit, ali znam da me uvijek podsjeti na derle kakvo sam bila, koje s roditeljima i bratom baulja po šumi oko Vrbovskog u berbi iglica za sirup. Možda je upravo to ljekovito jer čuva uspomena i čini nas mladima u duši. ●

IMPRESSUM

Godina V / Zagreb / petak, 25. 4. 2025.

Nada #081

Društveni magazin

SDF srpski
demokratski
forum

IZDAVAČ
Srpski
demokratski
forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Marija Andrijašević, Nikola Bajto,
Vedrana Bibić, Katarina Bošnjak,
Nina Čolović, Anja Kožul, Jelena
Mirić, Ivana Perić, Olja Savićević
Ivančević, Anja Vladislavljević
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / FINALIZACIJA

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr



ционом моделу поткупио европске државе да зажмури на убијање демократије у Србији: Немцима и британској фирми Рио Тинто је обећао копање литијума, Французима је дао аеродром и наручио 'рафале' (и то нове, а не половне као Хрватска), Кини је предао руднике и путеве, сумњивим Арапима дао да граде 'Београд на води', Западу испоручио скоро заокружену косовску независност. Па ко би имао нешто против тако широкогрудог владара, иако је аутократа или чак тиранин? Јер, будимо мало цинични, за разлику од путина бар није покренуо рат, иако је његова политика према Републици Српској и Црној Гори дволична и води изазивању регионалне нестабилности.

Тако да у збиру, иако слаба, опозиција јесте политички фактор и биће неизбежна у спровођењу развлашћивања Вучићеве аутократије. Истина, кад се то деси, у наредном кораку мораће да се додатно идеолошки профилише и докаже бирачима. Предвиђа се могућност да се на антиауторитарној опозиционој страни формирају и нови покрети од учесника протеста, покрета стручњака Проглас и локалних иницијатива и удружења.

Пленумска демократија, на којој инсистирају студенти, и коју су свесрдно подржали леви интелектуалци, рецимо Борис Буден, нешто је што за сада даје неочекивано добре резултате, јер су се грађани одазвали и одржавају зборове по својим местима. Наравно, легитимитет пленума или зборова је упитан: учествује мањи постотак становништва и нису легални. Ипак суштинско је питање могу ли бити коректив постојећем систему

либералне демократије и парламентаризма или чак његова замена. Нисам у стању да гледам толико далеко, а не дрма ме ни утопијска грозница,

Вучић не показује никакве намере да прихвати иједно компромисно решење зато што му то делује као признање пораза, односно пристанак на постепен силазак са власти. То за чланове тог режима такође значи лишавање слободе, покретање истражних поступака и вероватно одузимање нелегално стечене добити и имовине

па опрезно кажем да у овој ситуацији развлашћивања аутократе имају своју позитивну улогу. Ајде, нека буде отворено питање, да ли могу да представљају праву алтернативну политичком систему на који смо навикли. Некако је логично да је већина скептична, као и увек кад се појави могућност нечег сасвим новог и непредвидљивог.

Били сте један од покретача и предводника протеста у 1990-има: имали сличности с данашњима?

Сличности између протеста 90-их и данас су неочекиване и јаке: и онда и сада се зазивао систем, тада да се успостави, данас да се поштује – да се поштују закони и овлашћења, да институције раде оно за шта су надлежне, да корумпирани буду процесуирани и у фер правосудном поступку кажњени. Има нешто дубоко таутолошко у садашњим студентских захтевима: све то што они траже подразумева се и уписано је у појам закона и правне државе. Као што има нечег бизарног, па и перверзног у ћутању Европске уније на ове протесте, будући да демонстранти од српске власти траже апсолутно исто што и Унија од Србије.

Студенти у Србији данас делују као подмладак Европске уније, као чудновати путници кроз време који су се вратили у златно доба ентузијазма европског уједињења и траже да систем либералне демократије функционише. Не могу да кажем ни да су наивни ни кратковиди, чак ни утопијски настројени; једноставно су у епохалном раскораку и представљају контрапункт популизму, неоимперијализму и првим корацима раз-



PIŠE
Jeton
Neziraj

Znatiželja

SVAKI put kada неко друштво или држава има кризу, када је у рату, у sukobu и слично, наша пажња је усмјерена онamo. Рекли бисмо, природно. Tragedija, gdje god i kad god se dogodi, mobilizira našu empatiju, znatiželju, pažnju i potrebu za solidarnošću. I u ovakav 'interakcijski proces' nužno je uključeno kazalište, iako, zbog dugoročnog planiranja programskih politika, to se zna dogoditi kasnije, često čak i onda kada su kriza, ljudska tragedija ili sukob već 'zaboravljeni'. Međutim, kazalište je obično ipak tu, postaje dio te 'dodatne znatiželje', pokušava biti 'akter' i dio 'trends'.

Kada je Rusija napala Ukrajinu, pažnja europskog kazališta okrenula se Ukrajini, zemlji o kojoj se do tada tako malo znalo. Što god je imalo veze s kazalištem i dolazilo iz Ukrajine, vrijedilo je. Ništa loše – rekli bismo. Takva solidarnost, u takvim slučajevima, važna je. Međutim, ne bi li kazalište trebalo održavati tu vrstu znatiželje i kazališne interakcije s društvima, sa zemljama, unatoč krizama, unatoč ratovima? Zašto nas rat treba podsjetiti na postojanje Ukrajine, Sirije, Bosne i Hercegovine, Palestine...? Zašto se s nekim društvom upoznajemo samo za vrijeme krize, kada je to društvo u borbi za opstanak reducirano, lišeno svog normalnog društvenog i kulturnog ciklusa? Dvadeset i pet godina nakon rata, ljudi u Europi još uvijek vide Kosovo kao 'onu zemlju rata'. Jer to je jedina slika u njihovim glavama i od tada ništa drugo nije prodrlo do njih. Njihova jedina slika Kosova je slika rata.

Kazalište mora imati znatiželju izvan nacionalnih, jezičnih i kulturnih granica. Ali i izvan tog 'vanrednog stanja' koje nam diktiraju rat ili kriza. Kazalište bi stalno, prirodno i bez ograničenja trebalo podizati glavu i pokazivati znatiželju prema drugome, jer se tako obogaćuje, postaje ljudskije, inkluzivnije i važnije. I ljudskije postaje i društvo u kojem kazalište djeluje. Prije svega društvo. Kazalište se ne smije svesti na udžbenik geografije, povijesti, koji skenira zemlje i regije... Uprizorenjem turske drame, pozivanjem kazališne trupe iz Uzbekistana i koproduciranjem kazališne predstave s kazališnom trupom iz Sudana mi učimo, komuniciramo i produbljujemo razumijevanje te zemlje, tog društva, mnogo više nego što možemo zamisliti. Ova kazališna, kulturna interakcija pomaže nam da otresemo predrasude i da vidimo drugog, ne više kroz vlastitu zamagljenu dioptriju, nego onakvog kakav on doista jest – i kakvim on sam želi da nam se predstavi. ♦

(S albanskog preveo Qerim Ondozi.)



PIŠE
Lejla
Kalamujić

Strašno važne fotografije

KRAJEM marta u Sarajevu je otvorena izložba 'Djeca rata, ljudi mira' jednog od najznačajnijih i sigurno najvoljenijeg sarajevskog fotografa, MILOMIRA KOVAČEVIĆA STRAŠNOG.

Povod je bio obilježavanje osme godišnjice Muzeja ratnog djetinjstva.

Strašni je karijeru počeo sedamdesetih godina i odmah se nametnuo kao vjerni hroničar sarajevskog asfalta. U jednom intervjuu je izjavio kako bi danima lutao uskim ulicama centra grada i bilježio one, samo naizgled, sitne momente života. Nije to prestajao raditi ni tokom prvih previranja 90-ih, a ni tokom četiri godine rata. Kao fotograf magazina Dani odradio je brojne novinske zadatke, ali je i dalje ostao vjeran portretiranju grada i njegovih stanovnika. Upitan, opet u nekom intervjuu, za porijeklo svog nadimka, objasnio je da, iako potiče iz interne šale prije rata, nadimak Strašni je puni smisao dobio tokom opsade grada, 'jer tamo gdje Milomir ne bi, Strašni je smio ići'. Tako su nastajale strašno važne fotografije, bez kojih bi naše sjećanje o ratnim godinama bilo mnogo zakinutije. Međutim, kako tada nije bilo dovoljno materijala, mnoge fotografije su razvijane tek godinama poslije, pa i ova serija posvećena djeci u igri među gradskim ruševinama.

Može bit potpuno nenamjerno, ali postoji neka simbolika u tome zašto su ove fotografije pred nama tek sad. Kao da su, zaista, čekale da njihovi akteri odrastu i pogledaju ih 'velikim' očima. Nakon što je razvio filmove, Strašni je shvatio da upravo to i želi: pronaći tu djecu i fotografisati ih ponovo. U većini slučajeva je to i uspio, pa smo na izložbi gledali fotografije 'malih' i 'velikih' ljudi jedne uz druge. Nije slučajno ni to da je ova izložba našla svoje mjesto upravo u obilježavanju godišnjice Muzeja ratnog djetinjstva, koji uporno pokušava skrenuti pažnju na to kako rat utječe na djecu, iako ih se u ratu i o ratu ništa ne pita. Također, znam da mnogi moji vršnjaci koji su cijeli rat proveli u Sarajevu, iz tog perioda imaju jednu ili nijednu fotografiju. Ali na ovoj izložbi, svako od njih sigurno je mogao pronaći svoj portret na jednoj fotografiji. Ona prikazuje prozor skoro do vrha prekriven (zaštićen) šperpločom na kojoj je nacrtan opet prozor i dijete koje proviruje između razmaknutih zavjesa. Fotografija se zove 'Sve vidim' i vjerujem da nam govori sve što trebamo znati o djeci u ratovima.

I za kraj, potpuno je jasno da se ova izložba nije mogla drugačije zvati. 'Djeca rata, ljudi mira' jedino je što ima smisla. ♦

градње демократије које видимо у сад-у. С друге стране, њихово позовање на непосредну партиципацију у политици кроз пленуме и зборове видим као наставак политике буђења обичног света из дремежа или прво велико освешћивање оног дела становништва који није схватио да се могућност да утиче на своју земљу не своди на гласање једном у четири године на изборима. Студентска побуна је субверзивна, а уставотворна, едукативна, а можда и антиципативна.

Стрепи се, разуме се, од тога да власт употреби насиље, заведе диктатуру или изазове грађански рат. У страху су заиста велике очи, али понекад те очи виде јасно једну реално могућу будућност. Искрено, не верујем у масовне сукобе и велико насиље власти, али може се очекивати појачана репресија.



Како сте се ви на протестима осјећали деведесетих, а како сада?

Па деведесетих сам био млад, 21 година, и баш ме било брига (вероватно као и студенте сада), шта зна дете шта је двеста кила, стави на раме па носи, како каже новокомпонована изрека. И тада су нас плашили специјалцима и насиљем власти, али сада је озбиљнија ситуација и садашњи студенти носе већи терет на леђима јер су сами: опозиција је слаба а Европа их не подржава. Али имају неподељену подршку грађана и из најмањих места, знатно већу него власт. Поента је да ту подршку треба операционализовати и натерати власт да испуни студентске захтеве, чиме би себе демисионирала. Делује као квадратура круга, али не мора да буде. На студентској страни су правда, упорност, енергија и време (иако не бесконачно), а власт не сме да користи насиље. Мада ће пре или касније посећи за њим, јер је таква радикалска природа, као у оном вицу о шкорпији која моли жабу да је пренесе на другу страну реке и обећава јој да је неће убити, јер ће обоје завршити на дну. Знамо крај те приче и њено наравоучење.

Отворено писмо



Одјекнуло је ваше протестно Отворено писмо које сте, као уредник и водитељ емисије 'Око Балкана' на Радио Београду 2 крајем ожујка написали Уређивачком колегију ртс-а. Колико знамо, има вас више од стотину радника с радија и телевизије, који сте против управљачке структуре ртс-а. Каква је ситуација?

Иако Уреднички колегијум ртс-а не жели да открије ко га чини – што је фасцинантно да нико не зна ко управља медијском кућом од највећег значаја у Србији – они се понашају као нека тампон зона између власти и демонстраната, опозиције и, како кажу, дела запослених, мислећи на нас у протесту, иако ја верујем да тај део запослених представља већину запослених, што гласну, што тиху већину. Степен репресије у кући није велики, за сада, иако је било и има притисака, али свима је јасно да кад се про-

Има нешто дубоко таутолошки у садашњим студентских захтевима: све то што они траже подразумева се и уписано је у појам закона и правне државе. Као што има нечег бизарног, па и перверзног у ћутању Европске уније на ове протесте, будући да демонстранти од српске власти траже апсолутно исто што и Унија од Србије

тест заврши и власт падне нико од тих уредника неће задржати своје позиције, а надам се да ће сви они одговорити не само пред судом своје савести. Тренутна ситуација је таква да је већ недељу дана ртс блокиран, тачније зграда телевизије, и да се вести и програм емитују са непознате локације. У ширем смислу, чека се расплет, а ртс је део те слагалице коју не може сам да реши.



Како бисте, као недвојбено један од најупућенијих књижевних критичара постјугославенског и шире регионалног простора, покушали скицирати елементе за опис тог литерарног поља? Или 'сцене', ако њезиној хетерогености посљедњих 10 до 20 година видите мотиве сличности у регистру генерацијски баждарених и/или ауторских (тематских, жанровских, стилских) преокупација?

Хвала на овом придеву 'недвојбено' који сте ставили уз моје искуство постјугословенског критичара и интервјуера. Срећом никада нисам био једини, а мислим да се број оних којима је регион матична сцена све више шири и у Хрватској. У Србији се то увек подразумевало, да је то заједничка сцена, а највећим делом и у БиХ и у Црној Гори. У Хрватској десни део сцене, као и званичне институције када је хдз на власти (иако и ту има битних разлика у зависности од тога који и какав је хдз тренутно на власти), из својих идеолошких и финансијских интереса раде на томе

да зидови према Србији и Југославији стоје и даље чврсто и да буду што виши и теже премостиви.

Мада, ако кренемо од односа писаца према Југославији, то заправо никада није била нарочито значајна тема за преовлађујући број њих ни у једној од постјугословенских сцена, за разлику од ратова из 90-их, што није исти феномен. Ратови су као тема егзистенцијално конститутивна за све нас који смо их на овај или онај начин преживели, посебно за оне који су били принуђени да постану такозване избеглице или да изгубе члана породице. Може се то најјасније видети у савременој босанско-херцеговачкој књижевности, ево на примеру средње и млађе генерације херцеговачких аутора и ауторки, од алмина каплана, аднана репеше, елведина незировића, намика кабила до сенке марић, магдалене блажевић, срђана гавриловића или силване маријановић. Рат је неизбежна константа зато што је део личне и колективне трауме, билдунгс и историјског наратива, део актуелног медијског и политичког дискурса који не води ка компромису, већ очувању подела и тензија у друштву и отуда књижевност, било као лично сведочанство, било као сложенији наративни конструкт делује као контрапункт овим малициозним симплификацијама. Наравно, и ту постоје млађи аутори који желе да покажу да живота има и после 90-их, након њих и можда и независно од њих, какви су амила кахровић, посављак или бењамин бајрамовић, мада и у тој генерацији која се рата не сећа или је рођена након њега има оних који свесно партиципирају у култури сећања на 90-е, какав је халил имамовић.

Аутори и ауторке се развијају више сходно захтевима властите поезије него по неким генерацијским или епохалним петернима, узели ту, не знам, басару и великића, који су једини преостали после албахарија, радослава петковића у Србији – ето, ових дана је преминуо и Филип давид – или са друге стране јерговића, кристијана новака, Роберта перишића, ферића...

Уз тај стални трансфер из поезије у прозу и наравно роман – јер је то и даље издавачки, медијски и читалачки императив и место моћи у књижевности – примећујем да су чести облици такозване аутофикције код оних који почињу, што је раније више био случај код зрелијих аутора. Књижевна експлоатација властите биографије је у првом реду, а мање се води рачуна о форми, стилу и поезици, односно поступцима, фигурама, иновацији и експерименту. Утолико је онда пријатније када се појави књига као 'ја се зовем лидија дедуш', апартни романи вука вуковића и ангажована књига прича 'Посијеците високо дрвеће' николе николића у Црној Гори, књига поезије 'Реци ватра' селме асотић, проза маријане чанак, посебно њена књига прича 'Пут од црвене цигле', духовита римована поезија иванчице ћерић, поезија словеначке песникиње нине драгичевић или бојана васића и драгана бошковића из Србије... Помињем као илустрацију неке наслове из последње две године аутора млађе средње генерације. ♦

Plastična de-generacija

Prosjeak publike je 11, 12, 13 godina. Bulldog se penje na pozornicu i najavljuje školski bend, Plastičnu generaciju, prvu postavu budućeg Psihomodo popa. A večeras, kaže u mikrofon, vokalno-instrumentalni sastav Plastična de-generacija! Na parteru nastaje pandemonij

KAKO JE POGAČAR nedavno napisao na ovim stranicama? 'Polubauk, polukruži, poluevropom...' Izvještaj iz Beograda o studentskom protestu, o BREGI i BEBE-KU, DYLANU i Clashu, 'Ruži hrvatskoj' i 'Hipnotisanoj gomili', protestima 20. stoljeća i njihovom zvuku, zaključuje se rečenicama: 'Polubauk rokenrola je mrtav, s njime i njegova iluzija. Govore zvučni topovi.'

Je li rock ikada bio cjeloviti bauk ili samo iluzija, i kako je to sada mrtav: kao bauk ili kao polubauk? Postoji li još uvijek emancipacijski potencijal ili tek polubauk polurocka, polukruži poluevropom... Možemo li Pogačarovim riječima i tako reći: mi koji se sjećamo i boljih dana halabuke rokenrola.

Krajem sedamdesetih Osnovna škola Večeslav Holjevac u novozagrebačkom naselju Siget nije bila stara ni pet godina. Sve je bilo novo, zgrade i vrtići, beton i liftovi, telefonske linije i crveni telefonski aparati, prašina i mirisi, samo su tenisice uvijek bile potrošene. I u školi sve miriši po novom, boja i klinici, zelene tuje i proljeće. Jednokatnica sa dvije zgrade i prostranim školskim dvorištem još je u vrtićkoj dobi, ali već puca po šavovima. U nižim razredima ima nas više od 40, nastava se odvija u tri turnusa, ranojutarnjem, prijednevnom i poslijepodnevnom. Sve su obitelji mlade i svaka ima dvoje djece, otprilike iste dobi. To je osam tisuća klinaca, deset tisuća klinaca; čitava vojska. Ne može ih se ne vidjeti, ne čuti. Svaki ih je haustor pun, svaki razred. Ja sam u C razredu, prije toga u D. Između četvrtog i petog razredi su rasformirani. Ali mi smo i dalje jedna zbijena i znojna gomila prepubertetlija.

U školu se ulazi kroz natkriveni ulaz i dvostruka vrata od drva i stakla. U predvorju s desne strane stoje lončanice s ukrasnim biljem, bista HOLJEVCA i citat od crvenog stiropora: 'Petrova mi gora mati, suho lišće krevet moj, iz njeg' krećem svakog dana, u krvavi i teški boj.' U produžetku predvorja je školska kuhinja s piroškama i čajem od šipka. Između nje i stepenica koje vode na kat je blagovaona. Tu, gdje se cijepimo, praznikom ili skraćenim petkom podiže se metar visoka pozornica, a predvorje postaje parter. Rock koncert počinje u sedam ili ranije, u šest navečer. Gomila klinaca provaljuje u predvorje čim se otvore dvostruka vrata. Uz pozornicu stoji direktor škole s mikrofonom u ruci, uz nje-



Počelo je u osnovnoj

ga i par učiteljica i par čistačica u plavim kutama. Direktor ima debele, obješene obraze, nadimak mu je BULDOG. Čekajući bend zorno pjevamo 'Hey Bulldog'. Više-manje samo se taj refren skandira. Do nesvijesti. S nama su i Petrova gora i Holjevac, i mlađa Holjevčeva kći, godište 1969. Prosjeak publike je 11, 12, 13 godina. Bulldog se penje na pozornicu i najavljuje školski bend, Plastičnu generaciju, prvu postavu budućeg Psihomodo popa. A večeras, kaže u mikrofon, vokalno-instrumentalni sastav Plastična de-generacija!

Na parteru nastaje pandemonij. Bulldogov humor baca nas u delirij. Uvraćamo jednakom mjerom i iz sveg glasa urlamo 'Hey Bulldog', sve dok iz zvučnika ne zaškripe električne gitare. Azra je kvartovski bend, Plastična generacija školski. Svijet je naš, Engleska i Amerika zemlja tinejdžerska. S mlađim bratom gitariste išao sam u D razred. Kepa stariji sada na električnoj gitari svira 'moj stan ima četiri sobe i sve četiri su sive'. Stan se nalazi u zgradi preko puta škole, i nema četiri sobe. Kuhinjski prozor gleda na natkriveni ulaz u školu. Možda sam pjesmu i kasnije čuo, no u sjećanju postoji i ova iz školskog predvorja u Holjevcu.

Ništa u kvartu nije bilo sivo, ni beton, ni nebo iznad Trnskog, ni zidovi soba. Sve je zvonilo od boja, počevši od crvenog telefona. Pulsirajuća žuta linija prolazila je između zgrada, valjala se djetinjstvom, bauk rocka kružio je dječjim sobama i dječjim rođendanima u dvosobnim stanovima od 50 kvadrata. Tosce i kazići su se uvijek vrtjeli. 'Lady Jane', ona snimka uživo na kojoj se ništa ne čuje od vrištanja. 'Speedy Gonzales' s vokalom pomahnitale desetogodišnjakinje. Prve tri pjesme

s ploče 'With the Beatles'. BOGOVIĆ kad pjeva 'Ja sam za slobodnu mušku ljubav'. Fearless kad navijači pjevaju 'YNWA'. 'Fox on the Run' od Sweeta sa sintesajzerom nalik sireni hitne pomoći. 'Let's Spend the Night Together' s obećanjem tko zna čega sve ne. 'My Generation' i 'Satisfaction' kao dvije najbolje stvari ikada, kada se puste odjednom na dva treštava kazića. Ništa nije napola. Muzika nas tjera da iskočimo iz kože i preskočimo vlastitu sjenu. Ali ima tu i nešto još luđe, još akrobatskije. Neko vrtoglavo obećanje života.

Vraćamo se kolektivno iz škole. Ja MATI spomenem bebu iz epruvete, on meni mamu. Obojica odbacujemo školske torbe, prvo ja, pa on. Lovim ga od škole do Brodarskog instituta i natrag prema parkiralištu. Hvatam ga na zavoju, nasred ceste, bacam na asfalt, on se pokušava izmigoljiti, a ja sjedam na njega, rukama hvatam njegove, koljenima pritišćem nadlaktice. Nikada nikog nisam lupio šakom u glavu. Pljunem mu u lice, on okreće glavu, pa ga pljunem i u drugi obraz. Pred licem mi se zaustavlja zagrebačka registracija s crvenom zvijezdom i šest brojaka. Iz banana žute Zastave 'sto jedan' izlazi Bulldog. Pokušavamo pobjeći ali već je kasno, uspijevamo se samo razdvojiti. Direktor hvata mene za rame, hvata Matu, pita u koju školu idemo, pokušava nas opaliti po uhu kad pokažemo na njegovu, pa još pita za imena, prezimena, kaže – sutra u dva u kancelariji direktora, obojica. Banana žuta stojka odlazi, ostajemo sami na cesti, školske torbe i dalje leže u prašini. Idemo zajedno u šesti razred i opet smo si najbliži na svijetu. Pakt je brzo uspostavljen. Posvađali smo se zbog ocjena iz matematike, bebe iz epruveta i mame ne spominjemo.

U dva smo u školi, nastava počinje u tri. Zašto ste se potukli, pita direktor.

Zbog matematike, spremno odgovaram ne očekujući potpitanja.

Zbog čega oko matematike?

Oko ocjena.

Koliko imaš iz matematike, pita Bulldog sada Matu.

Dva, kaže.

A ti?

Dva – odgovaram.

U totalnoj smo pobuni. Nedovršeni ljudi u fazi radikalne emancipacije. Nemamo ni učitelja, ni roditelja, ni zemlje. Samo rock'n'roll. Rokenrol je živ i mi smo živi. ◇



PIŠE
Marko
Pogačar

Pjesnici i brodovi

Svi mi odrasli s jugoslavenske strane Jadrana gajimo poseban, duboko osoban odnos spram onih silnih brodova Bijele flote. Značili svakodnevnju vezu sa svijetom, bijeg i kandidranu nostalgiju, ili predstavljali tek uobičajenu kulisu, prepoznatljive konture koje se s galebovima i škojima miješaju svaki put kada rastvoriš škure, sačinjavaju oni istovremeno stvarnost i mitologiju, a njihova u djetinjstvu upamćena, u poluglasu mrmorena imena tvore usporodnu, intimnu podsvjesnu kartografiju. U pravu je tko u potonjoj uoči tihi otisak ideologije. Brodove, pogotovo one sa svojim prugama srasle, poslom već ostarjele udarnike, navikli smo antropomorfizirati, familijariziramo se s njima, iako oni, najčešće zajedno sa zastavama, ponekad mijenjaju svoja imena. Izbrisani su tako iz registra, gumicom obalnih baterija kojima su branjene naše luke, motorni brodovi 'Ohrid', 'Maribor', 'Valjevo' i mnogi drugi, skupa s njihovim klasičnim djelima iz knjižnica i školskih čitanki povučeni su 'Njegoš', 'Aleksa Šantić', 'Vuk Karadžić', 'Kosta Racin'... 'Vladimir Nator', koji i danas, s izbijeljenom onom petokrakom s kape i dimnjaka još uvijek plovi, bio je, u razornoj eksploziji povijesne ironije, 1991. godine u splitskoj luci propucan granatom s razarača koji je nosio ime napadnutoga grada, pri čemu su poginula dva člana posade.

Povratak pjesnicima, koji uz bijele lađe, te snažnim strojevima pogonjene metafore slobode same, zapravo lijepo pristaju. Na Vis, otok koji na mojoj osobnoj mapi predstavlja nešto najbliže snu, dugo je plovio dobri, pouzdani 'Petar Hektorović'. A onda je hrvatskoj državi i njenim korumpiranim, kleptokratskim partijskim strukturama nespobnošću, nebrigom i lopovlukom uspjelo jednim udarcem ubiti više pomoraca nego notornom razaraču JRM, i dovesti Jadroliniju, narodnog brodarka i njegovu neprocjenjivu flotu na rub kolapsa. Trenutno na Vis, kad liniju ne mora preuzeti 'Marko Polo', ostavljajući nas bez veze s Italijom, plovi novonabavljeni, preplaćeni i kvarljivi 'Oliver'. Njegovo ime, međutim, prisno odzvanja u oba porta: neke od najpoznatijih OLIVEROVIH stihova napisao je Komižanin, JAKŠA FIAMENGO. Dva klasična barda u Bijeloj floti ipak vidno nedostaju. Trajekt 'Arsen' i trajekt 'Toma'. Jer brodovi su isti ka i ljudi, ti što plove k našim betonskim kućama pored mora: dugujemo ih njihovim pjesmama. I kad je već 'Tijat' (negdašnji 'Ohrid'), poštar šibenskog arhipelaga idealan da postane 'Arsen', nedavno otpisan, mogli bismo ih, trebali izgraditi sami – u našim škverovima. ◇



PIŠE
Goran
Vojnović

Srebrenica

NEKOLIKO dana uoči otvaranja izložbe '30 let od genocida v Srebrenici: spomini prič, ki danes živijo med nami (30 godina od genocida u Srebrenici: sjećanja svjedoka koji danas žive među nama)' iz Muslimanskog su kulturnog centra poručili da su izložbu iz Muzeja novejšeg in sodobne zgodovine Slovenije prisiljeni preseliti u vlastite prostorije. S muzejem se, naime, nisu mogli usuglasiti oko uvodnog objašnjenja odnosno oko onoga što je dovelo do genocida.

Iz muzeja su, pak, poručili da su 'izložbu željeli fokusirati na tragične priče civilnog stanovništva, bez pojednostavljenih zaključaka, a pritom jasno razgraničiti individualnu odgovornost počinitelja od mogućih kolektivnih tumačenja'.

Navodno je muzej zahtijevao izmjenu ili ispuštanje dijela teksta u kojem se genocid u Srebrenici prikazuje kao nastavak odnosno vrhunac zločinačke velikosrpske politike koja je započela 1992. ubijanjem nesrpskog stanovništva, a nastavljena otvaranjem koncentracijskih logora i masovnim silovanjima.

Mogu tek nagađati zašto su ta 'kolektivna tumačenja' nekome problematična, ali nedopustivo je i sramotno što taj spor nije riješen i što se izložba povodom tridesetogodišnjice genocida morala preseliti iz javnog u privatni prostor. Moralo bi biti nezamislivo da se Muzej novejšeg in sodobne zgodovine spori s Muslimanskim kulturnim centrom oko onoga što je dovelo do genocida u Srebrenici, baš kao što je nezamislivo da se bilo koji europski muzej spori sa bilo kojim Jevrejskim kulturnim centrom oko onoga što je dovelo do Auschwitza. Zapravo, nezamislivo bi moralo biti da postoje nesuglasni pogledi na ubijanje 8372 ljudi.

No isto bi tako moralo biti nezamislivo da društvo jedan tako sramotan spor ne uznemiri i da se ono već slijedećeg dana pretvara kao da se ništa nije dogodilo. Slovenski su mediji, doduše, vjerno prenijeli izjavu Muslimanskog kulturnog centra o preseljenju izložbe, a pristojno su pisali i o otvaranju izložbe koju su, da stvar bude još apsurdnija, otvorila predsjednica republike NATAŠA PIRC MUSAR (koju 'kolektivna tumačenja' očito nisu zasmetala).

Ni jedan jedini slovenski medij nije, međutim, prenio 'problematično' uvodno objašnjenje i nitko se nije zapitao zašto takav tekst nije mogao imati mjesta u Muzeju novejšeg in sodobne zgodovine Slovenije. Zapravo, slovenski su mediji svojom ignorancijom stali na stranu muzeja i javni prostor zatvorili za 'neprihvatljiva kolektivna tumačenja' genocida u Srebrenici. ♦

Regresija i represija

Ambasade traže da se zabrane predstave koje nisu vidjele, ministrice kulture proganjaju kulturnjake, svako malo neki pjevač ili teoretičar završi u ćeliji – donosimo pregled vijesti s regionalne kulturne scene, ali u žanru crne kronike



Splitska premijera 'Woyzeck'
(Foto: Marita Bulimbašić/HNK Split/Facebook)

SVIJET se nagnuo opasno udesno, a za svijetom ide i naša malena regija: ne čini li vam se da smo se neobično brzo privikli na sve te vijesti o privođenjima, deportacijama, zabranama i prijetnjama? Slijedi kraći pregled regionalne kulture u prethodnim tjednima, provučen kroz žanr crne kronike, gdje sve češće susrećemo umjetnike. Polazimo iz Srbije, kamo je pošao i talijanski aktivist, turist i klavijaturist DAVIDE MARTELLO, čovjek koji već godinama obilazi – rekli bi kolege iz vanjskopolitičkih rubrika – krizna žarišta: putuje naokolo sa svojim klavirom na točkičima i svira posvuda, od istanbulskih prosvjeda preko kijevskih demonstracija do pariških ulica. Poželio je dati podršku i srpskim studentima, ali ga je tamošnja policija privela pa sprovela do granice s Rumunjskom, uručivši mu za sretan put još i jednogodišnju zabranu ulaska u državu. 'Nisam znao da je klavir tako opasan', prokomentirao je Martello u nedavnom intervjuu za naše novine. U Beogradu je privredn i DEJAN ILIĆ – kolumnist Peščanika, teoretičar književnosti, urednik kulturne Fabrike knjiga – i to zbog gostovanja na tv Nova. U studiju je, komentirajući prosvjede, među ostalim rekao: 'Imate da birate – ili ćete tim ljudima otvoriti vrata da se sklone, a otvaranje vrata je ta prelazna vlada, ili ćete se pomiriti sa tim da će teći krv ulicama, da ćemo izgubiti ne znam koliko života i ne znamo čije ži-

vote, da bismo se oslobodili njih.' Prema beogradskom tužilaštvu, ovo je bilo dovoljno da se Ilić sprovede iza rešetaka pod optužbom krivičnog djela izazivanja panike. Po izlasku iz pritvora izjavio je da bi 'samo moron mogao da pomisli da sam izazivao paniku', s čime se slažemo, i da planira i dalje iznositi vlastite stavove, što podržavamo.

Privodi se i s druge strane graničnog prijelaza Bajakovo, ali ovdje, u Hrvatskoj, ipak držimo do sebe i pratimo zapadne trendove pa ljude odvodimo u ćelije prvenstveno zbog njihovih pro-palestinskih stavova. Tako je skupina aktivistkinja i aktivista nedavno prosvjedovala ispred Ministarstva vanjskih poslova protiv hrvatskog suučesništva u izraelskom genocidu nad Palestincima, a policija ih je strpala u maricu, pa njih devet – nota bene, isključivo žene – bez jasnog razloga odlučila zadržati u stanicu preko noći. Mediji su već prenijeli da je među pritvorenim aktivistkinjama bila umjetnica SELMA BANICH, a društvo joj je činilo i par autorica s ovih stranica. Nije prvi put: zbog isticanja palestinske zastave na riječkom osmomartovskom Noćnom maršu već je bio privredn, sjetit ćete se, prorektor tamošnjeg sveučilišta GORDAN JELENIĆ. Prvo mjesto top-liste hrvatskih kulturnjaka s kojima se obračunala policija pripada ipak MILI KEKINU:

bivši frontmen Hladnog piva privredn je u sklopu predizborne kampanje i u svojstvu supruga IVANE KEKIN iz stranke Možemo! jer u vladajućem HDZ-u očito nisu uspjeli prišiti baš ništa baš nikome iz vrha možemovaca. Sproveden s lisicama na rukama, pred unaprijed postrojenim odredom fotoreportera, a na inicijativu glavnog državnog odvjetnika i HDZ-ovog potčrka IVANA TURUDIĆA, pjevač je ubrzo pušten, ali zabava tabloidnih medija tek je tada počela. Idućih dana i tjedana bavit će se isključivo pitanjem Kekinovog statusa samostalnog umjetnika i socijalnih prava koja mu prema tom statusu pripadaju, preispitujući usput i proračunska davanja za samostalne umjetnike kao takve. HDZ-ova ministrica kulture NINA OBULJEN KORŽINEK, koju iz istog proračuna plaćamo da se brine o kulturnjacima – zabilježimo i to – pridružila se hajci na Kekina. A sada u teatar. Onaj regionalni, jasno. U sklopu programa 'Regionalni teatar' u sarajevskom Narodnom pozorištu gostovalo je nekoliko predstava iz Srbije, Hrvatske i Sjeverne Makedonije, a problem je nastao oko jedne s Kosova. Nastala prema tekstu JETONA NEZIRAJA, međunarodno poznatog prištinskog dramaturga i kolumnista Kulturnih Novosti, a u režiji BLERTE NEZIRAJ, predstava 'Šestorica protiv Turske' potaknula je Ambasadu Republike Turske u BiH da zatraži zabranu igranja, jer kosovski komad po stručnom sudu cijenjenih diplomata širi 'propagandu u korist FETO terorističke organizacije protiv Turske i njenog šefa države'. Predstava zapravo govori o stvarnom slučaju hapšenja i deportacije šestorice turskih državljana nastanjenih na Kosovu pod optužbom da su sudjelovali u prosvjedima protiv režima RECEPA TAYYIPA ERDOĞANA, a njena je izvedba već bila stopirana u Prizrenu. Sarajevsko pozorište ipak nije popustilo pod pritiscima kojima su se pridružile i raznorazne lokalne udruge. 'Šestorica protiv Turske' ispraćena su ovacijama pune dvorane, a Neziraj je poručio da je 'Narodno pozorište dokazalo da je Sarajevo slobodan grad'. Sličan slučaj i u Splitu, samo što je ondje cenzuru poželjela provoditi ukrajinska ambasada. Zasmetala im je predstava 'Woyzeck' BORUTA ŠEPAROVIĆA jer 'predstavlja otvoreno oskvrnuće časti i dostojanstva ukrajinskih vojnika, ukrajinskih žena' i jer je 'uvreda za svakog Ukrajinca', a za svaki slučaj su i priprijetili upravi Hrvatskog narodnog kazališta: 'Što posijete, to ćete i požnjati!' Iz HNK-a su im pak pomirljivo odgovorili da je Šeparović režirao antiratnu predstavu i sugerirali im da je dođu pogledati prije nego što o njoj donesu sud.

Zvuči razumno, ali, kao što vidimo, razum polako postaje deficitarni resurs. Ambasade traže da se zabrane predstave koje nisu vidjele, ministrice kulture proganjaju kulturnjake, svako malo neki pjevač ili teoretičar završi u ćeliji... Politička regresija, policijska represija: odavno poznata formula. Najmanje što pritom možemo učiniti je ne miriti se s tim da nam vijesti poput ovih skroje novu normalnost. ♦

IMPRESSUM

Godina II / Zagreb / petak, 25. 4. 2025.

KULTURNE
NOVOSTI

#008

Kulturni podlistak

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA NOVOSTI
Andrea Radak
UREDNIK KULTURNIH
NOVOSTI
Boris Postnikov
REDAKCIJA
Nada Bobićić, Kalina
Dimitrova, Ilija Đurović,
Lejla Kalamujić, Branimira
Lazarin, Jeton Neziraj,

Lujo Parežanin, Marko
Pogačar, Goran Vojnović
ILUSTRACIJA
Zoran Kardula
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor Stanić-
ljević, Tena Križanec

Kulturne Novosti financirane
su sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com



Братски до успеха –
млади стонотенисери

Пети у држави

На Државном првенству основних и средњих школа у Поречу ученици ОШ Бршадин освојили одлично пето место у стоном тенису

УОрганизацији Хрватског школског спортског савеза, а уз подршку Министарства туризма и спорта и Хрватског стонотениског савеза, у Поречу је од 14. до 16. априла одржано Државно првенство за основне и средње школе на којем су учествовале 24 најбоље школске стонотениске екипе. Као прваци Вуковарско-сремске жупаније, учествовали су ученици ОШ Бршадин, који су након напетих и узбудљивих мечева успели да освоје пето место у држави. Екипу је на такмичење водио ментор и наставник физичке културе Вељко Шекуљица.

— Били смо у групи са представником Сплитско-далматинске жупаније – ОШ Краљ Звонимир из Доњег Сегета, кога смо након велике борбе савладали резултатом 3:1. Други меч смо играли с представником Шибенско-книнске жупаније – ОШ Краљ Звонимир 4., савладавши их убедљивим резултатом од 3:0 па тако у групи заузели прво место и пласирали се у четвртфинале – рекао је наставник Шекуљица. У наставку такмичења, млади Бршадинци су снаге одмерили с такмичарима из ОШ Света Ана из Осијека.

Након велике борбе изгубили су резултатом 3:1. И поред пораза, Пореч су напустили срећни и задовољни јер је то за бршадинску школу, која броји тек 30-ак ученика, изузетан успех, поготово уколико се узме у обзир чињеница да школе против којих су се такмичили имају и до неколико стотина ученика. У бршадинској стонотениској екипи били су браћа – Лука и Филип Којић, те Никола и Лука Радан. Најмлађи међу њима, Никола, ученик четвртог разреда, поделио је с нама искуства с великог такмичења.

— Мислили смо у први мах да смо извукли лаке противнике, али није било тако. Ноге су ми се тресле, али сам давао све од себе како бих ‘прокужио’ противника и његове евентуалне слабости. Били смо

пресрећни кад смо ушли у четвртфинале првенства – испричао нам је Никола, који на питање који је његов адут у мечу одговара: ‘Можда форхенд!’.

У склопу такмичења настављен је и пројекат за ученике новинаре – волонтере под називом ‘Играм, пишем, лажујем’. Они су пратили мечеве, интервјуисали



Многи су набавили
нове биљке

такмичаре, њихове менторе и бележили најлепше тренутке првенства, а њихове објаве заинтересовани су могли да прате на службеним каналима Хрватског школског спортског савеза. Опрему за бршадинске стонотенисере обезбедили су Српско народно веће и Веће српске националне мањине Вуковарско-сремске жупаније.

■ С. Н.

Дошли и уживали

Сајам цвећа и сеоског туризма у Даљ планини и ове године окупио је бројне излагаче и посетиоце

УОрганизацији Општине Ердут, тамошње Туристичке заједнице и куд-а Шандор Петефи, протеклог викенда је у Даљ планини одржан 17.

Сајам цвећа и сеоског туризма, под називом ‘Чари мађарских делиција – Дођи, види, пробај и уживај’. Према речима директорке Туристичке заједнице Јоване Илишевић реч је о једном од највећих сајмова на подручју општине, који је првенствено усмерен на излагање, продају цвећа али и гастрономску понуду те изложбу ручних радова. Сајам је ове године окупио више од 20 излагача.

— Због Ускрса је ове године организован нешто раније. Фокус је првенствено стављен на продају цвећа, с обзиром да је реч о периоду кад га има највише и посетиоци углавном долазе да га купе за уређење својих дворишта и окућница – рекла је Илишевић. Осим цветне разноликости, бројни ОПГ-ови и удружења којих је на подручју Општине Ердут више од 30 представили су производе које сами израђују, било за куповину или дегустацију, а поједини су на штандовима изложили рекламни материјал, који најбоље осликава оно чиме се баве у локалној заједници.

— С обзиром на то да је реч о мултикултуралној Општини, ове године домаћин је било мађарски куд Шандор Петефи из Даљ планине, који је са гостима употпунио забавно-музички део Сајма – рекла је Илишевић, додајући да је логистичку подршку и ове године организаторима пружио локално комунално предузеће Чворковац. Сајам цвећа и сеоског домаћинства само је један од догађаја, чији је циљ промоција производа домаћих ОПГ-ова и удружења, те развој туристичких активности. Општина Ердут својим географским положајем, бројним виноградима, викенд насељима, верским објектима и солидним бројем обрта, свакодневно ствара услове за развој туризма, који би локалном становништву осигурао егзистенцију и додатну зараду, а својим квалитетно осмишљеним програмским активностима привукао посетиоце.

■ С. Н.

Stogodnjak (787)

25. 4. – 2. 5. 1925: što će se dogoditi Beogradu kada nestanu Dorćol i Skadarlija? To neobično pitanje postavljaju novine: ‘Nestaće tada i tipičnosti starog Beograda. To je onaj deo grada što se spušta Dunavu, s niskim kućicama, krivudavim, uzanim sokačicama, gde ima dosta blata, ali i dosta razgovora, pesme, intimnosti, gde se na sve strane puše čevapčići, jednu alaske čorbe, gde deca larmaju na ulici, žene sede pred kućom ili u baštama punim zumbula, gde piju kafu i ogovaraju... Tek gdegdje uzdiže se višespratna zgrada i kao da unosi disharmoniju i gordost u taj intimni i topli deo grada, koji ne voli da uveče sluša muziku Vagnera i Verdija, već razvučenu sevdalinku, što podseća na daleki istok i miriše na karanfil...’ A Savamala? Novine o tomu pišu: ‘Ona je na drugoj strani, pokraj Save, već pomalo modernizovana, s velikim palatama, koje se dižu pokraj turskih kućeraka s doksatima, uzanim sokačicama... Ona je puno garavija od lađa i železnica, puno je vike amala, kočijaša, pištanja lađa, tutunjave vozova... Dorćol je miran, tih i spokojan. A Savamala je puna buke, trgovačkog prometa, putnika i jurnjave... Dorćolci su jako intimni s Dunavom. U njemu se kupaju, peru rublje, pecaju ribe, žive pokraj reke kao ribari... Odozgo, s banatskih ravnic, pirka s proleća vetar, da je uvek hladovina kao na moru. Zimi je već hladnije. Fijuče severac i zavejava male dorćolske kućice i Dorćolce. I tako su uvek lepo živeli Dorćolci, slagali se s Dunavom, smatrajući da jedini oni, dole, na periferiji, mogu da ga zovu svojom rekom...’

* kao i svake godine tako je i ove svečano proslavljen 1. maj, međunarodni praznik rada. Ali opet – pod budnom policijskom paskom. U nekim su gradovima čak zabranjeni govori na tim skupovima, a radnička okupljanja u velikim gradovima svela su se na ‘kratke susrete dobrih prijatelja’, kako su to nazvale jedne novine.

* ime mu je Đuro. Iz Like je i ima 80 godina. Završio je pred sucem, jer su ga uhvatili u Zagrebu iz kojeg je davno protjeran. Dva puta je osuđivan – prvi put na 20 godina zbog ubojstva, a drugi put na sedam godina zbog novca. Kazne je izdržavao u Petrovaradinu i Lepoglavi. Priča sucu: ‘Ubio sam čovjeka, a trebao sam ubiti svoju ženu. To je davno bilo, još za Krajine, kad sam kao kaplar danima po Lici naganjao hajduke. Nismo ulovili ni jednoga. Vratim se kući, banem na vrata i ugledam ‘hajduka’ uz svoju ženu. Trgnem pušku, opalim i pogodim. Vojni sud me osudio na 20 godina tamnice. Kad sam se vratio kući spopala me žalost što sam ubio čovjeka, a ne ženu, zbog čijeg sam grijeha dopao tamnice. Dok sam bio u zatvoru ona je, naravno, opet našla drugoga. Zajedno s njim je uništila sav moj imetak. Opet sam uzeo pušku i tražio svoj novac. Umjesto novca dobio sam Lepoglavu. Poslije izlaska iz zatvora lutam od nemila do nedraga. Prosio sam u Zagrebu, kako bih preživio. Odatle su me izgnali, pa sada i ulovili...’

■ Đorđe Ličina

Ljepši kraj u Brčkom

Ovo je miran grad, reći će Brčaci. Danas u njemu i rubnim dijelovima distrikta nije slučajnost sresti ljude koji su prije tri desetljeća vodili rovovske bitke, bivše logoraše koji su to neljudsko iskustvo zatomili negdje u sebi. A mlađe generacije? ‘Brčko, uvjeren sam, još uvijek ima taj otpor zajednice u kontekstu dešavanja u ostatku države’, kaže Adina Halilović

Oh, ta ja sam Čovek! Čovek!

DUŠAN VASILJEV, ‘Čovek peva posle rata’

BILA je srijeda, početak aprila, kasno poslijepodne, korzo je bio uglavnom prazan, kapije zatvorene, kao i frizerske radnje. Činilo mi je to laganu nelagodu, možda i zbog novog okruženja, jer ipak sam se u Brčkom kanio zadržati do nedjelje kako bih pokušao pobliže shvatiti razmjere te multietničke zajednice: Brčko distrikt kao zasebna administrativno-upravna jedinica pod ingerencijom Bosne i Hercegovine u martu je obilježio 25 godina od svog osnivanja. Zahvaljujući međunarodnoj (američkoj) arbitraži, koja je nastupila ubrzo nakon Dejtonskog sporazuma 1995. kojim je u Bosni i Hercegovini okončan rat, Brčko je od 2000. jedinstvena upravna jedinica lokalne samouprave pod suverenitetom BiH, u kojoj sva tri konstitutivna naroda – Bošnjaci,

Srbi i Hrvati – imaju jednaka prava, pa tako recipročno i na političke predstavnike u Vladi Brčko distrikta. Ispred zgrade Skupštine i Gradske vijećnice, u krugu od dvjestotinjak metara, tri su spomenika – srpskim braniocima Brčkog, poginulim borcima Armije BiH i borcima 108. pješake brigade Hrvatskog vijeća obrane (HVO). Podsjećanje na tri vojske i vjerojatno tri istine o ratu od 1992. do 1995. u Bosanskoj Posavini. Na takav zaključak upućuje i ono što sam naknadno doznao – da se povijest u multietničkim školama u Brčko distriktu uči do početka rata u Bosni i Hercegovini devedesetih. Sve počinje i završava otprilike sljedećom udžbeničkom konstatacijom: ‘Bila je agresija na BiH.’ I tu novija povijest završava, tu dolazi točka. Nadalje, mnogo je skromnije, također u gradskom središtu, spomen-obilježje civilnim žrtvama rata 1939. – 1945. i 1992. – 1995. To je, nema sumnje, i grad u brojkama, onaj koji pamti i zapisuje. Gradska obavijest na bilbordu

ostala je kao podsjetnik na minuli martovski obljetnički program. Lutam ulicama koje nose imena, zamalo opet recipročno, srpskih, bošnjačkih i hrvatskih zaslužnika, poput DANILA KIŠA, ekspresionističkog pjesnika antiratnih stihova DUŠANA VASILJEVA, zatim ANDRIĆA i SELIMOVIĆA, pa UJEVIĆA, CVIJETE ZUZORIĆ...

Ovo je miran grad, reći će Brčaci.

Danas u Brčkom i rubnim dijelovima distrikta nije slučajnost sresti ljude koji su do prije tri desetljeća vodili rovovske bitke, zatim bivše logoraše koji su to neljudsko iskustvo zatomili negdje u sebi. Mlađe generacije, dojam sam, nose u sebi pomalo idealiziranu sliku sadašnjosti i budućnosti tog dijela Posavine.

ČAZIM SULJEVIĆ, šef Službe za arhiv Brčko distrikta, bio je tog aprila 1992. dvade-

Trenutni je gradonačelnik
Srbin, naredni će biti Bošnjak
ili Hrvat – Brčko

setogodišnjak. Miris proljeća te godine bio je drugačiji od svega dotad. Pa ipak, činilo se, ili su ljudi bili skloni vjerovati, da ima dovoljno glasova razuma kako ne bi došlo do najgoreg scenarija. Ali došlo je: grad se probudio okružen topovima i tenkovima Vojske Republike Srpske koji su ga zauzeli uz velik broj paravojnika i rezervista.

‘Ostat ću čuvati kuću’, po prilici je kazao Čazimov otac. I nije bilo šanse da bude drugačije. U bivšoj državi zbog takozvane političke nepodobnosti odrobijao je 12,5 godina na Golom otoku i u zatvoru u Zenici. Majku su ranije izveli iz grada, jer je neposredno pred početak rata izgubila nogu u prometnoj nezgodi. Čazim se pak 6. maja otisnuo u izbjeglištvo u Rahić, naselje 17 kilometara udaljeno od Brčkog koje je bilo pod kontrolom Armije BiH. Taj dio prijeratne općine Brčko imao je svojih prednosti kao ravničarski, poljoprivredni kraj s mnogo plodne zemlje i dobrim pretpostavkama za voćarstvo. Ljudi su se tih ratnih godina prehranjivali jer su puno više sijali sve kulture. Pošto je završio teologiju, za vrijeme rata na tom centralnom dijelu slobodnog teritorija Čazim je radio kao imam (hodža ili efendija), sudjelovao u sahrani poginulih, što pamti kao težak period koji je iznio zahvaljujući i svojim mladim godinama. Zatim je sa svršetkom rata napustio prethodno zvanje i završio politologiju, kojom se od 1997. započeo profesionalno baviti. Samo tri dana nakon što se našao u izbjeglištvu, 9. maja Čazimov 70-godišnji otac je kao civil izveden iz podruma kuće. Pronašli su ga 2007. ni kilometar od nje, u masovnoj grobnici.

‘To je sudbina velikog broja ljudi ovdje, 470 njih u Brčkom’, govori mi Čazim kojeg sam upoznao posredstvom jedne brčanske udruge. K tome, postoje potpuno zaboravljene priče, domeće, recimo da je Brčko jedan od gradova gdje je izvršen najmasovniji i najbrutalniji zločin silovanja žena, o čemu se i dalje šuti. Politički period Čazima Suljevića itekako je značajan: bio je sudionik arbitražnog procesa za Brčko i od 2000. do 2004. godine član prve Skupštine distrikta Brčko. Prisjeća se tog vremena i stvaranja distrikta.

— Spor je bio oko utvrđivanja međuentitetske linije – započinje Suljević.

— Srbi su inzistirali na interpretaciji da je to samo pitanje utvrđivanja kuda ide arbitražna linija, a ne utvrđivanje statusa grada i cijele predratne opštine. Glavna zamka u



kojoj se našao arbitar je kako ne odstupiti od principa utvrđenog u Dejtonu o podjeli teritorija – 51:49 za Federaciju naspram Republike Srpske. Pa se dosjetio te fikcije koja u pravnom smislu ne znači ništa – kondominij. U Banjoj Luci se toga često hvataju – da je Brčko distrikt vlasništvo oba entiteta. A što vlasništvo podrazumijeva, valjda neka prava? Ono kaže da će vlade entiteta trajno i nepovratno delegirati sva svoja ovlaštenja na Vladu distrikta, koja je pod suverenitetom države. Sve lokalno zakonodavstvo mora biti usklađeno sa zakonom BiH u ovlastima koje jesu izvorna ili prenesena nadležnost države. Ali imate ovlasti koje nisu državna nadležnost, konkretno obrazovanje. Vijeće ministara, kad je u pitanju obrazovanje, ima samo savjetodavnu funkciju – kazuje.

Premda je u tom gradu ostalo mnogo toga nerazjašnjenog – od ubojstva njegovog oca do miniranja Savskog mosta 30. aprila 1992. koji spaja taj dio s Gunjom na hrvatskoj strani, pri čemu je poginulo oko stotinu civila, za što do danas ne postoji otvoren kazneni predmet – postoje i pozitivne stvari, poput jedinstvenog obrazovnog sistema. Iako nosi traumatična ratna iskustva, Ćazim svoje prijateljske veze i sa Srbima i s Hrvatima drži vrlo važnim.

‘Ali što je budućnost naše djece – hoćemo li kao generacija to uspjeti prepoznati?’ pita se.

— Ne interesuju me DODIK, ČOVIĆ i te politike, to je već viđeno, prokazano. Posljedice tih politika su te da mi iz ovako lijepe zemlje bježimo u Skandinaviju. Mi ćemo krizu s Dodikom preživjeti. Koliko god se nekom čini nemogućim. Da li će njegov odlazak ili silazak sa scene otvoriti vrata za dijalog, jedan iskreni na razini države, pa možda i lokalno, valjda vidjeti. Tek će njegov stvarni silazak s vlasti ogoliti njegovu političku filozofiju, koja je kriminal i nacionalistička politika isključivo u zaštiti grupnih interesa – govori Suljević.

Sunčan i optimističan dan u Brčkom pomalo remeti natpis ‘Život je tanjr govana’ koji uočavam na zidu jednog devastiranog objekta podno Zanatskog centra. Ondje, kao i uz pijacu, starije žene prodaju duhan, ški-ju. Dalje se spuštam na Savu, do restorana ‘Ženski most’, poznatog među Brčacima kao ‘Kod Džimija’. Prijepodne unutar lokala već je začinjeno pečenom teletinom, pa ANTO i ja samo srknemo kafu i najavimo da ćemo gledati svratiti na ranu večeru. Žurimo se susresti s članovima nevladine udruge Proni, osnovane 1998., koja potiče i promovira ljudska prava, omladinski rad u zajednici i izgradnju mira.

ADINA HALILOVIĆ rođena je Zeničanka koja je djetinjstvo provela u Gornjem Vakufu – Uskoplju, duboko podijeljenoj zajednici. U



Koliko je rat prisutan u meni? Uvijek. Sad da odem doktoru, dobio bih dijagnozu PTSP-a, ali nemam ništa od toga. Kao oficir koji sam poslije bio u profesionalnoj vojsci i izašao na svoj zahtjev, nemam ništa. Imam penziju 570 maraka – povjerio se Ibrahim Bajrić

Brčko se doselila s majkom uoči trećeg razreda srednje škole, 2004/05., k ocu koji je već živio ovdje, u gradu koji im se činio kao puno veći i s više mogućnosti. U Gornjem Vakufu – Uskoplju pohađala je dvije škole pod jednim krovom. ‘Nemate vi šta da se pozdravljate’, govorili bi neki profesori u toj školi, koju su na prvom katu pohađali daci hrvatske nacionalnosti gimnazijskog smjera, dok je Adina bila na drugom katu, u ekonomskoj školi koju su pohađala bošnjačka djeca. Ponekad bi susrela u zgradi prijateljicu Hrvaticu koju joj nije bilo dopušteno pozdraviti jer bi u suprotnom mogle uslijediti sankcije, ali bi s njom katkad razgovarala izvan škole. Jednoga dana shvatila je koliko je sreće imala da se upiše u najbolji i najsloženiji razred u Brčkom.

— Brčko, uvjerena sam, još uvijek ima taj otpor zajednice u kontekstu dešavanja i narativa u ostatku države – kaže mi Adina.

U Brčko distriktu ravnopravni su srpski, bošnjački i hrvatski jezik. To je jedina zajednica u kojoj učenici u osnovnoj i srednjoj školi biraju materinji jezik, dakle srpski, hrvatski ili bošnjački.

— Mi smo primjer kako treba da jedan grad funkcioniše – kaže mi njezin kolega iz udruge HARUN ŠABANOVIĆ.

Harun se ne sjeća živih slika rata. Rođen je 1991. i prvih šest godina života proveo je u izbjeglištvu u Srebreniku, da bi se 1997. s obitelji vratio u Brčko, odnosno selo Omerbegovaču. Harun se ipak sjeća kako su i on i druga djeca u igri nalazili ratnu zaostavštinu – tenkovske mine, čahure od granata. Mine, vojnici SFOR-a, helikopteri u niskom letu obilježili su nadalje njegovo djetinjstvo. S obzirom na to da se službeno u školama ne uči period rata u BiH, kako ovakvi mladi ljudi sabiru sve činjenice o tome? Harun kaže: ‘S obzirom na to da smo mi digitalna generacija, imali smo daleko veći pristup informacijama nego generacija iz devedesetih, dakle informacije iz više pouzdanih izvora, reportaže, presude, odatle ih crpimo i donosimo određeni sud o trenutnom stanju. Ne samo u BiH već u čitavom regionu, kako bi se donijela što čišća istina.’

U udruzi Proni posebno su ponosi na projekt ‘Mladi grade budućnost’ koji je realiziran putem mreže omladinskih klu-

Harun Šabanović i Adina Halilović

Spomenik civilnim
žrtvama rata 1939. – 1945.
i 1992. – 1995.

bova, koje su ciljano otvarane u mjesnim zajednicama – više od dvadeset omladinskih klubova u distriktu nalazi se u selima – da bi se mladima kroz radionice i druge projekte pružile jednake prilike ili barem približne kao u gradu.

Ipak, u gradu su najveći problemi nepotizam, korupcija, stranačko zapošljavanje. Svemu tome pogoduje prilično visok budžet za tako malu zajednicu – ovogodišnji je zamalo 360 milijuna maraka ili otprilike 180 milijuna eura. S državnog nivoa koeficijent povrata od PDV-a za Brčko distrikt iznosi nešto manje od četiri posto. Nešto više od 60 posto budžeta pak ide na plaće državnih dužnosnika i svu prateću administraciju.

POSTOJI nepisani model rotacije – trenutni je gradonačelnik Brčkog Srbin, naredni će biti Bošnjak ili Hrvat, dopredsjednik Skupštine je Bošnjak. Gradonačelnik se bira u Skupštini, ne direktno na izborima. U javnim poduzećima mandat traje četiri godine i nakon toga se dalje o tome dogovara. Na čelnim pozicijama se rotiraju, a niti jedan odjel ne može biti čisto jedne nacije. U svakom odjelu moraju biti zastupljena sva tri naroda.

U Brčko distriktu onaj tko zaradi malo više novca, ili tko ima nasušnu potrebu za kulturom, teško će ga potrošiti na takva zbiivanja: nema kina, kazališta... tek putujuće kino koje povremeno zastane u brčanskom Domu kulture. Međunarodna luka na Savi i dalje pak nije iskorištena.

‘Pa kako onda ide prodaja knjiga?’ pitam sutradan prodavačicu pokraj hotela ‘Jelena’. Ona se nadvila nad ulični knjižni štand simptomatičnog naziva ‘KGB’ i preslaguje knjige te čini se mrmlja: ‘Hajde ti sad nešto kupi, sve valja prevrnuti da nađeš što ti treba.’ Nasmije se pomalo ta gospođa rodom iz Gunje, životom Brčanka. ‘Šta su nam uradili, dobro imamo i za kruh’, reče, i još: ‘Život u Brčkom je dobar – nitko te ne dira.’

Raspričala se kako čita rado PERL BAK, KRONINA, ‘Gričku vješticu’, ima tristo





knjiga, sve je kupila što je htjela, dok su bile jeftinije, unazad šest-sedam godina. A na štandu: Andrić, ŠOLJAN, Selimović, CRNJANSKI, knjige samopomoći, cijene od deset do 40 maraka. Ona kaže: 'Imam sve od SLAVKA KOLARA, recimo 'Svoga tela gospodar' i 'Brezu', to sam jedva nabavila. Da ne kažem da sve imam od JANKA MATKA, njega baš volim. Dvorci, način život i borba za opstanak, to je ono najbolje kod njega.'

SAVA je zbog ranijih kiša poplavlila i potopila podrume zgrada. Igrališta plivaju u vodi, skeleti košarkaških obruča poput čapliji vire iz nje, ali izgleda da nitko za to puno ne mari. Na južnim rubovima u Omerbegovači kuće su pitome, travnjaci zeleni. Predsjednik Mjesne zajednice IBRAHIM BAJRIĆ kosi travu u dvorištu. Na dužnosti je već treći uzastopni mandat. Nedavno su ga najavljeno posjetila dvojica članova EUFOR-a (vojne snage Europske unije zadužene za nadgledanje provedbe Dejtonskog sporazuma).

'Da koga ne vrijeđa ona zastava Republike Bosne i Hercegovine na mjesnom spomeniku?' zapitao ga je u jednom trenutku euforovac. Ibrahim htjede nešto zaustiti, ali prvo pomisli: 'Ma koga će vrijeđati.' Tek reče: 'Ja sam bivši oficir Armije BiH.' 'Komandante, koliko ste imali vojnika?' zapitaše uglas. On im odgovori: 'Kako kad, do 250 je imala naša jedinica.' Ibrahim još dometne: 'I ta zastava, ako

koga vrijeđa, nema koga da vrijeđa. Ona je od kralja TVRTKA I. KOTROMANIĆA, kad je Bosna nastala, i ako koga to vrijeđa, onda ne znam.' — Pod tom zastavom je BiH primljena u Ujedinjene nacije i bila je sve dotle dok nije nametnuta ova sadašnja zastava, poslije Dejtona – skrene nam pažnju.

Ibrahim, bivši zapovjednik čete Omerbegovača Armije BiH, bio je ranjen 1993. u vrat u blizini svoje kuće, četnici su kaže naišli, bilo je to 13. maja i svi su prvo pomi-

Ibrahim Bajrić, bivši
zapovjednik čete
Omerbegovača Armije BiH



**U Brčko distriktu
ravnopravni su srpski,
bošnjački i hrvatski jezik. 'Mi smo
primjer kako treba
da jedan grad funkci-
oniše', govori Harun
Šabanović iz udruge
Proni**

Vesela ekipa kod Džimija

slili da je poginuo. Ni sam ne zna kako je preživio. Ležao je na zemlji, a meci su i dalje fjukali pored njega. 'Bilo je to iza onog kafića, ondje', pokazuje prstom par stotina metara dalje. 'Linije su bile niže dolje, Dizdaruša, i kako je ona padala, tako smo i mi tog 13. maja 1993. pali. A mi smo godinu dana prije toga bili ni vamo ni tamo, bez pomjeranja linije', kaže. 'Koliko je rat prisutan u meni? Uvijek. Sad da odem doktoru, dobio bih dijagnozu PTSP-a, ali nemam ništa od toga. Kao oficir koji sam poslije bio u profesionalnoj vojsci i izašao na svoj zahtjev, nemam ništa. Imam penziju 570 maraka', povjeri se.

— Nikad se ne ponovilo nikome. Tko želi rat, nek' mu bude kod kuće. Većina ljudi sa sve tri strane sigurno ga ne želi – poručuje.

U Brezovom Polju udaljenom oko 18 kilometara od Brčkog, koje također pripada distriktu, palo mi je na pamet pokušati pronaći rodnu kuću VLADE DIJAKA; stotinu je ravno godina prošlo od rođenja tog novinara i pjesničkog boema, humorista i romanopisca, autora stihova za pjesme 'Selma' i 'Stanica Podlugovi', opjevane i proslavljene u popularnoj jugoslavenskoj kulturi, ali i nezaobilazne 'Kafane San', koja počinje ovim stihovima: *Prođe ljeto. Opet je novembar. Kiša pada, pada noć i dan, Sve je sivo, samo u daljini, Gore svjetla u 'Kafani San'.* Na seoskoj cesti 90-godišnji mještаниn češka se iza uha i sve hoće da pomogne, ali ne ide, pa me upućuje dalje.

— Čit'o sam ga – reče kasnije jedan drugi Brezopoljac.

— Oni su davno odselili iz Brezovog Polja – nadoda, misleći na tu familiju, pokazujući osnovnu školu koju je pohađao pjesnik.

Ispred Društvenog doma okupila se nekolicina muškaraca – uglavnom je riječ o mirnom posavskom svijetu, povratnicima Bošnjacima i bivšim zatočenicima logora. To iskustvo duboko je utisnuto u njihovu kožu, oči, ruke, ne treba mu se vraćati ovako iznebuha. O svojim mučnim danima u logoru Luka uvjerljivo je pisao ISAK GAŠI, rođeni Brčak i nekadašnji reprezentativac Jugoslavije u kanuu, u dokumentarnoj, gotovo naturalističkoj prozi "Očevidac, Moj put u Hag". Domaćin u Društvenom domu skuha je tursku kafu, jednu od boljih koju smo popili, s dvije kocke šećera. Čaršija živnu.

'Znaš kol'ko nas ima Brezopoljaca – od Švedske, Norveške, Amerike... ja sam bio devet i pol godina radio ondje. On je', pokazuje na jednog koji je nakon 26 godina rada zaradio penziju u Americi, 'zaslužio i američku penziju.'

Brezovo Polje, kažu mi, prije rata brojalo je 2.170 stanovnika, sad ih nema više od dvjesto, tristo, na obodu distrikta. 'Sedam kafana je bilo na sedam čoškova', odjekuju riječi dok se vozimo nizvodno uz Savu na trag prema gradu.

Noć koju smo dočekali u Brčkom trebalo je završiti kod Džimija na obali Save; ondje su domaći momci Brćaci, rokeri, i ljubitelji muzike iz bivše države, ondje je drag gost bio pokojni pisac BEKIM SEJRANOVIĆ, rođeni Brčak. Sviraju ČOLIĆ, Dugme, Atomsko sklonište, netko kaže da je ZORICA KONĐA jedan od najboljih ženskih glasova bivše estrade. SEMIR, SAMIR, SENAD, AMIR, INDIR ljudi su s kojima zalazimo dublje u noć. Kako je netko od njih kazao, usput: 'Kad me pitaju što će biti od ove Bosne, ja kažem: U Bosni žive mađioničari.'

Noćno svjetlo palo je na površinu Save. To mora biti odbljesak svjetla iz neke kafane San. ■

Ćazim Suljević:
Ne interesuju me Dodik,
Čović i te politike

Radost i nada

Franjin pontifikat može se opisati prvom rečenicom pastoralne konstitucije ‘Gaudium et spes’. Ona nikada nije provedena do kraja, uvelike zbog otpora unutar Katoličke crkve, kao što ni reforme koje je zamislio papa često nije proveo do kraja, uvelike zbog istog tog otpora

Susret Franje s imigrantima sa
Šri Lanke (Foto: Vandeville
Eric/ABACA/PIXSELL)

RADOST i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu. Citirani tekst je prva rečenica pastoralne konstitucije ‘Gaudium et spes’ (‘Radost i nada’), o Crkvi u suvremenom svijetu, jednog od najvažnijih dokumenata Drugog vatikanskog koncila, usvojenog 7. prosinca 1965. godine, dan prije okončanja njegova zatvaranja. Gotovo 58 godina kasnije, 13. ožujka 2013. nadbiskup Buenos Airesa, kardinal JORGE MARIO BERGOGLIO izabran je za papu. Njegov pontifikat uvelike se može opisati prvom rečenicom pastoralne konstitucije. Ona, kao ni brojne druge odluke Drugog vatikanskog koncila, nikada nije provedena do kraja, uvelike zbog otpora unutar Katoličke crkve, baš kao što ni Bergoglio reforme koje je zamislio u svom pontifikatu često nije proveo do kraja, uvelike zbog otpora unutar Katoličke crkve.

Prvi je papa iz Latinske Amerike, prvi s južne hemisfere, prvi papa isusovac, a papinsko si je ime nadjenao po osnivaču franjevacu. U mnogočemu je promijenio lice papinstva, što ne znači da ono ponovno neće biti promijenjeno. Od iskazane osobne skromnosti nastojao je učiniti vrlinu suvremene Crkve: nije nosio zlatni nego običan, željezni križ, nakon što je izabran za papu nije se preselio u apartman u Apostolskoj palači nego je ostao u Domu sv. Marte, gdje je odsjeo s drugim kardinalima za vrijeme konklava, sam je nosio svoju prtljagu.

Njegov je pontifikat obilježen sukobom s tvrdim crkvenim konzervativcima. Sukob progresista i konzervativaca je naslijedio od svog prethodnika BENEDIKTA XVI. Konzervativcima se od početka nije svidio njegov neformalni stil. Posebno su se protivili njegovim pozivima Crkvi da bude susretljivija i da ima više razumijevanja za LGBT osobe, u što naročito spada njegovo odobrenje uvjetnih blagoslova za istospolne parove iz prosinca 2023. godine. Kao nadbiskup javno se protivio legalizaciji istospolnih brakova u Argentini. Kao papa bio je susretljiviji prema LGBT temama od bilo kojeg svog prethodnika. Izjavom ‘Ako je osoba gej i traži Boga i ima dobru volju, tko sam ja da mu sudim?’, danom novinarima u avionu na povratku iz Brazila u ljeto 2013., izazvao je



toliki šok da ga je jedan LGBT magazin proglasio osobom godine. Oduševljenje među zagovornicima ljudskih, posebno LGBT prava bilo je ogromno, iako Franjo ničime nije doveo u pitanje katekizam Katoličke crkve. Njegov pontifikat nerijetko se gibao između oduševljenja i razočaranja u očima zagovornika ljudskih prava i progresista, ne nužno vjernika. Konzervativci takvih problema nisu imali. Nakon što je progresiste i zagovornike ljudskih prava oduševio svojim papinskim stavovima o LGBT osobama, razočarao ih je ostavši tvrdo uz nauk o braku kao zajednici muškarca i žene, a utješio stavom da su istospolne građanske zajednice korisne i dobre za mnoge ljude. U njegovom je pontifikatu Dikasterij za nauk vjere potvrdio da se transrodne osobe mogu krstiti i imenovano je više žena na odgovorne pozicije u Crkvi nego ikada u povijesti, ali za progresiste je to bilo nedovoljno, a za konzervativce, blago rečeno, previše. Otvorio je na najvišoj razini pitanje ženskog dakonata, formirao posebnu komisiju za to (izvještaj nije javno objavljen) i na kraju rekao ‘ne’. Samim otvaranjem tog pitanja povećao je prezir konzervativaca, odgovorom nezadovoljstvo progresista.

Bio je protivnik pobačaja, ali je odustao od uskrate pričesti političarima koji podržavaju pravo na pobačaj, za što se snažno zalagao jedan od njegovih najvećih protivnika, američki kardinal RAYMOND BURKE. Drugi veliki protivnik među kardinalima,

Australac GEORGE PELL, u blogu potpisanom pseudonimom Franjin je pontifikat opisao kao ‘katastrofu’. Optužio ga je da se nije suprotstavio KP Kine (s njom je postigao dogovor o imenovanju biskupa), da je blagonaklon prema progresivnoj Biskupskoj konferenciji Njemačke (posebno o LGBT i ženskim temama), da nije dao dovoljnu podršku Ukrajini (spominjao je i suodgovornost Zapada u geopolitičkoj eskalaciji koja je završila ruskom agresijom) i tamošnjoj grkokatoličkoj crkvi. Identitet autora otkriven je nakon Pellove smrti. Za života, Franjo ga je postavljao na visoke crkvene pozicije. Pell je bio osumnjičen, suđen i oslobođen optužbe za pedofiliju. Mek odnos prema svećeničkom seksualnom zlostavljanju bio je jedan od najčešćih prigovora progresista upućenih Franji. U studenom 2021. zahvaćio je novinarima na otkrivanju seksualnih skandala unutar Crkve i tome što su pomogli Crkvi da ih ‘ne pomete pod tepih’, a pitanje je zašto nije više učinjeno bez novinara i što bi bilo učinjeno da nije bilo njihovog rada. Pojedini svećenicima, primjerice MAURU INZOLIJU, ublažio je crkvenu kaznu zbog seksualnog zlostavljanja izrečenu u doba Benedikta XVI.

Među kardinalima Franjinim protivnicima bio je i GERHARD MÜLLER, kojega je Franjo 2014. imenovao kardinalom, a tri godine kasnije razriješio s čelnog mjesta Kongregacije za nauk vjere. Müller spada među konzervativce koji smatraju da

je papa zapravo bio heretik. U jednom je intervjuu danom u jesen 2023. izjavio da je Franjo ‘već izrekao mnogo materijalnih krivovjerja’.

Osim papinih stavova o LGBT i transrodnim osobama i ulozi žena, takvom stavu konzervativaca prema Franji pripomogle su i njegove reforme kurije i vatikanskih financija. Konzervativci su posebno snažno uporište imali u dijelu Crkve u SAD-u, financijski potpomognuti od ekstremno desničarskih milijardera. Papa je na svojoj nepopularnosti kod njih poradio i svojim stavovima o migrantima. Njegov prvi službeni put izvan Rima bio je 2013. na Lampedusu, otok migranata, kada je kritizirao ravnodušnost svijeta, posebno političara, prema pogibiji stotina migranata iz Afrike. Za cijelog pontifikata snažno se zalagao za migrante, a time si je priskrbio i nemali broj neprijatelja među tvrdom, ekstremnom, političkom desnicom. Njegovi veliki i moćni politički protivnici koji su radili protiv njega bili su DONALD TRUMP, JAIR BOLSONARO, MATTEO SALVINI, STEVE BANNON.

Crkveni su konzervativci u dva navrata, 2016. i 2023., uložili javne izazove, tzv. *dubia* (dvojba), optuživši Franju da stvara zbrku u moralnim temama. Organizirane su konferencije na kojima je papa nazivan pretečom Antikrista. Franjo je dugo s njima bio strpljiv. Tek nakon smrti pape emeritusa Benedikta XVI. njihovog je predvodnika, kardinala Burkea, lišio vatikanskih privilegija, koje su uključivale plaću i stan. Konzervativcima se nije svidio ni njegov stav o smrtnoj kazni – smatrao ju je nedopustivom u svim slučajevima. Često je govorio protiv industrije naoružanja i kapitalizma, posebno eksploatacije, zagovarao je zaštitu okoliša i ukazivao na pogubnost klimatskih promjena. Od početka pontifikata bio je predan marginaliziranim i potlačenim skupinama, svim kritikama, neuspjesima i vlastitim pogreškama usprkos. To je demonstrirao i svojim inozemnim putovanjima: često je putovao u zemlje u kojima su kršćani znatna, pa i ugrožena manjina. Snažno je inzistirao na ekumenizmu i međureligijskom dijalogu, posebno s muslimanima.

Na domaćem, hrvatskom terenu Franjo je bio daleko od omiljenosti kakvu je uživao IVAN PAVAO II. ili poštovanja kakvo je javno iskazivano Benediktu XVI. Osim manje-više svega što su mu zamjerali konzervativci drugdje (posebno odnos prema LGBT osobama), dodatni element među konzervativnim episkopatom u Hrvatskoj bio je njegov odnos prema ALOJZIJU STEPINCU. Očekivalo se da je proglašenje Stepinca svecem samo pitanje, itekako doglednog, vremena. Franjo je to praktički zaustavio. Zajedno s IRINEJOM, tadašnjim patrijarhom Srpske pravoslavne crkve, osnovao je zajedničku povijesnu komisiju koja je trebala utvrditi što je Stepinac radio i kako je djelovao za vrijeme NDH. Komisija nije dala nikakav neočekivan rezultat, svaka je strana ostala pri svom gledištu, a postalo je jasno da za pontifikata Franje Stepinac neće biti proglašen svecem.

Upitno je koliko su promjene koje je u Crkvu 12-godišnjim pontifikatom unio Franjo trajne. Jasno je da obje (i ne samo dvije) su kobljene struje i dalje postoje. Jasno je i da se ti sukobi odražavaju na svijet, ne samo dominantno katolički dio. Jačanje ekstremne desnice nemalim je dijelom potaknuto od bogate i očito utjecajne američke ekstremne desnice. Crkva je golem, nemonolitan organizam. Vjerojatnost da će u izboru novog pape prevagnuti kardinal progresist iščitava se iz činjenice da je oko 80 posto kardinala izbornika imenovao Franjo. No, ni on u kardinalski zbor nije imenovao samo progresiste. ■

Мућење телевизије

Умјесто да разбистре програм националне телевизије и медијске воде у Србији, као што су најавили на почетку блокаде, побуњени студенти су у другом тједну блокаде Радио-телевизије Србије успјели тек разбуцати њезин програм

УМЈЕСТО да разбистре програм националне радио-телевизије и медијске воде у Србији, као што су најавили на почетку блокаде, побуњени студенти су блокадом Радио-телевизије Србије у другом тједну њезина трајања успјели тек разбуцати програм РТС-а, али и новим количинама муља прекрити скоро све друге српске медије. Колективно кажњавајући око 2500 запослених на РТС-у јер су незадовољни његовим информативним програмом, студенти су запосленима онемогућили долазак на посао и засад изнудили емитирање импровизираних програма, али не и његово гашење, што им је био један од два захтјева којим су увјетовали прекид блокаде. Уз гашење РТС-а, као други алтернативни увјет за прекид блокаде истакли су поновно расписивање избора чланова Регулаторног тијела за електронске медије (РЕМ), што је посао Народне скупштине и њезиних радних тијела, а не РТС-а. Владајућа парламентарна већина, међутим, већ десетак дана на тај студентски захтјев није ни трзнула јер јој изгледа одговара да се побуњени студенти заједно с РТС-ом и сами кухају у кашу коју су скухали блокирајући и реметећи његово редовно функционисање.

И док блокирани РТС муку мучи да скрпи какав-такав цјелодневни програм на три своја канала, сви остали медији преселили су се на трибине и своје кориснике 'пумпају' навијачким информацијама и коментарима у којима их најмање занима радна и људска судбина цеховских колега с РТС-а. И они који се дрвљем и камењем набацују на студенте због блокаде РТС-а, али и они који их здушно због тога подржавају, притом не примјећују да се и њихови програми и текстови срозавају до негледљивости и нечитљивости. Цјелодневно извјештавање, анализирање и коментирање студентске блокаде РТС-а и на почетку другог тједна њезина трајања није одмакло даље од почетних информација које су студентски пленуми пласирали медијима, а њихово свакодневно папагајско понављање претворило се у офуцану сапуницу у којој се не зна ни тко пије ни тко ће платити студентско 'ослобађање РТС-а'.

Већ прве вечери блокаде РТС-а у Београду, али и паралелне солидарне блокаде новосадских студената Радио-телевизије Војводине, могло се наслутити да ће блокада двију јавних телевизија након почетног замаха доживјети судбину масовних студентско-грађанских блокада прометница које су готово непримјетно недавно нестале као да их никад није ни



Блокада РТС-а (Фото: Милош Тешин/ATAIimages/PIXSELL)

било, иако су мјесецима доброно утјецале на свакодневни живот великог броја грађана и биле ударне медијске вјести. Но након почетне затечености и конфликата због блокада прометница, информације о њиховој масовности и наводној политичкој спектакуларности и убојитости прелиле су се с насловница међу комуналне вјести и прогнозе времена, како би грађани знали које прометнице и кад требају избјежавати.

Да ће и блокада РТС-а и РТВ-а завршити као што су завршиле студентске блокаде прометница, најбоље се могло видјети у вишесатном директном пријеносу блокаде на Н1 телевизији. Не кријући одушевљење студентском блокадом 'режимских' телевизијских конкурената, репортери Н1 телевизије вођени уредничким рукама из студија сатима су кружили око сједишта и студија РТС-а и РТВ-а, узалуд се трудећи да од назочних студената искамче било какву изјаву и коментар из којих би дознали нешто више од штурих информација које су им у саопћењу пласирали студентски пленуми. Тугаљиво је било гледати студентско окретање главе и бјежање од камера и микрофона репортерки Н1 телевизије, а и њихово снисходљиво захваљивање и на таквом игнорантском односу студената према послу који обављају у ситне ноћне сате и то у жељи да афирмирају њихову блокаду. Репортерска снисходљивост је кулминирала кад се није

ни покушало затражити објашњење од предводника блокаде који су преко мегафона студенте упозоравали да не дају изјаве медијима.

Сатима гледати програм у којем мере круже око РТС-а и РТВ-а и преносе једну те исту слику у којој су у гро плану углавном лица репортерки које причају једну те исту причу могли су само они који пате од несанице и надају се да би их буђење у пријенос Н1 телевизије могло успавати. Све што су медији и њихови корисници сазнали о студентској блокади РТС-а сазнали су у првим минутима њихова трајања јер су тако одлучили студентски пленуми. Већ након првих неколико дана блокаде у којима су сви који су имало што за рећи о њима то и учинили, а студентски пленуми остали укупани у почетном саопћењу, српски медији 'убијају' досадом и монотонијом јер се и даље упорно опширно баве студентском блокадом РТС-а, која траје и траје као што су трајале и њихове блокаде прометница, док им нису досадице па су потом у тишини одустали од њих јер их ни за милиметар нису приближиле остварењу циљева које су прокламирали.

Ослобађајући РТС побуњени студенти још једном су се заробили у захтјевима које им у суштини не могу испунити они које блокирају, него власт која од блокаде РТС-а има још мање штете него

од блокада прометница, а неупоредиво мање од штете коју ће и владајући и Србија у цјелини, али понајвише студенти и свеучилишни професори, имати од шестомјесечне блокаде факултета и свеучилишта. Блокадом РТС-а и јавним жигосањем и прогоном појединих његових новинара и уредника, побуњени студенти придружили су се политичарима свих фела који се предвођени Вучићем већ дуго иживљавају над медијима којима се не свиђају њихови ликови и дјела, али и таблоидима којима је у крви да гаде и блате све који им се нађу на путу.

За разлику од политичара алергичних на поједине медије и таблоида заражених бјеснилом, који су због тога ипак на лошем гласу у медијима и међу заговорницима медијских слобода, студентска блокада РТС-а готово да је добила већинску подршку српских медија и новинарских удружења, па и оних међународних који о њој шуте иако су више него гласни кад нетко други и бенигније од блокаде малтретира новинаре и њихове медијске куће. Како РТС својим програмима, па и информативним, не спада међу најгоре телевизијске јавне сервисе у регији и шире од ње, већ је по много чему и понајбоља јавна ексјугославенска и балканска телевизија, већинска медијска и новинарска подршка студентској блокади открива да ни студентима и свима који јавно и потајиче подржавају њихову блокаду проблем нису садржаји РТС-ових програма, него политички интереси који се не могу пробити кроз законодавна и извршна тијела власти већ се ваљају улицама, а сада и српским свеучилиштима. С улице и факултета ових су се дана прелили на РТС и РТВ, али и на све остале српске медије, који су готово сви редом пристали да им и побуњени студенти као организирана група насилно намећу своје критерије медијских права и слобода. Да нису пристали на студентско завођење реда у медијима, српски медији и новинари не би већ десетак дана једни другима копали очи, бавећи се студентском блокадом РТС-а као политичким чудом невиђеним, а не тек нешто масовнијим и организиранијим политичким притиском на медије, који на овим просторима никако да престану. 'Здравих снага' које 'ослобађају' медије овдје је увијек било на бацање, а у Србији су на ред дошли побуњени студенти који су, као и сви њихови претходници, прије 'ослобађања' барем дијелу новинара и медија утјеривали страх у кости. Новинари ваљда то и заслужују јер још увијек међу њима има превише оних који воле да их нетко други води до 'слободе'. ■

GORAN LUKIĆ

Prekarnost je normalizirana

Jedan strani radnik mi je rekao da je njegova majka prodala zemlju kako bi mu omogućila put. Takav radnik neće gledati članke Zakona o radu kako bi zaštitio svoja prava. On razmišlja da što više radi. Slovenija nije spremna vidjeti cijelu sliku migracija jer je ta slika previše ružna

Foto: Facebook

RADNIČKO savjetovište (Delavska svetovalnica) udruga je osnovana 2016. godine. Svakodnevno pomaže radnicima, a često su među njima i oni strani. Članovi zagovaraju, štite, promiču i nastoje razvijati radna, socijalna i statusna prava ne samo radnika nego i drugih ranjivih skupina. GORAN LUKIĆ je suosnivač i predsjednik udruge. S njime smo u Ljubljani razgovarali o njegovom sindikalnom radu i problemima tog rada u Sloveniji.

Kako je nastalo Radničko savjetovište i kako ste se odlučili na taj korak s obzirom na prethodni angažman u Savezu slobodnih sindikata Slovenije (zsss)?

Priča je počela 2010., prije petnaest godina. Tada sam bio u zsss-u i bio nam je omogućen jedan veći projekt na temu migrantskih radnika. No, to je bio samo projekt, imao je početak i kraj. Kraj je bio 2015., a baš tada migranti su počeli dolaziti u većem broju. Ta mala mreža postala je nedovoljna. Otvaralo se pitanje da li zatvoriti vrata i nadati se da će oni naći neka druga ili pokušati dalje s interveniranjem, samo u drugom obliku. Mala grupa nas odlučila se za plan B i napravila svoju udrugu. Registrirali smo je krajem 2015., a formalni početak je bio u januaru 2016.

Kod vas može doći bilo tko, nije bitno je li već član nekog sindikata ili ne?

Nama može doći bilo koja osoba, razmatramo njenu situaciju i kako da joj pomognemo. Često tim osobama institucije daju naš broj, pa k nama dolaze od socijalnih radnika, iz Zavoda za zapošljavanje i sl., a prije nisu ni čule za nas. Mi nismo konačna, već prva točka informiranja, jer institucije često ne znaju što će sa slučajevima koji su izvan klasičnih problema.



Kako sve statusno žive radnici u Sloveniji danas? Postoji li neka klasifikacija?

Strani radnici imaju različite statute. Imaju vize ili vize kao članovi obitelji. Neki razmišljaju kako da otvore svoju malu firmu.

Tako da je status radnika sve više definiran statusom stranih radnika. Proizvodnja, skladišta, sve što ima veze s intenzivnim fizičkim radom je više-manje rezervirano za strane radnike. Klasični proletarijat se promijenio. Njihova pozicija je jeftina, rad-

no intenzivna, negdje su na minimalcu. U građevini strani radnici zauzimaju oko 48 posto radnih mjesta.

Više se i ne govori o prekarnosti rada i za slovenske radnike – sve više njih radi na određeno, pod raznim ugovorima o radu?

Prekarnost je toliko normalizirana da više nije ni tema. Kada dođe u Sloveniju, strani se radnik mora brinuti za familiju koja je ostala kod kuće, mora se brinuti za račune, stan i ostalo. I onda radi petak, subotu, nedjelju. Gubi osjećaj za vrijeme. Zove nas u subotu, u nedjelju. Iz načina kako zove vidiš i kako radi. To je refleksija onog što njihovi 'gazde' i očekuju. Zato kažem da je prekarnost normalizirana. Više-manje svi rade na isti način, što se tiče fizički intenzivnog, prekarnog rada. Deset do dvanaest sati na dan, subotom, znači šest dana u tjednu, ako imaju sreće svake druge subote.

Tzv. balkanski bazen

Potpisuje li još uvijek Slovenija sa susjednim, a sada i s azijskim državama, posebno ugovore o statusu radnika iz tih zemalja?

To će biti sve aktualnije. To je stvar političke perspektive. Svi govore o tome da se balkanski bazen ispraznio. Da sam radnik iz Bosne, ja bih se uvrijedio. Ja nisam došao iz nekog balkanskog bazena, došao sam iz BiH. Iz toga se vidi kako slovenska država gleda na istok, kao da je nešto više, kao da ti ljudi koji dolaze i dobiju posao trebaju biti sretni. Iz tog kuta gledano, ti sporazumu znaju biti problematični, to govori da se na dio regije gleda kao na radničku bazu koja neće raditi probleme.

Kada dođu ovdje, brzo shvate da to nije to. Polako uviđaju da mogu ići dalje, u Austriju, Njemačku. I tu nikakav sporazum ne može pomoći Sloveniji, pa ni s nekom azijskom državom. To je samo tranzit. Radnik koji dođe brzo vidi da je ovdje minimalna plaća 1.300 eura, a u Austriji je dvostruko veća. Pa ako je proputovao tolike hiljade kilometara iz Azije, produžit će još par sati do Austrije. Zato su ti ugovori sada velika tema, sad su u žarištu Filipinci. I nije riječ samo o ugovorima, već i o načinu na koji bi radnici došli u Sloveniju. Problematika agencijskog rada i rada od kuće je sve veća. Ugovori bi garantirali da se prvi ugovor odvija preko formalnih institucija države, to znači filipinskih formalnih struktura, preko ministarstva, pa do Zavoda za zapošljavanje u Sloveniji. No, to je još uvijek sporazum o radnoj snazi.

Što je s agencijama kao posrednicima u zapošljavanju?

One su se dobro snašle i rade velik biznis u svim tim migracijama koje idu preko Hrvatske i Slovenije. Nije stvar samo u tome da zapošljavaju radnike. U Sloveniji nije moguće odmah zaposliti radnika preko agencije. One su našle drugu mogućnost, a to je da ne zapošljavaju, već samo regrutiraju i administriraju, dakle sređuju papire kod zapošljavanja. I u tome je velik novac. Agencije su našle put prema Indiju, Nepal, Bangladešu i ondje regrutiraju radnike. Filipinske agencije dogovore se sa slovenskom. Uzmu radniku novac najprije ondje, onda slovenska agencija naplati od slovenske firme. Radnik treba platiti toj agenciji od 3.000 eura naviše.

Tako je radnik dugom za posredovanje ucijenjen da ne bira posao i uvjete rada, jer hoće što prije otplatiti transfer.

Luka Mesec kao ministar rada i bivši šef Ljevice u jednoj je emisiji javno napao jednog od najboljih sindikalista u Sloveniji jer da se bavi politikom. To se ne smije događati. Vrh Ljevice poklopio se s inercijom i teško im je uopće ukazati na pravu sliku stanja

To je odličan posao. Jedan radnik mi je rekao da je njegova majka prodala zemlju kako bi mu omogućila put. Takav radnik neće gledati članke Zakona o radu kako bi zaštitio svoja prava. On razmišlja da što više i što dulje radi. Slovenija kao mala zemlja nije spremna vidjeti cijelu sliku tih migracija. Ona to neće da vidi, jer je ta slika previše ružna. Inspekcije rade sa strankama dva puta tjedno po dva sata. A netko radi po 12 sati. Kako uopće da prijavi neku nepravilnost na slovenskom jeziku, putem maila? Takvi i nama teško dolaze jer rade od šest do šest.

Suočili ste se i s problemom znanja jezika, kako organizirati učenje?

S vremenom se i oko toga iskristaliziralo neko malo tržište. Radnici primjerice s Kosova imaju i svoje tumače, koji im pomažu u kontaktu s institucijama, školom, liječnicima i sl. U Sloveniji se sada pokušava uspostaviti neki sistem tzv. interkulturnih tumača. To je u povojima. Problem je u komunikaciji na van. Kada radnik želi dokumentirati neke nepravilnosti, problem je i jezik. Mora biti netko tko razumije tog radnika ako on ne govori slovenski. Pisani dokumenti za sud moraju biti prevedeni, a tu su troškovi tumača, troškovi prevodioca. Kada kažemo radniku da sve to mora sam platiti ako izgubi sud, on odustaje. Nastojimo imati prevodioce s albanskog, turskog, arapskog. Imamo malu mrežu prevodioca i to nam pomaže. Spasili smo se s jednim dečkom iz Indije koji nam pomaže.

Na oku poslodavca

Vratimo se agencijskim posrednicima. Njih ima više. Za vrbovanje radnika, za sređivanje papira, za davanje stanova u podnajam.

Prva je agencija ona s kojom se radnik susreće u Nepal, u Indiji, ona koja daje obećanja. Ona kaže da ima za njega posao u Evropi, ne u Sloveniji, za nju radnici nisu ni čuli. Agencija kaže radniku da mora platiti 5.000 eura, u lokalnoj valuti. Sačekaju da ta osoba dobije papire i onda prelazi drugoj agenciji, koja može biti u Hrvatskoj, i ta agencija sređuje konkretan posao npr. u turističkoj sezoni. Toj drugoj agenciji strani radnik isto mora platiti. Nakon sezone kažu mu da imaju za njega novi posao u Sloveniji. I onda mora opet platiti, najčešće konkretnoj osobi, a ne više agenciji. Dakle, katkada se desi da neka osoba tri puta pla-

ća da bi stigla do Slovenije. U Hrvatskoj se okreće velik novac oko posredovanja. Događa nam se da npr. filipinski radnici imaju prve informacije preko Hrvatske. Što se tiče života i smještaja, često žive na istom mjestu gdje i rade. Poslodavci tako radnika imaju na oku 24 sata na dan. Dokumenti dolaze poslodavcu i on uvjerava radnika da se ne brine i da će sve biti dobro. Ako radnik previše pita, poslodavac ode na nadležno upravo tijelo i poništi mu vizu a da radnik to ni ne zna. I to se dešava.

Što je onda tendencija u položaju stranih radnika? Ide li se prema boljoj regulaciji ili raste neka siva zona u kojoj se i dalje manipulira radničkim statusom?

Tendencija je inercija. Kada gledamo zakonodavstvo u Sloveniji, kako se pišu i implementiraju zakoni, vidimo da postoji jedna struktura – to nisu zakonodavci, nego stari aparatčici – koja ima svoje iskustvo i koja proizvodi inerciju. Oni neće da se posebno angažiraju, jer po njima sistem funkcionira. Onda dolaze političari koji slušaju te aparatčike. Pa kažu: dobro, ako oni kažu tako, sistem funkcionira.

Veoma je teško predstaviti realnu sliku migracija tim ljudima u ministarstvima i vladi. Ono što mi govorimo, to je za njih egzotika. Ne uvažavaju dubinu promjena. Iako se migracije rapidno povećavaju, sistem je za njih dobar. A nije dobar. Jer, sistem je postavljen na nekom prosječnom načinu mogućeg iskorištavanja. Njima su problemi ako plaća nije isplaćena na vrijeme, ako nije isplaćen regres i sl. Tu funkcionira neka rutina. A ako su elementarna prava ugrožena, ako plaća nije isplaćena nekoliko mjeseci ili radnik ne zna što je s njegovim papirima i sl., onda sistem kaže da je to samo par slučajeva. Iako nadležno ministarstvo vodi Ljevica (Levica), s tim se problemima ne možemo probiti. To je za mene velik izvor frustracije. Očekuješ da će Ljevica moći pogledati dalje od te prosječne slike.

Svojedobno ste imali i političko iskustvo, aktivirali ste se na izborima kao član Ljevice?

Ja sam se aktivirao i onda sam se deaktivirao. Ne mogu reći da sam kritičan spram Ljevice, jer to bi onda značilo da nekoga oslovljavam tom kritikom. A ja više ne znam koga da oslovim, jer je ta struktura tako visoko, iznad kritika. LUKA MESEC kao ministar rada i bivši šef Ljevice u jednoj je emisiji javno napao jednog od najboljih sindikalista u Sloveniji jer da se bavi politikom. To se ne smije događati. Vrh Ljevice poklopio se s tom inercijom i teško im je uopće ukazati na pravu sliku stanja i zahtijevati da se nešto sredi.

Što onda očekivati od velikih sindikata i njihovih središnjica?

Oni moraju shvatiti da nije stvar sindikalizma da moraju razumjeti financijske limite sistema. Stvar sindikalista je da pregovaraju u ime svojih članova. A oni su u zadnje vrijeme upali u klopku takvog pregovaranja o financijskim okvirima. Kako objasniti mom članu da nema para za 50 eura veću mirovinu, a on će pitati kako to kada je izdvajanje za vojsku povećano? To je stvar prioriteta. Što se tiče sindikalnih centrala, mislim da su previše u svom pregovaranju zaboravile na bitno za vlastito članstvo. Gube vezu sa svojim članstvom. U nedavnoj raspravi o mirovinskoj reformi šest centrala je bilo za, a jedna ne. ZSSS se rascijepio po tom pitanju. Mislim da će sljedećih par mjeseci u vezi toga biti zanimljivo. ■

Igre istine

Veleposlanstvo Ukrajine u Hrvatskoj osudilo je predstavu ‘Woyzeck’ u splitskom HNK-u nazivajući je ‘uvredom za svakog Ukrajinca’, a cijeli je slučaj usmjerio pažnju na sustavni problem cenzure. Državna kontrola umjetnosti i medija u Ukrajini, koja se intenzivirala s početkom rata, izaziva sve veće međunarodne kritike

ZAUSTAVITE se, nemojte dodavati mrzilačkom Pilatu čavle za razapinjanje istine i slobode! – naslov je priopćenja koje je Veleposlanstvo Ukrajine u Republici Hrvatskoj objavilo 18. travnja, tri dana nakon što je u Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu premijerno izvedena predstava ‘Woyzeck’ u režiji BORUTA ŠEPAROVIĆA. Iz veleposlanstva Ukrajine oglasili su se nakon što su deseci ljudi s ukrajinskim imenima i adresama Facebook stranicu HNK Split zasuli negativnim komentarima o predstavi. Primjerice onim izvjesnog OLEGA KHROMOVA koji živi u Lavovu i ‘zahtijeva javno objašnjenje od redatelja i organizatora festivala’, pri čemu ‘Woyzeck’ nije prikazan ni na kakvom festivalu, već je u pitanju predstava u redovnom dramskom repertoaru HNK Split.

Šeparovićeve verzija djela njemačkog dramatičara GEORGA BÜCHNERA iz 19. stoljeća smještena je u suvremenu Ukrajinu, dok se u pogledu radnje vjerno drži izvornika; Woyzeck je siromašni vojnik koji skrbi za vanbračno dijete Marie, žene s kojom živi i koja je zbog rata prisiljena prostituirati se. Woyzeck je i objekt eksperimenata koje na njemu izvodi Doktor u cilju poboljšanja njegovih vojničkih performansi. Novce koje mu Doktor daje on prosljeđuje Marie, dok ga Kapetan konstantno ponižava. Uslijed mentalnog sloma zbog svedenosti na topovsko i medicinsko meso, Woyzeck postaje ljubomorani i ubija Marie, najranjiviju od svih žrtava rata koje se pojavljuju u predstavi.

Kao i Büchnerov, Šeparovićev je ‘Woyzeck’ dosljedno antiratna predstava, koja režijom i scenografijom precizno dočarava duh suvremenog ratovanja. Koristi umjetnu inteligenciju, ekrane, zvučne

eksperimente i dronove, čime, kako kaže autor, na sceni radi ono što on naziva tehnoporn – tehnološku pornografiju koja ‘spaja estetsku privlačnost tehnološkog napretka s brutalnošću nasilja’. Šeparović u predstavi dugačkim monolozima likova, među kojima su i strani plaćenici, nedvosmisleno ističe i imperijalističku prirodu ratovanja; dok Woyzeck i Marie prodaju svoja tijela kako bi preživjeli, razne se multinacionalne korporacije bogate. Farmaceutske kompanije testiraju lijekove, rudarske u potrazi za litijem već kopaju po crnici koja se gnoji krvlju ubijenih, a tehnološke kompanije zaraćene strane opskrbljuju vojnom opremom. U pitanju je dakle predstava u kojoj uloge žrtve i agresora ne udovoljavaju standardnom nacionalističkom narativu, ne utjelovljuju ih države nego ljudi. Agresori su eksponenti međunarodnog kapitala i njihovi lokalni izvršitelji, a siromašni su žrtve.

Stoga možda i ne treba čuditi činjenica da se Veleposlanstvo Ukrajine, referirajući se uoči Uskrsa na Isusovog osuditelja Poncija Pilata, drznulo uputiti pismo u kojemu *de facto* zahtijeva da se s kazališnog repertoara u drugoj državi skine jedna predstava.

Veleposlanstvo tako ‘izražava svoju duboku ogorčenost i odlučan protest zbog prikazivanja predstave’, Šeparovićeva interpretacija za tu instituciju ‘predstavlja otvoreno oskvrnuće časti i dostojanstva’, ona je ‘pokušaj iskrivljavanja istine’, ‘čin umjetničke neodgovornosti’ i ‘uvreda za svakog Ukrajinca’. Veleposlanstvo zato apelira na splitski HNK da donese ‘brzu i pravednu odluku kojom će iskazati poštovanje prema ljudskom dostojanstvu’, a apel završava biblijskom prijetnjom: ‘Jer što posijete, to ćete i požnjeti!’ Na ovo priopćenje iz HNK Split odgovorili su značajno pristojnije; izrazili su žaljenje ako su ‘pojedini prizori izazvali nesporazum ili

bol među članovima ukrajinske zajednice’, naglasili da je predstava ‘u svojoj cjelini antiratna’, da joj ‘nije namjera provocirati niti demoralizirati’ već ‘potaknuti na razmišljanje a ne stvarati podjele’. Na kraju odgovora, HNK Split sve zainteresirane, uključujući i ukrajinsko veleposlanstvo, pozvao je da ‘pogledaju predstavu i sudjeluju u dijalogu o njezinim temama’.

Daljnje javne komunikacije nije bilo, pa je pitanje jesu li autori priopćenja uopće pogledali predstavu ostalo neodgovoreno. No ono što se sa sigurnošću može konstatirati jest da cenzura koju provode ukrajinske vlasti već godinama nije nikakav incident već modus operandi, javna politika čija se sveprisutnost podrazumijeva i opravdava činjenicom rata i koja se udomačila i izvan Ukrajine, u cijeloj Evropi. Iako je državna cenzura medija i kulture eskalirala s početkom ruske invazije u veljači 2022. godine, ona se sustavno s razina vlasti provodi otkad je 2014. u protestima svrgnut predsjednik VIKTOR JANUKOVIČ, a ruski separatisti na istoku zemlje potom započeli proces odcjepljenja koji je kulminirao ruskom okupacijom Krima i Donbasa. Primjerice, regionalni parlament Lavova još je 2018., dakle četiri godine prije početka rata, izglasao zabranu izvođenja i korištenja svih vrsta kulturnih proizvoda na ruskom jeziku u javnom prostoru, što su tada javno kritizirali iz kanadske i britanske ambasade. Mjesec dana prije početka rata, u siječnju 2022., nacionalni parlament izglasao je novi zakon o jeziku, kojim se od tiskanih medija traži da objavljuju isključivo na ukrajinskom, dok se iznimke odnose na manjinske i EU jezike, ali ne i na ruski. Zakon je pripremljen još 2019., u vrijeme predsjednika PETRA POROŠENKA, a Venecijanska komisija Vijeća Evrope upozorila je da ‘historijska opresija ukrajinskog jezika ne može biti opravdanje da se ruskom jeziku i njegovim govornicima uskrati zaštita dodijeljena drugim jezicima’. Paralelno s ovim odlukama aktivisti i vlasti razmontirali su stotine spomenika ruskim političkim i umjetničkim ličnostima, od KATARINE VELIKE do ALEKSANDRA PUŠKINA, a stotine ulica i trgova preimenovali su.

U lipnju 2022. godine ukrajinski parlament izglasao je i zakon kojim se zabranjuje izvođenje ‘ruske glazbe’ u javnim prostorima. Zabrana se odnosi na ruske autore koji su imali rusko državljanstvo nakon 1991., osim ako se javno ograde od ruske agresije; u tom slučaju mogli su tražiti izuzeće. Cilj zakona je ‘minimalizirati rizike od moguće

‘Ukrajinska kultura ispražnjena od svoje univerzalne dimenzije i reducirana na folklorno ruralni aspekt sovjetskog stila tek je mlađi brat u sjeni velike ruske kulture, što sasvim sigurno odgovara Putinu’, napisao je Anton Tarasjuk



neprijateljske propagande putem glazbe’. U isto vrijeme donesen je i zakon kojim se zabranjuje uvoz knjiga iz Rusije, kao i uvoz knjiga na ruskom jeziku iz trećih zemalja, a zabranjuje se i prevođenje stranih knjiga na ruski jezik. U ljeto 2023. godine gradska vlast u Kijevu bila je donijela privremenu zabranu izvođenja bilo čega ruskog na javnim površinama, pa su iz Ukrajinskog centra za građanske slobode tu zabranu okarakterizirali kao protuustavnu.

USEJU o ratu i knjigocidu, koji je objavio španjolski Institut za strateške studije, povjesničar JAVIER HERNÁNDEZ APARACIO piše kako je situacija s kulturnom razmjenom nakon osamostaljenja Ukrajine 1991. bila u uzlaznoj putanji, no ubrzo zatim krenule su historiografske rasprave o odgovornosti Rusije za Holodomor s jedne, te ultranacionalističkom ukrajinskom pokretu STEPANA BANDERE s druge strane, što je rezultiralo prvim valom cenzure na polju istraživanja i podučavanja povijesti. Sistemska čistka ruskih knjiga iz ukrajinskih knjižnica i recipročna čistka u ruskim područjima započela je, piše Aparacio, odmah nakon majdanske revolucije 2014., a upravo je Ministarstvo kulture 2015. na zahtjev sigurnosnih službi sastavilo popis osoba koje su ‘prijetnja nacionalnoj sigurnosti’. Iako je uslijed ruske agresije u potpunosti ili djelomično uništeno oko 1.000 knjižnica, ukrajinske vlasti na tu su destrukciju odgovorile dodatnim osiromašanjem knjižnog fonda. Ravnateljica Ukrajinskog instituta za knjigu OLEKSANDRA KOVALJ u intervjuu agenciji Interfax-Ukrajina najavila je na početku rata namjeru da se iz javnih knjižnica uklone milijuni knjiga ruskih autora zbog ‘imperijalističkih narativa i propagande nasilja i proruskih šovinističkih politika’. Nakon okupacije Krima i Donbasa 2014. ukrajinske obavještajne službe pokrenule su notornu web stranicu Mirotvorec s imenima ‘neprijatelja Ukrajine’, na kojoj se, osim političara, nalaze i tisuće novinara i umjetnika iz cijelog svijeta.

Paralelno s cenzurom u kulturi, ukrajinske vlasti u siječnju 2023. donijele su zakon o medijima na koji je reagirala Međunarodna federacija novinara. IFJ je tada zatražio reviziju zakona jer se njime povećava državna

U ljeto 2024. Kyiv Independent pisao je o tome kako je šef Ukrinforma redakcijama distribuirao popis opozicijskih političara i aktivista koji ne smiju gostovati u emisijama, što su kritičari usporedili s cenzurom kakva se provodila u vrijeme Janukoviča

kontrola i ugrožavaju sloboda i pluralizam medija. Ukrajinska vlada ovaj je zakon donijela šest mjeseci nakon što joj je službeno dodijeljen status kandidatkinje za članstvo u EU-u, koje uključuje usklađivanje s evropskim standardima medijskih sloboda. U ljeto iste godine cenzura je eskalirala nizom slučajeva zastrašivanja, prijetnji i ispitivanja domaćih i stranih novinara od strane ukrajinske sigurnosne službe, kao i optužbi za



Reporter britanskog tabloida Sun nakon bombardiranja Harkiva u maju 2024. (Foto: The Sun/News Licensing/Peter Jordan/NEWS SYNDICATION/PIXSELL)

špijunažu i prisiljavanja novinara da se podvrgnu detektoru laži, pa i vrbovanja da rade kao doušnici.

Izuzev kratkog perioda na samom početku rata novinari u Ukrajini nikada nisu mogli slobodno raditi, a predsjednik države VOLODIMIR ZELENSKI ubrzo nakon početka rata donio je dekret o osnivanju ‘novinskog teletona’, unificiranog sustava izvještavanja u kojemu se odabrane televizijske kuće izmjenjuju u blokovima od po šest sati. KATERINA SERGATSKOVA, glavna urednica neovisnog portala Zaborona, napisala je tada da se televizijski maraton ne bavi novinarstvom već je on ‘sredstvo za vođenje informacijskog rata, a novinari su njegovi službenici koji reproduciraju dekret vlasti o strateškim komunikacijama’. Ranije iste godine vlada je za ratne reportere uvela sistem kojim je teritorij podijeljen u tri zone, od kojih im je jedna potpuno nedostupna. Nakon toga vlada je svim novinarima ukinula akreditacije, koje su morali tražiti iznova po novom sistemu.

U anketi koju je nekoliko mjeseci nakon toga provela Fondacija za demokratske inicijative Ilko Kučeriv, koja se inače zalaže za euroatlansku integraciju Ukrajine, čak 95 posto ispitanih novinara reklo je da u ukrajinskim masovnim medijima postoji cenzura. Međunarodne organizacije reagirale su na medijsku cenzuru u Ukrajini i lani. U ljeto prošle godine portal Kyiv Independent pisao je o tome kako je šef državne novinske agencije Ukrinform redakcijama distribuirao popis opozicijskih političara i aktivista koji ne smiju gostovati u emisijama, što su kritičari usporedili s cenzurom kakva se provodila u vrijeme proruskog predsjednika Janukoviča. Nakon pobune novinara taj je šef agencije smijenjen, no na njegovo mjesto imenovan je bivši glasnogovornik vojske, a novinar Ukrinforma koji je objavio informaciju o zabranjenim sugovornicima primio je poziv za mobilizaciju. Uz njega, pozive za odlazak na frontu dobilo je još nekoliko novinara koji su istraživali korupciju u redovima vlasti i prisilne mobilizacije koje uključujući ilegalni pritvor i torturu. Također, nakon što je TV kanal Suspilne lani izašao iz državnog teletona, udio političkih sugovornika iz stranke Sluga naroda predsjednika Zelenskog dosegnuo je 80 posto, iako stranka ima tek nešto više od polovice mjesta u parlamentu.

Nezavisni ukrajinski novinari i kulturnjaci nisu jedini koji se suprotstavljaju državnoj kontroli njihovog rada, štoviše, kritike dolaze čak i od nekih ljudi koji rade za režim. Tako u tekstu naslovljenom ‘Otkazivanje ruske kulture neće osloboditi Ukrajinu’ ANTON TARASJUK, IT stručnjak koji inače surađuje s obavještajnom zajednicom u borbi protiv ruske propagande i dezinformacija, piše da se Ukrajina u svojom nastojanjima da se distancira od Rusije ‘paradoksalno previše približila Moskvi’. ‘Najbolji odgovor na njezinu ekskluzivističku i antiuniverzalnu perspektivu nije usvojiti drugi oblik partikularnosti, već prigrbliti ponovnu uspostavu univerzalnosti. Ukrajinska kultura ispražnjena od svoje univerzalne dimenzije i reducirana na folklorno ruralni aspekt sovjetskog stila tek je mlađi brat u sjeni velike ruske kulture, što sasvim sigurno odgovara PUTINU’, napisao je Tarasjuk. ■

Oleksandra Kovalj (Foto: Wikimedia Commons)

INTERNACIONALA

Odlazak diva svjetske književnosti

Ispočetka simpatizer marksizma, Mario Vargas Llosa je razočaran autoritarnim lijevim režimima postao zagovornik liberalizma i slobodnog tržišta. Nezavisno od političkih stavova, riječ je o vrhunskom stilistu i pripovjedaču, čija djela tematiziraju nasilje, političku represiju, korupciju, društvene nepravde i moralnu odgovornost pojedinca

U LIMU, glavnom gradu njegove domovine, 13. travnja umro je peruanski književnik MARIO VARGAS LLOSA, dobitnik Nobelove nagrade 2010. godine. Jedan je od najvažnijih hispanofonskih romanopisaca i esejista. Dio književnih kritičara smatra da je imao snažniju svjet-sku projekciju od ostalih književnika takozvanog 'latinskoameričkoga buma'. Pod tim su nazivom obično svrstavani, osim njega samoga, GABRIEL GARCIA MÁRQUEZ, CARLOS FUENTES i JULIO CORTÁZAR. Kroz gotovo sedam desetljeća plodne aktivnosti, raznoliko mu stvaralaštvo obuhvaća romane, eseje, drame, novinske kolumne i političke komentare. Karakterizira ga stil-ska raznolikost, duboka psihološka analiza likova te društvena i politička angažiranost. Rođen je u peruanskom mjestu Arequipa 1936. godine, u obitelji srednje klase. Otac i majka rastali su se nekoliko mjeseci nakon njegova rođenja, tako da je oca upoznao tek kad je napunio deset godina. Djetinjstvo je proveo u Cochabambi, u susjednoj Boliviji, kamo je majka otišla živjeti. Po povratku u Limu, 1946. godine, obitelj se ponovo okupila, a otac ga je poslao u vojnu školu. Njegov

prvi roman, 'Grad i psi' (1963.), temeljen na vlastitom iskustvu u toj školi, izazvao je skandal zbog žestoke kritike autoritarizma i institucionalnog nasilja. Hvaljen je zbog inovativne narativne strukture i psihološke dubine likova. Uslijedio je roman 'Zelena kuća' (1966.). On je potvrdio autorovu reputaciju vrhunskog stilista i pripovjedača koji kombinira više vremenskih tokova i perspektiva te stvara kompleksnu sliku peruanskog društva, naglašavajući teme korupcije, nasilja i društvene nepravde. 'Razgovor u Katedrali' (1969.), smatra se jednim od njegovih remek-djela. Njim još više produbljuje svoj interes za politiku, moralnu odgovornost pojedinca i za odnos između privatnog i javnog života te kroz kompleksnu narativnu strukturu istražuje političku represiju i društvene nepravde.

Djela mu često tematiziraju autoritarizam, korupciju i ljudsku borbu za slobodu, što je posebno vidljivo i u romanima 'Rat za kraj svijeta' (1981.) i 'Jarčevo slavlje' (2000.), koji se bave diktatorskim režimima u Latinskoj Americi. U djelima poput 'Teta Julia i piskaralo' (1977.), koristi humor i autoironiju, prikazujući autobiografske elemente kroz fiktivne narative. Značajan je i kao esejist. 'Pisci i kritičari', 'Istina laži' i 'Kultura slobode' djela su koja ga prikazuju kao intelektualca posvećenog obrani liberalnih vrijednosti, slobode govora i demokracije. U našoj je prijevodnoj književnosti dobro zastupljen, objavljeni su mu prijevodi najvažnijih djela. Nije bio samo pasivan promatrač političkih zbivanja. Ispočetka je simpatizirao marksističke i ljevičarske ideje i bio odlučan kritičar imperijalizma i nepravdi u Latinskoj Americi, razdiranoj

nedemokratskim režimima i diktaturama šezdesetih godina prošloga stoljeća. No, razočaran autoritarnim režimima ljevice, poput Kube ili sandinističke Nikaragve, okreće se liberalizmu i postaje zagovornik slobodnog tržišta i demokracije. Vrhunac njegova političkog angažmana bio je kandidatura za predsjednika Perua 1990. godine. Zagovarao je neoliberalne reforme i demokratske vrijednosti. U drugom ga je krugu pobijedio ALBERTO FUJIMORI. Poraz je teško primio, povukao se iz aktivne politike i posve vratio književnosti. No zadržao je snažan javni angažman kao komentator i kolumnist u svjetskim medijima te nastavio biti utjecajan glas u političkim i društvenim raspravama.

Mario Vargas Llosa ostaje jedna od ključnih figura suvremene svjetske književnosti i intelektualne scene. Slagali li se ili ne s njegovim političkim stavovima, nesporno je da je ostavio neizbrisiv trag u književnosti, kulturi i intelektualnim promišljanjima našeg vremena.

Zanimljivo je da se u širokoj lepezi njegovih intelektualnih interesa našlo mjesta i za pitanja o identitetskom aspektu etničkoga sukoba između Hrvata, Bošnjaka i Srba, promatranog kroz odnos nacije i jezika kao konstitutivnog dijela nacionalnog identiteta, pitanja za koja smo često skloni misliti kako ih nitko dovoljno ne poznaje ili bar dovoljno ne razumije. U knjizi 'Nationalismus als neue Bedrohung', odnosno 'Nacionalizam kao nova prijetnja' (SNJEŽANA KORDIĆ objavila je opsežan prikaz u časopisu Književna republika 3/5-6/2005/), temeljenoj na govoru prilikom dodjele Njemačke nagrade za književnost, iznosi snažnu kritiku suvremenog nacionalizma. Smatra ga jednom od najvećih prijetnji demokraciji, slobodi i napretku u 21. stoljeću. Drži da je nacionalizam u svim nacijama regresivna i destruktivna ideologija te da su kultura i književnost univerzalne vrijednosti koje nadilaze granice država i naroda, a nacionalizam ih odvodi u izolaciju i intelektualno siromaštvo.

■ Želimir Brala

Xiju Vijetnam, Trumpu zajeb

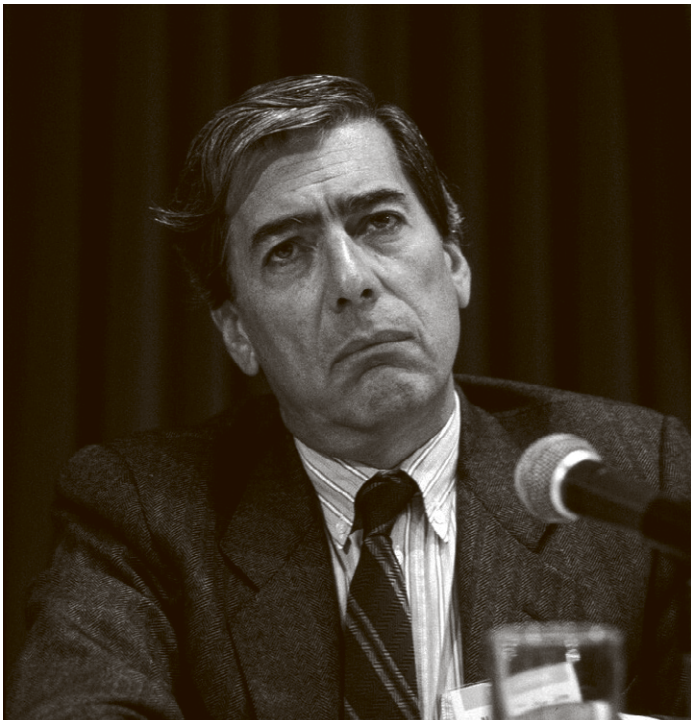
KINESKI predsjednik XI JINPING prošlog je tjedna bio na turneji po Vijetnamu, Maleziji i Kambodži. Oko te turneje brzo je zagalamio američki predsjednik DONALD TRUMP, konstatirajući da Xijevo sastančenje po jugoistoku Azije ima za cilj pronaći način 'kako da zajebe Sjedinjene Američke Države'. Novosti su već pisale o Trumpovom uvođenju sveobuhvatnih carina na sve proizvode koje SAD uvozi, ali Trump je nedavno za većinu zemalja najavio 90-dnevni pregovarački okvir prije nego što carine stupe na snagu, sužavajući tako zasad trgovinski rat izravno na Kinu. Azijske zemlje u naročito su nepovoljnom položaju zbog Trumpovih carinskih igara, recipročne carine mogle bi im (odnosno korporacijama koje dominiraju tim zemljama) nanijeti dugoročnu štetu kroz gubitak manevarskog prostora u igrištu takozvane slobodne tr-

govine. Prema izračunima koji trgovinske deficite stavljaju u središte jednakosti, za Kambodžu bi vrijedila najveća stopa – čak 49 posto, Vijetnam bi se baktao s carinom od 46 posto, a Malezija s 24 posto. Najava o uvođenju dramatičnih carina događa se u trenutku u kojem se mnoge zemlje u jugoistočnoj Aziji suočavaju s posljedicama rezoza USAID-a, američke agencije za razvoj i međunarodnu pomoć, što je financijska linija preko koje se realizirao dio programa podrške uslijed prirodnih katastrofa koje su zadesile regiju, kao i rad različitih civilnodruštvenih inicijativa.

Tijekom Xijevo boravka u Vijetnamu dvije su zemlje potpisale brojne sporazume, uključujući one o opskrbi lancima i zajedničkoj željeznici. Vijetnam je odobrio planove za izgradnju željeznice koja će povezati njegov sjeverni lučki grad Haiphong s Kinom, a planira se i kupovina putničkih zrakoplova koje proizvodi kineski državni proizvođač aviona COMAC. Kina je vodeći trgovinski partner Vijetnama i dijelovima i komponentama opskrbljuje vijetnamski proizvodni sektor. Vijetnamske vlasti sredinom aprila počele su pregovarati i o bilateralnom trgovinskom sporazumu sa SAD-om. Xi je pozvao Vijetnam da se odupre 'jedностранom maltretiranju' i 'podrži slobodnu i otvorenu trgovinu'. Podsjetimo, transformacija Vijetnama u globalno tehnološko proizvodno središte započela je 2008. kada je Samsung ondje otvorio svoju prvu tvornicu pametnih telefona. Kada se prije sedam godina Trump založio za prvi trgovinski rat protiv Kine, Vijetnam je dobio priliku da se pozicionira kao politički sigurnija regija s puno jeftine radne snage i slobodna od američkih nameta. Od tada je Vijetnam kalio svoju reputaciju kao zvijezda strategije 'Kina-plus-jedan', privlačeći milijarde dolara stranih ulaganja. Danas se većina Samsungovih pametnih telefona proizvodi u Vijetnamu, Apple je preselio proizvodnju iPada, MacBooka, AirPoda i Apple Watcha u Vijetnam, dok su druge velike korporacije poput Foxconn, Nintendo, Lenova, Luxshare, Goerteka i Pegatrona ondje otvorila nove tvornice.

Pokrajina Bắc Ninh u blizini Hanoja, u kojoj se nalazi Samsungova tvornica, i susjedna pokrajina Bắc Giang postale su magneti za proizvođače elektronike koji žele smanjiti svoju ovisnost o Kini. S druge strane, priljev kineskih tehnoloških proizvođača doveo je do uspona nove 'kineske četvrti' u Bắc Ninhu, stvarajući poslovne prilike i za kineske biznismene. Kineska trgovina s Vijetnamom gotovo se udvostručila između 2017. i 2024. i dosegla je novi rekord od 205,2 milijarde američkih dolara, čime je Vijetnam postao najveći trgovinski partner Kine u jugoistočnoj Aziji. Carinska pauza koju je najavila američka vlada zasad je u Vijetnamu dočekana s privremenim olakšanjem, ali razloga za brigu ne nedostaje, kao ni u Kambodži kojoj prijeti najveća carinska stopa. Pretpostavlja se da je u Kambodži više od polovice tvornica u kineskom vlasništvu, a izvozom zemlje dominira tekstilni sektor. Tekstilne korporacije sada razmišljaju o drugim zemljama u koje bi mogle prebaciti svoju proizvodnju i ublažiti carinske namete. Jedno je sigurno – SAD nije na popisu tih zemalja. Proizvodnju i opskrbne lance selilo bi se u druge zemlje s jeftinom radnom snagom i sivozonskim uvjetima poslovanja, kao što su zemlje sup-saharske Afrike, Indija ili Indonezija.

■ Ivana Perić



Mario Vargas Llosa (Foto: Bernard Gotfryd/Library of Congress/Wikipedia Commons)

Smanjene Američke Države



Prema američkim medijima, Trumpova administracija planira prepoloviti proračun State Departmenta. Predviđa se reduciranje međunarodne suradnje i ukidanje pojedinih ambasada, odnosno uništavanje multilateralizma u korist revolveraške diplomacije

DONALD TRUMP je od slogana 'učinimo ponovo Ameriku velikom' stvorio pokret, a gotovo sve što radi otkako je prije niti sto dana ponovno postao stanar Bijele kuće vodi k tome da od Sjedinjenih Američkih Država napravi što manju državu. Proračuni državnih agencija drastično se smanjuju i ljudi otpuštaju, planira ukinuti savezno ministarstvo obrazovanja (ne može učiniti to vlastitom, predsjedničkom odlukom, za to je ipak

zadužen Kongres, pa se zasad zadovoljava otpuštanjem), gase se svi odjeli koji imaju veze s inicijativom DEI (raznolikosti, jednakost, uključivost), idejom borbe protiv klimatskih promjena, ženskim pravima. Odnedavno je, preko New York Timesa koji je to prvi objavio, nagoviješteno da će na nemalom udaru biti i State Department, jedno od utjelovljenja američke globalne moći. Prema nacrtu prijedloga proračuna State Departmenta, iliti ministarstva vanjskih poslova, koji je izrađen unutar samog State Departmenta za fiskalnu 2026. godinu (počinje 1. listopada), njegov proračun trebao bi biti gotovo prepolovljen. Konkretno, State Department će, prema nacrtu, za svoje

State Department pred
mjestimičnom amputacijom
(Foto: Joshua Roberts/
Reuters/PIXSELL)

PERSONA NON CROATA



Foto:
Goldmanprize.org

Sedmero aktivista iz cijelog svijeta dobitnici su ovogodišnje Goldmanove nagrade za okoliš zvane i 'zeleni Nobel'. Među nagrađenima je i SEMIA GHARBI. Znanstvenica i edukatorica iz Tunisa raskrinkala je međunarodnu mrežu trgovaca otpadom. Oni su stotine kontejnera kućnog otpada izvezli iz Italije te ilegalno odložili na tuniska odlagališta, tvrdeći da je riječ o plastici za reciklažu. Zahvaljujući Gharbijinom javnom angažmanu, šest tisuća tona otpada vraćeno je u Italiju, dok je uhapšeno 40-ak tuniskih funkcionera i Talijana uključenih u taj kriminal.

■ J. B.

funkcioniranje zatražiti 28,4 milijarde dolara, odnosno 26 milijardi dolara manje nego što ima sada. Već iz tog podatka jasno je da se ne radi ni o kakvim kratkim rezovima, nego o dubokom zasijecanju, s ciljem mjestimične amputacije.

Glasnogovornica State Departmenta TAMMY BRUCE nastojala je umanjiti zamašnost nacрта kazavši novinarima da 'ne postoji konačan plan, konačan proračun, dinamika'. Lopticu je prebacila na Bijelu kuću i Trumpa, a oni 'nastavljaju raditi na planu proračuna i onome što će podnijeti Kongresu'. Spomenula je i da je državni tajnik MARCO RUBIO 'ponovio našu potpuno predanost NATO-u, kao i predsjednik Sjedinjenih Država'. Rubio je na društvenoj mreži X poručio da je ono što je objavio New York Times lažna vijest. No, 'laži' koje je objavio poznati američki dnevnik dobro se uklapaju u istinu o tome kako Trump vodi SAD. Nekoliko dana nakon što je NY Times objavio vijest, Bloomberg (financijska i medijska kompanija ekonomski liberalnih nazora koja je u lošim odnosima s Trumpom) je objavio da je imao uvid u dokument od 16 stranica. Stradat će manje-više sve što ima veze s međunarodnom suradnjom. Nacrt predviđa ukidanje Ureda za međunarodne organizacije (zadužen i za UN i njegove agencije). Misije SAD-a pri međunarodnim tijelima kao što su OECD i UNICEF trebale bi biti pripojene tamošnjim diplomatskim predstavništvima. Ostaci USAID-a – goleme agencije za razvoj i međunarodnu pomoć, koju su Trump i MUSK već gotovo uništili – bili bi priključeni State Departmentu. U nacrtu nema mnogo o humanitarnoj pomoći (što je logično jer nje i neće biti mnogo), ali programi koji se bave tropskim bolestima, osiguranjem cjepiva za djecu u zemljama u razvoju te promicanjem zdravlja majki i djece u nekoj bi mjeri trebali o(p)stati. Predviđa se 'reorganizacija' ureda koji pokrivaju indopacifičku, latinskoameričku, bliskoistočnu i euroazijsku regiju, a u tom kontekstu bit će zatvoreno više 'neesen-cijalnih' veleposlanstava u supsaharskoj Africi. Spominju se Eritreja, Južni Sudan, Republika Kongo, a u Europi, i veleposlanstva na Malti i u Luksemburgu. Posebno je zanimljiva Kanada za koju se predviđa smanjenje broja osoblja u veleposlanstvu u Ottawi i spuštanje na nižu razinu konzulata u Montrealu i Halifaxu.

No, to nije sve. Stradat će Fulbright, ključni program kulturne i znanstvene razmjene i važna poluga američke meke moći. Fulbrightove stipendije smatra se globalno najprestižnijima, a formalno ih dodjeljuje State Department. 'Reformirane' stipendije ubuduće bi se dodjeljivale 'isključivo za magistarski studij u disciplinama povezanim s nacionalnom sigurnošću', a naglasak bi bio na 'kritičnim' jezicima. Stipendije dodjeljivane za studiranje na Sveučilištu Howard u Washingtonu planira se potpuno ukinuti. Radi se o jednom od povijesnih crnačkih sveučilišta čija je svrha bila obrazovanje crnačkog stanovništva, posebno u doba izrazite rasne nejednakosti i segregacije. Ukidanje tih stipendija ima veze s obračunom sa svim inicijativama vezanim uz DEI. Iz nacрта je jasno da Trump namjerava ruinirati svaku ideju međunarodne suradnje i multilateralizma, a za revolveraško vođenje vanjske politike zasnovano na odnosima 'jedan na jedan', novcu i (pri)sili velik i razrađen sistem

mu i ne treba. Bivši američki veleposlanik u Moskvi MICHAEL MCFaul nacrt je jednostavno sažeo u jednu rečenicu – 'golemi dar Komunističkoj partiji Kine'.

■ Tihomir Ponoš

Veteransko suočavanje

PRVI puta veterani 63. padobranske divizije pojavili su se u Novom Sadu, na obeležavanju tri mjeseca od pada nadstrešnice, kad su položili cveće ispred Železničke stanice. Nisu davali izjave. Tek pripremljeno saopštenje u kom kažu da Udruženje veterana 63. padobranske brigade 'nije politička organizacija, niti prisustvo veterana na aktualnim događajima izražava bilo kakav politički stav osim brige za bezbednost mladih ljudi koji mirno protestuju'. Njihova pojava alarmirala je Fond za humanitarno pravo. U njihovom dosijeu 'Operacija Reka' stoji da je krajem aprila 1999. godine u selima zapadno od Đakovice, na Kosovu, počinjen najteži zločin nad civilima na Kosovu, po broju žrtava (najmanje 350). Navode i da je u tom zločinu, između ostalih, učestvovala i 63. padobranska brigada. Učestvovali su i u bici na Košarama, ali prethodno i po ratištima u Hrvatskoj i BiH. Retko je bilo prilike čuti nekog od veterana, osim u momentima kad su mesecima kampovali baš tamo gde je sad takozvani ćacilend, tražeći boračko-invalidska prava od države u čije ime su ratovali, ali koja to nikad nije priznala, svesni i sami da su 'preveslani'.

A onda je GORAN SAMARDŽIĆ, ratni veteran povodom dolaska studenata iz Novog Pazara pred RTS, gde i dalje traje blokada javnog servisa, javno rekao da je u maju 1992. ranjen u Sarajevu, kada je imao nepunu 21 godinu. 'Moja generacija je krenula ili se zadesila u ratu u Bosni. Neki smo krenuli da se suprotstavimo i borimo se sa, pod navodnicima, 'balijama', sa 'Turcima, koji su hteli da naprave Islamsku državu na tlu Evrope', a mi da 'spašavamo svete srpske zemlje i da zaštitimo srpski narod'. U aprilu '92. zapaljen je krvavi bosanski lonac. Sve strane su se utrkivale ko će više da ga potpali', rekao je Samardžić obraćajući se studentima ispred javnog servisa. RTS je optužio da je 'kuhinja za širenje mržnje i laži' – kako onda, tako i danas. 'Moja generacija se primila na te laži. Verovala je da radimo pravu stvar i da smo mi pravi, a oni drugi da su zli. I oni drugi su to isto mislili za sebe. I onda je krenuo točak zla koji nikad da se zaustavi i koji kod mnogih traje i dan-danas!' Poručio je roditeljima studenata iz Novog Pazara da se ne brinu i 'da više nema naše i vaše dece, sve su to naša deca'. Ovo je mesto da se prisetimo istraživanja o devedesetima koje pokazuje da mladi ne znaju mnogo o ratovima koji su tada vođeni, ali da mladi nemaju snažnu netrpeljivost u odnosu prema drugim etničkim grupama na ličnom nivou. Psihološkinja MARIJA BRANKOVIĆ, koja je vodila istraživanje, tad je rekla da su mladi sve iznenadili, a da bi sledeće iznenađenje moglo biti konačno otvaranje pitanja suočavanja sa prošlošću.

■ Dejan Kožul

Oslobođeni književni teritorij

‘Književna republika Jugoslavija’ korisno je sredstvo čitatelju koji želi razabrati što se posljednjih tridesetak godina događalo sa zajedničkim kulturnim poljem; s druge, i važnije, odmakom od optike nacionalnih modela književnosti daje mu analitički alat da u tom polju prepozna pravu, autonomnu književnost

Ali ko će, dodavola, da traži književnost u toj zemlji! I ko bi bio u stanju da se razabere u tim njihovim nacionalističkim govornijama i u svim tim jezicima i dijalektima tako bliskim a tako različitim (kažu), u svim tim religijama i regijama! – Tako je govorio KIŠ opisujući nevidljivost i irelevantnost književnosti iz Jugoslavije na globalnoj sceni. Odgovornost pripisuje njezinim nacionalnim književnostima koje su izvozile u svet nacionalističke probleme, *porodične kave* i sitne podjele odričući se na sva zvona zajedničkog imena. Obračun s uskogrudnošću nacionalnih književnosti vodi ga do nužnosti odbacivanja nacionalnog partikularizma u korist pozicije autonomnog autora – *homo poeticus*, *usprkos svemu* – suprotstavljenog svim oblicima kolektivismu, koji kao takav može pripadati samo svjetski orijentiranoj književnosti.

U novoj knjizi BORISA POSTNIKOVA ‘Književna republika Jugoslavija: od 1989. do 2022.’ (Zagreb, Durieux, 2025.) upravo će integritet i emancipiranost ‘posljednjeg jugoslavenskog pisca’ postati ishodištem za razumijevanje postjugoslavenskog književnog polja. Riječ je o znanstvenoj studiji proizašloj iz autorove doktorske disertacije koja nudi okvir za tumačenje postjugoslavenske književnosti mimo optike nacionalne književnosti. Danilo Kiš tu nije tek ime čiji utjecaj i je ne sais quoi pripadnici Književne republike Jugoslavije opetovano zazivaju, nego autorska figura čiji je polemički obračun s nacionalizmom zacrtao pozicije unutar postjugoslavenskog polja: autori i autorice u tom polju navezuju se na linije kontinuiteta književne autonomije i suprotstavljaju nacionalizmu, a pored antinacionalizma povezuje ih i elitizam i kozmopolitska orijentacija koja će im, u nacionalnim književnostima, priskrbiti oznake bezdomnika, gubitnika i izdajnika, a na globalnoj sceni otvoriti vrata međunarodne recepcije. Kišev *homo poeticus* nije ni, kako se u studiji uvjerljivo demonstrira, eksces i čudo književne autonomije, nego ga je moguće historijski kontekstualizirati u drugoj Jugoslaviji: *homo poeticus* rađa se u prostoru umjetničke slobode izvedenom iz lijeve, socijalističke politike.

Čitajući isprekidani niz književnopovijesnih rasprava o jugoslavenskoj književnosti, Postnikov ističe koncept jugoslavenske književnosti SVETOZARA PETROVIĆA koji se sastojao u ‘uspostavi autonomije nadnacionalnih književnopovijesnih koncepcija od političkih naloga’, a koji smatra nezaobilaznim za opis postjugoslavenskog književnog polja sa ‘stajališta sadašnjosti’. Zahvat kojim artikulira postojanje koncepta jugoslavenske književnosti nužan je i zbog toga što se, jednostavno rečeno, konceptu postjugoslavenske književnosti nerijetko spočitava to da je nejasan i književnopovijesno neutemeljen zato što navodno nikad nije postojalo ono što mu prethodi – jugoslavenska književnost. A upravo je u jugoslavenskoj književnosti moguće prepoznati paradigmu književne autonomije čiju liniju Postnikov rekonstruira na potezu od MIROSLAVA KRLEŽE, IVE ANDRIĆA i DANILA KIŠA pa do MILJENKA JERGOVIĆA, DAVIDA ALBAHARIJA, DUBRAVKE UGREŠIĆ i niza drugih autora

Kompleksan,
argumentiran i odvažan
istraživački pothvat



čija djela izmiču skućenim okvirima nacionalnih književnosti. Zalaganjem za (re)afirmaciju zajedničke jugoslavenske književnosti i inzistiranjem na liniji kontinuiteta književne autonomije koja je nadživjela politički raspad zemlje, studija nas tako vodi na teritorij Književne republike Jugoslavije.

Književna republika Jugoslavija unekoliko je autonoman i ekskluzivan književni teritorij kojim kroče ‘najbolji’; nesvodiv na političke granice, a markiran egzilantskim iskustvima koja ga rastežu od ‘Beča, Berlina i Amsterdama do Chicaga i Calgaryja’; teritorij čija kohezija počiva koliko na internacionalnoj i (li) regionalnoj legitimaciji toliko na međusobnom prepoznavanju. Zamisljenu književnu republiku strukturira postjugoslavensko književno polje koje ova studija konstruira oslanjajući se prvenstveno na model denacionaliziranog proučavanja književnosti PASCALE CASANOVE i teze francuskog sociologa PIERRE BOURDIEUA. Postjugoslavensko književno polje, pokazuje se, premreženo je linijama kontinuiteta i punktovima diskontinuiteta. Osobit raspad zajedničke države, praćen oružanim sukobima i smjenom socijalističkog sistema kapitalističkim, odrazio se na književno polje oduzimajući književnosti društveni i politički značaj koji je imala u zajedničkoj državi. Tim poljem sad vlada tržišna logika i dinamika sukoba i natjecanja, njegove su najtipičnije figure pisci-egzilanti i pisci-kolumnisti, a najdominantniji žanr roman, pored kojeg visoko mjesto zauzimaju knjige ukoričenih kolumni te koautorski žanrovi i zajednički projekti putem kojih pripadnici Književne republike Jugoslavije održavaju veze usprkos barikadama.

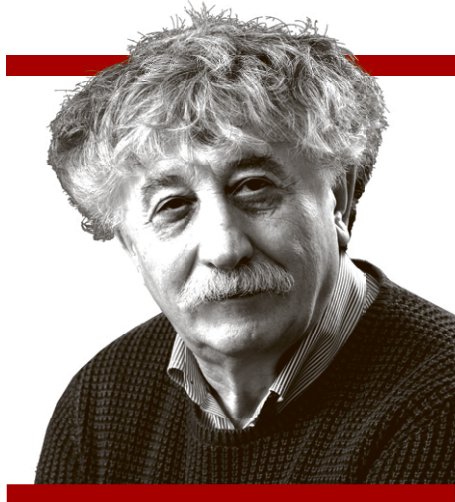
USREDIŠNJEM i najdojmljivijem dijelu studije Postnikov iscrtava konture postjugoslavenskog književnog polja obuhvaćajući niz značajnih autorica i autora, književnih djela i socioliterarnih fenomena. Dijakronijski prikaz njegovog razvoja organizira pripovjedno ga dijeleći na tri dekadne ili tri književnopovijesna perioda u kojima Sarajevo, Zagreb i Beograd postaju simbolične prijestolnice

Književne republike Jugoslavije. Devedesetih, za vrijeme i neposredno nakon ratnih sukoba, zajednički književni prostor preživljava oslanjajući se isključivo na individualne inicijative, a gradi se polemičkim sukobima s nacionalistima. Odlaskom s vlasti vođa nekoć zaraćenih država započinje dekada nultih obilježena takozvanom ‘normalizacijom’ međunacionalnih odnosa koju je pratila izraženija kulturna komunikacija i nastanak prvih regionalnih festivala, natječaja i nagrada, zajedničkih časopisa i suizdavačkih projekata. Dekadu desetih obilježila je autorefleksija i prepoznavanje zajedničkog kulturnog prostora koji se sad jasno imenuje kao ‘postjugoslavenska književnost’ i koji postaje predmetom znanstvenih studija formirajući, petrovićevskim rječnikom, ‘stajalište sadašnjosti’ – stajalište od kojeg započinje ovo istraživanje. Unutar predložene matrice analizira se popriličan broj književnih fenomena koji se interpretiraju u okviru šireg društvenog konteksta u kojem se oblikuju. Popis probranih imena, književnih djela, udruženja, festivala, nagrada i žestokih javnih polemika ne može, dakako, zadovoljiti sve preferencije, ali ovakav popis i nema namjeru zadovoljiti sveobuhvatnošću, nego autore i socioliterarne fenomene izdvaja po ključu njihove prepoznatljivosti i vrijednosti unutar zajedničkog kulturnog polja. Iz prikaza povijesti razvoja postjugoslavenske književnosti Postnikov izvlači zaključak kojim pobija česte tvrdnje da se zajedničko kulturno polje dezintegriralo nestankom zajedničke države: umjesto da se postupno raspadne i raspline u ništa, zajednički kulturni prostor u stvarnosti se sve više obnavlja, integrira i osnažuje.

‘Književna republika Jugoslavija’ kompleksan je, argumentiran i odvažan istraživački pothvat koji analitički zahvaća brojne tekstove, autore i prekogranične suradnje koji se ne daju podvesti pod kalupe nacionalne književnosti. S jedne strane, korisno je sredstvo čitatelju koji želi razabrati što se posljednjih tridesetak godina događalo sa zajedničkim kulturnim poljem; s druge, i važnije, odmakom od optike nacionalnih modela književnosti daje mu analitički alat da u tom polju prepozna pravu, autonomnu književnost. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Filip David i Partizan



PIŠE Sinan Gudžević

*Molim one
buduće koji uđu u
nekadašnju sobu
Filipa Davida na
drugom spratu Tele-
vizije neka imaju na
umu da je u njoj bilo
mnogo knjiga i ured-
ničkih fascikli, a da je
sa strane uza zid bio
televizor koji smo
zvali sokoćalo, i da je
oko njega lebdjelo
mnogo strepnje i lju-
bavi kad je u njemu
igrao Partizan
u gostima*

DVIJE stvari su se ovih dana udružile da oblikuju uspome-
ne na FILIPA DAVIDA. Najprije
njegova smrt, a onda i stalne
slike pobunjenih ljudi koji
opsjedaju zgradu Televizije u Takovskoj uli-
ci. U toj zgradi sam prije nestanka Jugoslavije
najviše puta bio u društvu sa Filipom. On je,
osim što je bio univerzitetski profesor za dra-
maturgiju, na televiziji Beograd bio urednik
Dramskog programa. Moje druženje s njime
je bivalo u njegovoj uredničkoj sobi, nedje-
ljom popodne ili uveče. Počelo je krajem av-
gusta 1985. BOŽO KOPRIVICA i ja smo ga sreli
ispred Doma omladine u Makedonskoj ulici
i dok smo razgovarali, riječ je otišla na fud-
bal. Znao sam odranije, najprije od MILJURKA
VUKADINOVIĆA, pa od Boža Koprivice, da je
David partizanovac i da Partizanove utakmi-
ce izvan Beograda, kad ih televizija ne prenosi,
on gleda na televizoru u svojoj uredničkoj
sobi. Televizija je pružala mogućnost da u se
zgradi televizije mogu gledati direktni preno-
si onih utakmica koji 'ne idu na antene'. Znao
sam da je Božo već ranije gledao Partizan u
Filipovoj uredničkoj sobi. Hajde, dodite pre-
kosutra, pa ćemo gledati zajedno, biće nam
čupavo u Skoplju, rekao je meni i Božu. I u
nedjelju, danas se može lako naći da je to bilo
25. avgusta popodne, Koprivica i Gudžević su
ušli u half liniju na drugom spratu sobe ured-
nika dramskog programa i centarhalfa Davida.

David je bio miran, čak i kad je Vardar po-
veo sa dva prema nula. Vardarov golman GO-
RAN MARIĆ je činio čuda, Partizanov napad za
napadom zaustavljao je sa hiljadu ruku, čak
je odbranio i penal Živkoviću. Marić je rođen
pod mojom Golijom, sa sjeverne strane, i pot-
puno je izludio Partizanove igrače. Koprivica
zamuknuo, već vidimo poraz. MANCE ima
jednu pa drugu šansu, treća je stopostotna,
ali ništa, neće ga gol. I onda, u trećoj četvrtini
utakmice VARGA i VUČIĆEVIĆ izjednače. Dva
– dva, oba gola glavom. Ja sam zadovoljan, Ko-
privica nije, David kaže kako će se u Skoplju
i druge ekipe provesti loše, jak ovaj Vardar, a
kad Mancea neće gol, onda Partizana neće
ni bodovi.

Desetak dana kasnije, u utorak 3. septem-
bra, oko 10 sati prije podne Mance gine u
svom automobilu skoro pred mojim očima
na zemunskoj obilaznici autoputa. Dva dana
ranije, htio ga je gol. Posljednji put, dao ga je
Budućnosti iz penala, ispred Boža i mene na
zapadnoj tribini. Tuga, kojoj opis ne treba ni
pokušavati. Došao cio Partizan, Šoškić jeca,
otac Manceov FERDINAND zanijemio. Meni
kroz glavu prolazi Filipov glas, kad Mancea
neće golovi.

Javio sam Koprivici da je Mance poginuo,
i odjurio da se vidimo. Dok sam ga čekao na
Trgu republike, naišli su, svaki svojim poslom,
BRANA PETROVIĆ i Filip David, obojica parti-
zanovci. Kazao sam im šta sam vidio. Brana,
nakon muka od pola minute: 'Burazeru, za
roditelja je lakše kad mu se sin zove MIRO-
SLAV KRLEŽA, nego Dragan Mance. Razumeš,
smrt se podnosi lakše.' David: 'Kako, Brano,
lakše?' Brana: 'Kad se zoveš Miroslav Krleža,
pa umreš, roditelj je davno i opravdano odsu-
tan i tvoja mu smrt ne nanosi bol!' Stiže Božo,



Filip David sa pištaljkom na
protestu protiv Miloševićeve vlasti
1996. Foto: Goranka Matić

ne sjedismo, Brana ode u Prosvetu, Filip na
fakultet. Božo: 'Eto, greote, ne bi mu vijeka!'

Bilo je još utakmica koje smo gledali u sobi
urednika Dramskog programa televizije Beo-
grad. Još jedne se sjećam jako dobro, avgusta
1987. Opet Vardar i Partizan, opet u Skoplju.
Utakmica žestoka, još je bila svježa kazna
predsjednika NSJ SLAVKA ŠAJBERA da se, zbog
sumnji u namještanje rezultata, Partizanu
oduzme titula prvaka pa ju je dodijelio Varda-
ru, koji je, inače, bio tek šesti. Božo i ja smo to
jako zamjerali Šajberu. Rekao sam da je Šajber
kao krpa za suđe: očisti prljav sud, a uprlja
koji je čist. David je rekao kako u našoj ligi
treba dosta krpa, i kako možda i nema suda
koji je čist. Ja sam u šali rekao da me njegov
televizor više neće vidjeti, ako samo Partizan
na njemu danas izgubi. Vardar je pobijedio
golovima Pančeva, za Partizan je smanjio VO-
KRRI. Partizan je izgubio, ali me je Davidov
urednički televizor vidio još nekoliko puta.
Taj od Vardara mi je bio jedini poraz Partizana
na Davidovom uredničkom televizoru.

Koji mjesec kasnije, početkom novembra
1987, u Maksimiru Dinamo protiv Partizana.
Sva trojica smo posve u utakmici. Vokrri šuti-
ra, VLAK odbija, pritrčava Šćepović, i vodimo.
Partizanska djeca David i Koprivica, uz seljač-
koga sina Gudževića viknu tooo, složno, kao
da su vježbali na probama. Dinamo izjednači,
pa Vokrri sa lijeve strane hvata centaršut STE-
VANOVIĆA i glavom pogađa Vlakov lijevi ugao.
Sve to za dvadesetak minuta. U poluvremenu
nas David nudi pićem, Božo iz sujevjerja neće
ništa dok se ne završi. Bio je u pravu, ostalo
je 2:1.

To je bila moja posljednja tekma u Davi-
dovoj uredničkoj sobi. Koji dan kasnije sam
otišao iz Beograda. Vratio sam se na samo
nekoliko dana, nakon više od godinu dana,
sljedeće godine. Iz Rima sam doputovao 30.
novembra na kup utakmicu Partizan – Zvez-
da. Na željezničkoj stanici je bilo desetak taksi
vozila i na svakom je bila slika SLOBODANA
MILOŠEVIĆA. Prvi po redu je imao dvije slike
i to na prednjem staklu. Na onoj ispred mene
je pisalo *smrt fašizmu Slobodan narodu*. Pitao
sam vozača da li je taksistima naređeno da
imaju te slike. Bože sačuvaj, rekao mi je, to
je složna odluka nas taksista: Milošević treba
da bude predsjednik Jugoslavije, a ANTE MAR-
KOVIĆ premijer! Ispred stadiona me je čekao
Božo Koprivica. Kad smo ušli, jug i sjever su
bili puni. Jug je počeo: Sloba Srbije, a sjever
dodavao: Srbija je uz tebe. Trajalo je sve do

početka utakmice. Božo je rekao: 'Ovo je kraj
svijeta čim su se složili Partizanovi i Zvezdini
navijači.' Ipak se u jednom nisu složili. Kad je
jug zapjevao: *Vokri, Vokri, mi te volimo/ Ko ne
voli Vokrija mi ga koljemo*, cijela sjeverna tribi-
na se pretvorila u zvižduk. Kad je Vokrri dao
gol za pobjedu od dva prema jedan, jug je bio
u deliriju, a sjever kao da je bio dupke prazan.

Sutradan smo se sreli sa Filipom Davidom,
kratko. Božo je imao neki dogovor s njime,
opet smo na Trgu republike. Utvrdili smo da
smo juče bili na stadionu sva trojica, samo
se nismo vidjeli. Ispričao sam Filipu šta sam
vidio nakon povratka u Beograd. Kazao je
da je parolu *Slobodan narodu* smislio MATIJA
BEČKOVIĆ, a da je taj poster koji je bio ispred
mene na staklu taksija izdao list Jež.

Bio sam već drugu godinu u Berlinu kad je
razulareni silnik VUČELIĆ bio skroz-naskroz
poslobio. Prije poslobljenja bio je *pogedžio*. U
jednom od nastupa samovolje i konformistič-
ke poslušnosti vladaru, bezobzirno je otjerao
s Televizije 1200 zaposlenih. Među ovima su
bila pouzdana novinarska imena, kao SLOBO-
DAN STUPAR, i književna, kao IBRAHIM HA-
DŽIĆ i Filip David. Da samo njih spomenem.
Kasnije će Vučelić dogurati i do predsjednika
Fudbalskog kluba Partizan, i svojom razulare-
nošću dovesti klub na rub postojanja.

Filip David je bio opsjednut fenomenom
zla. Misao ide na njemačkog neurologa ROTA
koji (u Davidovoj 'Knjizi sećanja i zaborava')
kriminalce dijeli u tri skupine: na 'psihički
zdrave', koje je sredina naučila da je 'u redu
tući se, krasti i ubijati', na mentalno pore-
mećene, koji okolinu doživljavaju kao pri-
jetnju, te na 'čiste psihopate'. Vučelić ranije
nije išao na Partizanove utakmice (znam da
nije, bio sam tri godine s njime u uredništvu
Književnih novina), a Filip David jeste. Išao
je na stadion kad je Partizan igrao u Beogradu,
a u svoju uredničku sobu bi zvao prijatelje da
gledaju Partizan kad bi igrao u Skoplju, Mo-
staru, Ljubljani, Splitu, a televizija nije uta-
kmice prenosila. Molim one buduće koji uđu
u nekadašnju sobu Filipa Davida na drugom
spratu Televizije neka imaju na umu da je
u njoj bilo mnogo knjiga i uredničkih fasci-
kli, a da je sa strane uza zid bio televizor koji
smo zvali *sokoćalo*, i da je oko njega lebdjelo
mnogo strepnje i ljubavi kad je u njemu igrao
Partizan u gostima. ■



EVA BADANJAK, SARA ERCEGOVIĆ i JELENA BOŽIĆ Uvijek smo doživljavale više seksizma nego homofobije

Žena na sceni je i dalje seksualni objekt. Od nje se još uvijek očekuje da bude sređena, našminkana, ženstvena, seksipilna. Ako netko ima ta očekivanja i ne dobije to kad mi dođemo na pozornicu, onda smo lezbače. Prvo – jesmo. Drugo – slušaj što sviramo

PRVIH dana ovog aprila bend ŽEN, zasigurno jedno od profiliranijih imena naše indie scene, bio je u Bugarskoj, pri kraju svoje balkanske turneje ‘Rasol’. Mislile su da ih po povratku s turneje čeka dan-dva odmora prije nego se upute u Slavonski Brod održati koncert na manifestaciji ‘U svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić’. U svojih 15 godina djelovanja, odsvirale su bezbrojne koncerte i turneje na domaćim, regionalnim i međunarodnim stejdževima. U septembru prošle godine objavile su novi album ‘Ciklus’, a tri mjeseca kasnije i svoj prvi *live* album ‘La Futourrr’, većinski snimljen na turneji u proljeće 2023. Njihovo prvo gostovanje u Slavanskom Brodu, međutim, pretvorilo se koncert-slučaj. Lokalni medij o35portal je, izgleda, proučavao Bandcamp stranicu benda i sapleo se o vlastitu homofobiju dok je čitao opis u kojem ŽEN za sebe kažu da su ‘obične lezbe koje stvaraju neobičnu muziku’. Ideja da se kvir muzičarke ugošćava na dječjoj manifestaciji malom i neupućenom, ali opasno glasnom krugu novinara bila je dovoljna da dignu homofobnu hajku. Koncert je ipak održan, ali je iz službenog programa i prostora manifestacije prebačen u Kuću tambure. Tim povodom razgovarali smo s članicama benda, a osim koncerta u Brodu dotakli smo se i širih društveno-muzičkih tema kao što su važnost sviranja u manjim mjestima i položaj žena na sceni. ŽEN čine SARA ERCEGOVIĆ na bubnjevima, EVA BADANJAK na gitari i JELENA BOŽIĆ na basu. Osim njih, intervjuu su se pridružile mačke RUŽEK i POKI i kujica GORA.

Krenimo od onog što se nije dogodilo, a trebalo je – nastup ŽEN-a na manifestaciji posvećenoj Ivani Brlić-Mažuranić.

Na jednom od ranijih koncerata koje su u Kući tambure organizirali VEDRAN ŽIVKOVIĆ i ravnateljica Galerije umjetnina ROMANA TEKIĆ, razgovarale smo o gostovanju ŽEN-a. Ideja da to bude dio programa manifestacije posvećene IVANI BRLIĆ-MAŽURANIĆ je došla kasnije i nama se činila super jer kroz svoje stvaralaštvo jako naglašavamo osnaživanje žena, osobito umjetnica – jedna pjesma nam se zove ‘Slava Raškaj’. Koliko god naša muzika zna biti *nojzi* i progresivna, toliko nas ljudi opisuju i bajkovitima. U planu je bilo da s nama bude i naša VJ-ica TANJA MINARIK i sve se činilo idealno. Nismo išle za tim da je u pitanju dječje događanje jer smo bile bukirane navečer a, ako ništa drugo, naša glazba je ionako prebučna za malu djecu.

Kad se i kako sve preokrenulo?

Vijest smo primile pet minuta prije zadnjeg koncerta na turneji, u klubu u Staroj Zagori. U tom trenutku još nije krenuo pritisak čitateljstva tog portala. Odsvirale smo zadnje koncerte i vozile se nazad, uglavnom kroz Srbiju u kojoj nismo imale pristup internetu. Kad smo se iduće jutro probudile u Zagrebu, čekalo nas je milijun notifikacija, poruka, poziva. U tom trenutku smo shvatile da to nije samo neki opskurni članak na nekom portalu, nego se zalaufala puno veća priča. U potpuno nepismenom članku na portalu Narod.hr sve je faktografski krivo. Nije točno navedena ni jedna trenutna članica benda. U članku na portalu Slavonijaz4 autor je potpuno oblatio IVANU BRLIĆ-MAŽURANIĆ i, uz homofobiju, ušao u potpuno novu sferu diskriminacije na temelju toga što je ta žena imala psihičku bolest.

Iz članka u članak, iz komentara u komentar, postalo je jasno da se radi o hajci?

Autori članaka, zajedno sa svojom malom, ali opasnom i glasnom publikom, stvorili

su atmosferu linča. Stvar se brzo širila društvenim mrežama i usput se stvarao dojam da je lezbijski bend koji širi rodnu ideologiju namjerno bukiran na dječjoj manifestaciji kako bi se *indoktriniralo djecu*. U člancima se stalno navodilo pjesmu ‘Ja ću biti bor’ u kojoj iz stiha u stih pjevamo u ženskom pa u muškom rodu kao navodni dokaz da širimo *rodnu ideologiju*. Ljudi koji su komentirali više nisu imali informacije o tome tko je ŽEN, što sviramo i kako djelujemo. Došlo je do toga da je jedna žena komentirala da ‘njeno dijete neće biti bor’.

Dovoljna je jedna budala

Mogle bismo se nasmijati tom komentaru da atmosfera linča nije suštinski opasna. Sve skupa uopće nije bezopasno jer je u takvoj atmosferi dovoljna jedna budala da dođe na koncert i napravi glupost. Može baciti ciglu na nas i nekog ozlijediti, može nastati kaos, može oštetiti opremu ili nam razbiti kombi. Zbog svega toga su organizatori bili zabrinuti oko sigurnosti pa je na kraju koncert bio kvalificiran kao visokorizičan i umjesto jednog redara koji provjerava karte imao je šest redara i policiju ispred. Organizatori, na koje je vršen ogroman pritisak, su i bili ti koji su zaključili da je koncert najbolje prebaciti u Kuću tambure, gdje i inače rade svirke. Nama je to potpuno imalo smisla jer uvijek slušamo lokalne organizatore i nikad nećemo forsirati nešto u okruženju za koje ne znamo što se točno događa.

Da li ste se u bilo kojem trenutku pokobile da li da uopće odete u Slavonski Brod?

Nismo. U startu nam je bilo zanimljivo prvi puta svirati u Brodu, ali nakon što se digla cijela fama, shvatile smo da je taj koncert još bitnije odsvirati nego što je to bilo ranije. Bez naše intencije, taj je koncert postao ono za što su ga prozivali u člancima – aktivizam. U Slavanskom Brodu postoje gej ljudi koji tamo žive svaki dan i za koje bi bilo jako porazno da je koncert lezbijskog benda otkazan. To bi bilo grozno i totalni poraz za sve, a pogotovo za kvir zajednicu Slavanskog Broda.

Kako je na kraju prošao koncert i boravak u Brodu, jeste li osjetile podršku lokalne publike?

Svaki koncert nam je bitan, ali ovaj ipak nije bio još jedan u nizu. Bilo je jako emotivno nabijeno, svakako nama kao bendu, a čini nam se da je tako bilo i publici. Osim par novinara i kolega iz Zagreba, primarno je to bila lokalna publika. Kad smo poslije koncerta pričale s ljudima, shvatile smo koliko je bitno da je taj koncert održan. Dan prije je Eva držala radionicu cijanotipije, na kojoj je bilo dosta zainteresiranih ljudi. Naš je dojam da ljudi u Brodu stvarno imaju želju da se nešto dešava. Imale smo vremena i prošetati gradom i nismo doživjele nikakvo dobacivanje ili ružni pogled, kamoli nešto gore. Susjeda u našem smještaju nas je prepoznala i rekla nam ‘aha, vi ste te cure o kojima svi pišu, pa uopće ne izgledate strašno, mi vas podržavamo’.

Spomenule ste da ste i ranije bile na jednom od koncerata u Kući tambure. Kako vam se čini smjer u koje se razvijaju taj prostor i lokalna scena?

Koliko mi vidimo kao objektivni posmatrač, u zadnje vrijeme se u Slavanskom Brodu stvarno napokon dešavaju važne stvari po pitanju alternativne glazbe. Čini nam se da su Vedran i Romana super tim i odlično je to što rade. Uostalom, činjenica da u 15 godina

koliko sviramo nismo do sada svirale u Brodu još je jedan dokaz kolika se promjena desila tamo na lokalnoj sceni.

Upravo je Vedran u nedavnom intervjuu o bendu Nemeček u ovim novinama istaknuo koliko je važno da suvremeni bendovi odlaze svirati u manja mjesta.

Da, mislimo da je to jako važno. Nama su svirke srž bavljenja glazbom i koliko god da je super nastupati u gradovima u kojima imamo publiku koja zna pjesme, toliko nam je zanimljivo svirati i negdje gdje publika nikada nije čula za nas. Od početka nam je bitno da iskusimo sve moguće atmosfere i publike. Uostalom, i većina ŽEN-a je iz malih mjesta. Kad je Sara s 18 došla u Zagreb, nije znala što znači klub poput KSET-a, znala je samo da postoje, primjerice, nogometni i šahovski klub. Naravno da do tada nije imala pojma o tokovima na suvremenoj glazbenoj sceni, za razliku od Eve koja je u KSET išla još u srednjoj školi. Na naš koncert u Brodu su došli i srednoškolci. Kako bi inače oni tamo s 15 godina čuli za ŽEN, Nemeček, Tarabe, Bizon ili Chui? Mislimo da je zato iznimno bitno to što Vedran i Romana rade i jako su strastveni oko toga da pokrenu scenu tamo.

Stvaranje scene u Sloveniji

Kakva su vaša iskustva sa sviranjem u malim mjestima? Je li scena dovoljno decentralizirana?

U ovih 15 godina smo svirali posvuda, ali uvijek ističemo Sloveniju, u kojoj čak i sela, imaju mladinske centre. U selu živi 2000 ljudi, a 100 ih dođe na koncert i uvijek smo se pitale kako je to moguće. Oni jednostavno stvaraju scenu nekog kluba, doprinose tome da cijelo mjesto zbog toga profitira i događa se decentralizacija. Iako se nešto događa po gradovima poput Čakovca, Kutine ili Koprivnice, teško je neko mjesto u Hrvatskoj usporediti sa situacijom u Sloveniji. Možemo izdvojiti Knin s klubom A3 kao dobar primjer malog grada u kojem sve ove godine postoje kulturna događanja i koncerti koje možemo staviti pod nazivnik alternativne scene.

Nakon prašine koja se digla oko nastupa u Brodu dobile ste široku podršku glazbene, umjetničke i aktivističke scene. Koliko vam je ona značila?

Podrška oko nastupa u Brodu nas je stvarno podigla. Pomogla nam je da vidimo da je to što radimo prepoznato i da na sceni imamo puno prijatelja i podržavatelja, odnosno da smo svi ipak familija. I ranije smo bile mišljenja da je scena drugarska, ali je ovo to potvrdilo

Fascinantno je koliko je to bilo brzo i žustro. Prvi put se dogodilo da fizički nismo mogle hendlati svoje društvene mreže, pa nam je u pomoć priskočila Evina partnerica. Tolika podrška nas je stvarno podigla. Pomogla nam je da vidimo da je to što radimo prepoznato i da na sceni imamo puno prijatelja i podržavatelja, odnosno da smo svi jedna široka i raznolika, ali ipak familija. I ranije smo bile mišljenja da je scena drugarska i suportivna, ali je ovo to potvrdilo.

Iako je indie scena drugarskija od mainstreama, ni ona nikada nije bila do kraja cijepljena od seksizma i homofobije. Jeste li ih vi doživjele u svojih 15 godina sviranja?

Rekle bismo da smo na svojoj koži uvijek doživljavale više seksizma nego homofobije. To što smo lezbe nije toliko dolazilo do izražaja pored činjenice da smo žene na stejdžu. To je svima prvo upadalo u oči. Iako je Sara paralelno cijelo vrijeme bila aktivistica na LGBT sceni, uvijek je bilo izraženije to što je žena koja svira bubanj. Tko pita klinca od 15 godina zašto svira bubnjeve ili rock, metal ili pank? Za mlade momke je to normalno, ali cure moraju prvo validirati zašto to uopće rade. Mladi muškarac će pred nastup eventualno imati tremu, ali cura će morati graditi osnovno samopouzdanje koje je muškarcima već zadano. Da se dokaže i zasluži svoje mjesto na sceni, mora briljirati i posebno se iskazati. Zato ćemo mi posebno podržati žene koje se bave glazbom jer znamo što prolaze i znamo da je teže. Stvari su se promijenile od kad smo mi počele i danas ima daleko više priznatih glazbenica, ali još uvijek se ponekad događa seksualizacija žena koje sviraju.

Kako se sve manifestira ta seksualizacija?

Glazbenice su specifično eksponirane na stejdžu. Nikada nećemo zaboraviti koncert karijere Punčki, odnosno jednu njegovu recenziju u kojoj je u pola teksta pisalo kako se LUCIJA IVŠIĆ borila s naramenicom dok je svirala gitaru. Nezamislivo je da se bilo kojem muškarcu dogodi da u recenziji piše da su mu se, recimo, dlake na prsima lijepile za gitaru. Isto tako, nitko ne očekuje da muškarac na stejdžu ima *six pack* i super izgleda, nego da super svira, ali je žena na sceni i dalje seksualni objekt. Od nje se još uvijek, čak i na našoj sceni, očekuje da bude sredena, našminkana, ženstvena, seksipilna. Ako netko ima ta očekivanja i ne dobije to kad mi dodemo na pozornicu, onda smo lezbače. Prvo – jesmo. Drugo – slušaj što sviramo. Glazba se stavlja u drugi plan i to je izrazito degradirajuće.

Puno je glazbenica, ali i kvir umjetnica i umjetnika, kritično prema etiketama ženskog ili kvir benda jer one obično bacaju njihovo stvaralaštvo u drugi plan. Što vi, kvir žene i glazbenice, mislite o njoj?

Ne volimo etiketu ženskog benda jer je ona ispočetka korištena u degradirajućem kontekstu. Prije desetak godina, to je označavalo žanr – nije bilo bitno što sviramo, nego samo to da smo žene. Doživjele smo da smo negdje bukirane samo zato što smo žene, radi atrakcije, a ne radi muzike, što je grozno, seksualizirajuće i degradirajuće. To što smo mi aut je naša realnost, ali mi smo se u ŽEN primarno okupile da radimo glazbu. Uvijek smo bile i uvijek ćemo biti primarno glazbenice. Muzika proizlazi iz života umjetnika, a naši životi su kvir, i zato iz naše muzike proizlazi naš aktivizam. Nadamo se da ćemo doživjeti vrijeme kada činjenica da si gej neće izazvati nasilje, negodovanje i fobiju, i kad će naši životi prestati biti aktivizam i postati samo obični životi. ■

Meditranski brevijar, na valovima Radio Meditrana (r: Pavlica Bajsić Brazzoduro)

(GDK Gavella)

Muzičari i glumci vladaju
pozornicom (Foto: Ivan
Sikavica/Gavella)

PIŠE Bojan Munjin

Meditran kakav nije oduvijek bio

Kritički intonirani mozaik jednog mitskog prostora

KADA je 1987. izašla knjiga ‘Meditranski brevijar’, UMBERTO ECO je predložio da bi njenom autoru PREDRAGU MATVEJEVIĆU trebalo dodijeliti Nobelovu nagradu za književnost. CLAUDIO MAGRIS je pak zapisao da je Matvejević stvorio ‘genijalnu knjigu o Mediteranu, nepredvidivu i blistavu, koja jednako obogaćuje kulturnu historiografiju kao i književnost o moru s njenim hiljadugodišnjim bogatstvom, koja su ravna blagu potonulom u morske dubine’. Među zvukovima te hiljadugodišnje čarobne jednostavnosti Matvejević je u knjizi napisao rečenicu u kojoj je sadržano zapravo sve: ‘Meditran seže do tamo gdje rastu masline.’ Ova knjiga je prevedena na 23 jezika, možda i više, imala je oko 50 različitih svjetskih izdanja i bila je najnežnija saga o tajni života, u trenutku kada su se u Jugoslaviji već gasila svjetla miroljubivosti i optimizma.

Skoro 40 godina kasnije, u produkciji Gradskog dramskog kazališta Gavella i RadioTeatra Bajsić i prijatelji, nastala je prema ovoj knjizi predstava ‘Meditranski brevijar, na valovima Radio Mediterana’. Crkvena zvona, vrema s trgova mediteranskih gradova-školjki, muzičari, probisvijeti i ulični zabavljači, kamen koji opominje i grije, hedonizam i crne marame udovica – u ovakav scenski doživljaj Mediterana uvukla su se sva naša čula i emocije. Pozornicom su vladali muzičari i glumci, kratke crtice o Mediteranu pod nazivom ‘Priče iz susjedne luke’ dopisivala je OLJA SAVIČEVIĆ IVANČEVIĆ, a autorsku imaginaciju čitave izvedbe potpisuje PAVLICA BAJSIĆ BRAZZODURO. Poput Matvejevićeve knjige i predstava je razlivena u hiljadu zvukova cvrčaka koji se stapaju sa kronično promuklom ljutnjom s rive, s koracima najusamljenijeg starca pod vrelinim suncem i lude harmonikašice koja svira za inat buri koja ne prestaje. Da li je to ono potonulo blago na koje misli Magris kada piše o

‘Brevijaru’? Ili je to ta obećana zemlja koju je Matvejević tražio čitavog života? U svakom slučaju, ‘Meditranski brevijar, na valovima Radio Mediterana’ prvenstveno je predstava svih onih koji su je danas stvarali: muzičara i glumaca FILIPA ŠOVAGOVIĆA, SVENA MEDVEŠEKA, DINA BRAZZODURA, NENADA KOVAČIĆA, CHISOMO MAKUNJE – MAKU, UNE PATAFTA, ANJE ĐURINOVIĆ, ANTONIJE STANIŠIĆ ŠPERANDE, FRANJE DIJAKA, DOMAGOJA JANKOVIĆA I HRVOJA KLOBUČARA. Povrh tog Matvejevićevo literarnog oratorija, tu su i zvučni zapisi iz mnogih morskih luka, glasovi LJUBICE LETINIĆ, RENEJA MEDVEŠEKA i samog Predraga Matvejevića, kao i spomenute Oljine priče – što sve čini muzičko-scenski mozaik jednog po svemu mitskog i nepreglednog prostora. Piše Matvejević u Brevijaru: ‘Atlantik je more daljina, Mediteran more susjedstva, a Jadran more bliskosti.’

Za Mediteran je njegovo sjećanje o sebi samome njegova stvarnost. Mediteran je bajka važnija od života. Redateljica Bajsić Brazzoduro smatrala je da je, istine radi, dužna u priču o Mediteranu 2025. godine ubaciti i detalje koji nas udaljuju od bajke: ratove, izbjeglice i turističke horde koje brišu sve pred sobom. Zato bismo ovu predstavu mogli nazvati i kritički intoniranom, ali nekako poput popodnevnog maestrata struji i pitanje: što to čuti zvonik crkve cv. Nikole u Komizi nad svima nama, koji je otkada je stvoren u 12. vijeku, tiho, brižno i neprestano pratio sve svoje ribare koji su u tim trošnim gajetama plovili da bi zaradili kruh svojim porodicama? Od današnje nevesele stvarnosti ne možemo pobjeći, ali da li je oduvijek bilo tako i da li će do vijeka na Mediteranu biti tako? Potrebno je u ovom vremenu betona, krvi i novca, nešto hrabrosti, nade i vjere da će sjećanje na budućnost spasiti ljepotu o kojoj je pisao Matvejević i koju je željela oživjeti predstava ‘Meditranski brevijar, na valovima Radio Mediterana’. ■

Blum – Gospodari svoje budućnosti (r: Jasmila Žbanić)

(2024.)

Blumova je karizma jasno
vidljiva iz arhivskih prizora

PIŠE Damir Radić

Samoupravna hagiografija

Ultimativni feel good podsjetnik na ‘zlatna’ jugoslavenska vremena

NAKON silnog uspjeha njezina zadnjeg dugometražnog igranog filma ‘Quo vadis, Aida?’, JASMILA ŽBANIĆ posvetila se TV-serijama. Sukreirala je solidnu društveno-kritičku bosanskohercegovačku nizanku ‘Znam kako dišeš’, a iste 2023. godine režirala je i jednu epizodu vrlo hvaljene HBO-ove distopijske horor serije ‘The Last of Us’. Prije očekivanog povratka dugom igranom metru okušala se u cjelovečernjem dokumentarcu naslovljenom ‘Blum – Gospodari svoje budućnosti’ koji je američku premijeru imao u njujorškoj MOMA-i, a hrvatsku na ZagrebDoxu, da bi nakon toga ušao u redovnu kinodistribuciju.

Film je posvećen EMERIKU BLUMU i njegovom životnom djelu, sarajevskom Energoinvestu, jednom od najvećih i u svijetu najuspješnijih poduzeća socijalističke Jugoslavije. Zapravo, riječ je o svojevrsnoj hagiografiji konkretnog pojedinca i konkretnog poduzeća kao reprezentativnoj paradigmi za svojevrsnu odu jugoslavenskom samoupravom socijalizmu. Blum, rođen 1911. u Sarajevu, bijegom je preživio Jasenovac, gdje je bio zatočen kao Židov i komunist i gdje su ubijeni članovi njegove obitelji, a poslije rata postao je direktor-osnivač, dugogodišnji čelnik te alfa i omega koncerna Energoinvest, sastavljenog od više poduzeća, odnosno tvornica, projektnih biroa, laboratorija, čak 11 instituta, s desecima tisuća zaposlenih, uključujući 1500 inženjera. Energoinvest je bio tako uspješan da su strani novinari s Blumom radili (televizijske) intervjuje, dijelovi jednog od njih uvršteni su u film (s njemačkim novinarom Blum razgovara na njemačkom i više puta ga ispravlja, upozoravajući ga da se ne radi o njegovom, nego ‘našem’ poduzeću), a taj, kako se čini, čudesni direktor poslije odlaska iz kompanije početkom 1980-ih postaje gradonačelnik Sarajeva, potom i ključna osoba organizacije Zimskih olimpijskih igara 1984., godine u kojoj i umire.

Žbanić je film koncipirala kao spoj raznovrsnih arhivskih snimaka (found footage) i ak-

tualno snimljenih intervjuja s brojnim bivšim zaposlenicima Energoinvesta, među kojima je gledateljima u Hrvatskoj najpoznatiji akademik ŽARKO PRIMORAC, koji je u koncernu proveo više od 25 godina, a intervjuirani su i strani (američki) suradnici, odnosno savjetnici koncerna. Svi do jednog fascinirani su Blumovom osobnošću, zaposlenice, koje ga se posebno vedro sjećaju, ističu kako je omogućio veliku profesionalnu afirmaciju žena, a iz arhivskih prizora jasno je vidljiva njegova karizma. Oslonjena je na istovremenu zazu ležernost i autoritet stručnjaka, autoritet koji je volio demonstrirati da položaj u profesionalnoj hijerarhiji ne povlači sa sobom do kidanje drugarstva između, recimo, glavnog direktora i njegova osobnog vozača.

Žbanić, rečeno je ranije, film koncipira kao hagiografiju i odu, u njemu nema nijedne kritičke riječi za Bluma, kompaniju i jugoslavensko samoupravljanje, a kad na pitanje je li direktor bio diktator jedna od bivših zaposlenica odgovara, kao jedina s takvim odgovorom, da jest, ona to čini veselo, kao da je pravo da je tako bilo. Autorica, doduše, na trenutke kao da želi dati neki ironijski odmak pa uokviruje svoj dokumentarac propagandnom pjesmom KEMALA MONTENA o Energoinvestu iz industrijskog filma koji je koncern naručio o sebi, a montažnu found footage sekvencu koja ilustrira vrijeme sarajevske olimpijade podlaže klasičnom i krajnje ironičnom pjesmom ‘In Our Country’ ELVISA J. KURTOVICHIA i njegovih Meteora. Međutim, ti pomaci ostaju izolirani u cjelini filma, odnosno eventualna ironičnost posve je neartikulirana. Tako je ‘Blum – Gospodari svoje budućnosti’ ultimativni feel good podsjetnik na ‘zlatna’ jugoslavenska vremena, odnosno za mnoge otkriće tih vremena jer nacionalističko-kapitalistička dominantna i dalje se itekako trudi zatrti svako pozitivno sjećanje na jugoslavenski socijalizam i svaku afirmativnu spoznaju o njemu. U takvom kontekstu doks Jasmile Žbanić je dobrodošao, ali kad se kontekstualne granice prekorače, ne može se reći da smo dobili film za dugo pamćenje. ■

PREPORUKE: SERIJE

Dying for Sex

(FX)

ZAPADNJAČKI odnos prema smrti, kao podrazumijevano tek tragičnoj, a ne neizbježnoj prirodnoj činjenici u životnom ciklusu, brižno je njegovan holivudskom produkcijom koja ju pakira u melodramatične priče kojima je u srži uvijek ista patetična tema: bolest koja prožima svaki aspekt ljudskog postojanja, ne samo bolesne osobe nego i njezine okoline. No miniserija od osam polusatnih epizoda vrtoglavog tempa, temeljena na istoimenom *podcastu* MOLLY KOCHAN i NIKKI BOYER, fokusira se na sve nijanse portretiranja milenijalke koja nakon dijagnoze terminalnog stadija raka dojke odlučuje radikalno promijeniti život i istražiti svoju zatomljenu seksualnost. Kad Molly (MICHELLE WILLIAMS) pobjegne iz braka bez tjelesne intimnosti i upusti se u eru nezajažljivog



seksualnog eksperimentiranja, najveća joj je podrška prijateljica Nikki (JENNY SLATE), koja svoj osobni i profesionalni život stavlja na čekanje kako bi preuzela emocionalni, logistički i finansijski teret upravljanja Mollynom skrbi. Korijen Mollyna kompliciranog odnosa sa seksom, a možda i same bolesti, nerazriješena je trauma koja datira otkako ju je kao sedmogodišnjakinju zlostavljao majčin partner. Dok oslobođena svijesću o Tanatosu koji je priziva besramno prkosi seksualnim tabuima, s ciljem da prije smrti napokon doživi orgazam s drugom osobom, Molly se istovremeno nastoji obračunati s prošlošću i otrgnuti iz okova vlastite traume. Kroz priču o urnebesnim sekskapadama usred umiranja vodi nas sama protagonistkinja, promišljenom naracijom objašnjavajući složeni proces razmišljanja, strahova i srama koji je obuzimaju dok se trudi da joj terminalna bolest ne preuzme cijeli identitet, a sve te zbrkane dramatične emocije fino su izbalansirane s komedijom koju gledatelj ne očekuje u priči s unaprijed poznatim tužnim ishodom. Humor koji prati čak i sam proces umiranja popraćen je zanimljivim postupcima redateljskog tandem (SHANNON MURPHY i CHRIS TEAGUE), koji tvrdi realizam konačnosti začinjavaju magičnim realizmom, pokušavajući popratiti fiziološke procese koji se odvijaju u odumirućem organizmu. Iako u svojoj biti ovo jest ekspresivna priča o smrti, još je više priča o životnoj radosti, prijateljstvu i neistraženim dubinama najintimnijih ljudskih odnosa.

The Studio

(Apple tv)

KRITIČARI Hollywooda mogli bi doći na svoje ovom neobuzdanom satirom industrije zabave koja pomalo podsjeća na 'The Office' za 21. stoljeće, samo što joj je priča smještena u filmski studio, a dobrohotni smor koji ljude ometa u po-

slu filmski je producent Matt Remick (SETH ROGEN) zaglavio na funkciji šefa studija. U filmskoj industriji koja već decenijama pati od nesmiljene usmjerenosti na profit u kojoj baš sve može postati *content*, Remick je endemska vrsta: on je, naime, pritajeni fil-mofil s vizijom, koji čak i od komercijalnog projekta o Kool-Aidu (predstavljenom kao nova 'Barbie') pokušava napraviti art film. U pokušaju da studiju uštedi novac i zadrži po-sao, a pritom ne izda svoj idealizam i ispadne budala, previše se upleće u proces produkcije, dijeleći neželjene savjete redateljima i glumcima, i upravo je taj sraz s kreativcima



hipertrofiranih ega prirodni izvor komedije, koju je Rogen napisao i režirao u suradnji s EVANOM GOLDBERGOM. Svaka epizoda ima drugačiji stil i temu i funkcionira kao kratki film, a da bi sve dobilo na autentičnosti, uz sjajnu stalnu postavu (CATHERINE O'HARA, KATHRYN HAHN, IKE BARINHOLTZ i CHASE SUI WONDERS), u cameo ulogama pojavljuju se i ozbiljne holivudske face (MARTIN SCORSESE, STEVE BUSCEMI, BRYAN CRANSTON, ANTHONY MACKIE, CHARLIZE THERON, PAUL DANO itd.), koje imaju važnu ulogu za zaplet pojedine epizode i pritom se sjajno zabavljaju.

MobLand

(Paramount+)

NA tragu SHERIDANOVE sage o obitelji Dutton, RONAN BENNETT ('The Day of the Jackal') napisao je priču o imućnoj i uglednoj irskoj obitelji Harrigan, koja ne preza ni pred čim da zaštititi svoje kriminalno carstvo. U tome se oslanjaju na obiteljskog fiksera Harryja Da Souzu (TOM HARDY), koji im



pomaže prikriti kriminalne radnje i održati obiteljski ugled, istodobno pokušavajući smiriti potencijalni rat s konkurentskom obitelji Stevens, rastrgan između odanosti Harriganovima i vlastitoj obitelji. Atmosferu klasičnog gangsterskog filma, nasilnog i intenzivnog, uspostavio je GUY RITCHIE režijom prve dvije epizode, ali razvidno je da će se priča produbiti psihologiziranjem likova i otkrivanjem prošlosti koju Harriganovi pokušavaju držati ispod površine. Uz Hardyja, koji u crnilo unosi humor, glavne uloge igraju PIERCE BROSNAN i HELEN MIRREN, koji su se fantastično srodili s atipičnim prikazima vremenjskih zlikovaca.

■ Jelena Svilar

Urednice publikacije '(Ne) vjeruj
pripovjedaču – Slučaj dječjeg lječilišta
u Krvavici'

ANTONIA VODANOVIĆ i NATAŠA BODROŽIĆ Socijalistička arhitektura svjedoči o politikama koje danas izostaju

Zbog čega vam je značajno nekadašnje Dječje lječilište u Krvavici?

Radi se o remek-djelu arhitekture kasnog modernizma arhitekta RIKARDA MARASOVIĆA iz 1960-ih, zaštićenom kulturnom dobru u državnom vlasništvu, koje od početka 2000-tih ubrzano propada. Unatoč nastojanjima brojnih aktera da ga se očuva, a da pritom i dalje ostane javno vlasništvo (i možda izbjegne strogo turističku namjenu), njegova je sudbina neizvjesna – država je najavila prodaju, ali tu postoji niz problema. Objekt je zanimljiv i stoga što je na neki način 'novo pronađen', iako živi **u i sa** zajednicom malog primorskog mjesta od 1965. godine. Niz je razloga za to: jedan od njih je što nije bio publiciran u stručnoj literaturi, drugi zato što nije bio zaveden u zemljišne knjige (bio je dio vojne imovine), treći jer je sam arhitekt Riko Marasović bio nedovoljno eksponiran i vidljiv, posebno u drugom dijelu života.

Urednice ste netom objavljene publikacije '(Ne) vjeruj pripovjedaču – Slučaj dječjeg lječilišta u Krvavici', što je ujedno i naziv vaše izložbe iz 2021. Naslov sugerira da vam je fokus znatno širi od arhitekture i tiče se društvenog odnosa prema njoj.

Kako stoji u tekstu naše izložbe, a i u novoj knjizi: 'Ovo nije (samo) publikacija o arhitekturi. Knjiga govori o gubitku društvenog i transformiranju osobnog pamćenja uslijed radikalne društvene promjene te posljedicama tih procesa.' Tu nas je posebno zanimala proizvodnja znanja, narativa o recentnijoj prošlosti, onoj kada je Hrvatska bila dijelom socijalističke Jugoslavije, o kojoj se, čini se, još uvijek teško može razgovarati bez svojevrstne nelagode. Arhitektura je tu svojevrstan medij, 'dokazni materijal' koji svjedoči o društvenim praksama, tehnološkim dosezima, estetskim vrijednostima, ali i politikama skrbi koje često izostaju u današnjem trenutku.

KVADRAT

**AGENCIJA ZA
ELEKTRONIČKE
MEDIJE**

VIJEĆE ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Vijeće za elektroničke medije zatražilo je očitovanje nakladnika o35portala i portala Slavonijaz4 zbog homofobnih članaka na temu najavljenog nastupa benda ŽEN na dječjoj manifestaciji 'U svijetu bajki Ivane Brlić Mažuranić', prenosi Music Box. S obzirom na VEM-ovu recentnu popustljivost prema seksizmu i homofobiji, pozdravljamo i ovu malu pobjedu.

■ L. P.

Reakcija na homofobne napade na ŽEN – Vijeće za elektroničke medije (Foto: hnd.hr)



Foto: Ivan Huljev

Predstavite nam ukratko sadržaj publikacije.

Knjiga je organizirana u nekoliko poglavlja. Uz priloge LIDIJE BUTKOVIĆ MIĆIN, JELENE BOROTE i kraći intervju sa SANJOM PETROVIĆ TODOSIJEVIĆ, krećemo od šire teme lječilišta i ljetovališta za djecu i politika djetinjstva u socijalističkoj Jugoslaviji. Nastavljamo poglavljem u kojem pokušavamo rekonstruirati život Lječilišta dok je bilo u funkciji, ali i tijekom 1990-ih. Slijedi poglavlje koje kroz tekstove MIRANDE VELJAČIĆ, ANTONIJE VODANOVIĆ i IVANA HULJEVA te razgovor sa stanarkom susjedne zgrade JOSIPOM BALAJIĆ donosi priču o propadanju zgrade i kulturi sjećanja koja se veže uz nju, a potom i poglavlje posvećeno Marasovićevom životu (TAMARA BJAŽIĆ KLARIN) i slikarskom opusu (Antonia Vodanović). Peto poglavlje dokumentacija je naše izložbe iz 2021. s radovima umjetnika DUŠKE BOBAN, dua Doplgenger, ŽELJKA BLAČE te inicijative Krvavica_art u dijalogu s Marasovićem slikarskim opusom, na što se nadovezuje intervju s MAROJEM MRDULJAŠEM i članicama Udruge MART koje još uvijek rade na oživljavanju Lječilišta. Završavamo Apendiksom, odnosno studentskim vizijama budućnosti Lječilišta u Krvavici.

■ Lujo Parežanin

Dvije adrese istog užasa

Izložba 'Dva logora, dva svjedočanstva' obilježava 80. godišnjicu oslobođenja Dachaua i Jasenovca povezujući u nas postavljene, a zauvijek pamtljive grafike slikara Zorana Mušića i ulomke iz knjige 'Oslobođeni Jasenovac' Ćamila Sijarića

IZA željezne žice i električne ograde skeleti su sjedili na suncu i međusobno se pregledavali, tražili su uši. Svi su nekako jednako izgledali, kao da je netko izbrisao izraze na licima, njihovu starosnu dob – napisala je američka ratna reporterka MARTHA GELLHORN, koja je od listopada 1944. pratila američke trupe u Europi. U jutarnjim satima 29. travnja 1945. vojnici Rainbow Divisiona ('Dugine divizije') Sedme američke armije stigli su pred zatvoreni ulaz u nacistički koncentracijski logor Dachau. Njemačke ss-postrojbe koje su čuvalе logor u najvećem su broju pobjegle i Amerikanci su bez ispaljenog metka zauzeli to dehumanizirano mjesto u kojemu je život izgubilo više od 30 tisuća ljudi. Ta se brojka odnosi samo na dokumentirane smrti, dok suvremena historiografija smatra da je žrtava bilo i više od 40 tisuća. Danas znamo da je Dachau služio kao 'prototip' za ostale nacističke koncentracijske logore i funkcionirao punih 12 godina. Gellhorn je u Dachau kao reporterka ušla početkom svibnja, suočena s natpisom 'Arbeit macht frei' i prizorom užasa koji je obilježio ostatak njezina života.

'Idem desnom stranom logora, onom sa koje ga potpasuje Sava. I stižem do tačke koja je bila pristanište u ovom logoru... Obala je ovdje strma. Voda je duboka. Ovdje su pristajali šleпови, iz njih su izvlačili ljude. Pa su šleпови dalje išli a ljudi su ovdje ostajali. Da više odavde nikad ne izađu. Ovdje su stvari nadživljavale ljude', napisao je Sandžaklija ĆAMIL SIJARIĆ (Šipovice kod Bijelog Polja, 1913. – Sarajevo, 1989.), u svojoj reportažnoj knjizi 'Oslobođeni Jasenovac', koja je nastala kad je Sijarić kao sekretar Suda narodne časti u Banja Luci dobio zadatak da otiđe u logor Jasenovac i napravi izvještaj o onome što je ondje vidio. Suočen s natpisom 'Ustaška odbrana' na ulazu u logor, Sijarić je 1. maja 1945. bio među prvim koji su ušli u Jasenovac nakon bijega i povlačenja ustaša. Njegov 'Oslobođeni Jasenovac' je u formi knjige objavljen odmah 1945., a onda i 1983. godine (suizdanje NIŠRO-a 'Oslobođenje', Sarajevo i NIRO-a 'Jedinstvo', Priština) kao jezovit dokument neosporne literarne vrijednosti. Po građanskom zanimanju pravnik, Sijarić je bio komunist, a nakon strašnog iskustva u Jasenovcu koje će obilježiti ostatak njegova života, postao je jedan od najznačajnijih jugoslavenskih (crnogorsko-bosansko-



Izložba donosi Mušićeve jetkanice iz serije 'Mi nismo posljednji' i litografije iz mape 'Katastar leševa'

hercegovačkih) književnika, cijenjen najprije po svojoj iznimno epskoj pripovjedačkoj naravi, a onda i po poetskoj, iako je za života objavio svega jednu zbirku poezije ('Lirika', BIGZ, 1988.). Poznato je da su partizani ušli u napušten jasenovački logor nakon što su ustaše prethodno spalili svu arhivu kako bi uklonili dokaze, što su, uostalom, radili nekoliko puta tijekom postojanja logora. Također je poznato da je u logoru Jasenovac 19. travnja 1945. MAKS LUBURIĆ ('ustaški general' u Sija-

rićevom 'Oslobođenom Jasenovcu') naredio da 'se sve počisti' jer 'za tri dana logora više ne smije biti', nakon čega je sve u logoru minirano i rušeno. 'April mjesec je krvavi mjesec u logoru. Za prve dvije njegove trećine pobijeno je preko četiri hiljade zatočenika. Žene su pobili 21. aprila... Kraj logora bio je, može

se reći, 23. aprila. Toga dana su na izvidnici broj devet naložili velike vatre', pripovijeda Sijarićev logoraški VERGILIJE, preživjeli jasenovački grobar (apokrifnog imena) MARTIN SEDLAR u 'Oslobođenom Jasenovcu'.

Znamo da je tom 'kraju logora' prethodio herojski proboj logoraša iz logora III Ciglana 22. travnja 1945., u kojemu je sudjelovalo oko 600 logoraša a preživjelo je tek 12 posto od svih njih. Znamo, uostalom, onoliko koliko je čestita historiografija uspjela doznati – nikad dovoljno. U tom smislu je, recimo, gotovo nevjerovatno da je 'Oslobođeni Jasenovac' kao reportažno-literarni rad Ćamila Sijarića većini javnosti do danas ostao uglavnom nepoznat. O razlozima zbog kojih ta knjiga nakon 1983. godine nije nigdje ponovo objavljena na ovim prostorima, možemo nagađati. Međutim, na internetu ju je moguće naći, pa kad ju pročitate – zapamtiti ćete svaku njezinu sliku, i htjet ćete ju odmah zaboraviti. Imat ćete običnu ljudsku reakciju, kakvu je, po riječima SINANA GUDŽEVIĆA, koji je Sijarića poznao, imao i autor kad 'godinu dana nije mogao doći sebi' od užasa kojemu je svjedočio u Jasenovcu.

Gudžević je bio jedan od govornika koji su 17. travnja u Srpskom kulturnom centru otvorili izložbu 'Dva logora, dva svjedočanstva' u povodu Dana pobjede nad fašizmom i oslobođenja dvaju logora, onoga u Dachauu i u Jasenovcu. U organizaciji Srpskog narodnog vijeća, izložbu je koncipirao i na otvorenju predstavio MILORAD PUPOVAC. Učinio je to, između ostalog, i u analogiji koju smo ovdje iskoristili: u poanti dvaju najtežih reporterskih iskustava 20. stoljeća. Iskustva dvaju logora na izložbi su predstavljena artefaktima dvaju umjetničkih iskustava. S desne strane izložbenog prostora ('idem desnom stranom logora...') postavljeni su plakati Sijarićeve govorne logorografije iz 'Oslobođenog Jasenovca', a s lijeve grafike slovenskog slikara i bivšeg logoraša u Dachauu ZORANA MUŠIĆA (Bukovica kod Nove Gorice, 1909. – Venecija, 2005.). Mušić je bio zagrebački đak iz klase LJUBE BABIĆA do 1934. godine, a uhićen je u listopadu 1944. negdje na putu između Goriških brda i Venecije i odveden u Dachau. Ondje je kao logoraš uspio nacrtati preko dvije stotine crteža (od kojih je sačuvano svega stotinu) što dokumentiraju tijela i geste ljudi na granici života i smrti. Nakon oslobođenja iz logora, od 1970. do 1975., na temelju crteža iz Dachaua Mušić radi jetkanice (grafike nastale tehnikom kemijske obrade) pod zajedničkim imenom 'Noi non siamo gli ultimi' ('Mi nismo posljednji'), s kojima je postigao svoj najveći umjetnički uspjeh. Osim jetkanica iz tog Mušićeva ciklusa, na ovoj je izložbi i nekoliko litografija iz grafičke mape 'Cadastre de cadavres' ('Katastar leševa') iz 1973. godine.

Mušić je uspjehe na svim velikim poslijeratnim europskim izložbama postigao živeći izvan domovine, u Veneciji i Parizu. Naime, poslije oslobođenja iz Dachaua i povratka – najprije u sanatorij za tuberkulozne bolesnike i zatim u Ljubljani – Mušić je ubrzo shvatio da ga, kao bivšeg logoraša iz njemačkog logora, nova vlast ne gleda prijateljski i zato je kupio jednosmjernu kartu za Veneciju. Time je (najvjerojatnije) izbjegao montiran politički proces koji je u Sloveniji nad oslobođenim žrtvama Dachaua vođen od 1947. do 1949. pod optužbom za kolaboraciju s nacistima, da bi tek 1986. na Desetom kongresu Saveza komunista Slovenije proglašena rehabilitacija svih žrtava tih dahauskih procesa. Mušićeve grafike, baš kao i Sijarićev 'Oslobođeni Jasenovac', niste vidali na domaćim izložbama posljednjih desetljeća. Da ste vidjeli tek jednu, zauvijek biste zapamtili njezina autora. Na ovoj izložbi, otvorenoj do 30. travnja, Sijarićeva reportaža 'ilustrirana' je Mušićevim grafikama, jer je riječ o istom strašnom događaju na dvije tužne adrese. ■

TV RAŠETANJE

Amer nije Amer



PIŠE Boris Rašeta

‘Mo’ je izvrsna drama o suvremenim imigrantima u Americi. U drugoj sezoni Moova obitelj odlazi u Palestinu, a tu su i brojne aluzije na izraelsko-palestinsko pitanje. Ukratko, duhovito i inteligentno ‘pripetavanje’ o vjeri i vjerskoj toleranciji, deportacijama, identitetu, Trumpu i mentalnom zdravlju

Jovanka Broz – dosad nepoznato svjedochanstvo, Vida TV

VIDA TV snažno se propinje na medijskom proplanku: intervju nekadašnjeg novinara, a sadašnjeg srpskog diplomata DRAGANA BISENIČA S JOVANKOM BROZ vidjelo je do zaključenja ovog teksta 240 tisuća ljudi! Razgovor je vođen 2010. godine u vili Bor, u kojoj je Jovanka proživjela zadnje godine, a do nas je dospio zahvaljujući izložbi ‘Glas Jovanke Broz’ koja je postavljena u Srpskom kulturnom centru u Zagrebu i koju doista vrijedi vidjeti. Intervju je dio osmosatnog materijala koji se nalazi u fondovima Arhiva Srba u Hrvatskoj. Ako želite čuti glas Jovanke Broz, vidjeti ju i čuti njenu verziju povijesti, potražite je na ovoj adresi <https://www.youtube.com/watch?v=cLQSWNPkP8>. Jovanka je – u jedinom autoriziranom snimljenom intervju – ispričala kako je VLADIMIR DEDIJER obećao TITU dati pola honorara od njegove svjetski uspješne biografije, i to je i učinio. ‘Od svog dijela honorara napravio je bolnicu u Foči, jedan dom na Avali i u unutrašnjosti Srbije jedan dom kao spomen na njegovu suprugu OLGU.’ Tko bi to danas dao? Bilo je to vrijeme idealizma. Jovanka nastavlja: ‘Svoj dio honorara smo čuvali zlu ne trebalo. To je bilo u jednoj torbi koja je imala šifru. Zнала sam šifru i to sam koristila kada bismo odlazili vani ili da nešto kupimo’, kazala je Biseniću. Senzacionalno! Drug Tito je imao kasicu prasicu za nedaj bože; taj je stvarno spavao s pištoljem pod jastukom, kako je primijetio KRLEŽA. Stane DOLANC, kojega je uz NIKOLU LJUBIČIĆA smatrala glavnim neprijateljem, plasirao je priču prema kojoj Tito i Jovanka imaju vilu u Švicarskoj. ‘U Maroku su Titu dali orden i uz taj orden po njihovom zakonu pripada i imanje. Dali su nam imanje, kuću i okolinu u Marakešu. Kralj HASAN me je dva ili tri puta u pismima pitao da osobno dođem da tu kuću opremim, prema našim željama. Ta pisma su našli u mojoj radnoj sobi i mislili su da je to kuća u Švicarskoj, tako bar pretpostavljam. Rekli su da imam vilu u Ženevi, a drugu na Lago di Como. Uopće nisu imali viziju što je to i tako su izmislili te priče, a tih vila uopće nije bilo’, rekla je Jovanka Biseniću.

Mo, Netflix

OMILJENA TRUMPOVA klijentela MO (MOHAMMED) NAJJAR, znan i kao Mo Amer, mladi je palestinski izbjeglica iz Houstona koji želi dobiti azil, ali izgubi posao pa probija stakleni strop (nevidljivu prepreku koja migrante, žene i druge deprivilegirane priječi u usponu do granica realnih mogućnosti) u striptiz klubu Dreams. No, zabavni i glasni Mo ni ondje nema sreće. Iako nikada nije bio u zatvoru, čini se kao da konstantno služi nekakvu kaznu. On nije ilegalac, doduše, u sustavu je, ali život ga nimalo ne mazi. Ipak, sve svakodnevne nedaće s kojima se susreće – recimo, reketari ga crnački boss, slučajno ga okrzne metak u trgovini pa postaje ovisan o sirupu za kašalj (tzv. *leanu*), igrom slučaja završi u Meksiku pa mora platiti krijumčarima (tzv. *coyotes*) da ga prešvercaju preko granice – savladava uz



Mo Najjar, znan i kao Mo Amer, u suptilnoj i duhovitoj seriji (Foto: Screenshot/Netflix)

gorko-slatki humor. Krug ‘malih’ ljudi velikog srca koji ga okružuje uključuje školskog kolegu Nicka, inače Nigerijca, curu Mek-sikanku Mariju koja je smjerna katolkinja, ali se ipak nada braku s Moom, genijalnog brata Sameera koji ima Aspergerov sindrom, pragmatičnu sestru Nadiju, majku Yusru, neustrašivu udovicu koja samo uz pomoć svoje dvije ruke radi sjajno maslinovo ulje, i osebujnog prijatelja Hameeda koji u satu drži pištolj glock (Glock in a clock). Kreiravši seriju koja se velikim dijelom temelji na njegovom životu, Mo Amer vrlo autentično govori o stvarnim Arapima u Americi (ako takvo nešto uopće postoji), koji su, stereotipno govoreći, uglavnom orijentirani na obitelj, konzervativni, žele ostati vjerni sebi, ali i uklopiti se i uspjeti, no život im konstantno baca klipove pod noge. Mo sebe vidi kao brižnog čuvara obitelji, on je veliki, simpatični medo, ali upada iz problema u problem ili sabotira sve svoje dobre prilike. *Spoiler alert*: ponekad se čini da naš simpatični protagonist nikome ne da da dođe do riječi, što može ići na živce, ali da nepotrebno ne cjepidlačimo... ‘Mo’ je moderan *entertainment* s velikim Mo imigrantima, ali i izvrsna drama o suvremenim imigrantima u Americi, a glavni aduti serije su priča, scenarij i vrhunski cast (OMAR ELBA, TERESA RUIZ, FARAH BSIESO, CHERIEN DABIS...). U drugoj sezoni njegova obitelj odlazi u Palestinu, a tu su i brojne aluzije na izraelsko-palestinsko pitanje, odnosno njenu okupaciju od 1980-ih naovamo. Ukratko, duhovito i inteligentno ‘pripetavanje’ o vjeri i vjerskoj toleranciji, deportacijama, identitetu, zemlji, Trumpu i mentalnom zdravlju. Druga sezona, koja se od siječnja 2025. može pogledati na Netflixu je briljantna, dok je prva (2022.) možda za nijansu slabija, a zajednički nazivnik su im humanizam i hip-hop koji elegantno i bez muke idu ruku pod ruku, rezultirajući provokativnim, ali vrlo suptilnim humorom. Priča o nadi i neodustajanju koju ne smijete propustiti i zbog koje ćete se jednostavno osjećati jako dobro.

Andrija i Anđelka, Voyo

NA platformu Voyo stigli su ‘Andrija i Anđelka’, pa tko god u ova smutna vremena želi malo smijeha, zna gdje ga može naći. U fokusu radnje su dvoje mladih ljudi na pragu srednje dobi, nevjenčani, bez djece, koji prolaze brojne tipske situacije – u kuhinji, taksiju, kinu, na ulici. ‘Cijeli štos počiva na uvjerljivoj ležernosti glumaca, ANĐELKE PRPIĆ I ANDRIJE MILOŠEVIĆA

koji su – pohvaljujemo *casting*! – inteligentni u riječi, gesti i mimici, nikad preglumljeni, sjajan izbor za odličan scenarij’, napisali smo nakon premijere, a ocjena i danas stoji kano klisurina. Anđelka Prpić – rođena za glumu! Andrija Milošević? Kralj humora! Scenaristi? Sjajni. ‘Serija je nastala prema kanadskom predlošku ‘Un gars, une fille’ GUYA A. LEPA-GEA, pa je, prema statistici koja kazuje da je ta franšiza zaživjela u više od 30 država, riječ o najuspjelijem TV ostvarenju te vrste u svijetu. Pismenom predajom stoga poručujemo: obavezno gledati ako navečer želite pola sata ležerne, a ipak urnebesne zabave’ rekосmo vo vremena ono, pa sad samo prisnažujemo.

Aktuelnosti, Happy TV, 20. travnja, 19:00

DONALD Trump je u stvari čovjek TV prodaje, urednik brutalnog tabloida, kreator globalnog *realityja*! Nakon nekoliko mjeseci iskustva svakodnevnog Trump showa, sad već napamet znamo njegove retoričke obrasce. Ako mu se netko dopada, reći će da je riječ o ‘sjajnom, stvarno sjajnom momku’, ako mu se ne dopada, opisat će ga kao ‘užasnu osobu’, a onda ponoviti ‘stvarno užasnu’, ‘groznu’. Trumpova uskrсна čestitka, koju je objavio na mreži Truth Social, zvučala je kao zastrašivanje. ‘Sretan Uskrs svima’, napisao je, ‘uključujući i radikalne ljevičarske ludake koji se tako žestoko bore i spletkare da vrate ubojice, narkobosove, opasne zatvorenike, mentalno poremećene i dobro poznate članove bande MS-13 te nasilnike nad ženama u našu zemlju. Sretan Uskrs i slabim i neučinkovitim sucima i policijskim dužnosnicima koji dopuštaju da se ovaj zlokočni napad na našu naciju nastavi, napad tako nasilan da ga nikada nećemo zaboraviti! Pospani JOE BIDEN namjerno je dopustio milijunima kriminalaca da uđu u našu zemlju, bez ikakve selekcije i provjere, zahvaljujući politici otvorenih granica koja će ući u povijest kao najkatastrofalniji čin ikada počinjen nad Amerikom. On je bio naš, daleko, najgori i najnesposobniji predsjednik, čovjek koji apsolutno nije imao pojma što radi. Bidenu, i svima koje je optužio da su varali na predsjedničkim izborima 2020. da bi ovaj krajnje destruktivni moron bio izabran, s puno ljubavi, iskrenosti i privrženosti, želim vrlo sretan Uskrs!!!’ ■

NO PASARAN HO PACAPAH

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.



Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.



Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerkâ Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ